

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

ДЕМЧУК ТЕТЯНА ІГОРІВНА

УДК 349.6

ДИСЕРТАЦІЯ

**ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ДОСТУП ДО
ЕКОЛОГІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ**

Спеціальність – 081 Право

Галузь знань – 08 Право

Подається на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ Т.І. ДЕМЧУК

Науковий керівник

доктор юридичних наук, професор

СИДОР Вікторія Дмитрівна

Одеса – 2021

АНОТАЦІЯ

Демчук Т.І. Правове забезпечення реалізації права на доступ до екологічної інформації. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». – Національний університет «Одеська юридична академія», Міністерство освіти і науки України, Одеса, 2021.

У дисертації здійснено комплексний науковий аналіз питань правового забезпечення реалізації права на доступ до екологічної інформації, сформульовано теоретичні узагальнення та практичні пропозиції, що загалом вирішують важливе наукове завдання і спрямовані на вдосконалення нормативного забезпечення відповідних суспільних відносин.

Проведено періодизацію виникнення та розвитку категорії «екологічна інформація», зокрема: I-й етап (1950-1972 рр.) – проголошення права на отримання та передачу інформації (в тому числі екологічної), передбачене у положеннях Конвенції Ради Європи 1950 року; II-ий етап (1972-1990 рр.) – закріплення Стокгольмською декларацією 1972 р. права на поширення інформації та забезпечення доступу до вільного і безперешкодного обміну інформацією. Даний етап характеризується визнанням екологічних прав людини, тому інформація про стан навколишнього природного середовища віднесена до інформації, яка потребує поширення; III-ій етап (1990-1998 рр.) – ознаменований закріпленням поняття «екологічна інформація» у Директиві Ради 90/313/ЄЕС. Характерною особливістю даного етапу є включення терміну «екологічна інформація» до правової матерії, а також наповнення даної дефініції ширшим змістом; IV-ий етап (1998 р. – по сьогоднішній день) – пов'язаний з прийняттям Орхуської конвенції, яка безпосередньо містить основне тлумачення терміну «екологічна інформація» та її ратифікацією практично всіма країнами Європи.

Проведено розмежування понять «екологічна інформація», «інформація про навколишнє природне середовище», «інформація про навколишнє середовище», «інформація про стан довкілля». Встановлено, що термін

«довкілля» є ширшим ніж терміни «навколишнє природне середовище» та «навколишнє середовище» й включає в себе останні. Перелік складових частин довкілля не є вичерпним і охоплює все, що оточує людину, її побут, продукти харчування тощо. Обґрунтовується доцільність використання терміну «екологічна інформація».

У дисертаційному дослідженні удосконалено розуміння терміну «екологічна інформація» як будь-якої інформації в письмовій, аудіовізуальній, електронній чи іншій матеріальній формі про: стан навколишнього природного середовища чи його об'єктів – землі, вод, надр, ґрунтів, ландшафту, атмосферного повітря, рослинного і тваринного світу та рівні їх забруднення; біологічне різноманіття і його компоненти, включаючи генетично видозмінені організми та їх взаємодію із об'єктами навколишнього природного середовища; джерела, фактори, матеріали, речовини, продукцію, енергію, фізичні фактори (шум, вібрацію, електромагнітне випромінювання, радіацію), які впливають або можуть вплинути на стан навколишнього природного середовища та здоров'я людей; загрозу виникнення і причини надзвичайних екологічних ситуацій та техногенних катастроф, результати ліквідації цих явищ, рекомендації щодо заходів, спрямованих на зменшення їх негативного впливу на природні об'єкти та здоров'я людей; екологічні прогнози, плани і програми, заходи, в тому числі адміністративні, державну екологічну політику, законодавство про охорону навколишнього природного середовища; стан здоров'я та безпеку людей, їх умови життя, стан об'єктів культури і споруд тією мірою, якою на них впливає або може вплинути стан складових довкілля; витрати, пов'язані із здійсненням природоохоронних заходів за рахунок фондів охорони навколишнього природного середовища, інших джерел фінансування, економічний аналіз, проведений у процесі прийняття рішень з питань, що стосуються довкілля; правові режими використання природних ресурсів та об'єктів навколишнього природного середовища; надані фізичним та юридичним особам ліцензії та інші дозвільні документи, які засвідчують право використання природних ресурсів;

оцінку впливу діяльності суб'єктів господарювання на природні об'єкти і здоров'я людей.

Вдосконалено основні ознаки понять «екологічна інформація» та «доступ до екологічної інформації» для більш правильного застосування даних дефініцій. До ознак поняття «екологічна інформація» варто віднести відкритість, прозорість, достатність, повноту та достовірність. Основними ознаками поняття «доступ до екологічної інформації» можна вважати вільний та безперешкодний доступ до статистичних екологічних даних та даних моніторингу, документів, які містять екологічну інформацію; відсутність мети отримання екологічної інформації; поширення на всіх заінтересованих осіб незалежно від форм власності та сфери діяльності.

Виділено наступні критерії класифікації джерел надання екологічної інформації: 1) за способом отримання: джерела з відкритим та закритим доступом; 2) за підставами виникнення: основні та факультативні джерела; 3) залежно від мети: регулятивні та охоронні. Такий поділ забезпечить ефективний та швидкий пошук актуальної інформації про стан довкілля зацікавленими суб'єктами й тим самим дасть змогу своєчасно захистити громадянам свої законні права та інтереси в даній сфері.

Запропоновано авторське визначення поняття «доступу до екологічної інформації», як врегульоване законодавством право громадян на повну та достовірну екологічну інформацію незалежно від мети її отримання, а також право безперешкодно збирати й поширювати інформацію про стан довкілля для реалізації чи захисту своїх прав та інтересів або здійснення стратегічних державних завдань і функцій.

У дослідженні набули подальшого розвитку твердження про необхідність розробки та прийняття Екологічного кодексу України та Закону України «Про доступ до екологічної інформації». Останній регламентував б основні поняття та терміни, положення щодо доступу до екологічної інформації за запитом, підстави відмови від інформації, процедуру розповсюдження екологічної інформації шляхом інформування суспільства та публікації національних звітів

про стан навколишнього природного середовища; ідею створення інтегрованої електронної системи екологічного врядування, яка полягає у прийнятті єдиної національної системи розробки та впровадження інтегрованих електронних сервісів для одержання документів дозвільного характеру та подання звітності користувачами природних об'єктів та ресурсів; правовий механізм регулювання доступу до екологічної інформації, який полягає у створенні нормативного процесу збору та обробки екологічної інформації уповноваженими органами державної влади та органами місцевого самоврядування; положення щодо впровадження екологічного обліку інформації, який забезпечить збір та обробку даних про стан довкілля за допомогою комп'ютерних та телекомунікаційних технологій.

У дисертації обґрунтовується необхідність створення інформаційної платформи та мобільного додатку на базі веб-сайту Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України для забезпечення електронного доступу громадян до екологічної інформації. Концептуальна ідея платформи та додатку полягає в постійному або періодичному оновленні правового механізму обробки екологічної інформації центральними органами виконавчої влади з питань охорони навколишнього природного середовища для подальшого швидкого обміну інформацією про стан довкілля.

Запропоновано збільшити розмір штрафних санкцій з метою підвищення ефективності заходів адміністративної відповідальності за відмову від надання або несвоєчасне надання екологічної інформації службовими та (або) посадовими особами.

Обґрунтовано доцільність покладення на Державну екологічну інспекцію України функції контролю за виконанням службовими та (або) посадовими особами обов'язку своєчасно та в повному обсязі надавати громадянами необхідну екологічну інформацію.

Проведено комплексний аналіз законодавства європейських країн у сфері доступу до екологічної інформації, в результаті чого не лише встановлено наявність спільних рис у правовому регулюванні зазначеної сфери, але й

виявлено специфіку в нормативному підході до пошуку та отримання екологічної інформації окремих країн-членів ЄС. Порівняльний аналіз законодавство пострадянських країн у сфері реалізації громадянами права на доступ до екологічної інформації дозволив прийти до висновку про відставання більшості країн пострадянського простору від Латвії, Литви та Естонії щодо правового забезпечення вільного доступу громадян до екологічної інформації. Вивчення позитивного досвіду правового регулювання і практики надання та отримання екологічної інформації країн Азії дозволило констатувати прогресивність у застосуванні сучасних інформаційних технологій, наявність доступної для громадян системи обліку та поширення екологічної інформації

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що вони можуть бути використані в науковій сфері (для подальшого дослідження теоретичних і практичних проблем правового забезпечення доступу до екологічної інформації), правотворчості (при розробці пропозицій щодо внесення змін до чинного екологічного законодавства України), правозастосовчій діяльності та навчальному процесі.

Ключові слова: інформація, публічна інформація, екологічне право, екологічна інформація, інформація про стан довкілля, навколишнє природне середовище, навколишнє середовище, доступ до екологічної інформації.

ABSTRACT

T.I. Demchuk. Legal support for the implementation of the right to access the environmental information. – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

Thesis for the degree of Doctor of Philosophy on a specialty 081 "Law". - National University "Odessa Law Academy", the Ministry of Education and Science of Ukraine, Odessa, 2021.

The dissertation provides a comprehensive scientific analysis of the legal support of the right to access environmental information, formulates theoretical

generalizations and practical skills that generally solve an important scientific problem and is designed to improve the framework of relevant public relations.

There was periodized the emergence and development of the category "environmental information", in particular: Stage I (1950-1972) - the proclamation of the right to receive and transmit information (including environmental), provided for in the provisions of the Council of Europe Convention of 1950; Stage II (1972-1990) - consolidation of the Stockholm Declaration of 1972 the right to disseminate information and ensure access to free and unobstructed exchange of information. This stage is characterized by the recognition of environmental human rights, so information about the state of the environment is classified as information that needs to be distributed; Stage III (1990-1998) was marked by the enshrinement of the concept of "environmental information" in Council Directive 90/313 / EEC. A characteristic feature of this stage is the inclusion of the term "environmental information" in the legal matter, as well as filling this definition with a broader meaning; Stage IV (1998 - present) - is associated with the adoption of the Aarhus Convention, which directly contains the basic interpretation of the term "environmental information" and its ratification by almost all European countries.

A distinction was made between the concepts of "ecological information", "information on the natural environment", "information on the environment", "information on the state of the environment". It was also determined that the term "environment" is broader than the terms "nature environment" and "environment" and includes the latter. The list of components of the environment is not exhaustive and covers everything that surrounds a person, it's life, food and more. The expediency of using the term "environmental information" is substantiated.

The dissertation research improves the understanding of the term "environmental information" as any information in written, audiovisual, electronic or other material form about: the state of the environment or its objects - land, water, subsoil, soil, landscape, air, flora and fauna and their pollution levels; biological diversity and its components, including genetically modified organisms and their interaction with the environment; sources, factors, materials, substances, products,

energy, physical factors (noise, vibration, electromagnetic radiation, radiation) that affect or may affect the state of the environment and human health; the threat and causes of environmental emergencies and man-made disasters, the results of the elimination of these phenomena, recommendations for measures to reduce their negative impact on natural objects and human health; ecological forecasts, plans and programs, measures, including administrative, state ecological policy, legislation on environmental protection; the state of health and safety of people, their living conditions, the state of cultural objects and buildings to the extent that they are affected or may be affected by the state of the environment; costs associated with the implementation of environmental measures at the expense of environmental protection funds, other sources of funding, economic analysis conducted in the decision-making process on environmental issues; legal ways for the use of natural resources and objects of the natural environment; licenses and other permits issued to individuals and legal entities certifying the right to use natural resources; assessment of the impact of economic entities on natural objects and human health.

The main features of the concepts of "environmental information" and "access to environmental information" have been improved for more correct application of these definitions. The features of the concept of "environmental information" include openness, transparency, sufficiency, completeness and reliability. The main features of the concept of "access to environmental information" can be considered free and unobstructed access to environmental statistics and monitoring data, documents that contain environmental information; lack of purpose of obtaining environmental information; distribution to all interested persons, regardless of ownership and field of activity.

The following criteria for classification of sources of environmental information are identified: 1) by method of obtaining: sources with open and closed access; 2) on the grounds of origin: main and optional sources; 3) depending on the purpose: regulatory and security. Such a division will ensure an effective and rapid search for relevant information about the state of the environment by stakeholders

and thus allow citizens to protect their legitimate rights and interests in this area in a timely manner.

There was given the author's definition of the term "access to environmental information" as a set right of citizens for complete and accurate environmental information regardless of the purpose, as well as the right of freely collecting and spreading information on the environment to implement or protect their rights and interests or implementation of strategic state tasks and functions.

The study further developed the statement about the need to develop and adopt the Environmental Code of Ukraine and the Law of Ukraine "On Access to Environmental Information". The latter would regulate the basic concepts and terms, provisions on access to environmental information upon request, grounds for refusal of information, the procedure for disseminating environmental information by informing the public and publishing national reports on the state of the environment; the idea of creating an integrated electronic system of environmental governance, which is to adopt a single national system for the development and implementation of integrated electronic services for obtaining permits and reporting to users of natural objects and resources; legal mechanism for regulating access to environmental information, which consists in creating a regulatory process for collecting and processing environmental information by authorized state authorities and local governments; provisions for the introduction of environmental information accounting, which will ensure the collection and processing of data on the state of the environment using computer and telecommunications technologies.

This thesis substantiates the need to create an information platform and a mobile application on the basis of the website of the Ministry of Environmental Protection and Natural Resources of Ukraine to ensure electronic access of citizens to environmental information. The conceptual idea of the platform and the application is to constantly or periodically update the legal mechanism for processing environmental information by central executive bodies for environmental protection for further rapid exchange of information on the state of the environment.

It is proposed to increase the size of penalties in order to increase the effectiveness of measures of administrative liability for failure to provide or late provision of environmental information by officials.

The expediency of entrusting the State Ecological Inspectorate of Ukraine with the function of monitoring the fulfillment of the duty of officials to provide the necessary environmental information to citizens in a timely and complete manner is substantiated.

A comprehensive analysis of the legislation of European countries in the field of access to environmental information, which not only identified common features in the legal regulation of this area, but also identified specifics in the regulatory approach to search and obtain environmental information of individual EU member states. A comparative analysis of the legislation of the post-Soviet countries in the field of citizens' exercise of the right to access environmental information led to the conclusion that most post-Soviet countries lag behind Latvia, Lithuania and Estonia in legal provision of free access to environmental information. The study of the positive experience of legal regulation and practice of providing and receiving environmental information from Asian countries allowed us to state the progress in the use of modern information technologies, the availability of a system of accounting and dissemination of environmental information available to citizens.

The practical significance of the results is that they can be used in science (for further study of theoretical and practical problems of legal access to environmental information), lawmaking (in developing proposals for amendments to existing environmental legislation of Ukraine), law enforcement and educational process.

Key words: information, public information, ecological law, ecological information, information on the state of the environment, natural environment, environment, access to ecological information.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ АСПІРАНТКИ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Демчук Т.І. Порядок отримання екологічної інформації зацікавленими суб'єктами. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»* : збірник наукових статей. 2017. №2. С. 193-203.
2. Демчук Т.І. Доступ до екологічної інформації за законодавством Португальської республіки. *Порівняльно-аналітичне право – електронне фахове видання юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*. 2017. № 5. С.174-177.
3. Tetiana Demchuk The history of the concept of “environmental information” in the science of environmental law and environmental legislation. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2018. №2. (volume 2). P. 58-63.
4. Демчук Т.І. Доступ до екологічної інформації за законодавством Грузії. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»* : збірник наукових статей. Ч., 2018. №2. С. 140-148.
5. Демчук Т.І. Доступ до екологічної інформації за законодавством країн Балтії. *Екологічне право України*. 2018. Вип. 3-4. С. 27-32.
6. Демчук Т.І. Адміністративна відповідальність за відмову від надання або несвоєчасне надання екологічної інформації. *Екологічне право України*. 2019. Вип. 3. С. 22-25.
7. Демчук Т.І. Доступ до екологічної інформації за законодавством Китайської Народної Республіки. *Держава та регіони. Серія : Право*. 2020. № 2. С. 211-216.
8. Демчук Т.І. Методологічні засади дослідження поняття та змісту екологічна інформація. *Електронне фахове видання юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*. 2021. Вип. 3. С. 175-179.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації та додатково відображають наукові результати дисертації:

9. Демчук Т.І. Екологічна інформація: поняття та ознаки. *Актуальні питання реформування правової системи* : збірник матеріалів XIV Міжнародної науково-практичної конференції, 16-17 червня 2017 р. / уклад. Л.М. Джурак. Луцьк, 2017. С. 153-155.

10. Демчук Т.І. Доступ до екологічної інформації за законодавством Німеччини. *Реалізація норм екологічного, земельного та аграрного права в умовах реформування правової системи України* : збірник матеріалів науково-практичної конференції з нагоди відзначення 25-річчя навчально-наукового Юридичного інституту Прикарпатського університету ім. Василя Стефаника, 8-10 вересня 2017 р. / відп. ред. : Н.Р. Кобецька, Н.О. Багай, Г.В. Мороз. Івано-Франківськ, 2017. С. 50-53.

11. Демчук Т.І. Доступ до інформації про навколишнє середовище за законодавством Республіки Польща. *Третє зібрання фахівців споріднених кафедр щодо обговорення стратегії еволюції аграрних, земельних, екологічних та природоресурсних правовідносин у контексті інтеграційного розвитку України* : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції: матер. конф., 7-10 червня 2018 р. / відп. ред. д.ю.н., доц. Т.Є. Харитонова, к.ю.н., доц. Х.А. Григор'єва. Одеса, 2018. С. 115-117.

12. Демчук Т.І. Конституційна відповідальність за порушення права на доступ до екологічної інформації. *Сучасний стан та перспективи розвитку земельного, аграрного, екологічного та природоресурсного права: теорія та практика* : збірник матеріалів науково-практичної конференції, 7 грудня 2018 р. Харків, 2018. С. 229-230.

13. Демчук Т.І. Доступ до екологічної інформації за часів радянського союзу. *Еколого-правовий статус людини і громадянина в Україні та світі : ретроспективний та перспективний погляди* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 31 травня 2019 р. Київ, 2019. С. 317-320.

14. Демчук Т.І. Доступ до екологічної інформації за законодавством Естонської Республіки. *Правове життя сучасної України* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції у 2-х томах, 17 травня 2019 р. Одеса, 2019. С. 631-634.

15. Демчук Т.І. Поняття екологічної інформації за законодавством Республіки Білорусь. *Особливості правового регулювання екологічних, земельних, аграрних, природоресурсних відносин в умовах глобалізації* : збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції, 20–22 вересня 2019 р. / відп. ред. Н. Р. Кобецька. м. Івано-Франківськ – м. Яремче, 2019. С. 207-209.

16. Демчук Т.І. Дисциплінарна відповідальність за порушення права на доступ до екологічної інформації. *Правова система України : сучасний стан та актуальні проблеми* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 13 листопада 2020 р. Івано-Франківськ, 2020. С. 72-75.

17. Демчук Т.І. Правові форми реалізації права на доступ до екологічної інформації. *Features of the application of regulations: the experience of foreign countries* : International scientific and practical conference : Conference proceedings, July 1-2, 2020. Arad. P. 34-37.

18. Демчук Т.І. Доступ до екологічної інформації за законодавством Королівства Іспанії. *Правове життя сучасної України* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 15 травня 2020 р. Одеса, 2020. С. 272-275.

19. Демчук Т.І. Доступ до екологічної інформації в умовах коронавірусної пандемії. *Система галузей права в умовах глобальних екологічних викликів* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 27 листопада 2020 р. Київ, 2020. С. 68-73.

20. Демчук Т.І. Етапи трансформації поняття «екологічна інформація» на міжнародному рівні. *Екологічне законодавство України через призму його історичного розвитку* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 9 квітня 2021 р. Київ, 2021. С. 172-176.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	4
ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ДОКТРИНАЛЬНІ ТА НОРМАТИВНІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ.....	15
1.1. Генеза поняття «екологічна інформація» в науці екологічного права та екологічному законодавстві	15
1.2. Методологічні засади дослідження поняття та змісту екологічної інформації.....	42
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1.....	54
РОЗДІЛ 2. МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ДОСТУП ДО ЕКОЛОГІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ В УКРАЇНІ.....	56
2.1. Поняття та юридична природа права на доступ до екологічної інформації.....	56
2.2. Правові форми та засоби забезпечення реалізації права на доступ до екологічної інформації.....	83
2.3. Правові наслідки порушення права на доступ до екологічної інформації.....	107
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2.....	126
РОЗДІЛ 3. ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА ДОСТУП ДО ЕКОЛОГІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ТА МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ...129	129
3.1. Правове регулювання доступу до екологічної інформації в країнах-членах Європейського Союзу.....	129
3.2. Правові аспекти реалізації права на доступ до екологічної інформації в країнах пострадянського простору.....	155
3.3. Правове забезпечення доступу до екологічної інформації в країнах Азії..	183
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3.....	204
ВИСНОВКИ.....	208

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	216
ДОДАТКИ.....	237

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

- АЕС – Атомна електростанція
- ЄЕК – Європейська Економічна Комісія
- ЄС – Європейський Союз
- ЗМІ – Засоби масової інформації
- КЗпП – Кодекс законів про працю
- КК України – Кримінальний кодекс України
- КНР – Китайська Народна Республіка
- КпАП – Кодекс про адміністративні правопорушення
- МБО – Міжнародна благодійна організація
- Мінюст України – Міністерство юстиції України
- ООН – Організація Об’єднаних Націй
- ПАТ – Приватне акціонерне товариство
- ПЗФ – Природно-заповідний фонд
- СЕС – Санітарно-епідеміологічна служба
- СНД – Співдружність Незалежних Держав
- СРВ – Соціалістична Республіка В’єтнам
- СРСР – Союз Радянських Соціалістичних Республік
- ТЕС – Теплова електростанція
- ТзОВ – Товариство з обмеженою відповідальністю
- УРСР – Українська радянська соціалістична республіка
- ФРН – Федеративна Республіка Німеччина
- ЦК КПРС – Центральний Комітет Комуністичної партії Радянського Союзу
- ЦК КПУ – Центральний комітет Комуністичної партії України
- ЦК України – Цивільний кодекс України
- ЮНЕП – Програма ООН з довкілля

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. На сучасному етапі розвитку суспільства, в умовах глобалізації та динамічного розширення всіх сфер діяльності людини, право на доступ до екологічної інформації є одним із найважливіших у системі екологічних прав людини. Проблеми забезпечення реалізації права на доступ до екологічної інформації набувають особливої актуальності, оскільки стан довкілля є кризовим. У законодавстві України містяться достатньо прогресивні принципи участі громадськості в прийнятті екологічно значущих рішень та вільного доступу до екологічної інформації, однак створення в Україні ефективного механізму реалізації права на доступ до екологічної інформації повинно стати важливим кроком на шляху формування громадянського суспільства.

За останні сорок років суспільство почало усвідомлювати серйозні наслідки негативного впливу на навколишнє середовище, які сталися в результаті природних або техногенних аварій та призвели до забруднення екологічних благ і шкодять природнім основам життя людини.

Варто зазначити, що вказані негативні наслідки та їх вплив на життя і здоров'я людей не відразу помітні. Доступ до екологічної інформації є вкрай важливим для суспільства, оскільки дасть змогу громадянам володіти інформацією про стан довкілля та втручатись у процес прийняття екологічно важливих рішень.

Доступ до екологічної інформації відіграє важливу роль у підвищенні екологічної освіти та обізнаності громадян, будучи незамінним інструментом, що дозволяє брати участь у вирішенні еколого значимих питань. Доступ до екологічної інформації включає право шукати інформацію, що знаходиться в розпорядженні органів державної влади та місцевого самоврядування, і право отримувати інформацію від уповноважених органів, які повинні збирати й публікувати її без необхідності подання запиту.

Прозорість у доступі громадськості до екологічної інформації нині є показником якості демократії і пріоритетності екологічної політики держави. Забезпечення доступу до екологічної інформації на належному рівні є великим досягненням будь-якої сучасної демократичної держави.

Обраний Україною євроінтеграційний вектор розвитку актуалізує вивчення норм європейського і міжнародного законодавства з досліджуваної проблематики. Ратифікація в 1999 р. Орхуської конвенції стала важливим кроком на шляху до визнання права громадян на доступ до екологічної інформації, створення правових механізмів доступу громадськості до такої інформації й участі їх у прийнятті еколого значимих рішень. Розвиток в Україні такого суспільства потребує активізації процедур участі громадян у процесі прийняття рішень з питань, що стосуються довкілля.

Науково-теоретичною базою дослідження стали праці вітчизняних вчених-правознавців, зокрема: В.І. Андрейцева, Г.В. Анісімової, О.Г. Бондаря, Ю.О. Вовка, Н.С. Гавриш, А.П. Гетьмана, В.М. Єрмоленка, І.І. Каракаша, Н.Р. Кобецької, Т.О. Коваленко, Т.Г. Ковальчук, В.В. Костицького, С.М. Кравченко, М.В. Краснової, П.Ф. Кулинич, Г.В. Мороз, В.Л. Мунтяна, В.В. Носіка, Є.В. Позняк, Б.Г. Розовського, В.Д. Сидор, А.К. Соколової, Н.І. Титової, Т.Є. Харитонової, Ю.С. Шемшученка, М.В. Шульги та інші.

Таким чином, актуальність теми дисертаційної роботи та її науково-практичне значення зумовлюються необхідністю подальшого аналізу права на доступ до екологічної інформації за законодавством України та зарубіжних країн, вдосконалення чинного екологічного законодавства в цій сфері та практики його застосування.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є визначення організаційно-правових засад реалізації права на доступ до екологічної інформації та формулювання пропозицій щодо вдосконалення існуючого механізму доступу до екологічної інформації.

Завдання дослідження визначені відповідно до поставленої мети й полягають у наступному:

- дослідити генезу поняття «екологічна інформація» в науці екологічного права та екологічному законодавстві;
- охарактеризувати методологічні засади дослідження поняття та змісту екологічної інформації;
- визначити поняття та юридичну природу права на доступ до екологічної інформації;
- розкрити правові форми та засоби забезпечення реалізації права на доступ до екологічної інформації;
- визначити правові наслідки порушення права на доступ до екологічної інформації;
- проаналізувати правове регулювання доступу до екологічної інформації в країнах-членах Європейського Союзу;
- дослідити правові аспекти реалізації права на доступ до екологічної інформації в країнах пострадянського простору;
- охарактеризувати правове забезпечення доступу до екологічної інформації в країнах Азії.

Об'єктом дослідження виступають суспільні відносини у сфері реалізації права на доступ до екологічної інформації.

Предметом дослідження є правове забезпечення реалізації права на доступ до екологічної інформації.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану дослідницької роботи кафедри аграрного, земельного та екологічного права «Стратегія еволюції аграрних, земельних та екологічних правовідносин у контексті інтеграційного розвитку України» в межах комплексної теми Національного університету «Одеська юридична академія» – «Стратегія інтеграційного розвитку України: правовий та культурний вимір» на 2016-2020 роки (державний реєстраційний номер 0116U001842).

Методи дослідження. У процесі роботи над дисертаційним дослідженням використовувався комплекс методів щодо дослідження проблем

реалізації права на доступ до екологічної інформації. Зокрема, застосовувались загальнонаукові методи діалектичного пізнання, системного синтезу та аналізу, формально-логічний та структурно-функціональний методи та спеціально-правові методи: порівняльно-правовий метод, історико-правовий метод та інші наукові методи дослідження.

За допомогою методу діалектичного пізнання було сформульовано основні поняття «екологічна інформація» та «доступ до екологічної інформації», а також надано змогу зрозуміти глобальні причини інформаційних процесів та закони їхнього розвитку. Системний аналіз та синтез дозволив здійснити порівняльний розбір сфери доступу до екологічної інформації; вибір альтернативних способів прийняття екологічно важливих рішень, розгляд об'єктів понять «екологічна інформація» та «доступ до екологічної інформації» для подальшого об'єднання їх в єдине ціле. Застосування формально-логічного методу дозволило здійснити тлумачення поняття «екологічна інформація», процедури й механізму доступу до неї. Структурно-функціональний метод дав можливість проаналізувати поняття «екологічна інформація» та «доступ до екологічної інформації» через систему й функції даних понять та за допомогою дослідження взаємодії їх елементів самостійно та між собою. Порівняльно-правовий метод використовувався для вивчення європейського та міжнародного права з метою запозичення позитивного досвіду правового регулювання у сфері забезпечення громадян доступу до екологічної інформації. За допомогою історико-правового методу було розглянуто генезис наукової думки щодо виникнення фундаментальних понять «екологічна інформація» та «доступ до екологічної інформації».

Нормативною базою дослідження є Конституція України, Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища», Конвенція «Про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля» та інші акти конституційного, адміністративного, кримінального, цивільного, екологічного права України, а також зарубіжне законодавство. Емпіричною базою

дослідження стала вітчизняна судова практика у справах, що виникають з питань порушення права на доступ до екологічної інформації.

Наукова новизна полягає в тому, що вперше в сучасній науці екологічного права України здійснена спроба комплексної науково-практичної розробки питань реалізації права на доступ до екологічної інформації за законодавством України. У результаті проведеного дослідження сформульовано теоретичні та практичні висновки, спрямовані на вдосконалення правових положень вітчизняного законодавства в сфері доступу до екологічної інформації.

У межах здійсненого дослідження вперше:

- визначено поняття «доступу до екологічної інформації» як врегульованого законодавством права громадян на повну та достовірну екологічну інформацію незалежно від мети її отримання, а також права безперешкодно збирати й поширювати інформацію про стан довкілля для реалізації чи захисту своїх прав та інтересів або здійснення стратегічних державних завдань та функцій;

- запропоновано створення інформаційної платформи та мобільного додатку на базі веб-сайту Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України для забезпечення електронного доступу громадян до екологічної інформації. Концептуальна ідея платформи та додатку полягає в постійному або періодичному оновленні механізму обробки екологічної інформації центральними органами виконавчої влади з питань охорони навколишнього природного середовища для подальшого швидкого обміну інформацією про стан довкілля;

- виділено чотири етапи трансформації поняття «екологічна інформація», зокрема: 1-й етап (1950-1972 рр.) – проголошення права на отримання та передачу інформації (в тому числі екологічної), передбачене у положеннях Конвенції Ради Європи 1950 року; II-ий етап (1972-1990 рр.) – закріплення Стокгольмською декларацією 1972 р. права на поширення інформації та забезпечення доступу до вільного і безперешкодного обміну

інформацією. Даний етап характеризується визнанням екологічних прав людини, тому інформація про стан навколишнього природного середовища віднесена до інформації, яка потребує поширення; III-й етап (1990-1998 рр.) – ознаменований закріпленням поняття «екологічна інформація» у Директиві Ради 90/313/ЄЕС. Характерною особливістю даного етапу є включення терміну «екологічна інформація» до правової матерії, а також наповнення даної дефініції ширшим змістом; IV-ий етап (1998 р. – по сьогоднішній день) – пов’язаний з прийняттям Орхуської конвенції, яка безпосередньо містить основне тлумачення терміну «екологічна інформація», та її ратифікацією практично всіма країнами Європи.

Удосконалено:

– визначення терміну «екологічна інформація», як будь-якої інформації в письмовій, аудіовізуальній, електронній чи іншій матеріальній формі про: стан навколишнього природного середовища чи його об’єктів – землі, вод, надр, ґрунтів, ландшафту, атмосферного повітря, рослинного і тваринного світу та рівні їх забруднення; біологічне різноманіття і його компоненти, включаючи генетично видозмінені організми та їх взаємодію із об’єктами навколишнього природного середовища; джерела, фактори, матеріали, речовини, продукцію, енергію, фізичні фактори (шум, вібрацію, електромагнітне випромінювання, радіацію), які впливають або можуть вплинути на стан навколишнього природного середовища та здоров’я людей; загрозу виникнення і причини надзвичайних екологічних ситуацій та техногенних катастроф, результати ліквідації цих явищ, рекомендації щодо заходів, спрямованих на зменшення їх негативного впливу на природні об’єкти та здоров’я людей; екологічні прогнози, плани і програми, заходи, в тому числі адміністративні, державну екологічну політику, законодавство про охорону навколишнього природного середовища; стан здоров’я та безпеку людей, їх умови життя, стан об’єктів культури і споруд тією мірою, якою на них впливає або може вплинути стан складових довкілля; витрати, пов’язані із здійсненням природоохоронних заходів за рахунок фондів охорони навколишнього природного середовища,

інших джерел фінансування, економічний аналіз, проведений у процесі прийняття рішень з питань, що стосуються довкілля; правові режими використання природних ресурсів та об'єктів навколишнього природного середовища; надані фізичним та юридичним особам ліцензії та інші дозвільні документи, які засвідчують право використання природних ресурсів; оцінку впливу діяльності суб'єктів господарювання на природні об'єкти і здоров'я людей;

– основні ознаки понять «екологічна інформація» та «доступ до екологічної інформації». До ознак поняття «екологічна інформація» запропоновано віднести відкритість, прозорість, достатність, повноту та достовірність. До основних ознак поняття «доступ до екологічної інформації» належать вільний та безперешкодний доступ до статистичних екологічних даних та даних моніторингу, документів, які містять екологічну інформацію; відсутність мети отримання екологічної інформації; поширюється на всіх заінтересованих осіб незалежно від форм власності та сфери діяльності;

– поділ джерел надання екологічної інформації за наступними критеріями: 1) за способом отримання: джерела з відкритим та закритим доступом; 2) за підставами виникнення: основні та факультативні джерела; 3) залежно від мети: регулятивні та охоронні;

– підхід до розмежування понять «екологічна інформація», «інформація про навколишнє природне середовище», «інформація про навколишнє середовище», «інформація про стан довкілля». Встановлено, що термін «довкілля» є ширшим ніж терміни «навколишнє природне середовище» та «навколишнє середовище», оскільки перелік складових частин довкілля не є вичерпним і охоплює все, що оточує людину. Обґрунтовано доцільність використання в законодавстві терміну «екологічна інформація» як такого, що відповідає положенням права Європейського Союзу.

Набули подальшого розвитку:

– твердження про необхідність розробки та прийняття Екологічного кодексу України та Закону України «Про доступ до екологічної інформації».

Обґрунтовано доцільність закріплення в Законі «Про доступ до екологічної інформації» основних понять та термінів, положень щодо доступу до екологічної інформації за запитом, підстав відмови від надання інформації, процедури розповсюдження екологічної інформації шляхом інформування суспільства та публікації національних звітів про стан навколишнього природного середовища, юридична відповідальність за порушення у сфері доступу до екологічної інформації;

- класифікація форм доступу до екологічної інформації на активну та пасивну. Активна форма характеризується наданням відповідей на запити, відвідування громадянами відкритих робочих засідань органів державної влади та органів місцевого самоврядування, безперешкодний доступ до архівних документів, які містять офіційну інформацію. Пасивна форма реалізації доступу до екологічної інформації полягає в розповсюдженні останньої серед громадськості, опублікуванні звітів, екологічних проєктів і програм, розробці та прийнятті нових законодавчих актів у сфері охорони навколишнього природного середовища, випуск спеціальних брошур і збірників, розміщення інформації про стан довкілля в мережі Інтернет або за допомогою ЗМІ;

- ідеї створення інтегрованої електронної системи екологічного врядування, яка полягає у запровадженні єдиної національної системи інтегрованих електронних сервісів для одержання документів дозвільного характеру та подання звітності користувачами природних об'єктів та ресурсів;

- обґрунтування необхідності створених «банків екологічної інформації» з метою збирання, систематизації, оновлення, поширення екологічної інформації та надання її за запитами заінтересованим особам;

- положення щодо впровадження обліку екологічної інформації, який забезпечить обробку наявних даних про стан довкілля та підтримання їх на актуальному стані.

Практичне значення одержаних результатів. Сформульовані в роботі висновки, пропозиції та рекомендації можуть бути використані:

у науково-дослідницькій роботі – для подальшої розробки проблем реалізації права на доступ до екологічної інформації в Україні, при написанні наукових робіт із цієї проблематики;

у нормотворчій діяльності – для вдосконалення чинного законодавства України з питань реалізації права на доступ до екологічної інформації;

у правозастосовній діяльності – у роботі органів державної влади, органів місцевого самоврядування та судової влади для вдосконалення процедури доступу громадян до екологічної інформації;

у навчальному процесі – при викладанні навчальної дисципліни «Екологічне право» і підготовці відповідних спецкурсів, підручників та навчальних посібників.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертаційної роботи пройшли апробацію на 12 міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях: XIV Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання реформування правової системи» (Луцьк, 16-17 червня 2017 р.), Науково-практичній конференції з нагоди відзначення 25-річчя навчально-наукового Юридичного інституту Прикарпатського університету ім. Василя Стефаника «Реалізація норм екологічного, земельного та аграрного права в умовах реформування правової системи України» (м. Івано-Франківськ, 8-10 вересня 2017 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Третє зібрання фахівців споріднених кафедр щодо обговорення стратегії еволюції аграрних, земельних, екологічних та природоресурсних правовідносин у контексті інтеграційного розвитку України» (м. Одеса, 7-10 червня 2018 року), Науково-практичній конференції «Сучасний стан та перспективи розвитку земельного, аграрного, екологічного та природоресурсного права: теорія та практика» (Харків, 7 грудня 2018 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Еколого-правовий статус людини і громадянина в Україні та світі: ретроспективний та перспективний погляди» (31 травня 2019 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Правове життя сучасної України» (Одеса, 17 травня 2019 р.), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Особливості

правового регулювання екологічних, земельних, природоресурсних відносин в умовах глобалізації» (м. Івано-Франківськ – м. Яремче, 20–22 вересня 2019 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Правове життя сучасної України» (Одеса, 15 травня 2020 р.), International scientific and practical conference «Features of the application of regulations: the experience of foreign countries» : Conference proceedings, (Arad, July 1-2, 2020), Всеукраїнська науково-практична конференція «Правова система України: сучасний стан та актуальні проблеми» (Івано-Франківськ, 13 листопада 2020 р.), Всеукраїнська науково-практична конференція «Система галузей права в умовах глобальних екологічних викликів» (Київ, 27 листопада 2020 року), Всеукраїнська науково-практична конференція «Екологічне законодавство України через призму його історичного розвитку» (Київ, 9 квітня 2021 року).

Публікації. Основні теоретичні та практичні висновки, положення і пропозиції дисертаційного дослідження викладені в 20 наукових працях, з них 7 наукових статей опубліковано в фахових виданнях з юридичних наук, перелік яких затверджено МОН України, 1 наукова стаття, опублікована в зарубіжному періодичному виданні, та 12 тезах доповідей на науково-практичних конференціях та круглих столах.

Структура роботи. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, які містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (207 найменувань) та додатків (1 додаток). Загальний обсяг роботи становить 242 сторінки, з них 215 сторінок основного тексту.

РОЗДІЛ 1.

ДОКТРИНАЛЬНІ ТА НОРМАТИВНІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

1.1. Генеза поняття «екологічна інформація» в науці екологічного права та екологічному законодавстві

«Починаючи з кінця 20 століття суспільні відносини щодо збирання та поширення інформації почало стрімко та динамічно розвиватися, що обумовлено науковим-технічним прогресом» [46, с.272]. Проблеми вільного доступу до інформації стали надзвичайно актуальними, адже інформація відіграє важливу роль в житті людини, впливає на характер сучасної думки та мислення [46, с.272]. Питаннями вільного доступу до екологічної інформації вчені-правники почали обговорювати лише останні роки. Це обумовлено усвідомленням критичного стану навколишнього природного середовища, що почало становити загрозливий характер для людства.

На сьогоднішній день екологічна інформація є однією з перших у списку пріоритетів для суспільства, адже вважається необхідною умовою для безпечного життя й здоров'я громадян та процвітання держави. Варто погодитись із думкою В.Д. Сидор, яка вважає, що «доводиться констатувати, що рівень розвитку інформаційного суспільства, електронного урядування та електронної демократії, цифрового розвитку українського суспільства порівняно з країнами ЄС є досить низьким» [5, с. 211].

Сучасна нормативна база нашої держави в галузі доступу до екологічної інформації є доволі прогресивною та орієнтованою на вимоги ЄС. Однак практичні проблеми реалізації цих правових норм залишають бажати кращого, адже громадяни України та громадяни Європейського Союзу зіштовхнулись з труднощами отримання доступу до екологічної інформації, незважаючи на чітке законодавче регламентування. Але для того, щоб робити висновки про відповідність чи невідповідність, прогалини в законодавстві та шляхи

вирішення, потрібно проаналізувати законодавчу базу щодо зазначеного питання, думки вчених та науковців, зануритись в історію виникнення самого поняття.

Проблеми вивчення юридичної природи поняття «екологічна інформація» досліджувались у працях багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених. Проте в контексті прийняття нових нормативно-правових актів екологічного спрямування дане питання потребує детального вивчення.

Варто погодитись із І.І. Каракашем та В.Д. Сидор, що «у правовій державі здійснення законодавчої діяльності передбачає досягнення відповідності правомірності і законодоцільності, коли нормативно-правові акти, що приймаються від імені всього державно-організованого суспільства, в обов'язковому порядку враховують інтереси кожного індивіда і реалізуються всіма суб'єктами екологічних правовідносин і, в першу чергу, самою державою. Оскільки правознавство в цілому покликане допомагати законодавцеві в розробці наукових основ управління суспільством і науково обґрунтованих рекомендацій, направлених на вдосконалення цього управління, можна стверджувати, що завданням юридичної науки є надання допомоги законодавцеві в розробці і прийнятті правових норм» [75, с.105-110]. Сучасне екологічне законодавство розвивається досить інтенсивно й наука екологічного права повинна прагнути сприяти цьому процесу, вирішуючи поточні і перспективні проблеми вдосконалення екологічного законодавства.

Тому, ми приєднуємось до думки Ю.Ю. Макоганюка, дослідження якого показали, що «інформаційні відносини в екологічній сфері виникають як в процесі охорони навколишнього природного середовища, так і під час використання природних ресурсів, раціонального використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки і під час формування, збереження, раціонального використання екологічної мережі. Інформаційні відносини пов'язуються із створенням, поширенням, використанням, збереженням інформації, що циркулює в екологічній сфері» [115, с.128].

Дослідження динаміки розвитку «екологічна інформація» варто розпочати з аналізу існуючих в правознавстві підходів до розуміння поняття інформація.

Ми погоджуємось із думкою С.А. Боголюбов, який зазначає, що «інформаційні права громадян знаходяться в тісному взаємозв'язку з екологічними й більше того, сприяють реалізації екологічних прав» [12, с. 60].

Тому дуже важливо створити якісне та свідоме інформаційне суспільство для формування демократичної держави. Багато держав світу докладають чимало зусиль для формування інформаційного суспільства, тобто такого, в якому існують розвинені інфраструктури шляхом створення державних інформаційних ресурсів у тому обсязі, який є необхідним для підтримки науково-технологічного прогресу, який постійно прискорюється.

Інформаційне суспільство розуміється як суспільство, в якому взаємодія його складників є неможливою без надання інформаційних послуг, основою котрих є застосування інформаційних технологій та технологій телекомунікаційного зв'язку, в якому держава відіграє провідну роль регулятора, що має забезпечити координацію діяльності різних суб'єктів суспільства в процесі його становлення, задовольняючи потреби в інформаційній інтеграції людей у світову інтеграційну спільноту, вирішуючи проблему забезпечення прав і свобод людини [183, с. 11].

Як зазначає В.В. Шевчук, «розуміння інформаційного суспільства має виходити з багатовекторності такого явища, його співвідношення з освітою, наукою, інноваційною сферою, економікою і правою культурою, при цьому його функціонування має забезпечуватися належним нормативно-правовим базисом, що здатен задовольнити інтереси людей, як індивідуальні (приватні), так і спільні (публічні)» [195, с. 179].

Ідея створення інформаційного суспільства в Україні була визначена у положеннях Закону України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства на 2007 – 2015 роки», який був прийнятий Верховною Радою України в 2007 році. Єдиним недоліком створення такого інформаційного

суспільства, на нашу думку, є те, що воно майже повністю спрямоване в економічному напрямку. Однак, відповідно до пункту 12 вищезазначеного Закону створення інформаційного суспільства в екологічній сфері повинно забезпечитись шляхом «розширення доступу громадськості до екологічної інформації, своєчасного інформування про результати регіонального екологічного аудиту та екологічного моніторингу, прийняття рішень щодо екологічних проблем і врахування інтересів громадськості при їхньому вирішенні» [167]. Проте створення інформаційної системи у сфері доступу до екологічної інформації не виконано на сьогоднішній день.

На міжнародному рівні було прийнято велику кількість правових актів з метою формування інформаційного суспільства. До основних належать: Хартія глобального інформаційного суспільства (2000 р.); Декларація тисячоліття ООН (2000 р.); Декларація принципів побудови інформаційного суспільства – глобальне завдання в новому тисячолітті (2003 р.) та інші.

Повертаючись до аналізу поняття інформація варто зазначити, що воно розглядається у всіх галузях права, і, як зазначає, К.І. Беляков: «визначення категорії, що розглядається, залежить, перш за все, від конкретної галузі знань чи суспільного життя, у якій ведеться дослідження, а також характеру завдань, для яких вводиться це поняття» [10, с. 116]

У свою чергу, ми розглядаємо визначення поняття «інформація» у правовому аспекті, тобто ту інформацію, яка визначена у нормах права. Варто зазначити, що у даному випадку, об'єктом правового регулювання виступатиме не інформація, а саме суспільні відносини, які виникають з приводу збирання, використання та розповсюдження такої інформації.

Відповідно до юридичної енциклопедії «інформація» це документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що відбуваються у суспільстві й державі та навколишньому природному середовищі [202, с. 717].

Законодавчу дефініцію поняття «інформація» знаходимо у статті 1 Закону України «Про інформацію» це будь-які відомості та/або дані, які можуть бути

збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді [164].

Аналогічне визначення поняття «інформація» міститься у статті 200 ЦК України [194].

Стаття 1 Закону України «Про телекомунікації» дає наступне визначення терміну «інформація» – відомості, подані у вигляді сигналів, знаків, звуків, рухомих або нерухомих зображень чи в інший спосіб [179].

Відповідно до положень Закону України «Про доступ до публічної інформації» публічна інформація – це відображена та задокументована будь-якими засобами та на будь-яких носіях інформація, що була отримана або створена в процесі виконання суб'єктами владних повноважень своїх обов'язків, передбачених чинним законодавством, або яка знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, визначених цим Законом [151].

Термін «інформація» окрім вище зазначених, регламентується у наступних Законах України, зокрема: «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» (1992 р.), «Про телебачення і радіомовлення» (1993 р.), «Про науково-технічну інформацію» (1993 р.), «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» (1994 р.), «Про рекламу» (1996 р.) та інші.

Дискусійним є питання ототожнення термінів «інформація» та «відомості», яке, на нашу думку, є не вірним. Однак українське законодавство дає визначення поняття «інформація» саме через поняття «відомості». Зокрема, проаналізувавши норми чинного законодавства можна зробити висновок, що поняття «відомості» ширше за своїм значенням за поняття «інформація», оскільки під інформацією розуміється відомості.

Подальший розвиток цієї думки дістав відображення в аналізі існуючих в літературі ідей та концепцій науковців стосовно поняття «інформація». Зокрема, М. Реймерс говорив про те, що «інформація є найважливішим

природним ресурсом, яка до того ж є результатом накопичень знань та надбань суспільства» [130, с. 122]

На думку Ф.І. Хміль, «інформація – це документальні або публічно оголошені відомості про події та явища, що відбуваються у суспільстві, державі та навколишньому природному середовищі. При цьому інформація відображає стан та зміни стану певної системи» [128, с. 38].

Правильно вважають, Литвин Б.М., Стельман М.В., які під інформацією розуміють «сукупність корисних даних, які є об'єктом збирання, реєстрації, зберігання, передавання й перетворення. Інформація є одним із ресурсів, який може нагромаджуватися, реалізовуватися, поновлюватися. З їх точки зору, інформація – це сукупність даних. Таке ж твердження поняття «інформації» з позиції теорії інформації та фінансового аналізу підприємства» [113, с. 113].

Відповідно до теорії інформації під інформацією розуміються не кожне повідомлення, але лише те, що містить невідомі до цього часу його отримувачеві факти, які доповнюють його уявлення про об'єкт [185, с. 53].

Взагалі, основним призначенням поняття «інформація» є задоволення інформаційних потреб людини. Нині інформація є рушійною силою, її знання дозволяє суспільству впливати на рішення, які приймаються органами державної влади та органами місцевого самоврядування, а також запобігати настанню певних негативних наслідків не тільки в соціальній, економічній чи політичній сферах, а й в екологічній також.

Поінформованість дозволить суспільству активно втручатись в роботу органів державної влади й органів місцевого самоврядування, брати участь у прийнятті значущих рішень, а також сформує сприятливе інформаційне середовище й тим самим забезпечить швидкий та безперешкодний доступ до інформації. Це потрібно для оптимізації інформаційних технологій, адже науково-технічний прогрес не стоїть на місці, а досить швидко та потужно розвивається.

Проаналізувавши чинне законодавства зустрічаємо непоодинокі випадки використання як синонімів таких понять, як «інформація про стан

навколишнього природного середовища», «інформація про навколишнє природне середовища», «інформація про навколишнє середовища», «інформація про довкілля», «екологічна інформація».

У науці екологічного права немає єдиного підходу до розуміння характеру співвідношення вищезазначених понять. Тому, вважаємо за необхідність з'ясувати в чому полягають відмінності між цими поняттями й яке з них найбільш чітко відображає суть питання. Розглянемо складові цих словосполучень.

Відповідно до юридичної енциклопедії довкілля – це все, що оточує людину. В екологічному аспекті термін тотожний поняттю навколишнє середовище. Саме в цьому значенні його вжито у ст. 50 Конституції України.

Поняття «право на безпечне для життя і здоров'я довкілля» найбільш широко визначено у ст. 293 ЦК України. Не зважаючи на те, що у нормі останнього відсутній самий термін «довкілля», проте з її змісту вбачається, що довкілля – це природне середовище, умови повсякденного існування, якості харчових продуктів, інакше кажучи все, з чим стикається людина в процесі свого природного існування [194].

Як зазначає В.В. Костицький, «поняття «довкілля (навколишнє середовище)» – одна з найбільш фундаментальних категорій сучасної науки і практики, що стоїть в одному ряді з такими категоріями, як світ, економіка, суспільство. Саме навколишнє природне середовище (довкілля), а не природа сьогодні мають бути єдиним інтегрованим об'єктом правового регулювання суспільних відносин з приводу природи, відповідно як до національного законодавства, так і до міжнародного» [105, с.68]

Підтримуючи висловлену думку В.В. Костицького, одночасно хочемо зауважити, що ототожнення термінів «довкілля» та «навколишнє середовище» призводить до не завжди вірної інтерпретації даних понять, адже основою терміну «довкілля» є навколишнє природне середовища та ще невичерпна низка складових.

Навколишнє природне середовище – це сукупність природних та природно-антропогенних умов (земля, вода, ліси, надра, атмосферне повітря, рослинний і тваринний світ), що оточують людину та є необхідним для її життя та діяльності [204, с.8]. Вважається, що поняття «навколишнє природне середовище» близьке до поняття «довкілля», «навколишнє середовище», однак варто зазначити, що «навколишнє природне середовище» – це фактично природа в чистому вигляді. Як зазначає О.С. Колбасов, «із появою зацікавленості людства у збереженні сприятливого стану природи як середовища життя людини за умов бурхливого науково-технічного прогресу, росту населення, урбанізації тощо поняття «навколишнє природне середовище» приходить на зміну поняттю «природа»» [84, с.16].

Варто погодитись з думкою В.В. Костицького та Ю.С. Шемшученка, які зазначають, що «поняття «навколишнє середовище» було введене в науку «Екологія» у другій половині XIX ст. німецьким біологом Якобом Ікскульем. Як об'єкт природоохоронного законодавства в економічно розвинутих державах воно стало вживатися у 60-70 роках XX ст., тобто в той час, коли стан природи (води, повітря, ґрунтів) у деяких із них був визнаний як кризовий. В Україні з цієї ж причини дане поняття було запроваджене пізніше. Відповідним чином був названий і Закон УРСР «Про охорону навколишнього природного середовища». Додаючи до терміну «навколишнє середовище» слово «природне», ми таким чином підкреслюємо наявність важливої складової довкілля – недоторканої і рукотворної природи як об'єкта правової охорони [197, с. 68].

Відповідно до юридичної енциклопедії «навколишнє середовище» – термін близький до поняття «навколишнє природне середовище». Даний термін став визначальним, на думку Ю.С. Шемшученко, для Програми ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП) і відповідає галузі міжнародного права – права навколишнього середовища (анг. environmental) [204, с.8]. Таким чином у зміст поняття «навколишнє середовище» окрім природних ресурсів – таких, як земля, вода, ліси, надра, атмосферне повітря, флора та фауна – слід віднести ще

штучно створені об'єкти та умови побуту людини. Варто зазначити, що поняття «навколишнє середовище» використовується у законодавстві більшості зарубіжних країн, проте вітчизняне законодавство оперує поняттям «навколишнє природне середовище», а тому потрібно внести зміни в українську термінологію відповідно до міжнародних стандартів.

Переходячи до висвітлення терміну «екологічна інформація», необхідно підкреслити, термін «довкілля» є ширшим ніж терміни «навколишнє природне середовище» та «навколишнє середовище» та включає в себе останніх, а також складові, які оточують людину, її побут, продукти харчування та багато інших, адже даний перелік не є вичерпний.

Термін «екологія» буквально означає наука про місце і життя людини. Поступово екологія набуває значення наукової основи організації раціонального природокористування. Нині вона визначається як вчення про взаємодію живих організмів з навколишнім середовищем (довкіллям) [52, с.10].

Поняття «екологічна інформація» складається з двох слів, перше – це «екологія», що походить від грецького слова «oikos» – «дім», «житло» та «logos» – «наука», «вчення» та друге – «інформація» походить від латинського слова «information», що означає «пояснення».

Екологічна інформація є публічною інформацією, тобто інформація з вільним доступом. Вона є безкоштовною, її розповсюдження не потребує жодних фінансових витрат, окрім випадків, які пов'язані з наданням відповідей на запити у чітко визначених законодавством випадках. Екологічну інформацію відносять до специфічних видів інформації, адже для її реалізації потрібен встановлений спеціальний правовий механізм реалізації.

На думку Ю.С. Шемшученка «екологічна інформація – будь-яка інформація про стан навколишнього природного середовища в письмовій, аудіовізуальній, електронній чи іншій матеріальній формі про події, явища, матеріали, факти, процеси і окремих осіб у сфері використання, відтворення та охорони природних ресурсів, природних компонентів та ландшафтів, охорони довкілля та забезпечення екологічної безпеки» [52, с.45].

М.В. Краснова вважає, що «екологічна інформація» це: по-перше, як засіб забезпечення права громадян на екологічну інформацію; по-друге, як засіб забезпечення екологічної безпеки; по-третє, як відповідальний напрям державного управління щодо реалізації державою своєї національної екологічної політики» [52, с.261].

Незважаючи на суперечливість думок науковців ми пропонуємо використовувати саме поняття «екологічна інформація», оскільки воно, на наше переконання відображає зміст відомостей про взаємодію живих організмів та навколишнє середовище, а також варто враховувати зроблений Україною крок до гармонізації українського законодавства до законодавства ЄС, в якому використовується термін «*environmental information*», що в перекладі означає «екологічна інформація»).

Екологічну інформацію можна розглядати в суб'єктивному значенні, що означає це право на одержання екологічної інформації. Також виходячи із аналізу екологічної інформації у суб'єктивному сенсі варто виходити не лише з аналізу права на екологічну інформацію, а й на обов'язки носія такої інформації. Для того, щоб правильно визначити екологічну інформацію в суб'єктивному сенсі варто звернутись до об'єктивного визначення даної категорії.

В об'єктивному значенні правом на екологічну інформацію є сукупність правових норм, які регулюють суспільні відносини з приводу інформаційного забезпечення суспільства, виражається як функція органів державної влади та органів місцевого самоврядування, напрям державної політики, сфера міжнародної співпраці та юридичний обов'язок підприємств, установ та організацій будь-яких форм власності.

Детальне вивчення даного явища, дасть змогу зробити нові наукові висновки та підґрунтя для більш кращого розуміння та застосування. Особливості екологічної інформації можна простежити здійснивши аналіз її основних ознак, зокрема:

1) прозорість означає, що процедура надання екологічної інформації повинна бути чіткою та послідовною, яка викладена у логічному законодавчому порядку та повністю регламентована у нормативно-правових актах;

2) відкритість означає, що екологічна інформація повинна бути загальнодоступною для всіх громадян. Вона не може бути ні конфіденційною, ні віднесеною до інформації з обмеженим доступом. Відкритість екологічної інформації визначено низкою нормативно-правових актів, зокрема Основним законом України, а саме ст. 50 Конституції України, яка гарантує кожному право вільного доступу до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право на її поширення. Така інформація ніким не може бути засекречена [100]. Ст. 6 Закону України «Про державну таємницю» закріплює, що до державної таємниці не відноситься інформація про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, про вплив товару (роботи, послуги) на життя та здоров'я людини; про аварії, катастрофи, небезпечні природні явища та інші надзвичайні події, які сталися або можуть статися і загрожують безпеці громадян. [144]. Проте в літературі та законодавстві простежувались випадки засекречення екологічної інформації, що прямо заборонено чинним українським законодавством;

3) достатність закріплена у підп. «а» п. 2 ч. 1 ст. 5 Орхуської конвенції, яка зобов'язує органи державної влади надавати громадськості достатньої інформації про види та обсяги екологічної інформації, яка є у їх розпорядженні [85];

4) об'єктивність характеризується неупередженістю, незалежністю інформації від думки, волі та бажань осіб, які володіють такою інформацією;

5) повнота екологічної інформації означає, що її достатньо для розуміння громадянами та прийняття рішень. Як зазначає Т.М. Слинько «повнота екологічної інформації визначається параметрами кожної конкретної ситуації» [184, с.26];

б) достовірність означає, що екологічна інформація повинна бути як об'єктивною так і суб'єктивною, але такою, що правильно сприймається. Тобто дані, які надаються громадянам, незалежно від мети її подальшого застосування, повинні бути правдивими та ґрунтуватись на неупереджених спостереженнях чи дослідженнях.

Останні дві ознаки є досить оціночними та потребують розробки методичних критеріїв законодавчими органами влади щодо різних джерел впливу на зміст екологічної інформації, адже як вже було вказано вище, повнота та достовірність такої інформації може бути визначена у кожному конкретному випадку.

Наростання екологічної кризи та пов'язаний з цим науковий інтерес до проблем екологічної інформації не могло знайти своє відображення у вітчизняному та міжнародному законодавстві. Звісно, з часів Київської Русі, Великого князівства Литовського, Речі Посполитої, Козацької держави, підпорядкування частини території Російській імперії, а іншої частини – Австро-Угорщині було прийнято низку статутів, звідів, уставів, уложень, та законів, які стосувались охорони довкілля, проте вони не закріплювали порядок збору, поширення та зберігання відомостей про стан природних ресурсів.

Починаючи з ХХ століття населення розпочало проводити пропаганду щодо необхідності охорони довкілля, незважаючи на абсолютну відсутність будь-яких законодавчих актів у даній сфері. Здійснювались публікації статей у журналах, книгах. Першу книгу видав В.І. Талієв під назвою «Охороняйте природу» [9, с.76]. Окрім цього, багато українських вчених, науковців, активістів неодноразово здійснювали спробу публікацій своїх статей у журналах, вісниках, однак їхні роботи не були опубліковані. Це все пояснюється встановленням жорсткої цензури на опублікування будь-яких відомостей про стан навколишнього середовища, тим більше публікацій, які вказували на порушення екологічного законодавства.

Проаналізувавши законодавство, можна простежити, що на сучасній українській території у складі СРСР доступу до екологічної інформації не було

взагалі, а якщо у пресі чи на телебаченні повідомлялись населенню відомості про стан довкілля, то реальну картину не відображали, адже це спричинило б тисячі обурень від населення та інші негативні наслідки для тодішньої влади.

У липні 1957 році затверджено перелік відомостей, які заборонені до опублікування у відкритій пресі, радіомовленні та телебаченні Головним управлінням по охороні державних таємниць у пресі при Раді міністрів СРСР. До них належали: кількість лісових пожеж у країні, їх площа та збитки; ступінь зараженості радіоактивністю повітря, ґрунту, водойм по всій території СРСР; відомості про аварії та катастрофи в збройних силах СРСР; дитяча смертність; відомості про катастрофи, аварії та пожежі в промисловості і на транспорті [17, с.231].

Отже, враховуючи вищевикладене, ситуація щодо екологічного інформування була доволі критичною, адже в Радянському Союзі не тільки згадки про доступ громадян до екологічної інформації не було, але й заборонялось інформувати населення про надзвичайні ситуації, радіоактивне забруднення тощо. Взагалі таке втаємничення є цілком логічним, адже на першому плані в Радянському Союзі стояла індустрія, технологічний прогрес, машино- та ракетобудівництво й інші сфери, які неабияк забруднювали навколишнє середовище.

У період 70-х років XX ст. у Радянському Союзі встановлювалась жорстка цензура та контроль за природоохоронною літературою. Більше того, у газетах регулярно публікувалась інформація про стан довкілля та природних ресурсів, рівень забруднення та інша екологічна інформація. Але опубліковані відомості були вигаданими та недійсними, які не показували реальний стан навколишнього середовища.

Згодом у СРСР встановили нові норми та заборони в екологічній сфері. Це, насамперед, пов'язано з вибухом на Чорнобильській АЕС у 1986 році. Керівництво Радянського Союзу всілякими методами і способами хотіло приховати масштаби катастрофи.

У 1988 році ЦК КПРС і Рада Міністрів СРСР прийняли постанову «Про корінну перебудову справи охорони природи в країні». У преамбулі даного нормативно-правового акту було зазначено: «природоохоронна діяльності міністерств, відомств СРСР, Рад Міністрів союзних республік, радянських і господарських органів має серйозні недоліки. Не забезпечується комплексний підхід до вирішення питань охорони природи і раціонального використання природних ресурсів. Розвиток продуктивних сил в різних регіонах країни здійснюється без належного врахування екологічних наслідків і проведення єдиної природоохоронної політики [165]. Також пункт 7 Постанови доручає Державному комітету з охорони природи здійснювати організацію поширення інформації про природу серед широких верств населення, роботи по вихованню громадян, і особливо молоді, в дусі дбайливого ставлення та любові до природи [165]. Даний законодавчий документ носив суто формальний, декларативний характер, але він вперше закріпив норму щодо інформування населення про стан навколишнього середовища.

Окремі положення, пов'язані із забезпеченням інформованості населення в сфері екології, піднімались ще в постанові Верховної Ради УРСР «Про екологічну обстановку в республіці та заходи по її докорінному поліпшенню» від 17 лютого 1990 р. [154]. Згодом Радою Міністрів УРСР була прийнята Постанова «Про порядок періодичності обнародування відомостей про екологічну, в тому числі радіаційну, обстановку та стан захворюваності населення» №100 від 28 квітня 1990 р. [172].

На думку Н.Р. Кобецької, Постанова Ради Міністрів УРСР «Про порядок періодичності обнародування відомостей про екологічну, в тому числі радіаційну, обстановку та стан захворюваності населення» від 28 квітня 1990 р. «закріпила обов'язок компетентних органів у визначені строки подавати до центральних і місцевих органів охорони природи і охорони здоров'я інформацію про екологічну обстановку, а також строки обнародування узагальнених відомостей через республіканські та місцеві газети, радіо, телебачення» [79, с. 89].

Після здобуття незалежності України законодавчим органом влади був прийнятий Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 26 червня 1991 року, який не містив поняття «екологічна інформація». Натомість у ст. 25 Закону йшлося про інформування про стан навколишнього природного середовища, однак визначення самого поняття стаття не містила.

У Конституції України було створено та регламентовано багато основоположних прав та обов'язків громадян. Зокрема, ст. 50 регламентувала право кожного на вільний доступ до інформації про стан довкілля [100]. Однак в жодному нормативно-правовому акті тлумачення даного права не було. Поняття прописане в Основному Законі України «інформація про стан довкілля» було створене лише на папері, не існувало також механізмів реалізації цього права, а загальноприйняті правила щодо порядку та режимів доступу до інформації ніяким чином не забезпечували «вільного доступу» усіх громадян до інформації про стан навколишнього середовища.

Перша згадка поняття «інформація про стан навколишнього природного середовища (екологічна інформація)» в Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища» пов'язана із ратифікацією Орхуської конвенції у 1999 році. Законодавець ототожнив поняття «екологічна інформація» і «інформація про стан навколишнього природного середовища», вклавши в них наступний зміст: це будь-яка інформація в письмовій, аудіовізуальній, електронній чи іншій матеріальній формі про:

А) стан навколишнього природного середовища чи його об'єктів – землі, вод, надр, атмосферного повітря, рослинного і тваринного світу та рівні їх забруднення;

Б) біологічне різноманіття і його компоненти, включаючи генетично видозмінені організми та їх взаємодію із об'єктами навколишнього природного середовища;

В) джерела, фактори, матеріали, речовини, продукцію, енергію, фізичні фактори (шум, вібрацію, електромагнітне випромінювання, радіацію), які

впливають або можуть вплинути на стан навколишнього природного середовища та здоров'я людей;

Г) загрозу виникнення і причини надзвичайних екологічних ситуацій, результати ліквідації цих явищ, рекомендації щодо заходів, спрямованих на зменшення їх негативного впливу на природні об'єкти та здоров'я людей;

Г) екологічні прогнози, плани і програми, заходи, в тому числі адміністративні, державну екологічну політику, законодавство про охорону навколишнього природного середовища;

Д) витрати, пов'язані із здійсненням природоохоронних заходів за рахунок фондів охорони навколишнього природного середовища, інших джерел фінансування, економічний аналіз, проведений у процесі прийняття рішень з питань, що стосуються довкілля [168].

Таке ототожнення призвело до відсутності єдиного терміну визначення «екологічна інформація», його різного розуміння і застосування, та до ще більшої плутанини.

Варто погодитись із думкою Ю.О. Легези, яка вважає, що «в сучасних умовах обіг екологічної інформації встановлюється відповідно до статей 25, 25-1 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», Закону України «Про доступ до публічної інформації» та положень інших нормативно-правових актів. Аналіз норм чинного законодавства, зокрема статті 25 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», дає змогу зробити висновок про недосконалість визначення складників категорії екологічної інформації. Зокрема, відповідно до частини 1 статті 25 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», до інформації про стан навколишнього природного середовища (екологічної інформації) належать відомості про «стан навколишнього природного середовища чи його об'єктів – землі, вод, надр, атмосферного повітря, рослинного і тваринного світу та рівні їх забруднення» [168]. У такому розумінні зазначену норму законодавства необхідно тлумачити так: «інформація про використання природних ресурсів не належить до інформації про стан навколишнього

природного середовища, так само до такої інформації не належать відомості про спеціальні дозволи, видані для спеціального використання природних ресурсів, передусім у такому розумінні подання екологічної інформації допускається лише шляхом зазначення рівня забруднення, причин забруднення, повідомлення про негативні наслідки діяльності суб'єктів господарювання тощо» [112, с. 69].

Визначення терміну «екологічна інформація» також регламентовано у ст. 13 Закону України «Про інформацію», що значно розширює зміст даного поняття. Зокрема, інформацію про стан довкілля (екологічна інформація) становлять відомості та/або дані про: стан складових довкілля та його компоненти, включаючи генетично модифіковані організми, та взаємодію між цими складовими; фактори, що впливають або можуть впливати на складові довкілля (речовини, енергія, шум і випромінювання, а також діяльність або заходи, включаючи адміністративні, угоди в галузі навколишнього природного середовища, політику, законодавство, плани і програми); стан здоров'я та безпеки людей, умови життя людей, стан об'єктів культури і споруд тією мірою, якою на них впливає або може вплинути стан складових довкілля; інші відомості та/або дані [164].

Екологічна інформація є явищем багатогранним та неоднозначним, процес встановлення якого досить складний і супроводжується багатьма факторами. Вона покликана допомогти людям інтегруватися в нове інформаційне суспільство.

Ми цілком погоджуємось з пропозицією Н.Р. Кобецької класифікувати екологічну інформацію на комплексу та індивідуальну; в залежності від території, якої стосується екологічна інформація на загальнодержавного, регіонального і локального характеру; на позитивну та негативну [79, с. 92]. У свою чергу пропонуємо на підставах положень, які подані в ст. 25 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», ст. 13 Закону України «Про інформацію» та ст. 2 Орхуської конвенції виділити також наступні види екологічної інформації:

1) стан навколишнього природного середовища та його об'єктів, який відображається у даних та відомостях і містить великий обсяг екологічної інформації. Зокрема, це дані моніторингу, які здійснені Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України, Державною службою України з надзвичайних ситуацій, Державним агентством України з управління зоною відчуження, Міністерством економіки, торгівлі та сільського господарства України й іншими органами державної влади та/або органами місцевого самоврядування і отримуються шляхом спостереження та аналізу екологічного стану довкілля вище зазначеними органами, екологічного аудиту, реєстру небезпечних речовин та об'єктів тощо. Наприклад, це інформація про гранично допустимі викиди (скиди) забруднюючих речовин; індекси стану довкілля (показники по його зміні); ліміти використання природних ресурсів; стан лісів в Україні (рівень лісистості, його відновлення і відтворення);

2) біологічне різноманіття. Інформація цього виду міститься у Зеленій та Червоній книгах України; кадастрах Держлісагентства, Держводагентства, Держгеокадастру, Держгеонадр; енциклопедіях і каталогах. До цього виду також належить вся екологічна інформація, яка стосується генетично модифікованих організмів. По-перше, останні входять до складу біологічного різноманіття; по-друге, відповідно до ст. 14 Закону України «Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів» центральні органи виконавчої влади, які ведуть Державні реєстри генетично модифікованих організмів повинні розміщувати інформацію про них на власних офіційних вебсайтах, а також публікувати таку інформацію у засобах масової інформації [142];

3) джерела, фактори, матеріали, речовини, продукцію, енергію, фізичні фактори (шум, вібрацію, електромагнітне випромінювання, радіацію), які впливають або можуть вплинути на стан навколишнього природного середовища та здоров'я людей. Цей вид екологічної інформації є досить важливим серед усіх видів, адже незнання такої інформації може призвести до

негативних наслідків для життя та здоров'я населення, а також для іншої діяльності фізичних або юридичних осіб. Така інформація міститься у затверджених нормативно-правових актах, зокрема у наступних Постановах Кабінету Міністрів України: «Про ідентифікацію та декларування безпеки об'єктів підвищеної небезпеки» (2002 р.), «Про затвердження переліку найбільш поширених і небезпечних забруднюючих речовин, викиди яких в атмосферне повітря підлягають регулюванню» (2001 р.), «Про затвердження Порядку ведення реєстру місць видалення відходів» (1998 р.), «Про затвердження Положення обліку і контролю ядерних матеріалів» (1996 р.). Ці та інші нормативно правові акти передбачають ведення реєстрів небезпечних об'єктів (речовин), їх перелік, класифікацію та порядок обігу;

4) загрозу виникнення і причини надзвичайних екологічних ситуацій, результати ліквідації цих явищ, рекомендації щодо заходів, спрямованих на зменшення їх негативного впливу на природні об'єкти та здоров'я людей – це дуже важливий вид екологічної інформації, адже про виникнення надзвичайної ситуації, її причини та застосовані заходи ліквідації надзвичайної ситуації та її наслідків з боку держави, оголошення місцевості зоною екологічної ситуації повинні доводитись до населення у короткі терміни. Варто зазначити, що відповідно до положень Закону України «Про зону надзвичайної екологічної ситуації» державою здійснюється визначення порядку встановлення правового режиму зони надзвичайної екологічної ситуації, його організаційного, фінансового та матеріально-технічного забезпечення [163]. Інформування населення здійснюється через засоби масової інформації, систему оповіщення цивільної оборони, автоматизовану систему централізованого оповіщення про загрозу виникнення чи виникнення надзвичайної ситуації та іншими шляхами;

5) екологічні прогнози, плани і програми, заходи, в тому числі адміністративні, державну екологічну політику, законодавство про охорону навколишнього природного середовища. Такий вид екологічної інформації встановлений на підставі затверджених документів у спеціально-визначеному законом порядку. Вони розробляються на підставах, які чітко визначені

законодавством, де визначаються ключові моменти, цілі, очікувані результати відповідного плану чи програми відповідно до державної концепції (стратегії) екологічної політики. Зокрема, яскравим прикладом документів стратегічного призначення є Закон України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 р.» прийнятий 28 лютого 2019 року. Відповідно до ст. Розділу II «метою державної екологічної політики є досягнення доброго стану довкілля шляхом запровадження екосистемного підходу до всіх напрямів соціально-економічного розвитку України з метою забезпечення конституційного права кожного громадянина України на чисте та безпечне довкілля, впровадження збалансованого природокористування і збереження та відновлення природних екосистем» [166]. Отже, екологічну інформацію цього виду можна знайти на офіційних вебсайтах відповідних центральних органів виконавчої влади з питань охорони навколишнього середовища або у їхніх офіційних виданнях. Також вищезазначена екологічна інформація може доводити населенню через засоби масової інформації;

б) витрати, пов'язані із здійсненням природоохоронних заходів за рахунок фондів охорони навколишнього природного середовища, інших джерел фінансування, економічний аналіз, проведений у процесі прийняття рішень з питань, що стосуються довкілля. Зокрема, відповідно до Інструкції щодо заповнення форми державного статистичного спостереження №1 – екологічні витрати «Звіт про витрати на охорону навколишнього природного середовища та екологічні платежі» затверджений Наказом Державного комітету статистики України від 24 жовтня 2006 р. № 494 (зараз – Державна служба статистики України) до витрат на охорону навколишнього природного середовища відносяться всі види витрат, спрямовані на запобігання, скорочення чи ліквідацію забруднення, інших видів шкідливого впливу господарської та іншої діяльності на навколишнє природне середовище, при наданні послуг чи використанні продукції, а також на збереження біорізноманіття та середовища існування [73]. Разом з тим не враховуються заходи, що дають позитивний екологічний ефект, але втілені з технічних міркувань, для поліпшення умов

праці та техніки безпеки; використання природних ресурсів (наприклад, водопостачання); фінансові показники, такі як амортизація та вартість основних засобів; перерахунки за депозитами, штрафи за порушення природоохоронного законодавства, компенсація шкоди, завданої навколишньому природному середовищу [115, с. 155];

7) стан здоров'я та безпеки людей, умови життя людей. Даний вид екологічної інформації є надзвичайно важливий та регламентований Законом України «Про інформацію». У випадках несприятливого стану довкілля або незнання екологічної інформації може призвести до негативних наслідків для населення.

Отже, поняття екологічної інформації в українському законодавстві регламентоване на високому рівні, проте, на нашу думку, для більш правильного застосування та уникнення розбіжностей у тлумаченні варто прибрати з ст. 25 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» словосполучення «інформація про стан навколишнього природного середовища» залишивши натомість словосполучення «екологічна інформація».

На міжнародному рівні було прийнято низку правових актів з метою формування інформаційного суспільства, які умовно можна поділити на декілька етапів трансформації терміну «екологічна інформація».

Розпочнемо з Конвенції Ради Європи 1950 року, ст. 10 якої визначає, що «кожен має право отримувати і передавати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади і незалежно від кордонів» [87]. При правильній інтерпретації положень можна припустити, що у даному визначенні йдеться про збирання і поширення екологічної інформації серед громадськості, а також можливість зробити таку інформацію доступною для громадян. Варто погодитись, що чіткого визначення вище зазначений акт не містив, але, на нашу думку, доцільно розпочати процес становлення терміну «екологічна інформація» саме з нього.

Наступним етапом є прийняття Стокгольмської декларації ООН з проблеми оточуючого людину середовища. У цей період у світовому науковому середовищі почали активно дискутуватися питання доступу громадян до екологічної інформації. Занепокоєння станом навколишнього середовища стало початком визнання екологічних прав, як одних із основоположних прав людини. Вперше про це заговорили у 1972 році у Стокгольмі на міжнародній конвенції ООН. Підсумком конвенції стало прийняття Стокгольмської декларації ООН з проблеми оточуючого людину середовища (далі – Декларація), котра вперше усвідомлено закріпила взаємозв'язок прав людини з правом на сприятливе навколишнє середовище та ряд основних напрямків і принципів охорони довкілля у різних сферах. Декларація не закріпила і не створила поняття «екологічна інформація», однак принципи 19 і 20 закріпили розповсюдження інформації та знань про стан навколишнього середовища, а також вільного доступу до інформації про довкілля задля швидкого поширення [30].

Прийняття Декларації стало великим початком та основою для подальшого розвитку екологічного права та екологічного законодавства. Звісно, вона також не містила визначення поняття «екологічна інформація», але своїми принципами забезпечує і зобов'язує розповсюдження інформації для суспільства задля кращої поінформованості населення, щоб громадськість могла своїми діями впливати на рішення органів державної влади щодо навколишнього середовища, задля зручного й доступного обміну інформацією.

Третій етап став одним із визначальних у процесі трансформації поняття «екологічної інформації». Його можна назвати етапом заснування поняття «екологічної інформації», який знаходить своє відображення у Директиві Ради 90/313/ЄЕС від 7 червня 1990 року «Про свободу доступу до інформації про навколишнє середовище». Стаття 2 Директиви визначає, що інформація щодо навколишнього середовища означає будь-яку надану інформацію в письмовій, візуальній, звуковій або електронній формі про стан води, повітря, ґрунту, фауни, флори, землі і природних середовищ існування, і про діяльність

(включаючи ту, яка викликає незручності такі, як шум) або заходи, що несприятливо впливають на них, або мають подібний ефект, а так само дії і заходи, що плануються для їх захисту, включаючи адміністративні заходи і програми екологічного менеджменту [177]. На жаль, дане визначення не охоплювало собою кліматичні зміни.

Четвертий етап трансформації екологічної інформації пов'язаний з прийняттям Директиви 2003/4/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 28 січня 2003 року «Про доступ громадськості до інформації про навколишнє середовище» та припиненням юридичної сили Директиви 90/313/ЄС. Європарламент та Рада визначили 24 причини скасування Директиви 90/313/ЄС, основними з яких стали:

1) визначення інформації про навколишнє середовище має бути уточненим таким чином, щоб включити інформацію в будь-якій формі про стан навколишнього природного середовища, про фактори, заходи або діяльність, що впливають або можуть вплинути на передбачених для захисту навколишнього природного середовища, про економічний аналіз та аналіз рентабельності, проведені в рамках таких заходів або діяльності, а також інформації про стан здоров'я та безпеки, включаючи забруднення ланцюга харчування, умов життєдіяльності людей, пам'ятників культури та побудованих споруд в такому ступені, в якому на них впливають або можуть вплинути будь-які з вищенаведених факторів;

2) зростання доступу громадськості до інформації про навколишнє природне середовище та розповсюдження інформації сприяють зростанню уваги до проблем навколишнього природного середовища, вільному обміну думками, участі громадськості у прийнятті рішень про навколишнє природне середовище і, як наслідок, покращення стану навколишнього природного середовища;

3) підписання Співтовариством Орхуської конвенції у 1998 році;

4) необхідність забезпечення права будь-якої фізичної чи юридичної особи на доступ до екологічної інформації, яка утримується органами державної влади та інші [146].

Відповідно до статті 2 Директиви 2003/4/ЄС «інформація щодо стану навколишнього природного середовища» означає будь-яку інформацію у письмовій, візуальній, звуковій, електронній або будь-якій іншій матеріальній формі стосовно:

А) стану складових навколишнього природного середовища, таких як повітря та атмосфера, вода, ґрунт, земля, ландшафти та об'єкти природного комплексу, такі як водно-болотні угіддя, берегові та морські зони, біологічне різноманіття та його складові, включаючи генетично-модифіковані організми, а також взаємодії між цими елементами;

Б) таких факторів, як речовини, енергія, шум, радіоактивне випромінювання або відходи, викиди і стоки, а також інші викиди в навколишнє природне середовища, що впливають або можуть вплинути на складові навколишнього природного середовища, зазначені у пункті А);

В) заходів (включаючи адміністративні), такі, як політика, законодавство, плани, програми, угоди про навколишнє природне середовища та діяльність, які зазначені у пункті А) і Б), а також діяльності та заходів, призначених для захисту цих елементів;

Г) звітів про застосування законодавства про навколишнє природне середовища;

Ґ) аналізів рентабельності та інших економічних аналізів та припущень, використаних у рамках заходів та діяльності, зазначених у пункті В), та

Д) стану здоров'я та безпеки людей, у тому числі забруднення ланцюга харчування, за необхідності, умов життя людей, пам'ятників культури та побудованих споруд, в тому ступені, в якому на них впливає або може вплинути стан елементів навколишнього природного середовища, зазначених у пункті А), або, шляхом цих елементів, одним із факторів, заходів, видів діяльності, зазначених у пунктах Б) і В) [146].

Скасування Директиви 90/313/ЄЕС та підписання Директиви 2003/4/ЄС стало суттєвим кроком вперед для європейського суспільства, яке змінило та доповнило поняття «інформація щодо навколишнього природного середовища» задля кращого та доступного використання громадянською своєю права. Варто погодитись із думкою європейського співтовариства, котрі вважали, що положення Директиви 90/313/ЄЕС є застарілими, а зміна і коригування акту була б недоцільною та не розширила б його рамки. Тому прийнятий новий акт 28 січня 2003 року є чітким та узгодженим для використання всіх заінтересованих суб'єктів.

Останнім етапом становлення терміну «екологічна інформація» стало прийняття Орхуської конвенції. За її розробку взялася Європейська Економічна Комісія ООН. Новий документ повинен бути таким, котрий би забезпечив доступ до екологічної інформації, носив би загальнообов'язковий характер, чітко визначав права громадян та обов'язки органів державної влади. Результат своєї роботи Комісія у 1998 році на четвертій загальноєвропейській конвенції «Навколишнє середовища для Європи» представила та відкрила до підписання Конвенцію «Про доступ до інформації, участь громадськості у процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля».

Відповідно до статті 2 Орхуської Конвенції «екологічна інформація» означає «будь-яку інформацію в письмовій, аудіовізуальній, електронній чи будь-якій іншій матеріальній формі про:

А) стан таких складових навколишнього середовища, як повітря і атмосфера, вода, ґрунт, земля, ландшафт і природні об'єкти, біологічне різноманіття та його компоненти, включаючи генетично змінені організми, та взаємодію між цими складовими;

Б) фактори, такі як речовини, енергія, шум і випромінювання, а також діяльність або заходи, включаючи адміністративні заходи, угоди в галузі навколишнього середовища, політику, законодавство, плани і програми, що впливають або можуть впливати на складові навколишнього середовища, зазначені вище в підпункті А), і аналізі затрат і результатів та інший

економічний аналіз і припущення, використані в процесі прийняття рішень з питань, що стосується навколишнього середовища;

В) стан здоров'я та безпеки людей, умови життя людей, стан об'єктів культури і споруд тією мірою, якою на них впливає або може вплинути стан складових навколишнього середовища або через ці складові, фактори, діяльність або заходи, зазначені у підпункті Б)» [85].

Отже, останній п'ятий етап трансформації терміну «екологічна інформація» є найбільш визначальним для всього періоду становлення даного поняття. Адже положення Орхуської конвенції закріпила чітке тлумачення терміну «екологічна інформація», який став основою для прийняття низки законодавчих актів в Україні та різних країн світу задля кращої поінформованості громадськості.

Не варто залишати поза увагою джерела екологічної інформації. Відповідно до ст. 25 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» основними джерелами екологічної інформації є «дані моніторингу довкілля, кадастрів природних ресурсів, реєстри, автоматизовані бази даних, архіви, а також довідки, що видаються уповноваженими на те органами державної влади, органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями, окремими посадовими особами» [168].

Даний перелік джерел не є вичерпний. Однак умовно джерела можна подіти на декілька видів, застосувавши загальноприйняті критерії.

За способом отримання екологічної інформації джерела екологічної інформації поділяються на джерела з відкритим доступом та закритим доступом.

Джерела з відкритим доступом є загальнодоступними для громадян. Її можна знайти у вільному доступі в мережі Інтернет, хоча і створення автоматизованих баз даних в Україні не здійснено на належному рівні, проте така інформація є вільно доступною. Зокрема, це можуть бути дані моніторингу, кадастрів природних ресурсів, різного роду реєстри, автоматизовані бази даних та відомості з архівів.

До джерел із закритим доступом належать довідки, що видаються центральними органами виконавчої влади з питань охорони довкілля, громадськими організаціями, окремими посадовими особами. Тобто така екологічна інформація надається за конкретними запитами фізичних та/або юридичних осіб до відповідного органу державної влади чи органу місцевого самоврядування.

За підставами виникнення екологічної інформації можна виділити основні та факультативні джерела екологічної інформації.

До основних варто віднести нормативно-правові акти у сфері охорони навколишнього природного середовища, а також індивідуальні акти органу державної влади (тобто це розпорядження та накази).

Факультативні або додаткові включають в себе дозвільну документацію (висновки щодо оцінки впливу на довкілля, дозволи на викиди/скиди тощо) та проєкти будівництва.

Залежно від мети отримання екологічної інформації джерела можна класифікувати на регулятивні та охоронні.

Регулятивні джерела екологічної інформації мають на меті регулювати суспільні відносини у сфері доступу до екологічної інформації, кругообіг екологічної інформації між структурними підрозділами та посадовими особами у сфері охорони навколишнього природного середовища тощо. Зокрема до них можна віднести Орхуську Конвенцію, Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища», Закон України «Про доступ до публічної інформації» та інші.

На охоронні джерела екологічної інформації покладено обов'язок захищати право громадян на екологічну інформацію від неправомірного застосування її положень, неправдивого поширення, використання не за призначенням тощо, застосовуючи юридичну відповідальність, яка визначена у нормах адміністративного, кримінального, трудового права та інших законодавчих актів.

Проаналізувавши види джерел екологічної інформації можна дійти висновку, що всі вище зазначені джерела є законними, адже всі вони виходять від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, чи із законодавчих актів. Ще однією особливістю є забезпечення державою монополізації екологічної інформації для забезпечення кругообігу правдивих відомостей екологічної інформації.

Підсумовуючи проведені дослідження слід зазначити, що штучні екосистеми переважають над природними в десятки разів, що призвело до виникнення нового антропогенно-природного середовища, яке назвали «навколишнім середовищем»; ототожнення термів призводить до несвоєчасного та неналежного застосування інструменту екологічна інформація, що спричиняє настання певних негативних наслідків для людини; створення інформаційного суспільства у екологічній сфері зменшить негативний вплив на навколишнє природне середовища та забезпечить поінформованість населення; поділ джерел екологічної інформації дасть змогу ефективнішого їх застосування під час реалізації права на екологічну інформацію.

1.2. Методологічні засади дослідження поняття та змісту екологічної інформації

Аналіз методологічних засад варто розпочати з аналізу існуючих в методології юриспруденції підходів, методів прийомів та способів, що дозволять різнобічно та об'єктивно дослідити досліджуване питання.

Динамічний розвиток суспільних екологічних відносин ставить перед наукою екологічного права низку радикальних завдань. Розпад СРСР призвів до здійснення важливих змін, які потрібно було б здійснити в держано-політичному житті суспільства, адже відбулась руйнація економічних, соціальних, політичних, екологічних та інших систем, що спричинило дезорганізацію у галузі методології соціальних процесів. Як зазначає В.Д.

Сидор, «неозброєним оком помітна неадекватність правової теорії реаліям практичного життя. Проте наукова теорія є життєздатною лише за умови загального сприйняття її основних положень науковим співтовариством» [181, с. 9]. А тому варто було привести методологію правових наук у певну відповідність до суспільно-політичного життя суспільства.

Після здобуття Незалежності України відстежується стрімкий розвиток усіх галузей суспільного життя, наукових технологій та динамічного реформування національного ладу, які не мають належного наукового та методологічного підґрунтя. Методологія юридичної науки зазвичай розглядалась у галузі теорії та історії держави і права, однак нині методологія права виходить на новий рівень, відповідно до якого вчені-правники, науковці та спеціалісти в даній галузі права створюють ідеї, обґрунтовують нові теорії, які спрямовані на розвиток екологічного інформування населення в Україні [47, с. 176].

Питання методології в сучасній науці екологічного права порушувалося не одноразово, при цьому особливо важливими стають вимоги спільності вихідних методологічних підходів [198, с. 56].

Як зазначає, М.В. Костицький, «юридична наука, з одного боку, повинна виконувати прогностичну функцію – передбачати власний саморозвиток, потребу в правовому і законодавчому врегулюванні суспільних відносин у певний історичний період. Вона ж повинна розробляти концепції правового і законодавчого врегулювання певних напрямків суспільного життя» [106, с.4].

Методологія юридичної науки – це система підходів, методів і способів наукового дослідження, теоретичні засади їх використання при вивченні державно-правових явищ. Основу методологічної юридичної науки становлять ряд підходів, зокрема, філософсько-світоглядні підходи (матеріалістичний чи ідеалістичний, діалектичний чи метафізичний, визнання чи заперечення об'єктивних соціальних, у тому числі державно-правових, закономірностей та можливості їх пізнання, здобуття істинних знань про них); загальнонаукові методи, тобто такі, які використовуються у всіх або більшості наук (наприклад,

методи: структурний, функціональний, сходження від абстрактного до конкретного; формально логічні процедури – аналіз та синтез); групові методи, тобто такі, які застосовуються лише у певній групі наук, наприклад, тільки у суспільствознавстві (як-то метод конкретно-соціологічного дослідження); спеціальні методи, тобто прийнятні для дослідження предмета якоїсь однієї науки (тлумачення юридичних норм, спеціальні прийоми узагальнення юридичної практики) [203, с. 618].

Як зазначає Ю.М. Оборотов, «серед найважливіших питань методології юриспруденції історичного розвитку права і держави не в призмі загальної історії (європоцентристської, лінійної та детерміністичної), а глобальної історії з її поліцентричним світом, що розвивається через екологічні, культурні й політичні кризи з принципово непередбачуваним результатом» [127, с. 42].

Методологічна підсистема юриспруденції лише в останній час після тривалої перерви знову досліджується і розвивається окремо і компактно [106, с. 5]

За словами Ю.С. Шемшученка, «бачити методологічну основу створення теорії оптимальної взаємодії суспільства і природи в пізнанні законів останньої і в цілому їхньому використанні, а точніше, у послідовному врахуванні їх у господарській практиці, правильно лише почасти. Відносини в галузі охорони довкілля і раціонального використання природних ресурсів, їхній характер, як і зміст всієї системи виробничих відносин, обумовлений соціально-економічно, тобто задається генотипом відповідного способу виробництва» [196, с.70].

Як зазначає В. Єлісєєв, «нині вже зрозуміло, що реалізацію моделей сталого розвитку можна здійснити лише на основі ґрунтовних екологічних досліджень і доведенні їх результатів до широких верств населення. Лише тоді досягнення науки зможуть стати засобом підвищення екологічної культури та свідомості, ідентифікації свого місця в глобальній соціоекосистемі, знаходженні своєї екологічної ніші. Але цей процес ускладнений тим, що сучасна екологія досі не перетворилась на чітку теоретико-методологічну систему. Це наукова дисципліна на етапі становлення, яке прискорено

наявністю загрози незворотної деградації біосфери. В ній паралельно співіснують декілька методологій з різними підходами до визначення базових понять змісту екології, її зв'язків з іншими дисциплінами» [65, с. 334].

Варто зазначити, що методологічні засади дослідження поняття та змісту екологічної інформації майже не здійснювались. О. Г. Бондар цілком слушно зазначає: «Грунтуючись на засадах Концепції сталого розвитку, яка в останні десятиліття в усьому світі, і наша держава не є винятком, є домінуючою методологічною платформою, на якій взагалі розбудовується все розмаїття людської діяльності по відношенню до природи, вітчизняне екологічне законодавство досить рясно пронизане імперативами про верховенство вимог екологічної безпеки. Разом із тим, поточні реалії свідчать, на жаль, про неефективність цих норм» [15, с. 36].

Як зазначає О.А. Шомпол, «проблеми правового регулювання екологічної інформації на науковому рівні, найчастіше розглядаються: через призму правових проблем забезпечення та реалізації права людини на екологічну інформацію, через призму реалізації функції екологічного управління – екологічного інформування, або через призму реалізації міжнародно-правових зобов'язань України» [199, с.224].

На думку В.В. Єлісєєва, «екологічна інформація починає свій шлях до реципієнта з природної системи, і, зазнавши змін у процесі обробки й аналізу, перетворюється на інформаційні повідомлення, які частіш за все з'являються у вигляді наукових та інших публікацій. Якщо з такого повідомлення вилучити абіотичну, соціогенну й техногенну компоненту, або навіть всі їх разом, то воно збереже свою природу і певну адекватність реальній екологічній ситуації. Якщо ж з повідомлення вилучити біотичну компоненту, то інформаційне повідомлення втратить статус екологічного і перетвориться на технічне, геологічне, економічне або ще якесь інше» [65, с. 335].

На думку британських дослідників екологічного права Александра Кіса та Діна Шелтона право на екологічну інформацію може означати (у вузькому

розумінні) свободу пошуку інформації, або ж (у ширшому розумінні) право на доступ до інформації чи навіть право її отримувати [120, с.10].

О.М. Горбачов, вважає, що «під «екологічною» розуміється інформація не тільки про стан навколишнього середовища, а й про заходи щодо її охорони» [27, с.25].

В.В. Єлісєєв вважає, що «екологічну інформацію можна визначити як частину інформації про природу, яка стосується взаємодій біологічних об'єктів з факторами оточуючого середовища»[200, с. 122].

Як зазначає В.В. Тарасова, «екологічна інформація являє собою певну сукупність даних про динаміку якісних та кількісних змін, які можуть траплятися із природними об'єктами довкілля, а також їх взаємозв'язок між собою та закономірності їхнього розвитку. Крім того, ця сукупність даних виступає базою для оцінювання екологічного стану навколишнього природного середовища, а також прийняття на їх основі виважених управлінських рішень в галузі екології» [187, с. 128].

Не заперечуючи основоположне значення наукових доробок з питань методології, одночасно варто підкреслити специфіку, пов'язану із складністю еколого-правових процесів і явищ.

Варто визначити основні методологічні підходи, що можуть бути застосовані до екологічної інформації.

Найбільш поширеним є метод пізнання як розумовий процес, що реалізується в науковій формі й спрямований на (предмет) об'єкт дослідження з метою набуття нових правових знань як у загальнотеоретичному, так і в галузевому аспектах [8, с. 39]. Екологічна інформація є життєво важливим явищем для суспільства, яке обумовлює стан навколишнього природного середовища та його вплив на життя та здоров'я населення. Застосування методу пізнання можна визначити, яким чином виникало і розвивалось поняття «екологічна інформація», суть, зміст та форми прояву даного поняття, які чинники впливали на розвиток поняття екологічна інформація тощо.

Екологічна інформація є досить новим поняттям в українській та зарубіжній юридичній літературі, адже раніше людство майже не цікавилось станом навколишнього середовища, не говорячи вже про саме володіння екологічною інформацією [47, с.177]. Вперше екологічні права стали актуально обговорювати на міжнародному рівні, адже європейську спільноту непокоїв тодішній стан довкілля про екологічні права. Згодом мова йшла не тільки про екологічні права громадян, а й про екологічну інформацію. З огляду на те, що України є пострадянською державою, питання довкілля, стану навколишнього природного середовища та доступу до екологічної інформації були на останньому місці. Екологічна інформація була секретною, з обмеженим доступом для населення. Швидкий розвиток технологій, приріст металургійних та інших заводів промисловості значно погіршували стан навколишнього природного середовища, адже на першому плані був економічний приріст. Таке прискорення тягнуло за собою низку негативних наслідків як для довкілля так і для здоров'я громадян [47, с.177].

Зміст поняття екологічна інформація регламентований двома основними актами законодавства, це Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» та Орхуською конвенцією, які дають визначення даному терміну. Слід зазначити, що визначення термінів у цих двох нормативно-правових актах не є ідентичними, у них є певні відмінності, які ми вже розглядали у роботі.

До чинників, які вплинули на формування та розвитку поняття та змісту екологічна інформація варто віднести: 1) побудову сучасної демократичної держави; 2) підвищення рівня обізнаності населення; 3) участь громадськості у прийнятті екологічно значущих рішень; 4) загальнодоступність екологічної інформації допоможе уникнути багатьох трагічних наслідків для життя і здоров'я громадян (на прикладі Чорнобильської катастрофи); 5) гармонізацію вітчизняного законодавства до права ЄС; 6) розвиток інформаційних технологій та науковий прогрес та інші [47, с.177].

Таким чином, метод пізнання ефективно впливає на методологічні засади вдосконалення поняття «екологічна інформація», за його допомогою можна охарактеризувати всі недоліки останнього, а також простежити його історію становлення та розвитку.

Традиційним для юридичної науки методом є формально-логічний (його ще називають догматичний), який полягає у логічній обробці норм права. Як зазначає, В.Д. Сидор «формально-логічний метод вимагає від дослідника певного порядку пізнання, послідовності, переконливості й точності. Дотримання формально-логічних вимог є важливою умовою забезпечення надійності та науковості отримання інформації. він дає змогу виявити невідповідність тих чи інших правових норм реаліям суспільного життя, протиріччя правових актів між собою тощо» [181, с.23-24].

За допомогою формально-логічного методу можна тлумачити поняття «екологічна інформація» і виділити наслідки такого тлумачення. Для ефективного та глибокого наукового аналізу правового явища догматичний метод потрібно використовувати у поєднанні з іншими методами. Єдиним недоліком застосування лише даного методу є відсутність повноти тлумачення поняття «екологічна інформація».

Догматичний метод застосовується під час тлумачення конкретної норми права, у даному випадку ст. 25 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища». За його допомогою можна перетворити результат тлумачення поняття «екологічна інформація» в логічний висновок.

Детальне розтлумачення поняття «екологічна інформація» дозволяє проаналізувати всі основні елементи даного терміну. Варто зазначити, що поняття «екологічна інформація» досить деталізоване у Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища» на відміну від тлумачення, яке містить в своєму арсеналі Орхуська конвенція, а також у визначенні підкреслюється, що екологічна інформація є не лише інформацією про стан навколишнього природного середовища, а й включає складові і фактори, що на нього впливають. Проте, вважаємо за доцільне прибрати із ст. 25 вище

зазначеного Закону словосполучення «інформація про стан навколишнього природного середовища» залишивши лише словосполучення «екологічна інформація».

Процес гармонізації екологічного права України з європейським та міжнародним правом підносить на новий рівень роль і значення порівняльно-правового методу. Це метод вивчення правових систем різних держав шляхом зіставлення однойменних правових норм, інститутів, принципів тощо та практики їх застосування [204, с.666]. Основним логічним прийомом у межах цього методу є порівняння. Зазначений метод дає змогу виявити схожість і відмінність між явищами конституційно-правової дійсності, визначити їх зв'язки між собою та з іншими явищами, загальне й особливе в їх розвитку, сприяє встановленню закономірностей шляхом порівняння об'єктів у різний час, порівняння їх властивостей у минулому з тими ж властивостями в нинішньому стані для встановлення змін чи тенденцій розвитку [188, с.11-12].

Для раціонального й повного врегулювання поняття «екологічна інформація» та систематизації правового механізму реалізації доступу до неї доцільно використовувати саме порівняльно-правовий метод. Важливість даного методу полягає у вивченні європейського досвіду в сфері доступу до екологічної інформації. Актуальність застосування даного методу полягає у порівняльному зіставленні поняття «екологічна інформація» та доступ до екологічної інформації різних країн світу.

Порівняльно-правий метод використовується для з'ясування спільних і відмінних рис поняття «екологічна інформація» різних правових систем. Для повного та всебічного дослідження вище зазначеного поняття слід застосовувати два його підходи даного методу, зокрема нормативний та функціональний.

Застосування нормативного підходу дасть змогу зрозуміти закономірності розвитку поняття «екологічна інформація» у різних правових системах. У свою чергу застосування функціонального підходу дозволить виявити відмінні та подібні риси поняття та змісту «екологічна інформація» у

різних правових системах; виявити специфічні риси правового регулювання еколого-інформаційних відносин.

Застосування порівняльно-правового методу в процесі дослідження методологічних засад поняття та змісту «екологічна інформація» й доступу до такої інформації є важливим, адже Україна після підписання Угоди про ратифікацію з Європейським Союзом зараз перебуває на стадії адаптації та гармонізації вітчизняного законодавства. Тому правильне застосування порівняльно-правового методу на даному етапі розвитку й зміни українського законодавства дозволить вийти за рамки національного права та запропонувати нові методологічні підходи, які будуть більш доцільними та вдалимими у сфері доступу до екологічної інформації.

Оскільки поняття екологічна інформація має відношення до двох категорій: «екологія» та «інформація», то взаємозв'язок цих категорій може бути встановлений за допомогою метода факторного аналізу. Науковий прийом факторного аналізу заснований на уявленні про те, що будь-яке явище, яка розглядається як система, є певною впорядкованою сукупністю елементів, що перебувають у взаємозв'язку і взаємозумовленості [181, с. 25]. Тому, ми приєднуємось до думки, що термін «екологічна інформація» складається з вище зазначених елементів, які систематично впорядковані та тісно пов'язані між собою.

Методологія факторного аналізу простежується у визначенні, яке подає З.Я. Козак: «екологічна інформація – це будь-яка інформація в письмовій, аудіовізуальній, електронній чи іншій матеріальній формі про:

1) стан навколишнього природного середовища, його об'єктів, їх взаємодію та рівні забруднення: а) стан навколишнього природного середовища; б) стан об'єктів навколишнього природного середовища: земель, ґрунту, вод, надр, атмосферного повітря, рослинного світу, тваринного світу, ландшафту, природних об'єктів, біологічне різноманіття і його компоненти, включаючи генетично видозмінені організми; в) взаємодію між об'єктами

навколишнього природного середовища; г) рівні забруднення навколишнього природного середовища, його об'єктів;

2) джерела, фактори, матеріали, речовини, продукцію, енергію, фізичні фактори, які впливають або можуть вплинути на стан навколишнього природного середовища та здоров'я людей, наприклад: шум, вібрація, електромагнітне випромінювання, радіація;

3) діяльність, що впливає або може вплинути на складові навколишнього середовища;

4) заходи, що впливають або можуть вплинути на складові навколишнього середовища: адміністративні заходи, угоди в галузі навколишнього середовища, політика, законодавство, плани, програми, прогнози;

5) аналіз затрат і результатів та інший економічний аналіз і припущення, використані в процесі прийняття рішень з питань, що стосуються навколишнього середовища. Зокрема: витрати, пов'язані із здійсненням природоохоронних заходів за рахунок фондів охорони навколишнього природного середовища, інших джерел фінансування;

б) стан здоров'я та безпеки людей, умови життя людей, стан об'єктів культури і споруд тією мірою, якою на них впливає або може вплинути стан складових навколишнього середовища або через ці складові, фактори, діяльність або заходи. Зокрема, загрозу виникнення і причини надзвичайних екологічних ситуацій, результати ліквідації цих явищ, рекомендації щодо заходів, спрямованих на зменшення їх негативного впливу на природні об'єкти та здоров'я людей» [83, с. 4-5].

Функціональний метод передбачає дослідження поняття «екологічна інформація» через її функції за допомогою взаємодії елементів між собою та з іншими суміжними складовими. Екологічна інформація є новим та динамічно розвиваючим поняттям, яке функціонує у певному навколишньому середовищі, змінюючи його, а також детермінує спрямованість екологічно-інформаційного функціонування. Правильне застосування даного методу дає змогу легко

орієнтуватися у законодавчих актах екологічного права, практичних та судових матеріалах; створювати сприятливі умови для наукового обговорення з подальшим змістовним обґрунтовуванням рекомендацій щодо вдосконалення самого терміну «екологічна інформація» та механізму реалізації права на доступ до екологічної інформації.

Застосування критичного методу дасть змогу охарактеризувати перспективи й напрямки розвитку поняття й змісту «екологічна інформація»; правий механізм реалізації даного права, оцінити раніше створені конструкції. За допомогою даного методу можна буде виявити нові суперечності та недоліки законодавства у сфері доступу до екологічної інформації. Адже нині немає єдності думок серед науковців-правників щодо визначення терміну «екологічна інформація», зокрема В. І. Кутузов, А. А. Попов під цим терміном розуміють «будь-яку інформацію про стан вод, повітря, ґрунту, фауни, флори, землі і природних зон і про діяльність або заходи, які несприятливо впливають або можуть надавати такий вплив на них, а також про діяльність або заходи, спрямовані на їх охорону» [110].

Використання історико-правового методу дає можливість проаналізувати історію виникнення поняття «екологічна інформація». Даний термін увійшов у правовий обіг досить недавно. Це пояснюється незнанням громадськості своїх екологічних прав. Загалом екологічне право досить нова правова галузь на відміну від кримінальної, цивільної або адміністративної. Уперше створення та введення у правовий обіг поняття «екологічна інформація» обговорювалось на міжнародному рівні. Було прийнято низку міжнародних документів, які регламентувати дане поняття. Проте, визначальна роль регулювання даного питання належить Орхуській конвенції. Це основний та єдиний нормативно-правовий акт, який регулює відносини у сфері доступу до екологічної інформації та становить основу для всіх європейських країн у процесі вдосконалення свого законодавства.

Країни, які підписали цю конвенцію створили спеціалізовані акти, які тлумачать терміни «екологічна інформація», «доступ до екологічної

інформації» та визначають механізми й процедуру реалізації такого права, вдосконалюють інтегровані системи електронного доступу до екологічної інформації.

Нині дуже багато сил покладено на заповнення прогалини, яка склалась між інформаційними теоріями та думками сучасних учених. Тому доцільно зрозуміти, що потрібна досить потужна методологічна база, за допомогою якої можна сформулювати сучасне інформаційне суспільство, адже інформація відіграє фундаментальну роль в екологічних системах.

Не буде зайвим зупинитись на методологічному аналізі самого поняття «екологічна інформація». Адже вона є життєво важлива для кожного живого організму й функціонування всіх природних і штучних екосистем. Фундаментальна характеристика всіх екологічних систем міститься у синтаксичній і семіотичній інформації. Вона є важливою для структури і функціонування екосистем.

Тривале накопичення знань про взаємозв'язок людини й природи повинні стати усвідомленням важливості екологічної інформації та цілісності даного явища. Адже воно утворилось у зв'язку з нагальною потребою людства в науковому й всебічному пізнанні.

Погіршення стану навколишнього середовища, зміна клімату, зневоднення, опустелення, осушення, виникнення техногенних катастроф та природних катаклізм стали неминучим результатом виникнення такої категорії як екологічна інформація, яка дозволила б уникнути частину катастроф чи зменшила б негативний вплив на довкілля [47, с.178].

Екологічна інформація стає актуальним предметом наукового дослідження. Будучи безперечним в минулому на сучасному етапі розвитку еколого-правових відносин дане явище зазнало змін та потребує більш детального розуміння та дослідження.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Проведене дослідження генези формування та становлення поняття екологічної інформації у вітчизняній науці і законодавстві дозволило прийти до наступних висновків:

1. Встановлено, що поняття «екологічна інформація» спочатку з'явилося у наукових дослідженнях правників та екологів, що можна пов'язати із загостренням екологічної кризи та формуванням парадигми сталого розвитку в природокористуванні. Визначення юридичної природи екологічної інформації в актах міжнародного права умовно можна поділити на п'ять етапів, які знайшли своє відображення у положеннях Конвенції Ради Європи «Про захист прав людини і основоположних свобод» 1950 року, Стокгольмської Декларації з навколишнього середовища 1972 року, Директиви 90/313/ЄЕС «Про свободу доступу до інформації про стан навколишнього середовища» 1990 року, Директиви 2003/4/ЄС «Про доступ громадськості до інформації про стан навколишнього середовища», Конвенції «Про доступ до інформації, участь громадськості у процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля» 1998 р.

2. Доведено, що логічним продовженням процесу становлення поняття «екологічна інформація» стала ратифікація відповідних положень міжнародного права у вітчизняному законодавстві, а саме прийняття нового та багатокомпонентного визначення терміну «екологічна інформація», яка включає будь-яку інформацію в письмовій, аудіовізуальній, електронній чи іншій матеріальній формі про стан навколишнього природного середовища чи його об'єктів, до яких належать землі, води, надра, атмосферне повітря, флора та фауна, а також рівні їх забруднення. Далі законодавець включає в екологічну інформацію біологічне різноманіття і його компоненти, включаючи генетично модифіковані організми та їх взаємодію із об'єктами навколишнього природного середовища, а також джерела, фактори, матеріали, речовини, продукцію, енергію, фізичні фактори (шум, вібрацію, електромагнітне випромінювання,

радіацію), які впливають або можуть вплинути на стан навколишнього природного середовища та здоров'я людей. Екологічна інформація містить інформацію про загрозу виникнення і причини надзвичайних екологічних ситуацій, результати ліквідації цих явищ, рекомендації щодо заходів, спрямованих на зменшення їх негативного впливу на природні об'єкти та здоров'я людей та екологічні прогнози, плани і програми, заходи, в тому числі адміністративні, державну екологічну політику, законодавство про охорону навколишнього природного середовища. На завершення вона містить відомості про витрати, пов'язані із здійсненням природоохоронних заходів за рахунок фондів охорони навколишнього природного середовища, інших джерел фінансування, економічний аналіз, проведений у процесі прийняття рішень з питань, що стосуються довкілля. Визначення терміну «екологічна інформація» слід доповнити інформацією про правові режими використання об'єктів навколишнього природного середовища, надані фізичним та юридичним особам ліцензії та інші дозвільні документи, які засвідчують право на використання природних ресурсів та об'єктів навколишнього природного середовища, оцінку впливу суб'єктів господарювання на природні об'єкти, життя і здоров'я людей.

3. Обстоюється думка про те, що забезпечення доступу до екологічних правовідносин повинен мати систематичний підхід до методологічної основи розуміння ролі і значення екологічної інформації, усвідомлення причинного зв'язку між антропогенною діяльністю людини та шкідливими, незворотними наслідками в довкіллі.

4. Дістала подальшого розвитку ідея про те, що врахування законів природи та визнання закономірностей її розвитку дозволить досягнути розумного балансу між економічною ефективністю та екологічною безпекою.

5. Доведено, що в основу раціонального природокористування повинно бути покладено розробку ефективних механізмів оцінки впливу на навколишнє природне середовища і доступ до екологічної інформації є невід'ємним елементом цих механізмів.

РОЗДІЛ 2.

МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ДОСТУП ДО ЕКОЛОГІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ В УКРАЇНІ

2.1. Поняття та юридична природа права на доступ до екологічної інформації

На сучасному етапі розвитку суспільства в умовах глобалізації та динамічного розвитку всіх сфер діяльності людини інформація відіграє надзвичайну велику роль, адже вона є доступною для сотень мільйонів людей та впливає не тільки на технічні питання, а й на економічну, соціальну та екологічну сферу, на характер сучасної думки та мислення. У цьому і виявляється актуальність отримання, розповсюдження та зберігання інформації.

Загалом вільний, відкритий та прозорий доступ до будь якої публічної інформації, у тому числі й екологічної, є головним індикатором демократичної та відкритої державної влади будь якої країни світу. Якщо в законодавстві країни регламентовано процедуру та механізм реалізації доступу громадян до публічної інформації – це означає, що така країна закладає демократичні основи для створення сучасної держави.

Як зазначив вищий посадовець ООН, Спеціальний доповідач щодо свободи думки і висловлювання Абід Гусейн (Abid Hussein): «Свобода буде позбавлена всієї своєї ефективності, якщо люди не мають доступу до інформації. Доступ до інформації є основою демократичного способу життя. Саме тому тенденція приховувати інформацію від людей без належної мети, повинна бути жорстко зупинена» [134, с.7].

Т.А. Костецька під поняттям «доступ до інформації» розуміє її збирання та одержання [103, с.24].

Слід погодитись із думкою, А.І. Марущак, яка розглядає доступ до інформації у об'єктивному та суб'єктивному розумінні. «У суб'єктивному розумінні – це правове явище, гарантована державою можливість фізичних,

юридичних осіб та держави (органів державної влади) вільно одержувати відомості, необхідні їм для реалізації своїх прав, свобод та законних інтересів, здійснення завдань та функцій, що не порушує права, свободи та законні інтереси інших громадян, права та інтереси юридичних осіб. В об'єктивному розумінні доступ до інформації розуміється як сукупність правових норм, що регламентують суспільні інформаційні відносини щодо одержання їх учасниками відомостей, необхідних їм для реалізації своїх прав, свобод та законних інтересів, здійснення завдань і функцій» [116, с.73].

Право на доступ до інформації є невід'ємним конституційним правом особи, яке дає можливість кожному громадянину вільно збирати, розповсюджувати та використовувати інформацію.

Вивчення думок науковців дало змогу виокремити наступні специфічні ознаки поняття «доступу до екологічної інформації». Першою ознакою є вільний та безперешкодний доступ до екологічної інформації, тобто всі статистичні дані екологічних реєстрів, кадастрів та результати моніторингу об'єктів навколишнього природного середовища повинні бути загальнодоступними для кожного громадянина.

Наступною важливою ознакою доступу до екологічної інформації є відсутність мети отримання екологічної інформації, тобто володілець екологічною інформацією зобов'язаний надавати інформацію всім заінтересованим особам.

Третьою ознакою є невизначене коло суб'єктів, які володіють екологічною інформацією.

Четвертою ознакою є обов'язок надання і поширення екологічної інформації всіма заінтересованими особами незалежно від форм власності та сфери їхньої діяльності.

Досліджуючи ознаки доступу до екологічної інформації доцільно розглянути три основні принципи, яким доступ до екологічної інформації повинен відповідати. Зокрема: 1) вільне вираження своїх поглядів є фундаментом та основою для створення демократичної держави та суспільства;

2) вільне та об'єктивне поширення серед громадськості екологічної інформації засобами масової інформації, адже громадяни можуть отримувати екологічну інформації активним і пасивним способами; 3) обмеження доступу до екологічної інформації є допустимим лише в чітко визначених законодавством межах.

Право на доступ до екологічної інформації виникає у громадянина України з моменту народження. Воно є суб'єктивним, непорушним та гарантованим Основним законом України правом.

Для ефективнішого застосування особою своїх суб'єктивних прав, варто зазначити, право на екологічну інформацію є матеріальним, а право на доступ до екологічної інформації є процесуальним. Це загально визнаний та формальний поділ права на матеріальне та процесуальне. Становлення процесуального права на доступ до екологічної інформації пройшло досить тернистий шлях, адже вперше процесуальні права були визначені у доповіді Ф.З. Ксентіні (1994 р.) та у проєкті Декларації ООН «Права людини та навколишнє середовища» [108, с. 71-72].

Аналізуючи юридичну літературу можна побачити непоодинокі випадки ототожнення понять «право на інформацію» та «доступ до інформації». Ми не погоджуємось із таким твердженням. Право на інформацію є правом громадян збирати, використовувати, поширювати, зберігати інформацію для задоволення своїх власних інтересів чи з будь-якою іншою метою, яка прямо не заборонена законом. Українське законодавство не містить у своєму арсеналі визначення терміну «доступ до інформації». Доступ до інформації проявляється у праві особи подати запит на отримання інформації зацікавленим суб'єктом. Тому, враховуючи вище сказане, право на інформацію, на нашу думку, значно ширше ніж доступ до інформації.

Передумовами закріплення права на доступ до екологічної інформації на зарубіжному рівні стали:

Загальна Декларація з прав людини 1948 р., яка закріпила, що «кожна людина має право на свободу переконань і на вільне їх виявлення; це право

включає право на свободу безперешкодно дотримуватися своїх переконань та свободу шукати, одержувати і поширювати інформацію та ідеї будь-яким способом і незалежно від державних кордонів (ст.19)» [66];

Декларація Конференції ООН з проблем оточуючого людину середовища (Стокгольмська декларація) 1972 р. Зокрема, принцип 19 визначає «важливість поширення екологічної інформації ЗМІ з метою забезпечення всебічного розвитку людини. Принцип 20 регламентує необхідність сприяти вільному потоку сучасної наукової інформації, задля легкого вирішення проблем навколишнього середовища» [30];

Міжнародний пакт про громадянські та політичні права 1966 р. (ратифікований законодавчим органом влади в Україні в 1973 р.), який передбачає, що «кожна людина має право на вільне вираження свого погляду; це право включає свободу шукати, одержувати і поширювати будь-яку інформацію та ідеї, незалежно від державних кордонів, усно, письмово чи за допомогою друку або художніх форм вираження чи іншими способами на свій вибір» [119];

Рекомендація Ради Європи № (81) 19 з питань про доступ до інформації 1981 р., яка визначає важливість отримання громадськістю в демократичному суспільстві адекватної інформації із суспільно важливих питань та забезпечення максимально можливої доступності для громадськості інформації, якою володіють державні органи. Додаток до Рекомендації № R (81) 19 закріплює наступні принципи для досягнення максимально можливого доступу до інформації: «для забезпечення доступу до інформації мають бути передбачені ефективні і належні засоби; не може бути відмовлено у доступі до інформації на тій підставі, що особа, котра подає запит, не має особливого інтересу в цьому питанні; доступ до інформації надається на основі рівності та інші» [148];

Директива 90/313 ЄЕК про доступ до інформації з навколишнього середовища 1990 р. метою якої було забезпечити свободу вільного доступу до екологічної інформації. Ст. 3 регламентувала «обов'язок органів державної

влади та органів місцевого самоврядування робити екологічну інформацію доступною для громадськості» [177];

Декларація Ріо-де-Жанейро щодо навколишнього середовища та розвитку 1992 р. встановлює, що «на національному рівні кожна людина повинна мати відповідний доступ до інформації, що стосується довкілля, яка є у розпорядженні органів державної влади, включаючи інформацію про небезпечні матеріали, а також можливість брати участь у прийнятті рішень. Держави розвивають і сприяють інформованості населення шляхом широкого надання інформації (принцип 10)» [31];

Конвенція «Про захист прав людини та основоположних свобод» регламентує, що «кожен має право на свободу вираження поглядів. Це право включає свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати і передавати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади і незалежно від кордонів. Ця стаття не перешкоджає державам вимагати ліцензування діяльності радіомовних, телевізійних або кінематографічних підприємств. Здійснення цих свобод, оскільки воно пов'язане з обов'язками і відповідальністю, може підлягати таким формальностям, умовам, обмеженням або санкціям, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі, для захисту репутації чи прав інших осіб, для запобігання розголошенню конфіденційної інформації або для підтримання авторитету і безсторонності суду (ст. 10)» [86];

Конвенція Ради Європи «Про доступ до офіційних документів» 2008 р. ратифікована Україною 20.05.2020 р., яка регламентує «прозорість діяльності державних органів; враховуючи, що здійснення права доступу до офіційних документів: а) надає суспільству джерело інформації; б) допомагає громадськості формувати думку про стан суспільства та про державні органи; в) сприяє єдності, результативності, ефективності та підзвітності державних органів, допомагаючи, тим самим, підтвердженню їх легітимності; вважаючи

тому, що всі офіційні документи є в принципі відкритими і відтак у доступі до них може бути відмовлено лише у зв'язку із захистом інших прав і законних інтересів» [87];

Отже, після прийняття міжнародною спільнотою низки екологічно значущих нормативно-правових актів, уряди багатьох країн світу врегулювали питання доступу до екологічної інформації розробивши спеціальні нормативно-правові акти, які створені на принципах законності, відкритості, прозорості та дозволяють будь-якому зацікавленому громадянину отримувати цікаву йому інформацію про стан довкілля або використовувати її в разі потреби.

Право на доступ до екологічної інформації є основним процесуальним правом, без реалізації якого неможливо буде у повному обсязі використовувати право на безпечне навколишнє природне середовище, право на природокористування, право на участь громадян у прийнятті екологічно важливих рішень, право на доступ до правосуддя, яке пов'язане з навколишнім природним середовищем та інші. Адже право на доступ до екологічної інформації є потужним інструментом для охорони довкілля, яке повинно забезпечуватись органами державної влади та органами місцевого самоврядування. Воно є базовим правом для того, щоб сприяти захисту права кожної людини жити в сприятливому для її життя і здоров'я навколишньому середовищі.

Тому ми приєднуємось до думки, М.М. Бринчук, який зазначає, що «теоретичне і практичне значення регулювання права громадян на екологічну інформацію полягає в тому, що реалізація даного права людиною і громадянином служить необхідним засобом досягнення ряду цілей: забезпечення права на сприятливе навколишнє середовище, участь у процедурах підготовки та прийняття екологічно значущих рішень, захисту екологічних прав та ін.» [18, с.176]

На думку О. Бойко, «право на доступ до екологічного права – це закріплена в Конституції України можливість громадян вільно отримувати, зберігати, використовувати та поширювати інформацію про стан довкілля, про

якість харчових продуктів і предметів побуту, яка ніким не може бути засекречена, і така можливість може бути обмежена тільки законом в умовах воєнного або надзвичайного стану» [13].

Підтримуючи висловлені в юридичній літературі думки, одночасно хочемо зауважити, що українське законодавство у своєму арсеналі законодавчих актів не містить нормативно-правового акту, який би регулював питання доступу до екологічної інформації зацікавленими громадянами. Однак варто проаналізувати, яким чином регулюється доступ до екологічної інформації в Україні.

Право доступу до екологічної інформації вперше у національному законодавстві було визначене у Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища», зокрема у ч. 1 ст. 9 визначено, що «кожен громадянин має право на вільний доступ до інформації про стан навколишнього природного середовища (екологічна інформація) та вільне отримання, використання, поширення та зберігання такої інформації, за винятком обмежень, встановлених законом» [168].

Відповідно до ст. 50 Конституції України: «кожному гарантується право вільного доступу до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право на її поширення. Така інформація ніким не може бути засекречена» [100].

Виходячи з вище проаналізованої норми Основного закону України можна дійти висновку, що доступ до екологічної інформації складається із 3 складових частин, зокрема це: по перше, це право вільного доступу до інформації про стан довкілля, якість харчових продуктів і предметів побуту; по друге, це право поширювати таку інформацію; по третє, це право вільного доступу до інформації, яка ніким не може бути засекречена.

Варто погодитись з думкою Ю.С. Шемшученко, який вважає, що «право на екологічну інформацію є гарантією реалізації права на екологічну безпеку» [196, с.46], адже чинне законодавство передбачає настання дисциплінарної,

адміністративної та кримінальної відповідальності за ненадання чи приховування екологічної інформації.

Згідно з ст. 25-1 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» екологічне інформаційне забезпечення здійснюється «органами державної влади та органами місцевого самоврядування в межах їх повноважень шляхом:

а) підготовки центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища, і подання на розгляд Верховної Ради України щорічної Національної доповіді про стан навколишнього природного середовища в Україні, а після її розгляду Верховною Радою України – опублікування окремим виданням та розміщення в системі Інтернет;

б) щорічного інформування Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними державними адміністраціями, Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями відповідних рад та населення про стан навколишнього природного середовища відповідних територій;

в) систематичного інформування населення через засоби масової інформації про стан навколишнього природного середовища, динаміку його змін, джерела забруднення, розміщення відходів чи іншої зміни навколишнього природного середовища і характер впливу екологічних факторів на здоров'я людей;

г) негайного інформування про надзвичайні екологічні ситуації;

д) передачі інформації, отриманої в результаті проведення моніторингу довкілля, каналами інформаційних зв'язків органам, уповноваженим приймати рішення щодо отриманої інформації;

е) забезпечення вільного доступу до екологічної інформації, яка не становить державної таємниці і міститься у списках, реєстрах, архівах та інших джерелах» [168].

Отже, законодавча база, яка закріплює екологічне інформаційне забезпечення є модернізованою, адже відкритий та вільний доступ до публічної інформації є однією із ознак сучасної правової, демократичної держави.

Занурившись в історію, варто зазначити, що до 2012 року в Україні доступ до екологічної інформації регулювався Наказом Міністерства охорони навколишнього природного середовища № 169 від 18 грудня 2003 р. Відповідно до п. 1.2. «доступ до екологічної інформації забезпечував довідковий фонд екологічної інформації, який являє собою сукупність довідково-пошукового апарату, призначеного для задоволення еколого-інформаційних потреб». Наказ № 169 містив норму про системно-аналітичну обробку екологічної інформації, іншими словами це «процес обробки екологічної інформації методом аналізу та синтезу змісту документів із метою одержання необхідних даних, а також шляхом їх класифікації, оцінки, зіставлення та узагальнення» [156].

Відповідно до пункту 2.1. та 2.2. вище зазначеного Наказу № 169 організація екологічного інформаційного забезпечення здійснювалась «спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади з питань екології і природних ресурсів та його органами на місцях, підприємствами, установами та організаціями, які мають екологічну інформацію, забезпечують у межах своєї компетенції формування і постійне оновлення електронних баз даних екологічної інформації і забезпечують громадськості вільний доступ до них через мережу Інтернет. Така інформація має включати: 1) національну і обласні доповіді та звіти про стан навколишнього природного середовища з висвітленням динаміки його змін; 2) перелік, тексти та проекти нормативно-правових актів, що діють у сфері охорони навколишнього природного середовища та звіти про дотримання природоохоронного законодавства; 3) документи з питань політики у сфері охорони навколишнього природного середовища, плани з охорони навколишнього природного середовища, програми та проекти; 4) міжнародні угоди в сфері охорони навколишнього природного середовища та стан їх виконання; 5) іншу інформацію про стан окремих об'єктів навколишнього природного середовища, якщо за

результатами соціологічних досліджень вона виявляється важливою для громадськості» [156].

Отже, провівши часову аналогію даний Наказ Міністерством був прийнятий для більш повного та кращого виконання положень визначених в Орхуській конвенції. Звісно, деталізації терміну «доступ до екологічної інформації» він не містив, разом з тим були відсутні механізми та процедура отримання інформації про стан довкілля.

Окреслюючи загальні положення доступу до екологічної інформації не буде зайвим зазначити, що розпорядниками екологічної інформації можуть бути не лише органи державної влади та органи місцевого самоврядування, а й фізичні та юридичні особи, які володіють певною екологічною інформацією залежно від роду своєї діяльності.

Відповідно до ст. 12-13 Закону України «Про доступ до публічної інформації» суб'єктами відносин у сфері доступу до публічної інформації є: «1) запитувачі інформації – фізичні, юридичні особи, об'єднання громадян без статусу юридичної особи, крім суб'єктів владних повноважень; 2) розпорядники інформації – суб'єкти, визначені у ст. 13 Закону України «Про доступ до публічної інформації»; 3) структурний підрозділ або відповідальна особа з питань доступу до публічної інформації розпорядників інформації» [151].

Ст. 2 Орхуської конвенції визначає, що суб'єктом права на доступ до екологічної інформації може бути зацікавлена громадськість (тобто, «це громадськість, на яку справляє або може справити вплив процес прийняття рішень з питань, що стосуються навколишнього середовища, або яка має зацікавленість в цьому процесі; для цілей даного визначення недержавні організації, які сприяють охороні навколишнього середовища та відповідають вимогам національного законодавства, вважаються такими, що мають зацікавленість») [85]. Також у Конвенції визначено громадськість є «одна або більше фізичних та юридичних осіб, їхні об'єднання, організації або групи, які діють відповідно до національного законодавства або практики» [85].

Таким чином, Орхуська конвенція встановлює вужче, ніж українське законодавство, коло суб'єктів, які володіють екологічною інформацією. Вона покладає на органи державної влади обов'язок пошуку та збору екологічної інформації, а також отримання її від суб'єктів господарювання.

Тому, на нашу думку, існує нагальна потреба створити так звані «банки екологічної інформації» або систему електронного врядування, які б забезпечили збір та поширення інформації та гарантували безперешкодний доступ до інформації про стан навколишнього природного середовища громадян, органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, які здійснюють свою діяльність у зазначеній сфері.

Повертаючись до суб'єктів, варто зазначити, що провідне місце серед них належить Міністерству захисту довкілля та природних ресурсів України. Один із обов'язків останнього є забезпечення безперешкодного доступу громадськості до екологічної інформації. Однак, на офіційному веб-сайті Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України останні доробки оприлюднюються із значним запізнення, про свідчать опубліковані звіти 2017 та 2018 року у вересні 2020 року.

Наразі невідомо, чому Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України в період високих інформаційних технологій вчасно не оприлюднює екологічну інформацію. Проте припускаємо, що насамперед, це пов'язано із відсутністю механізму збору, обробки та поширення екологічної інформації.

Актуалізація проблеми доступу до екологічної проблеми зумовлена поставленими завданнями національної екологічної політики відповідно до положень Концепції національної екологічної політики на період до 2020 р., схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України 17 жовтня 2007 р. Вона передбачає підвищення громадської свідомості з питань охорони навколишнього природного середовища, що здійснюватиметься шляхом:

а) формування інформаційного простору з питань збереження навколишнього природного середовища, проведення екологічної політики та забезпечення сталого розвитку;

б) створення державної системи інформування населення про стан навколишнього природного середовища та заходи щодо його поліпшення, а також відповідної бази геоінформаційних даних;

в) створення мережі інформаційних центрів відповідно до вимог Орхуської конвенції та підтримки їх діяльності;

г) розроблення інформаційної системи підтримки прийняття управлінських рішень, що стосуються стану навколишнього природного середовища та розв'язання нагальних проблем у цій сфері [178].

Тому всі заплановані державою цілі в сфері доступності до інформації не виконались на належному рівні. Насамперед, органи державної влади повинні усвідомлювати, що доступ до екологічної інформації дасть можливість суспільству не тільки брати участь у прийнятті важливих екологічних рішень, а й реалізувати громадянам свої права у сфері громадянського контролю за їх діяльністю та вчасно висловлювати свою громадянську позицію.

Подальше планування нових та дублювання не виконаних старих цілей дістало своє відображення у прийнятому на початку 2019 року Законі України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 р.».

До засад державної екологічної політики, які стосуються доступу громадськості до екологічної інформації, законодавець відносить «відповідальність органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування за доступність, своєчасність і достовірність екологічної інформації, а також упровадження новітніх засобів і форм комунікації та ефективної інформаційної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища» [166].

Закон України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 р.» також визначає, які результати

очікуються від стратегії державної екологічної політики, зокрема це: «прискорення інформатизації сфери охорони довкілля та використання природних ресурсів, створення національної багаторівневої інфраструктури управління геоекологічними даними та загальнодержавної екологічної автоматизованої інформаційно-аналітичної системи забезпечення доступу до екологічної інформації; запровадження системи електронного врядування та автоматизованих інформаційних систем екологічних даних значно посилить прозорість, оперативність та якість прийняття управлінських рішень, дотримання екологічних прав громадян» [166].

«Реалізація основних засад стратегії державної екологічної політики дасть змогу створити ефективну систему доступу до публічної інформації/даних, забезпечити дотримання екологічних прав громадськості на доступ до публічної інформації з питань охорони навколишнього природного середовища та підвищити рівень екологічної свідомості громадян України, а також перейти на систему комплексного державного моніторингу стану навколишнього середовища та удосконалити систему інформаційного забезпечення процесу прийняття управлінських рішень» [166].

Основними інструментами реалізації державної екологічної політики є «інформування та комунікація, які сприятимуть підвищенню рівня обізнаності громадськості про діяльність органів виконавчої влади у сфері охорони навколишнього природного середовища та ефективність впровадження ними нормативно-правових актів, стан навколишнього природного середовища та рівні його забруднення, принципи та методи сталого споживання і виробництва, захисту довкілля та дбайливого ставлення до живої природи; екологічний облік, у свою чергу, забезпечить виявлення, реєстрацію, узагальнення, зберігання, оброблення та підготовку релевантної інформації про діяльність підприємства в природоохоронній сфері з метою передачі її внутрішнім і зовнішнім користувачам та сприятиме прийняттю управлінських рішень з урахуванням економічної ефективності, соціальної справедливості та екологічної цілісності» [166].

Ідея застосування інструмента обліку екологічної інформації для всебічного виявлення, збирання та оброблення інформації нині надзвичайно слушна. Основним завданням обліку екологічної інформації, як підсистеми бухгалтерського обліку, є формування та передача інформації про вплив господарської діяльності на стан довкілля. Адже суб'єкти, які здійснюють господарську діяльність безпосередньо пов'язану з навколишнім середовищем, мали би змогу розширити та вдосконалити кругообіг екологічної інформації шляхом проведення обліку екологічної інформації. Ці дані можна було б подавати у спеціальну систему збору екологічної інформації, яка була би доступна громадськості, й тим самим значно збільшила б можливість вільного доступу до екологічної інформації у мережі Інтернет.

Однак, виникає декілька запитань. Зокрема: 1) хто ж буде збирати та обробляти таку інформацію? 2) яка типова форма подання такої інформації? 3) строки подання інформації? 4) яка відповідальність застосовуватиметься до суб'єктів господарювання за несвоєчасне подання чи ненадання, або надання неправдивої екологічної інформації? та інші. Відповідь на ці запитання дати зараз досить складно.

Насамперед, це пов'язано з тим, що нині не створено жодної системи екологічного інформування громадськості, адже інформації є дуже багато. Проблема знову таки в тому, що немає належного механізму обробки та розповсюдження такої екологічної інформації.

Механізм правового регулювання доступу до екологічної інформації являє собою сукупність правових засобів за допомогою яких органи державної влади та органи місцевого самоврядування можуть здійснити вплив на суспільні відносини у сфері екологічної поінформованості населення, кругообіг екологічної інформації, доступу до інформації про стан довкілля тощо.

Метою механізму доступу до екологічної інформації є безкоштовний обмін екологічною інформацією для забезпечення реалізації конституційного права та задоволення інтересів заінтересованих суб'єктів. Під механізмом доступу до екологічної інформації варто розуміти систему організаційних,

економічних та правових заходів, направлених на усунення перешкод та бюрократичних бар'єрів в процесі отримання екологічної інформації, а також забезпечення доступності такої інформації.

На нашу думку, збиранням та обробкою екологічної інформації повинен займатись центральний орган виконавчої влади з питань охорони навколишнього природного середовища, тобто Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. Однак з огляду на виконання основних цілей державної екологічної політики у сфері доступності громадськості до екологічної інформації слід зазначити, що екологічна поінформованість громадян здійснюється на неналежному рівні та не відповідає приписам законодавства.

У зв'язку з цим викликає інтерес зарубіжний досвід країн ЄС, адже починаючи з кінця 90-х років у них зародився новий дослідницький напрямок, який називався – екологічна інформатика. «Екологічна інформатика – це сфера досліджень, яка тісно займається розробкою та управлінням екологічних інформаційних систем (скорочена версія визначення, поданого Авурісом та Пейджером у 1995 р.) [3]. Основою екологічної інформатики виступають екологічні інформаційні системи, які є важливим фактором у дослідженнях, управлінні та під час прийняття рішень. Головною метою таких систем виступають обробка екологічних даних та штучний інтелект.

Запровадження екологічних інформаційних систем в Україні стали б ядром управління та необхідною умовою для сучасного інформування населення. Варто зазначити, що велика кількість екологічної інформації, статистичних даних, відомостей про стан ґрунтів, води, атмосфери та інших природних ресурсів та об'єктів належним чином не систематизована, що ускладнює процес її пошуку та використання.

Єдиним шляхом вирішення даної проблеми, на нашу думку, є створення механізму обробки екологічної інформації уповноваженими органами державної влади та органами місцевого самоврядування, який забезпечить правильний кругообіг достовірної екологічної інформації. Це повинна бути

автоматизована система обміну екологічною інформацією між суб'єктами, які володіють такою інформацією за допомогою прийнятих нових та ефективних правових засобів документообігу, електронних баз даних та інформаційних систем. Такі трансформаційні перетворення дозволять органам державної влади та органам місцевого забезпечувати екологічної поінформованість населення та забезпечать швидкий, безперешкодний та вільний доступ до екологічної інформації. В сучасному світі надання та одержання великих обсягів екологічної інформації повинно забезпечуватись за допомогою комп'ютерних телекомунікацій та/або електронних технологій, а не паперових носіїв.

Підтримуючи вищезазначену ідею, можна виокремити основні переваги створення такого механізму доступу до екологічної інформації. Першою перевагою є можливість уникнення проблем, які пов'язані із реалізацією конституційного права громадян України на доступ до екологічної інформації. Тому, вважаємо, що впровадження такого механізму являє собою вдале стратегічне рішення для розвитку сучасного інформаційного суспільства та значний крок до статусу сучасної демократичної держави, де законодавство не відстає від стрімкого розвитку суспільних відносин.

Другою потужною перевагою створення автоматизованої система обміну екологічною інформацією є те, що вона дозволило б значно покращити ефективність роботи органів державної влади та місцевого самоврядування в галузі управління використанням та охороною природних ресурсів. Це дозволило б уповноваженим органам своєчасно одержувати актуальну інформацію про кількісний та якісний стан природних ресурсів, планувати їх господарське використання, забезпечувати комплексну охорону природних багатств, локалізувати та нейтралізувати забруднення та інші негативні наслідки антропогенної діяльності, запобігати екологічним катастрофам, інформувати населення про небезпечні для життя та здоров'я зміни в довкіллі тощо. Автоматизована система обміну екологічною інформацією повинна має зручний інтерфейс, бути доступною і простою в користуванні.

Окреслюючи проблеми інформаційного забезпечення нашої держави, варто звернути увагу на той факт, що Україна почала робити перші кроки у сфері вільного доступу до публічної інформації. Зокрема, створено Єдиний державний веб-портал відкритих даних. Він є сучасною інформаційно-телекомунікаційною платформою, яка забезпечує збір та узагальнення інформації, метою якого є збільшення ефективності прийняття рішень законодавчими органами державної влади та значно розширить доступ до публічної інформації. Однак, ці кроки надзвичайно малі для створення сучасного інформаційного суспільства. На сучасному етапі розвитку еколого-правових відносин створення таких веб-порталів не задовольняє інформаційні потреби суспільства. Тому, існує нагальна необхідність завантаження і оприлюднення екологічної інформації на офіційному веб-сайті Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України.

Ми вже зазначали вище, що центральний орган виконавчої влади з питань охорони навколишнього природного середовища не виконує законодавчо закріпленого обов'язку оприлюднення екологічної інформації. Наприклад, востаннє Національний звіт про стан навколишнього природного середовища профільним міністерством було оприлюднено в 2018 році.

Тому в процесі дослідження даного питання виникає ще одна пропозиція, що відповідає вимогам сьогодення і принципу «держава в смартфоні». Пропозиція полягає у створенні мобільного додатку з доступною та актуальною екологічною інформацією. Це дало б змогу громадянам, завантаживши спеціальний додаток до свого смартфона мати доступ до необхідної екологічної інформації. Особливо це важливо для районів України, які потерпають від різних надзвичайних ситуацій природного та антропогенного походження. Дані моніторингу та кадастрів, звіти суб'єктів господарювання про викиди та скиди в атмосферне повітря, стан ґрунтів та водойм – для кожного громадянина знання такої інформації є важливим для нормального функціонування та забезпечення здорового життя.

Зокрема, проблеми хімізації садівництва у західних регіонах призводить до накопичення нітратів у ґрунті, забруднення поверхневих та ґрунтових вод. Масові, незаконні вирубки лісів спричинили тяжкі наслідки для громадян тих районів, зокрема сильні зсуви ґрунтів (Одеса – 2019 і 2021 роки, Хмельницький – 2020 рік, Очаків – 2020 рік, Закарпаття – 2018 рік, Прикарпаття – 2017 і 2010 роки та інші); вирубка лісів та незаконне видобування піску та щебню є одними із причин паводків у гірських районах, адже масові зливи призводять до паводків (зокрема, Львівська, Закарпатська, Івано-Франківська, Тернопільська, Чернівецька, Хмельницька області – 2008 рік, Закарпатська область – 2010 та 2017 роки, Чернівецька, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська області 2020 рік), а також призводять до зміни русла у річках.

Така сама ситуація виникає зі сміттям, яке в більшості регіонів України не утилізується або захоронюється з порушенням встановлених вимог. Це призводить до просідання ґрунтів, забруднення ґрунтових вод, утворення метану тощо.

Тимчасова окупація територій у Донецькій та Луганській областях призвела до неможливості здійснення належного контролю з боку центральних органів виконавчої влади з питань охорони навколишнього природного середовища; проведення екологічного моніторингу; контролю радіаційного фону в Україні; здійснення оцінки впливу на довкілля. Протягом останніх років на цих тимчасово окупованих територіях здійснюється незаконне видобування корисних копалин; знищення об'єктів ПЗФ; масові затоплень шахт, які забруднюють підземні та поверхневі води сульфатами, хлоридами та іншими мінералами; погіршення стану ґрунтів; лісові пожежі тощо.

Враховуючи вище зазначене, підтверджується факт доцільності створення мобільного додатку, який дав би змогу завантажувати і постійно оновлювати інформацію про якість атмосферного повітря у різних регіонах, радіаційний стан та рівень поверхневих та підземних вод, їхню якість та виявлення небезпечних інфекцій, стан ґрунтів тощо.

Одночасно хочемо підтвердити, що якісне впровадження новітніх засобів забезпечення доступу до екологічної інформації за допомогою мобільного додатку неможливе без своєчасного, регулярного завантаження та висвітлення екологічної інформації на офіційному веб-сайті Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України.

Відтак подальшого аналізу потребує регламентоване право вільного доступу до екологічної інформації, яке закріплене у низці вітчизняних нормативно-правових актах. Зокрема, варто розпочати зі ст. 4 Закону України «Про забезпечення санітарного та епідеміологічного благополуччя населення», яка визначає, що «кожен громадянин має право на достовірну і своєчасну інформацію про стан свого здоров'я, здоров'я населення, а також про наявні та можливі фактори ризику для здоров'я та їх ступінь» [155].

Наступною є ст. 10 Закону України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку», яка закріплює «права громадян та їх об'єднань на одержання інформації у сфері використання ядерної енергії та радіаційної безпеки» [136].

Ст. 14 Закону України «Про відходи» визначає, що «кожен громадянин України, іноземець або особа без громадянства має право на одержання в установленому порядку повної та достовірної інформації про безпеку об'єктів поводження з відходами як тих, що експлуатуються, так і тих, будівництво яких планується» [137].

Важливою є норма, визначена ст. 21 Кодексу Цивільного захисту України, яка закріплює «право громадянина України на отримання інформації про надзвичайні ситуації або небезпечні події, що виникли або можуть виникнути, у тому числі в доступній для осіб з вадами зору та слуху формі» [82].

Наступною, не менше важливою є норма, регламентована ст. 6 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я», яка закріплює «право на достовірну та своєчасну інформацію про стан свого здоров'я та

здоров'я населення, включаючи наявні та можливі фактори ризику та їх ступінь» [129].

На завершення право доступу до екологічної інформації регламентоване ст. 4 Закону України «Про захист людини від впливу іонізуючого випромінювання», яка визначає, що «громадяни України та їх об'єднання мають право на отримання інформації щодо рівнів опромінення людини та заходів захисту від впливу іонізуючого випромінювання у місцях їх проживання чи на роботі від відповідних органів виконавчої влади, до відання яких належать функції захисту людини від впливу іонізуючого випромінювання згідно з законодавством України» [158].

Вищезазначений перелік не є вичерпним. Вказані нормативно правові акти не регламентують дефініцію поняття «доступу до екологічної інформації». Однак, на нашу думку, право вільного доступу до екологічної інформації найбільш обґрунтовано характеризує Орхуська конвенція, яка вперше визначила, що для забезпечення можливості відстоювати право на життя в сприятливому навколишньому середовищі громадяни повинні мати доступ до екологічної інформації, яку необхідно весь час удосконалювати та зобов'язала органи державної влади захищати й покращувати стан довкілля на благо нинішніх та майбутніх поколінь.

Проаналізувавши вище зазначені норми права можна також дійти висновку, що вони несуть фрагментарний та безсистемний характер. Доступ до важливої екологічної інформації врегульований декількома законодавчими актами, які конкретно не регламентують саме «доступ до екологічної інформації». Як зазначає, І. Білан, що «...на даний момент в Україні відсутня розроблена законодавча база, яка регулювала б забезпечення права громадян та організацій на доступ до інформації про діяльність органів державної влади і місцевого самоврядування та функції цих органів із забезпечення доступу до офіційної інформації. Чинне законодавство України містить лише окремі відповідні норми, які, до слова, теж потребують удосконалення» [11, с. 98].

Отже, законодавець не дає визначення відкритої інформації або вичерпного переліку відомостей, що належать до змісту відкритої інформації. На нашу думку, відсутність виключного переліку є правильним та логічним, оскільки враховуючи вище зазначені гарантії доступу до інформації, будь-яке обмеження такого доступу є незаконним.

Проаналізувавши чинне законодавство можна дійти висновку, що забезпечення доступу до екологічної інформації повинно базуватись на принципах:

а) законності, тобто доступ до екологічної інформації забезпечується на підставі верховенства права, а вся діяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування, фізичних та юридичних осіб у сфері доступу до екологічної інформації повинна регламентуватись законом. Слід погодись із думкою О.Г. Бондаря, який вважає, що «сьогодні науковці-правники характеризують законність з таких позицій, як: принцип діяльності держави; принцип державного управління; метод державного управління; режим суспільних відносин; мета та функція державного управління тощо» [16, с. 252];

Б) відкритості, тобто державні органи управління повинні здійснювати свою діяльність у сфері доступу до екологічної інформації відкрито з безпосередньою участю громадськості, а також з реальним впливом фізичних та юридичних осіб на діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування у даній сфері суспільних відносин;

В) гласності в даній сфері. Це означає, що діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування, фізичних та юридичних осіб повинна здійснюватись відкрито, доступ до документів, які містять екологічну інформацію є вільним для будь-якого зацікавленого суб'єкта незалежно від мети отримання такої інформації.

На наше переконання, законодавчі органи влади повинні забезпечити відповідну нормативно-правову базу для вільного доступу громадян до екологічної інформації, координувати діяльність органів місцевого

самоврядування у процесі виконання своїх посадових обов'язків у сфері доступу до екологічної інформації, створити інформаційну систему з відкритими статистичними даними для загальнодоступного користування громадянами.

Право на доступ до екологічної інформації відіграє визначальну та ключову роль у сучасному екологічному управлінні, адже надає громадянам можливість виконувати функції нагляду, дозволяючи їм брати активну участь у процедурі прийняття рішень щодо довкілля, реалізувати свої екологічні права та норми, виступати проти та попереджати настання збитків заподіяних державою.

Цікавим фактом є прийняття Україною у 1997 році Модельного закону про доступ до екологічної інформації. Модельний законодавчий акт – це типовий зразок правового вирішення тих чи інших питань, який рекомендується Міжпарламентською асамблеєю для нормативної організації і використання у процесі творення законів держав-учасниць СНД [203, с 747]. Варто зазначити, що Україна таки не стала членом СНД, адже у 1993 році вона не підписала Статут СНД. Однак, вона мала статус держави-засновниці та держави-учасниці. У 2018 році Указом Президента була припинена участь України у статутних органах СНД [175], скасування багатьох угод тощо. Модельний закон містив поняття та види екологічної інформації, причини відмови від надання інформації та вартість її надання, процедуру отримання екологічної інформації, а також захист права на доступ до екологічної інформації та відповідальність органів державної влади й органів місцевого самоврядування. Основною його метою було забезпечення права на повну та достовірну екологічну інформацію.

Повертаючись до аналізу доступу до екологічної інформації варто зазначити, що ст. 4 Орхуської конвенції регламентує доступ до екологічної інформації [85]. Вона передбачає отримання доступу до екологічної інформації у формі запиту. Вона містить узагальнені положення, на підставі яких законодавчі органи державної влади країн, які її прийняли повинні були

змінити своє чинне законодавство або ж створити нове у відповідності до неї. Тобто, на нашу думку, Орхуська конвенція стала основою для подальшої зміни законодавства, впровадження нових технологій, прийомів та механізмів для ширшого та повноцінного доступу громадян до екологічної інформації.

Правильно вважають А. Котелевець та Л. Швецової, які зазначають, що «складовими доступу до екологічної інформації є: свободу доступу (обов'язкове виконання необхідної інформації на запит, що не потребує обґрунтування); активне інформування громадськості за допомогою Інтернету, публікацій звітів про стан довкілля; врахування ступеня інтересу громадськості щодо такої інформації; за відсутності інформації у органів, які за нею звертаються, відсилка до органів, які мають можливість задовольнити запит; без відкладне інформування громадськості у разі загрози здоров'ю людини та/або довкіллю» [107, с 37-38].

Справді, громадяни не повинен зазнавати жодних утисків під час реалізації свого права на доступ до екологічної інформації, переслідування чи дискримінації.

Однак в законодавстві існують певні обмеження доступу до інформації. Зокрема, по перше, це конфіденційність діяльності органів державної влади. Відповідно до ст. 21 Закону України «Про інформацію» конфіденційною є інформація про фізичну особу, а також інформація, доступ до якої обмежено фізичною або юридичною особою, крім суб'єктів владних повноважень. Конфіденційна інформація може поширюватися за бажанням (згодою) відповідної особи у визначеному нею порядку відповідно до передбачених нею умов, а також в інших випадках, визначених законом. Відносини, пов'язані з правовим режимом конфіденційної інформації, регулюються законом [164].

До інформації з обмеженим доступом не можуть бути віднесені такі відомості:

- 1) про стан довкілля, якість харчових продуктів і предметів побуту;
- 2) про аварії, катастрофи, небезпечні природні явища та інші надзвичайні ситуації, що сталися або можуть статися і загрожують безпеці людей;

3) про стан здоров'я населення, його життєвий рівень, включаючи харчування, одяг, житло, медичне обслуговування та соціальне забезпечення, а також про соціально-демографічні показники, стан правопорядку, освіти і культури населення;

4) про факти порушення прав і свобод людини, включаючи інформацію, що міститься в архівних документах колишніх радянських органів державної безпеки, пов'язаних з політичними репресіями, Голодомором 1932-1933 років в Україні та іншими злочинами, вчиненими представниками комуністичного та/або націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів;

5) про незаконні дії органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб;

6) щодо діяльності державних та комунальних унітарних підприємств, господарських товариств, у статутному капіталі яких більше 50 відсотків акцій (часток) належать державі або територіальній громаді, а також господарських товариств, 50 і більше відсотків акцій (часток) яких належать господарському товариству, частка держави або територіальної громади в якому становить 100 відсотків, що підлягають обов'язковому оприлюдненню відповідно до закону;

7) інші відомості, доступ до яких не може бути обмежено відповідно до законів та міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [164].

Обмеження доступу до екологічної інформації регламентовано Конституцією України, а саме ст. 64, яка допускає можливість обмеження прав та інтересів громадян в умовах воєнного або надзвичайного стану на чітко визначений законом термін [100].

Екологічна інформація є одним із видів публічної інформації, яка доступна кожному громадянину для задоволення власного чи публічного інтересу. Вона є відкритою для всіх зацікавлених суб'єктів. Проаналізувавши низку законодавчих актів можна дійти висновку, що екологічна інформація ніким не може бути засекречена. Однак в Україні була хвиля бурхливого обговорення громадськістю щодо засекречення екологічної інформації.

Українське законодавство позиціонує себе як вдосконалене, прогресивне та сучасне, яке змінене відповідно до сучасних інформаційних технологій, однак у літературі та мережі Інтернет обмаль інформації про засекречення екологічної інформації. В принципі, така ситуація є досить логічною, адже Основний Закон нашої держави проголошує, що «кожному гарантується право вільного доступу до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право на її поширення. Така інформація ніким не може бути засекречена» [100]. Проте в арсеналі підзаконних нормативно-правових актів існують такі, які стосуються засекречення інформації.

У центрі досить потужного обговорення громадськості стали 2 Постанови Кабінету Міністрів України №1893 та №1547, які містили перелік видів інформації, що належить до службового користування. Постанови дали право органам державної влади та органам місцевого самоврядування створювати «перелік конфіденційної інформації, що є власністю держави і якій надається гриф обмеження доступу «Для службового користування» і затверджуються міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади, Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими держадміністраціями, в яких утворюються або у володінні, користуванні чи розпорядженні яких перебувають ці відомості» [139]. Відтак, органи державної влади та органи місцевого самоврядування мали змогу приховати незадовільну для громадськості екологічну інформацію, яка могла б мати певні негативні наслідки для різних корупційних схем або для власних потреб посадових чи службових осіб державних структур. Звісно, на сьогодні ці законодавчі акти втратили свою чинність, однак варто зазначити, що проіснували вони досить довго.

Вище зазначені підзаконні нормативно-правові акти, які встановлювали обмежений доступ до екологічної інформації, можуть визнаватись неконституційними. На підтвердження цього факту є те, що Конституція України має вищу юридичну силу, на основі якої приймаються всі інші нормативно-правові акти, яка, у свою чергу, як зазначалось вище в роботі,

забезпечує вільний доступ до екологічної інформації. Тому включення деяких постанов Міністерства в перелік екологічної інформації для службового використання, яка повинна бути у вільному доступі, є цілком незаконним.

На підтвердження втаємничення екологічної інформації, як зазначає О.В. Василюк, «центральный орган виконавчої влади в сфері охорони навколишнього природного середовища за часи незалежності видав декілька підзаконних нормативно-правових актів, які підтверджують приховування екологічної інформації». Як зазначає автор, Мінприроди (тепер – Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України) видало низку Наказів, якими створювався і затверджувався перелік конфіденційної екологічної інформації (відомості про планові і фактичні обсяги геологорозвідувальних робіт (у фізичному і грошовому обчисленні) геологічної галузі і окремих геологічних підприємств на уран, дорогоцінні метали та коштовне каміння; відомості про хід і результати переговорів керівництва підприємств у даній галузі, в тому числі і міжнародних, та інші)» [139]. Згодом, як зазначає О.В. Василюк, «відповідно до норм інших наказів перелік екологічної інформації з грифом «Для службового використання» змінювався, додавались нові підпункти, які несли загрозу життю та здоров'ю людей, а також стану довкілля; приховувались екологічна інформація матеріалів перевірок об'єктів з обмеженим доступом, інформація щодо боротьби з контрабандою зразків дикої флори і фауни, озоноруйнівних речовин, окремі висновки державної екологічної експертизи тощо» [20]. Перелік, вказаний автором, надзвичайно великий.

Ще одним досить цікавим доказом втаємничення екологічної інформації Міністерством охорони навколишнього природного середовища (нині Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів) є не опублікування висновків державної екологічної експертизи за період з 01.01.2009 р. по 12.06.2011 р. Дана судова справа розглядалась у судових інстанціях протягом 3 років (2010-2013 роки). Суд загальної юрисдикції задовольнив вимоги позивача щодо оприлюднення 1293 висновків екологічних експертиз. Однак відповідач

(Міністерство охорони навколишнього природного середовища) не погодився з даним рішенням суду та подав апеляційну скаргу, у якій просив суд скасувати постанову суду загальної юрисдикції, посилаючись на те, що постанова була прийнята з порушення норм матеріального права, та ухвалити нове рішення. Однак 22 листопада 2012 року Апеляційний суд прийняв ухвалу про залишення апеляційної скарги без задоволення, а постанову суду загальної юрисдикції без змін. Цим рішенням суд зобов'язав Мінприроди оприлюднити 1293 висновки екологічних експертиз у двомісячний термін з дня набрання законної сили рішенням суду й подати суду звіт про виконання судового рішення [55]. Мінприроди виконало рішення суду та розмістило висновки екологічної експертизи на своєму офіційному вебсайті.

Варто зазначити, ще однією причиною приховування екологічної інформації є нечітке регламентування поняття «екологічна інформація» у законодавстві України. Зокрема, визначення даного терміну у ст. 25 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» та у ст. 2 Орхуської конвенції – не є тотожними. Приховування екологічної інформації існує і в приватному секторі, коли суб'єкти господарювання відмовляються надати екологічну інформацію запитувачу, посилаючись на те, що вони не володіють запитуваною інформацією або це їхня комерційна таємниця чи запитувана екологічна інформація не входить до їхньої компетенції.

На підставі проаналізованих норм законодавства складається думка, що доступ до екологічної інформації в Україні регламентований на високому рівні, не зважаючи на відсутність спеціального нормативно-правового акту регулювання даних відносин. Однак, під час детального розгляду та аналізу законодавства можна зробити висновки, що існує надзвичайно багато недоліків та прогалин, які призводять до неналежної реалізації конституційного права на доступ до екологічної інформації, незаконного обмеження цього права органами державної влади та органами місцевого самоврядування, неоднозначність тлумачення самого визначення поняття «доступу до

екологічної інформації», що призводить до виникнення інших проблем не цілком правильного його застосування тощо.

2.2. Правові форми та засоби забезпечення реалізації права на доступ до екологічної інформації

Право на доступ до інформації розглядається у сучасному цивілізованому суспільстві як одне із основоположних прав, адже проблеми інформаційних відносин вважаються найбільш актуальними в умовах науково-технічної революції. Важко визначити та переоцінити роль інформації в сучасному суспільстві, адже інформація впливає на наш вибір та свідомість, а також є рушійною силою для суспільства загалом.

З огляду на потреби суспільства вважаємо доцільним розглянути правові форми реалізації права на доступ до екологічної інформації, а саме: активну й пасивну форми доступу до екологічної інформації.

Активний доступ проявляється у наданні відповідей на запити громадян та їх об'єднань, відвідування відкритих робочих засідань органів державної влади та органів місцевого самоврядування, вільному доступі до відкритих архівів офіційної інформації тощо.

Пасивна форма проявляється в розповсюдженні екологічної інформації серед громадськості, опублікування звітів, екологічних проєктів та програм, розробка та прийняття нових законодавчих актів у сфері навколишнього середовища, випуск спеціалізованих брошур, збірників тощо, розміщення інформації в інтернеті та здійснення інших заходів у даній сфері. До пасивного напрямку розповсюдження інформації слід віднести, наприклад, зобов'язання суб'єкта господарювання здійснити оцінку впливу своєї господарської діяльності на довкілля та повідомити про це уповноважений територіальний орган. Таке повідомлення підлягає громадському обговоренню та забезпечується шляхом своєчасного, адекватного та ефективного інформування громадськості (шляхом публікування звіту про оцінку впливу не менше ніж у

двох друкованих засобах масової інформації, а також розміщення на дошках оголошень органів місцевого самоврядування або інших громадських місцях, на території, де планується проводити планову діяльність). Також, законодавець визначає, що інформування може здійснюватися і в інший спосіб, який гарантуватиме доведення інформації до відома мешканців відповідної адміністративно-територіальної одиниці [171].

Варто зазначити, що такий умовний поділ доступу до публічної інформації знаходить своє підтвердження у нормах чинного законодавства. Зокрема, відповідно до ст. 5 Закону України «Про доступ до публічної інформації» доступ до інформації забезпечується двома шляхами. Перший полягає в систематичному та оперативному оприлюдненні інформації в офіційних друкованих виданнях; на офіційних вебсайтах в мережі Інтернет; на єдиному державному веб-порталі відкритих даних; на інформаційних стендах; будь-яким іншим способом. Другий полягає у надання інформації за запитом на інформацію [151].

Отже, перший спосіб вищезазначеної статті визначено пасивну форму доступу до інформації, а другий спосіб – активну.

Необхідно зазначити, що пасивна форма доступу до екологічної інформації в вітчизняному законодавстві з'явилась після внесених змін у ст. 25 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» на підставі ратифікації Конвенції про доступ до інформації, участь громадськості у прийнятті рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхуська конвенція 1999 р.).

Пасивна форма реалізації права на доступ до екологічної інформації відповідно до ч. 2 ст. 251 здійснюється органами державної влади або органами місцевого самоврядування декількома шляхами.

По перше, «шляхом підготовки центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища, і подання на розгляд Верховної Ради України щорічної Національної доповіді про стан навколишнього природного середовища в

Україні, а після її розгляду Верховною Радою України – опублікування окремим виданням та розміщення в системі Інтернет» [168]. Це перша форма пасивного доступу до екологічної інформації. Центральним органом виконавчої влади у даному випадку виступає Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України.

Аналіз інформації на сайті Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України надав змогу дійти наступних висновків: по перше, національні доповіді регулярно готувались і оприлюднювались до 2014 року включно [123]; по друге, згодом після спливу 3 років була опублікована доповідь за 2015 рік [124]. Це була остання Національна доповідь, тобто вже 5 років поспіль громадяни України не мають узагальненої інформації про стан навколишнього природного середовища в нашій державі, а остання, у свою чергу, в особі компетентних органів не виконує обов'язку систематизації наявної та доступної інформації про стан довкілля. Загалом, таке невиконання компетентними органами своїх повноважень порушує конституційні права українських громадян, зокрема право на доступ до екологічної інформації.

Відповідно до ст. 5 Орхуської конвенції «кожна зі Сторін через регулярні проміжки часу, що не перевищують три або чотири роки, публікує і поширює національний звіт про стан навколишнього середовища, включаючи інформацію про якість навколишнього середовища та інформацію щодо навантажень на навколишнє середовище» [85].

Проаналізувавши дві вище зазначені норми варто відмітити, що тут є прогалина або ж невідповідність у національному законодавстві. Протиріччя полягає у строках подання Національної доповіді, котрі визначені у Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища» та Орхуській конвенції. Також варто відзначити раніше опубліковані звіти, які можна розглянути на офіційному сайті Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України. Вони є досить інформативними, корисними для прийняття екологічно значущих рішень органами державної влади та органами місцевого самоврядування, становлять великий інтерес для науковців та наукових

установ, громадян та громадських організацій. Відсутність таких звітів створює великі прогалини та недоліки в діяльності Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України.

По друге, «щорічне інформування здійснюється Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними державними адміністраціями, Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями відповідних рад та населення про стан навколишнього природного середовища відповідних територій» [168]. Це наступна форма пасивного доступу до екологічної інформації, яка узагальнено визначена. Вона не містить конкретно визначеного шляху і способу реалізації, однак здебільшого виконується шляхом підготовки регіональних доповідей про стан навколишнього природного середовища.

Проаналізувавши офіційний вебсайт Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів з'ясовано, що Регіональні звіти областей України подані лише за 2016 та 2017 роки. Актуальнішу екологічну інформацію можна відшукати на офіційних вебсайтах органів державної влади на місцях. Як зазначає Т.В. Лагойда, «що стосується щорічного доведення екологічної інформації до відповідних рад, то аналіз рішень їхніх сесій свідчить, що таке інформування здійснюється лише в рамках обговорення виконання екологічних програм регіону або вирішення поточних екологічних питань (погодження надання спеціального дозволу на користування надрами, затвердження регіональної схеми формування екологічної мережі, розгляд депутатських запитів тощо)» [111, с.24].

По третє, пасивна форма реалізації права на доступ до екологічної інформації здійснюється шляхом «систематичного інформування населення через засоби масової інформації про стан навколишнього природного середовища, динаміку його змін, джерела забруднення, розміщення відходів чи іншої зміни навколишнього природного середовища і характер впливу екологічних факторів на здоров'я людей» [168]. Вона є найбільш невизначеною і найменш продуктивною. Насамперед, це пов'язано з великою кількістю

запитань до цієї норми законодавства на які складно відповісти. Двома основними запитаннями є: по перше, на кого саме покладено вищезазначені зобов'язання? По друге, хто є уповноваженими суб'єктами на виконання цієї норми? Така невизначеність пов'язана з тим, що Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» не регламентує конкретно визначене кола суб'єктів, на які були б покладені вище зазначені обов'язки. На нашу думку, йдеться про суб'єктів екологічного управління. Проте підтвердити чи спростувати наше твердження неможливо без конкретної регламентації в законодавстві. Слід зазначити, що часто на телебаченні чи в газетах можна побачити або прочитати певну екологічну інформацію тієї чи іншої екологічної сфери, щоправда такі публікації в засобах масової інформації не доцільно буде вважати за систематичне інформування населення.

По четверте, пасивна форма реалізації права на доступ до екологічної інформації здійснюється шляхом «негайного інформування про надзвичайні екологічні ситуації» [168]. Полягає вона у негайному повідомленні та інформуванні населення через теле- та радіомовлення, ЗМІ, мережу Інтернет про надзвичайну екологічну ситуацію. Це дуже важливо, адже наша держава має гіркий та трагічний досвід засекречення екологічної інформації за часів Радянського Союзу, яка була пов'язана з вибухом на Чорнобильській атомній електростанції у 1986 р. Необхідно відмітити, що в СРСР екологічна інформація вважалась державною таємницею та не була недоступною.

Після незалежності України та із розвитком сучасних інформаційних технологій інформація стала доступною для кожного, однак і за часів незалежності існують випадки втаємничення не тільки політичної, економічної та соціальної, а й екологічної інформації. На підтвердження таких випадків є цікава стаття Олексія Василюка «Втаємничення екологічної інформації в Україні» [20]. У даній науковій статті наводиться низка нормативно-правових актів українського законодавства, які втаємничували екологічну інформацію «законним» шляхом, а також висвітлені дані по різних областях України, які підтверджують секретність такої інформації.

По п'яте, пасивна форма реалізації права на доступ до екологічної інформації здійснюється шляхом «передачі інформації, отриманої в результаті проведення моніторингу довкілля, каналами інформаційних зв'язків уповноваженими органами» [168]. Вона є провідною в галузі екологічного інформування населення. Насамперед, це пов'язане з тим, що дані моніторингу становлять інформаційну основу для усього екологічно інформаційного забезпечення. Діяльність моніторингової системи спрямована на підвищення якості сервісу інформаційного забезпечення для користувачів та врегульована низкою законодавчих актів, які є вдосконаленими та сучасними.

Остання, шоста пасивна форма здійснюється шляхом «забезпечення вільного доступу до екологічної інформації, яка не становить державної таємниці і міститься у списках, реєстрах, архівах та інших джерелах» [168]. Вільний доступ до екологічної інформації забезпечується Основним Законом нашої держави та низкою інших нормативно-правових актів. Це означає, що кожен громадянин може за допомогою пасивної та активної форм (у процесі подання запиту, присутність на робочих засіданнях органів виконавчої влади тощо) отримати цікаву екологічну інформацію. Слід наголосити, що головною особливістю цієї пасивної форми доступу до інформації є не перешкоджання нормальному функціонуванню механізмів активної форми доступу до екологічної інформації.

Отже, для повного та всебічного надання екологічної інформації законодавець повинен створити механізм рівномірного розвитку активного та пасивного напрямку надання екологічної інформації. У юридичній літературі з приводу цього зазначається, що недостатність розвитку активних зобов'язань може призвести як до непоінформованості населення, так і до не вдосконалення активної сторони через можливу неточність самих записів і відсутність бази даних для відповідей на них. У свою чергу, недорозвиненість пасивної сторони може спричинити зловживання владою при визначенні повноти і виду інформації, яку слід надавати відповідно до активних обов'язків [54].

Основна активна форма отримання інформації реалізується за допомогою подання запиту відповідно до норм Закону України «Про доступ до публічної інформації» від 13 січня 2011 року № 2939-VI. Попередником вказаного Закону був Наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища №169 від 18 грудня 2003 р. Нині Наказ втратив чинність, однак він визначав порядок надання екологічної інформації. Відповідно до п. 3 «екологічна інформація надається запитувачам центральними органами виконавчої влади та їх органами на місцях, здійснюється з метою реалізації права громадян, їх об'єднань, органів державної влади та юридичних осіб на інформацію шляхом безпосереднього доведення її запитувачам за їх запитом, у тому числі з автоматизованих інформаційно-аналітичних екологічних систем, бібліотечних та архівних фондів, списків, реєстрів, кадастрів тощо [156]. Запит про надання екологічної інформації може не містити аргументації щодо зацікавленості запитувача та подається у письмовій чи електронній формі. У запиті визначають не більше трьох питань з однієї екологічної проблеми. Запит бажано надсилати рекомендованим листом з повідомленням про вручення, оскільки квитанція та повідомлення можуть бути необхідні в разі виникнення потреби оскарження прав в суді. У відповідь на запит запитувачам надається адекватна та достовірна екологічна інформація. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, які володіють екологічною інформацією, надають її запитувачу у запитуваній ним формі при її наявності, а при її відсутності – в іншій наявній формі з роз'ясненням причин надання інформації у такій формі [156]. Екологічна інформація надається у терміни, визначені у Законі України «Про інформацію», але не пізніше одного місяця після подання запиту, якщо тільки обсяги та складність збору запитуваної інформації не виправдовують продовження цього терміну до двох місяців після подання запиту. У разі необхідності продовження термінів зацікавлена особа повинна бути повідомлена не пізніше десяти днів з моменту надходження запиту. У запиті може бути відмовлено, якщо вона становить державну таємницю» [156]. Варто зазначити, що даний Наказ містив зразок запиту, який складався з шапки,

у якій вказується назва органу державної влади, установи, організації, підприємства, суб'єкта підприємницької діяльності, до якого подається запит, а також прізвище, ім'я, по батькові запитувача, його адреса та контактний номер телефону. Далі йде текст, у якому потрібно уточнити яку саме екологічну інформацію потрібно надати, а також у якій формі потрібно підготувати відповідь.

Отже, проаналізувавши Наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища «Про порядок надання екологічної інформації» варто зазначити, що він майже не регламентував механізму реалізації права на доступ до екологічної інформації. Натомість, вважаємо, подання запиту в чітко визначеній формі є позитивним моментом, адже така норма забезпечуватиме швидший та ефективніший доступ до екологічної інформації.

Передумовою удосконалення активної форми доступу до екологічної інформації стали положення зазначені в Орхуській конвенції. Зауважимо, що багато європейських країн після ратифікації останньої прийняли спеціальні правові акти, які регулюють питання доступу до екологічної інформації. В Україні дане питання, як зазначалось вище, регулюється Законом України «Про доступ до публічної інформації». Враховуючи, що Україна ратифікувала Орхуську конвенцію, вважаємо за доцільне провести порівняльний аналіз норм доступу до екологічної інформації, які вона регламентую.

Відповідно до ст. 4 Орхуської конвенції кожна зі Сторін гарантує, що за умови виконання зазначених пунктів у ст. 4 Орхуської конвенції «органи державної влади у відповідь на запит про надання екологічної інформації надаватимуть громадськості таку інформацію у рамках національного законодавства, включаючи, за наявності запиту і відповідно до підпункту б) Орхуської конвенції копії фактичних документів, які містять або охоплюють таку інформацію: а) без потреби формулювати свою зацікавленість; б) у формі, відповідно до запиту, якщо тільки державний орган не має підстав надати її в іншій формі, причому повинні бути вказані причини, що виправдовують

надання інформації саме в такій формі або інформація вже була надана громадськості в іншій формі» [85].

Варто зазначити, що Орхуська конвенція не закріплює визначеної форми запиту, а також не визначає які обов'язкові реквізити потрібно вказати запитувачу.

«Екологічна інформація надається в максимально стислі строки, але не пізніше одного місяця після подання заяви, якщо тільки обсяги та складність відповідної інформації не виправдовують продовження цього терміну до двох місяців після подання заяви. Запитувача інформують про будь-яке продовження строків і про причини, які є підставою для цього» [85].

Продовжуючи розгляд активної форми доступу до екологічної інформації варто перейти до аналізу українського законодавства. Відповідно положень Закону України «Про доступ до публічної інформації» основою реалізації такої форми є «запит на отримання інформації. Він визначений у законодавстві як прохання особи до розпорядника інформації надати публічну інформацію, що знаходиться в його володінні. Запитувач має право звернутися до розпорядника інформації із запитом на інформацію незалежно від того, стосується ця інформація його особисто чи ні, без пояснення причини подання запиту. Запит на інформацію може бути індивідуальним або колективним та подаватися в усній, письмовій чи іншій формі (поштою, факсом, телефоном, електронною поштою) на вибір запитувача» [151].

Законодавець чітко визначає наявність реквізитів, яким повинен відповідати запит. До таких слід віднести: «ім'я (найменування) запитувача, поштову адресу або адресу електронної пошти, а також номер засобу зв'язку, якщо такий є; загальний опис інформації або вид, назву, реквізити чи зміст документа, щодо якого зроблено запит, якщо запитувачу це відомо; підпис і дату за умови подання у письмовій формі. Розпорядник інформації має надати відповідь на запит на інформацію не пізніше п'яти робочих днів з дня отримання запиту, проте цей строк може бути продовжений до двадцяти робочих днів» [151].

Проаналізувавши нормативно-правові акти, які регламентують активну форму доступу до екологічної інформації в формі запиту, вважаємо за доцільне, виділити його три основні етапи.

Перший етап полягає у самій процедурі подання запиту в письмовій, усній чи електронній формі із дотриманням зазначених вище реквізитів до відповідного органу державної влади (наприклад, до Департаменту екології та природних ресурсів однієї із областей України).

Після подання запиту на інформацію, він реєструється у спеціальному порядку із зазначенням дати подання. Реєстрація та облік щодо надання публічної екологічної інформації здійснюється відповідальною особою за реєстрацію та облік запитів на публічну інформацію у відповідному журналі. На кожний окремий запит оформлюється відповідна реєстраційна картка в якій обов'язково фіксується час реєстрації.

Наступним етапом є реєстрації запиту, тобто здійснюється первинний розгляд запиту та накладення резолюцій із дорученням на підготовку проєкту відповіді запитувачу, що здійснюється відповідальною посадовою особою органу державної влади або органу місцевого самоврядування, у разі його відсутності (відрадження, відпустки, тимчасова непрацездатність у зв'язку з хворобою тощо) резолюцію інших уповноважених на те осіб. Дана резолюція оформляється на протязі трьох робочих годин, у разі термінового запиту протягом однієї робочої години. Далі не рідше ніж два рази на день відповідальна особа передає подані запити із резолюцією у відповідні структурні підрозділи органу державної влади або органу місцевого самоврядування, які згідно із резолюцією мають підготувати проєкт відповіді запитувачу (термінові запити подаються негайно відповідним структурним підрозділам) [151].

Структурні підрозділи розглядають запит та готують проєкт відповіді за підписом відповідальної посадової особи органу державної влади або органу місцевого самоврядування. У разі його відсутності проєкт відповіді підписується уповноваженою на те особою. Проєкти відповідей подаються на

підпис у 2 примірниках та у разі необхідності, додаються копії документів (як до першого, так і до другого примірників) [151]. Термін підготовки відповіді зазначається в реєстраційній картці, але не може перевищувати 3 робочих днів, однак якщо запит стосується надання великого обсягу інформації або потребує пошуку інформації серед значної кількості даних, термін розгляду такого запиту може бути обґрунтовано продовжено до 20 робочих днів [151].

Завершальним етапом є передача відповіді з додатками відповідальній особі для подальшого відправлення запитувачу. Відомості про дату й час передачі відповіді фіксуються у відповідному журналі.

Варто зазначити, що досить часто трапляються випадки, що більшість відповідей на запити, що стосуються довкілля формально надаються, проте не є конкретними. Іншими словами не містять відповіді на конкретно поставлені питання у запиті або відписку про відсутність даних щодо запитуваної екологічної інформації.

У зв'язку із вище зазначеним дослідженням викликають інтерес підстави відмови від екологічної інформації регламентовані нормами Орхуської конвенції та Закону України «Про доступ до публічної інформації».

Насамперед, існує колізія або навіть суперечність у законодавстві. Адже Основний Закон України гарантує право кожному право вільного доступу до екологічної інформації, проте все ж таки в Законі містяться норми, які передбачають обмеження доступу до екологічної інформації.

Розпочнемо з Орхуської конвенції, яка передбачає декілька підстав відмови від надання екологічної інформації. По перше, «у запиті про надання екологічної інформації може бути відмовлено, якщо: а) державний орган, до якого було направлено запит, не має у своєму розпорядженні відповідної екологічної інформації; б) запит є, очевидно, необґрунтованим або сформульованим у надто загальному вигляді; в) запит стосується матеріалів, що знаходяться на завершальній стадії їх підготовки, або стосується внутрішнього інформаційного обміну між державними органами, коли такий виняток передбачається національним законодавством чи практикою, що склалася, при

цьому враховується зацікавленість громадськості в розкритті такої інформації» [85].

Отже, з огляду на вище викладене можна зробити висновок, що суб'єкти владних повноважень можуть відмовити у наданні інформації у тому випадку, коли вона не належить до їх компетенції або ж запитувач не поставив конкретне екологічне питання, а описав їх у загальному вигляді.

По друге, «у запиті про надання екологічної інформації може бути відмовлено, якщо її оприлюднення може негативно вплинути на: а) конфіденційність діяльності органів державної влади у випадках, коли така конфіденційність передбачається національним законодавством; б) міжнародні стосунки, національну оборону або державну безпеку; в) відправлення правосуддя, можливість для осіб бути відданими під справедливий судовий розгляд або спроможність державних органів проводити розслідування кримінального чи дисциплінарного характеру; г) конфіденційність комерційної та промислової інформації у випадках, коли така конфіденційність охороняється законом з метою захисту законних економічних інтересів. В цьому контексті інформація про викиди, яка стосується охорони навколишнього середовища, підлягає оприлюдненню; д) права інтелектуальної власності; е) конфіденційність особистих даних і (чи) архівів, що стосуються фізичної особи, коли ця особа не дала громадськості згоди на оприлюднення такої інформації згідно з положеннями національного законодавства; є) інтереси третьої сторони, яка надала інформацію, якщо ця сторона не зв'язана зобов'язаннями діяти належним чином, або якщо на цю сторону не може бути покладено такого зобов'язання, і в тих випадках, коли ця сторона не дає згоди на оприлюднення відповідного матеріалу; ж) навколишнє середовище, на яке поширюється така інформація, наприклад, місця розмноження рідкісних видів. Зазначені вище обґрунтування відмови тлумачиться з урахуванням зацікавленості громадськості в оприлюдненні цієї інформації та з огляду на те, чи стосується інформація, що міститься у запиті, викидів у навколишнє середовище» [85].

Слід погодитись, що підстави відмови від надання екологічної інформації, якщо оприлюднення останньої може негативно вплинути на різні сфери життєдіяльності довкілля, суспільства та держави є досить обґрунтованими, чіткими та зрозумілими. Вважаємо, що вище зазначені підстави відмови від екологічної інформації ніяким чином не порушують конституційного права українських громадян на доступ до інформації про стан довкілля.

Положення Орхуської конвенції визначає випадки, відповідно до яких, «орган державної влади не містить у своєму розпорядженні екологічної інформації, яка міститься у запиті, він у максимально стислий строк інформує подавця запиту про орган державної влади до якого, як він вважає, можна звернутися із запитом про надання відповідної інформації, або передає цей запит такому органу та належним чином повідомляє про це подавця запиту. Кожна зі Сторін гарантує, що у випадках, коли інформація, що не підлягає оприлюдненню, може бути відокремлена від решти інформації без шкоди для конфіденційності інформації, яка не підлягає оприлюдненню, органи державної влади надаватимуть решту екологічної інформації. Якщо запит про надання інформації подавався у письмовій формі або якщо того вимагає подавець запиту, відмова у запиті також надсилається у письмовій формі. У відмові зазначаються її причини і наводиться відповідна інформація про доступ до процедур перегляду прийнятого рішення відповідно до ст. 9 Орхуської конвенції. Відмова у запиті надається у максимально стислі строки, але не пізніше одного місяця, якщо тільки складність інформації не виправдовує продовження цього строку до двох місяців з моменту подання запиту. Подавця запиту інформують про будь-яке продовження такого строку і про його причини» [85].

Тому ми погоджуємось із думкою М.М. Гришина, який зазначає, що «перелічені обмеження в Орхуській конвенції досить серйозно обмежують права громадськості на доступ до екологічної інформації та на участь у системі прийняття екологічно значущих рішень» [28].

Подальший розвиток думки про підстави обмеження доступу до екологічної інформації знаходимо в положеннях Закону України «Про доступ до публічної інформації». До основних випадків, коли розпорядник інформації має право відмовити законодавець відносить наступне: «розпорядник інформації не володіє і не зобов'язаний відповідно до його компетенції, передбаченої законодавством, володіти інформацією, щодо якої зроблено запит; інформація, що запитується, належить до категорії інформації з обмеженим доступом відповідно до ч. 2 ст. 6 Закону України «Про доступ до публічної інформації»» [151]; «не дотримано вимог до запиту на інформацію, передбачених ч. 5 ст. 19 Закону України «Про доступ до публічної інформації»» [151].

У випадку, «якщо розпорядник інформації, який не володіє запитуваною інформацією, але якому за статусом або характером діяльності відомо або має бути відомо, хто нею володіє, він зобов'язаний направити цей запит належному розпоряднику з одночасним повідомленням про це запитувача. У такому випадку відлік строку розгляду запиту та інформації починається з дня отримання запиту належним розпорядником» [151].

Важливе значення у процесі доступу до екологічної інформації є запровадження державної системи моніторингу навколишнього природного середовища. Його мета полягає у забезпеченні «збору, обробки, збереження та аналізу інформації про стан навколишнього природного середовища, прогнозування його змін та розробки науково обґрунтованих рекомендацій для прийняття ефективних управлінських рішень. В Україні створюється система державного моніторингу навколишнього природного середовища. Спостереження за станом навколишнього природного середовища, рівнем його забруднення здійснюється центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища, іншими спеціально уповноваженими державними органами, а також підприємствами, установами та організаціями, діяльність яких призводить або може призвести до погіршення стану навколишнього природного середовища.

Зазначені підприємства, установи та організації зобов'язані безоплатно передавати відповідним державним органам аналітичні матеріали своїх спостережень. Порядок здійснення державного моніторингу навколишнього природного середовища визначається Кабінетом Міністрів» [168].

Отже, провівши всебічне та детальне вивчення підстав відмежування положень Орхуської конвенції та Закону України «Про доступ до публічної інформації» можна стверджувати, що терміни відмови від надання та надання відповіді на запит є аналогічними. Проте, не буде зайвим зазначити, що через неправильний кругообіг екологічної інформації в органах державної влади та органах місцевого самоврядування зустрічаються випадки надання відповідей на запит із значною затримкою.

Продовжуючи порівняльний аналіз норм Орхуської конвенції та Закону України «Про доступ до публічної інформації» необхідно спинитись на характеристиці плати за запит. Положення першої визначають, що «кожна зі Сторін може дозволити своїм державним органам стягати плату за інформацію, що надається, за умов, якщо така плата не перевищує поміркованого рівня. Державні органи, які мають намір стягувати плату за інформацію, повідомляють подавцеві запиту про відповідні тарифи розцінок, за якими може стягуватися плата із зазначенням обставин, що передбачають сплату або звільнення від неї, та умов, коли інформація може надаватися за умови попередньої оплати такого збору» [85].

Інформація на запити надається безкоштовно, однак законодавець визначає, що існують випадки, коли за надану інформацію потрібно заплатити. Зокрема, відповідно до ст. 21 Закону України «Про доступ до публічної інформації» у разі «якщо задоволення запиту на інформацію передбачає виготовлення копій документів обсягом більш як 10 сторінок, запитувач зобов'язаний відшкодувати фактичні витрати на копіювання та друк» [151].

Таким чином, основною перевагою Орхуської конвенції є те, що вона регламентує саме доступ до «екологічної інформації», а Закон України «Про доступ до публічної інформації» доступ до публічної інформації, одним із видів

якого є екологічна. Обидва нормативно-правові акти регулюють питання доступу до екологічної інформації за допомогою запиту, а також терміни відповідей на запити є ідентичними.

Існує думка, з якою варто погодитись, що Закон України «Про звернення громадян» також відносять до тих законодавчих актів, на підставі яких можна реалізувати право на доступ до екологічної інформації. Адже він передбачає, що «громадяни України мають право звернутись до органів державної влади та органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності, засобів масової інформації, посадових осіб відповідно до їх функціональних обов'язків із зауваженнями, скаргами та пропозиціями, що стосуються їх статутної діяльності, заявою або клопотанням щодо реалізації своїх соціально-економічних, політичних та особистих прав і законних інтересів та скаргою про їх порушення» [162].

Вивчення досвіду реалізації права громадян на доступ до екологічної інформації дозволяє констатувати факт помилкового ототожнення «звернення громадян» і «поданням запиту на інформацію». Проте, дані правові терміни є зовсім різними.

Звернення громадян, зазвичай, стосується відстоювання своїх прав і законних інтересів, внесення завбачливими громадянами пропозицій щодо діяльності органів державної управи, а також вказівка на недоліки їх діяльності та зауваження до них. Іншими словами, зверненням може бути скарга, пропозиція та клопотання.

Запит, у свою чергу, це надання публічних відомостей, даних чи іншої інформації. Слід зазначити, що між зверненням громадян та доступом до публічної інформації надзвичайно багато відмінностей. Насамперед, це пов'язано з формою запиту та звернення, процедурою реалізації цих прав, строками виконання розгляду запитів та звернень суб'єктами владних повноважень та інше. Всебічне й детальне обґрунтування щодо розмежування даних понять дає Міністерство юстиції України в своєму Роз'ясненні «Право на доступ до інформації як елемент правового статусу особи» від 03 травня 2012

року, за яким Мінюст України із зазначенням прикладів розділяє поняття «запитів на доступ до публічної інформації» і «звернення громадян», а також покроково описує їхні відмінності [135]. Таке роз'яснення щодо розмежування понять є досить вдалим зі сторони Міністерства юстиції, яке значно зменшить плутанину між поняттями.

Після підписання угоди про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом наша держава почала змінювати вітчизняне законодавство для приведення його у відповідність до законодавства ЄС. Однією з умов гармонізації стало «впровадження інтегрованої електронної системи екологічного врядування з урахуванням європейських підходів до управління екологічною інформацією, що усуне «розпорошеність» екологічної інформації між різними органами виконавчої влади, забезпечуючи наявність інформації не лише про викиди у довкілля, а й про дозволи, ліміти, рішення про оцінки впливу на довкілля тощо у єдиній базі» [191].

Аналіз судової практики показав, що громадяни пробували захистити своє право на екологічну інформацію посилаючись на норми саме Закону України «Про звернення громадян». Зокрема, громадянин А подав скаргу до суду про визнання неправомірною бездіяльністю Головного санітарного лікаря Хмельницької області на отримання екологічної інформації. Громадянин А звернувся із запитом до Головного санітарного лікаря Хмельницької області, у якому цікавився станом атмосферного повітря у м. Хмельницький та іншими екологічними показниками міського середовища і його впливом на здоров'я хмельничан. Причиною такого звернення є будівництво АЗС на самому березі річки Південний Буг, яка могла б значно погіршити стан навколишнього середовища міста. Відповідь отримав формальну – будь-які матеріали про будівництво АЗС в обласній СЕС відсутні. Суд задовольнив позовні вимоги громадянина А у повному обсязі, визнав бездіяльність Головного санітарного лікаря неправомірною і зобов'язав задовольнити запит [56].

Тому ми вважаємо, що система електронного врядування дозволить оптимізувати та підвищити ефективність державного управління у сфері

охорони довкілля, зменшить звітне, дозвольне навантаження на суб'єктів господарювання.

Екологічне врядування передбачає впровадження єдиних державних класифікаторів у сфері охорони довкілля з урахуванням класифікаторів Європейського Союзу, розробку та впровадження єдиної національної системи ідентифікації об'єктів, що впливають чи можуть впливати на навколишнє природне середовище, розробку та представлення інтегрованих електронних послуг для подання та одержання звітних та дозвольних документів.

У рамках ЄС була створена «Спільна система екологічної інформації», що базується, зокрема, на таких ключових принципах:

інформація переводиться в електронний вигляд якомога ближче до джерела цієї інформації;

інформація збирається лише один раз та в подальшому спільно використовується для відповідних цілей;

інформація повинна бути доступною як для органів державної влади, так і для широкого загалу з метою належної своєчасної оцінки стану довкілля та забезпечення реальної участі у розробці та реалізації екологічної політики;

поширення та обробка інформації має здійснюватися на основі загальних, вільних та відкритих стандартів [22].

«Створення інтегрованої електронної системи екологічного врядування є надзвичайно важливим та потрібним кроком для України, адже це не лише збільшить можливість гарантованого та вільного доступу громадян до екологічної інформації, а й стане інструментом для усунення зловживань та корупційних складових в управлінні охорони довкілля загалом» [22].

Отже, щоб отримати відомості про стан довкілля чи інші дані природного середовища слід звернутись із проханням до органів державної влади або органів місцевого самоврядування, котрі зобов'язані без будь-яких запитань надати відповідь на прохання запитуючого. Також у особи є право особисто звернутись до посадових осіб відповідного структурного підрозділу в прийомні

дні з проханням, скаргою або заявою, яка стосується довкілля або надзвичайної ситуації для отримання відомостей, допомоги тощо.

Сьогодні створення електронної системи значно спростило отримання відомостей громадянами України, однак це зобов'язання, підписане в Угоді про Асоціацію з Європейським Союзом, не було виконано.

Наступною активною формою доступу до екологічної інформації є відвідування відкритих робочих засідань органів державної влади або органів місцевого самоврядування. Варто зазначити, що відкритість на робочих засіданнях органів державного управління здійснюється на високому рівні. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування досить відкриті до спілкування з громадськістю, дають можливість ознайомлюватися з матеріалами, які розглядають у визначеному місці тощо.

Ще однією активною формою доступу до екологічної інформації є вільний доступ до відкритих архівів офіційної інформації органів виконавчої влади. Дана активна форма має добре законодавче підґрунтя, адже регулюється низкою законодавчих актів, зокрема: Законами України «Про інформацію», «Про культуру», «Про Національний архівний фонд та архівні установи» та іншими. Реалізація даної активної форми здійснюється за допомогою системи довідкового апарату до документів державних архівів у вигляді електронних архівних довідників. Архівна система кожного року оновлюється і стає сучаснішою для легкого та зручного доступу громадян для цікавої та корисної інформації.

Отже, якщо порівняти активну і пасивну форми реалізації права до доступу до екологічної інформації, то активна форма розвинена краще ніж пасивна. Насамперед, це пов'язане з аналізом чинного законодавства, яке у активній формі є більш конкретним, удосконаленим та зміненим під сучасні технології. У пасивній формі доступу до екологічної інформації, якщо взяти до уваги перелік форм пасивного доступу містить велику кількість узагальнених правил, які тягнуть за собою не завжди правильне тлумачення та незнання механізмів правильної реалізації тієї чи іншої форми.

Звертаємо увагу на те, що існують певні труднощі, пов'язані з реалізацією права на екологічну інформацію, які свідчать про неефективний механізм правового регулювання екологічних правовідносин.

Питання практичної реалізації права громадян України на отримання екологічної інформації регламентовано у положеннях зазначених у Конституції України та Законі України «Про звернення громадян». Законодавством передбачена щорічна Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні, яка після її розгляду Верховною Радою України публікується та розміщується в мережі Інтернет. Створення аналогічного документу передбачено й для обласних адміністрацій, а також «систематичне інформування населення через засоби масової інформації про стан навколишнього природного середовища», «негайне інформування про надзвичайні екологічні ситуації та забезпечення вільного доступу до екологічної інформації» [168] тощо без зазначення конкретних термінів і відповідальних виконавців мають декларативний характер. З огляду на це, громадяни України можуть гарантовано розраховувати на отримання екологічної інформації лише щорічно.

Як зазначає С.М. Романко, «існують недоліки реалізації всіма зацікавленими суб'єктами права на екологічну інформацію» [180, с. 10]. Структурні підрозділи Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України на основі вище зазначеного закону створюють та затверджують наказ відповідного структурного підрозділу, за яким здійснюється надання екологічної інформації зацікавленим суб'єктам [151].

Доступ до публічної інформації забезпечується двома шляхами, які визначені в законодавстві. Перший пов'язаний з «систематичним та оперативним оприлюдненням інформації, зокрема: в офіційних друкованих виданнях; на офіційних вебсайтах в мережі Інтернет; на єдиному державному вебпорталі відкритих даних; на інформаційних стендах тощо» [151]. Другий визначається «наданням інформації за запитами на інформацію» [151].

Для отримання інформації зацікавленому суб'єкту потрібно звернутись до розпорядника інформації, яким прийнято вважати органи державної влади, органи місцевого самоврядування та їх посадові особи. Однак, недостатня обізнаність громадян полягає у тому, що розпорядниками інформації є юридичні особи, іншими словами підприємства, установи, організації. Проте під час отримання такої інформації існують певні недоліки. Насамперед, вони полягають у відмові підприємствами в наданні інформації посилаючись на те, що вони не є розпорядниками інформації. Таких справ у Єдиному державному реєстрі судових рішень є надзвичайно багато. Для прикладу розглянемо декілька судових справ.

У 2011 році Міжнародна благодійна організація «Екологія-Право-Людина» звернулася до господарського суду з позовом до дочірнього підприємства «Соренсен і Хаар» Датської компанії «Концепт Партнерс» [61]. Вона просила зобов'язати відповідача надати їй «можливість ознайомитися та зробити копії із документів, якими обґрунтовуються обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря, висновку органів санітарно-епідеміологічного нагляду на ці документи, документів інвентаризації стаціонарних джерел викидів, документів, які обґрунтовують розміри санітарно-захисної зони та інших документів підприємства, що містять екологічну інформацію» [61]. Суд, у судовому провадженні відмовив у задоволенні позовних вимог повністю. Своє рішення суд мотивував наступним: «1) в матеріалах справи відсутні докази звернення позивача до відповідача у встановленому законодавством порядку із вимогою надання завірених копій конкретизованих документів, у яких обґрунтовуються обсяги викидів для отримання дозволу на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря; 2) інформаційний запит позивача на екологічну інформацію не відповідає вимогам Положення про порядок надання екологічної інформації, затвердженого наказом Мінприроди № 169 від 18.12.2003 року; 3) надані позивачу на його запит органами державного санітарного нагляду та органами у сфері охорони довкілля копії дозвільних документів відповідача, на підставі

яких відповідач здійснює свою виробничу діяльність, містять розгорнутий характер вміщеної у них екологічної інформації; 4) надання конфіденційної інформації підприємства, яка може міститися в документах, у яких обґрунтовуються обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря, ознайомлення з якими вимагає позивач, не передбачено Конвенцією «Про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля», ратифікованою Законом України від 06.07.1999 року № 832-XIV, а також Законами України «Про доступ до публічної інформації», «Про охорону навколишнього природного середовища»» [61].

Позивач, звісно, не погодився з таким рішенням суду та подав апеляційну скаргу. Однак, рішення суду було залишити рішення суду, на той час, 1-ої інстанції без змін, а апеляційну скаргу без задоволення. Далше, Міжнародна благодійна організація подала касаційну скаргу. Вищий господарський суд України у травні 2012 року задовольняє вимоги позивача частково, скасовує рішення суду 1-ої інстанції та відправляє справу на повторний розгляд. Повторно розглянувши справу Господарський суд Львівської області задовольнив позов у повному обсязі та зобов'язав Дочірнє підприємство «Соренсен і Хаар» Датської компанії «Концепт партнерс» надати Міжнародній благодійній організації «Екологія-Право-Людина» завірені копії документів, у яких обґрунтовуються обсяги викидів, для отримання дозволу на викиди забруднюючих речовин у атмосферне повітря стаціонарними джерелами для відповідача, розроблені ТзОВ «Ріал Плюс» згідно з договором та звітом по інвентаризації викидів забруднюючих речовин у відповідача, на підставі яких останній отримав дозвіл на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами, виданий відповідачу Державним управлінням охорони навколишнього природного середовища у Львівській області [57].

Наступною справою, що привернула нашу увагу став позов Приватного підприємства «Юридична фірма «Імператив плюс» звернулось до Державної

екологічної інспекції України. Позивач просив визнати протиправною відмову Державної екологічної інспекції України в наданні завірених копій всіх документів, які фіксували результати перевірок останньою діяльності Зміївської ТЕС на її відповідність природоохоронному законодавству України, а також завірених копій документів реагування на виявлення порушення, якщо такі були на протязі 2010-2015 років. Варто зазначити, що Державна екологічна інспекція України (далі – відповідач) відмовила в наданні завірених документів, мотивуючи це тим, що керівник Зміївської ТЕС – ПАТ «Центренерго» відмовив у наданні та розголошенні будь-якої інформації, що міститься в актах перевірок [62]. На підставі ст. 13 Закону України «Про доступ до публічної інформації» та інших норм чинного законодавства суд дійшов висновку, що Держекоінспекція є розпорядником інформації у даній справі. Підставою відмови Держекоінспекції у наданні позивачу копій запитуваних документів є те, що екологічна інформація, що запитується, належить до конфіденційної інформації, іншими словами до категорії з обмеженим доступом. Проте, суд на підставі норм законодавства дійшов висновку, що право на захист порушеного конституційного права на безпечне довкілля належить кожному громадянину та може реалізовуватися як особисто, так і шляхом участі представника громадськості, яким у цьому випадку, є Приватне підприємство «Юридична фірма «Імператив плюс» [62]. На підставі проаналізованих норм колегія суду задовольнила позов Приватного підприємства «Юридична фірма «Імператив плюс», а відмову Державної екологічної інспекції України визнала протиправною. Суд зобов'язав Держекоінспекцію України надати завірених копій всіх документів, які фіксували результати перевірок Держекоінспекцією України діяльності Зміївської ТЕС на її відповідність природоохоронному законодавству України, а також завірених копій документів реагування на виявлені порушення, якщо такі були на протязі 2010-2015 років [62].

Державна екологічна інспекція України не погодилась з рішенням Окружного адміністративного суду м. Києва та у законом визначений строк подала апеляційну скаргу, в якій Державна екологічна інспекція України

посилається на те, що Зміївська ТЕС є відокремленим підрозділом ПАТ «Центренерго» та являється одним із провідних виробників електричної енергії в Україні, а також входить до найбільших підприємств держави, яке забезпечує енергетичну безпеку держави, а тому, приймаючи рішення про віднесення актів перевірки ТЕС до переліку конфіденційної інформації, а саме, матеріалів інспекційних перевірок об'єктів з обмеженим доступом, Держекоінспекція України діяла у відповідності до вимог законодавства та з метою забезпечення національної безпеки, а тому, запит на публічну інформацію було розглянуто Держекоінспекцією якісно та своєчасно з урахуванням вимог Закону, запитувачу надано повну, достовірну та наявну інформацію.

Проаналізувавши норми чинного законодавства суд задовольнив позов у повному обсязі та визнав протиправною відмову Державної екологічної інспекції України на запит отримання завірених копій всіх документів, які фіксували результати перевірок Держекоінспекцією України діяльності Зміївської ТЕС на її відповідність природоохоронному законодавству України, а також завірених копій документів реагування на виявлені порушення, якщо такі були на протязі 2010-2015 років [62].

Позитивною тенденцією, хоча й не поширеною, але вже зафіксованою в єдиному державному реєстрі судових рішень є визнання органами державної влади та органами місцевого самоврядування неправомірності відмови у наданні екологічної інформації. Як приклад слід привезти позов МБО «Екологія–Право–Людина», яка звернулась до Миколаївського регіонального управління водних ресурсів з інформаційним запитом про надання інформації щодо водовідведення. Проте Миколаївське регіональне управління відмовляє від надання інформації, що міститься у звіті про використання води за чітко визначеною формою з підстав її конфіденційності, посилаючись на ст. 21 Закону України «Про державну статистику». У своїй позовній заяві позивач посилаючись на чинне українське законодавство доводить свою правоту й те, що жоден Закон України не відносить інформацію про стан навколишнього природного середовища (екологічну інформацію) до конфіденційної

інформації, тому відповідач ще до початку судового засідання змінив свою позицію та визнав повністю позовні вимоги позивача [58].

Все ж таки прикладів притягнення до відповідальності в українській практиці є чимало. Це свідчить про те, що наше суспільство стає обізнаним у сфері захисту своїх екологічних прав та інтересів.

2.3. Правові наслідки порушення права на доступ до екологічної інформації

Питання юридичної відповідальності за правопорушення досить складне і до кінця неврегульоване, адже колізії та прогалини в законі є, а подекуди відповідальність за скоєні проступки чи злочини є малоефективною. Більшість громадян нашої держави є неправосвідомими та байдужими до навколишнього природного середовища в якому живуть. У судовій практиці існують поодинокі випадки, коли громадяни подають до суду, щоб захистити своє порушене екологічне право або інтерес. У випадку ненадання екологічної інформації чи певних відомостей, що містять вище зазначену інформацію, громадяни майже не звертаються до компетентних органів із скаргами.

Інститут юридичної відповідальності є обов'язковим елементом механізму правового регулювання екологічних відносин, а також засобом впливу на порушників законодавства про охорону довкілля.

За словами В.В. Костицького, «сьогодні ми стали свідками необхідності усвідомлення розширення використання традиційних методів охорони довкілля та реалізації екологічної функції держави. Мова зараз іде про забуту «третю опору» для системи охорони довкілля, якою є інститут юридичної відповідальності за екологічні правопорушення. Саме цьому інституту, на сьогоднішній день використовуваному неефективно, поряд з методами економічного стимулювання, фінансування охорони довкілля, справляння екологічних податків, а також адміністративного регулювання належить значне

місце як важливому інституту екологічного права у забезпеченні охорони навколишнього природного середовища» [104].

Юридична відповідальність за екологічні правопорушення являє собою сукупність правових норм, які передбачають покладання на правопорушників певних обов'язків потерпати негативних наслідків у виді передбачених законом санкцій, обмежень чи позбавлень, що застосовуються за загрозу чи спричинення шкоди навколишньому природному середовищу [53, с. 335]

На думку А.П. Гетьман та М.В. Шульги, екологічним правопорушенням визначають «винну, протиправну дію (бездіяльність), що порушує встановлений державою правопорядок, права і обов'язки громадян і організацій у сфері раціонального використання природних ресурсів, їх відтворення і охорони навколишнього природного середовища, за вчинення якої законом передбачена юридична відповідальність» [26].

Питання надання інформації, в тому числі й екологічної, регулюється законами України «Про інформацію», «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про звернення громадян», «Про доступ до публічної інформації», Орхуською Конвенцією «Про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля» та іншими.

Провівши аналіз вітчизняного законодавства можна виокремити основні обставини, наявність яких дає можливість фізичним та юридичним особам звернутись до суду за захистом своїх порушених прав на екологічну інформацію. До них належать: необґрунтована відмова у наданні останньої; ненадання відповіді на запит щодо отримання інформації про стан довкілля; екологічна інформація незаконно віднесена до категорії інформації з обмеженим доступом або з грифом «Для службового користування»; надання недійсної екологічної інформації; несвоєчасне надання інформації; поширення недійсних відомостей; умисне знищення екологічної інформації; навмисне приховування екологічної інформації; приховування інформації про виникнення надзвичайних ситуацій природного або техногенного характеру.

Відповідно до ст. 68 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» порушення екологічного законодавства України тягне за собою встановлену цим Законом та іншим законодавством України дисциплінарну, адміністративну, цивільну і кримінальну відповідальність [168].

Розпочнемо дослідження з аналізу підстав притягнення до адміністративної відповідальності, оскільки така практика є найбільш поширеною.

З точки зору М.М. Брінчука, «адміністративна відповідальність полягає в застосуванні компетентним органом держави заходів адміністративного впливу за здійснення екологічного адміністративного правопорушення» [19].

Настання відповідних правових наслідків за адміністративним законодавством у сфері доступу до екологічної інформації визначені у наступних положеннях Кодексу України про адміністративні правопорушення.

1) відмова від надання чи несвоєчасне надання за запитами повної та достовірної екологічної інформації, передбаченої законодавством, тягне за собою накладення штрафу на службових та посадових осіб від трьох до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (ст. 91-4 КУпАП) [81];

2) перекручування даних державного земельного кадастру, а також приховування інформації про стан земель, розміри, кількість земельних ділянок, наявність земель запасу або резервного фонду тягнуть за собою накладення штрафу на посадових осіб від п'яти до двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [81];

3) приховування, перекручення або відмова від надання повної та достовірної інформації за запитами посадових осіб і зверненнями громадян та їх об'єднань щодо безпеки утворення відходів та поводження з ними, в тому числі про їх аварійні скиди та відповідні наслідки тягне за собою накладення штрафу на посадових осіб від трьох до п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (ст. 82-3 КУпАП) [81];

4) неправомірна відмова в наданні інформації, надання інформації, що не відповідає дійсності на запит зацікавленого суб'єкта (фізичної та юридичної

особи) тягне за собою накладення штрафу на посадових осіб у розмірі визначеному КУпАП (ст.212-3 КУпАП) [81].

У ході аналізу чинного адміністративного законодавства можна виокремити наступні підстави притягнення до адміністративної відповідальності: а) відмова в наданні або несвоєчасне надання екологічної інформації, приховування інформації про стан земель, б) перекручування даних державного земельного кадастру, в) приховування, перекручення або відмова від надання повної, достовірної інформації про безпеку утворення відходів і поводження ними та інші. Даний перелік підстав він не є вичерпним, адже правові наслідки настають саме за дії або бездіяльність особи, що посягає на обмеження доступу громадян до екологічної інформації та застосовується адміністративної відповідальності в тому випадку, якщо правопорушення не тягне за собою настання кримінальної відповідальності.

Варто зазначити, що адміністративна відповідальність є оперативним засобом впливу на правопорушника у вигляді штрафу, попередження, позбавлення спеціального права, наданого громадянину чи права обіймати відповідні посади тощо. Найбільш поширеною санкцією за порушення права на доступ до екологічної інформації є штраф або позбавлення спеціального права обіймати відповідні посади. Така відповідальність являє собою застосування уповноваженими органами та їх посадовими особами адміністративних стягнень до відповідних суб'єктів.

Як зазначає В.В. Костицький, «очевидно, що ми стоїмо перед фактом гострої необхідності кодифікації адміністративного законодавства в галузі охорони довкілля, оскільки інститут адміністративної відповідальності тут перестав бути важелем впливу в галузі охорони довкілля» [104].

Тепер розглянемо елементи адміністративного правопорушення. До них належать об'єкт, суб'єкт, об'єктивна сторона, суб'єктивна сторона.

Об'єктом екологічних правопорушень є суспільні відносини у сфері доступу до екологічної інформації. Безпосереднім об'єктом виступає порядок

надання екологічної інформації, а предметом посягання є право на екологічну інформацію.

Основними джерелами такої екологічної інформації є дані проведеного моніторингу навколишнього природного середовища; кадастрів природних ресурсів; реєстрів, баз даних, архівів, довідок, що видаються центральним органом виконавчої влади з питань охорони навколишнього природного середовища, громадськими організаціями та їх посадовими особами (дані науково-дослідних центрів, інститутів, станцій тощо).

Об'єктивна сторона адміністративного правопорушення полягає у відмові від надання чи несвоєчасному наданні повної та достовірної екологічної інформації, приховування інформації про стан земель, перекручування даних державного земельного кадастру, приховування, перекручення або відмова від надання повної, достовірної інформації про безпеку утворення відходів і поводження ними за запитами, передбаченої законодавством. Це формальний склад адміністративного правопорушення.

Враховуючи специфіку діяння суб'єкт адміністративного правопорушення є спеціальним, тобто це особа, яка постійно або тимчасово виконує функції представників влади або займає відповідну посаду на підприємстві, установі та організації і наділена повноваженнями щодо надання інформації зацікавленим суб'єктам усно або письмово та виконує інші повноваження відповідно до закону або установчих документів. Суб'єктом можуть бути посадові та службові особи, які мають доступ до екологічної інформації або є посадовими чи службовими особами вище зазначених органів.

Суб'єктивна сторона екологічного правопорушення у сфері доступу до екологічної інформації характеризується наявністю вини у формі умислу (відмова від надання екологічної інформації) або у формі необережності. Умисел полягає у тому, що особа, яка володіє потрібною екологічною інформацією без законних підстав відмовляє у наданні такої інформації, несвоєчасно її надає, надає неповну, недостовірну інформацію, перекручує дані земельних кадастрів або дані по відходах тощо. Необережність полягає у тому,

коли службова (посадова) особа не бажала настання негативних наслідків, порушила терміни надання такої інформації, повідомила лише частину інформації тощо. Слід зазначити, що питання вини у формі необмеженості у юридичній літературі майже не досліджувалося.

Судова практика з даних адміністративних правопорушень незначна, у реєстрі судових рішень дуже мало постанов, ухвал, рішень, які б стосувались настання правових наслідків у вигляді притягнення до адміністративної відповідальності за ненадання екологічної інформації та зобов'язували особу надати таку екологічну інформацію.

Більшість справ стосуються відмови від надання екологічної інформації, у яких суд зобов'язує надати запитувану екологічну інформацію зацікавленим суб'єктам.

Варто відзначити роботу Міжнародної благодійної організації «Екологія-Право-Людина», яка бере активну участь у справах щодо надання та отримання екологічної інформації. За допомогою її правової підтримки в судовому порядку було виграно декілька справ, що стосувались надання екологічної інформації.

Зокрема, за позовом жителів одного із сіл Івано-Франківської області до фермерського господарства «Гордійчук І.Г.» щодо надання відповіді на інформаційний запит про екологічну інформацію. Представник фермерського господарства відмовився від надання екологічної інформації посилаючись на те, що він не є розпорядником такої інформації. Однак суд мав іншу думку відповідно до норм чинного законодавства, згідно з якою він задовольнив вимоги позивача та зобов'язав відповідача надати відповідну інформацію. У своєму рішенні Івано-Франківський Окружний адміністративний суд обґрунтував своє рішення та пояснив на підставі яких норм відповідач повинен був надати позивачеві відповідну інформацію [60], зокрема суд зауважив, що на підставі положень Закону України «Про доступ громадян до публічної інформації» доступ до інформації забезпечується шляхом надання інформації за запитом на інформацію [151]. В той же час, ч. 2 ст. 13 Закону України «Про

доступ до публічної інформації» встановлено, що «до розпорядників інформації, зобов'язаних оприлюднювати та надавати за запитом інформацію, прирівнюються суб'єкти господарювання, які володіють: інформацією про стан довкілля; інформацією про якість харчових продуктів і предметів побуту; інформацією про аварії, катастрофи, небезпечні природні явища та інші надзвичайні події, що сталися або можуть статися і загрожують здоров'ю та безпеці громадян; іншою інформацією, що становить суспільний інтерес (суспільно необхідною інформацією)» [151]. Також «суд, вважає цілком виправданими побоювання позивача про те, що вплив вказаного свинокомплексу на навколишнє середовище в майбутньому, стан здоров'я та безпеки людей, умови життя людей може буде відчутним після початку його функціонування, а тому наміри позивача знати про можливі наслідки такого впливу є зрозумілими» [60]. Таким чином, суд на підставі вище зазначених нормативно-правових актів та низки інших актів законодавства визнає, що запитувана інформація позивача належить до екологічної, а всі наведені доводи відповідача є необґрунтованими і не знаходять своє відображення у нормах права.

Як показує судова практика, такі справи не вирішуються лише у загальних місцевих судах, але доходили навіть до касаційного розгляду. Зокрема, та ж Міжнародна благодійна організація «Екологія-Право-Людина» звернулась до суду стосовно відмови Департаментом Івано-Франківської обласної державної адміністрації від надання документів та інформації щодо видалення відходів гексахлорбензолу, що знаходились на території Калуського району, мотивуючи тим, що відкрито кримінальне провадження, яке унеможливило надання запитуваної інформації. Суд у судовому провадженні визнав протиправні дії Департаменту Івано-Франківської обласної державної адміністрації у частині ненадання інформації, але не зобов'язав Департамент надати таку інформацію [59]. Міжнародна благодійна організація не погодилась з таким рішенням та подала скаргу в суд апеляційної інстанції, однак суд апеляційної інстанції розглянувши справу залишив рішення загального

місцевого суду без змін [64]. На цьому міжнародна організація не зупинилась і подала касаційну скаргу, але там вона зависла [63]. Наразі, рішення по касаційній інстанції немає у державному реєстрі судових рішень, є лише ухвала від 17 травня 2016 року про прийняття до провадження касаційну скаргу та відкрити у справі касаційне провадження.

На підставі вище викладеного, правовими наслідками, які можуть застосовуватись у сфері доступу до екологічної інформації за адміністративним законодавством є настання адміністративної відповідальності, яка має на меті накладення штрафних санкцій, а також зобов'язує винну особу виконати певну дію, зокрема надати запитувану екологічну інформацію зацікавленим суб'єктам. Нині адміністративна відповідальність відіграє важливу роль у екологічній сфері, адже до порушників екологічного законодавства застосовуються адміністративно-правові санкції, які регламентовані КУпАП. Варто зазначити, незважаючи на те, що вона є найбільш поширеною відносно кримінальної або цивільної відповідальності простежується відсутність правосвідомості громадян у екологічній сфері.

Продовжуючи аналіз юридичної відповідальності в сфері доступу до екологічної інформації вважаємо за доцільне дослідити правові питання притягнення до дисциплінарної відповідальності. Оскільки збирання, аналіз, обробка, зберігання та надання екологічної інформації входить до посадових обов'язків працівників органів охорони довкілля та інших уповноважених осіб.

Дисциплінарна відповідальність застосовується до працівників органів державної влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій всіх форм власності за порушення їх трудових або посадових обов'язків щодо надання чи одержання екологічної інформації.

У науковій юридичній літературі можна знайти ряд визначення поняття дисциплінарної відповідальності. Зокрема, Н. Б. Болотіної під дисциплінарною відповідальністю розуміє «один із видів юридичної відповідальності, який полягає в обов'язку працівника відповідати перед власником або уповноваженим ним органом за скоєний ним дисциплінарний проступок і

понести дисциплінарні стягнення, передбачені нормами трудового права» [14, с. 440]. Л. П. Грузінова розуміє дисциплінарну відповідальність «як обов'язок працівника відповідати перед роботодавцем за скоєний ним дисциплінарний проступок і понести дисциплінарні стягнення, передбачені нормами трудового права» [29, с.19]. П. Д. Пилипенко переконаний, що «зміст дисциплінарної відповідальності полягає в обов'язку працівника нести відповідальність за вчинене ним порушення трудової дисципліни перед роботодавцем і понести дисциплінарні стягнення, передбачені нормами трудового права» [190, с.152].

Правовими наслідками дисциплінарної відповідальності, яка регламентована ст. 147 Кодексу законів про працю та передбачає стягнення за порушення трудової дисципліни у одному з двох наступних стягнень: догана та звільнення [80].

Догана є видом дисциплінарного стягнення, який застосовується до працівника за порушення трудової дисципліни. Догану накладає орган, якому надано право приймати на роботу (обирати, затверджувати, призначати на посаду) [202, с. 230].

Звільнення в юридичній літературі являє собою припинення трудових відносин між найманим працівником і власником підприємства або уповноваженого ним органом чи фізичною особою (роботодавцем) [202, с. 574]. Законодавством передбачено декілька видів підстав звільнення з роботи. Однак, звільнення як правовий наслідок настання дисциплінарної відповідальності відбувається за ініціативи власника або уповноваженого ним органу у випадках одноразового грубого порушення трудових обов'язків керівником підприємства, установи, організації (філіалу, представництва, відділення або іншого структурного підрозділу), його заступниками, а також службовими особами митних органів, державних податкових інспекцій, яким присвоєно персональні звання, і службові особи державної контрольно-ревізійної служби та іншими [202, с. 575].

Як зазначає В.В. Костицький, «межі застосування дисциплінарної відповідальності за екологічні правопорушення обмежуються сферою

взаємовідносин між роботодавцем і працівником (а щодо керівника підприємства – між таким керівником і представницьким органом працівників або ж вищестоящим, в порядку підпорядкованості, державним органом чи організацією) виключно в частині настання факту невиконання чи неналежного виконання останнім своїх трудових (посадових, службових) обов’язків, пов’язаних з використанням природних ресурсів, охороною навколишнього середовища, а також порушення вимог екологічного законодавства, дотримання якого є обов’язком такого працівника відповідно до положення, статуту, посадової інструкції, правил внутрішнього трудового розпорядку тощо» [104].

Як ми, вже зазначали основною підставою притягнення до дисциплінарної відповідальності є порушення трудових обов’язків. Варто зазначити, законодавство не вимагає настання негативних наслідків під час притягнення до такого виду юридичної відповідальності, головне щоб був зафіксований сам факт порушення. Ще однією особливістю дисциплінарної відповідальності є наявність самого факту вчинення правопорушення, а не настання шкідливих чи негативних наслідків такого діяння особи.

Окрім КЗпП, дисциплінарна відповідальність може бути регламентована іншими законодавчими актами. Зокрема, ст. 64 Закону України «Про державну службу» за невиконання або неналежне виконання посадових обов’язків, визначених вище зазначеним Законом та іншими нормативно-правовими актами в сфері державної служби, посадовою інструкцією, а також порушення правил етичної поведінки та інше порушення службової дисципліни державний службовець притягається до дисциплінарної відповідальності у порядку, встановленому Законом України «Про державну службу» [124].

У свою чергу ст. 65 визначає ряд підстав притягнення державних службовців до дисциплінарної відповідальності. Зокрема, п. 5 невиконання або неналежне виконання посадових обов’язків, актів органів державної влади, наказів (розпоряджень) та доручень керівників, прийнятих у межах їхніх повноважень та п. 7 перевищення службових повноважень, якщо воно не містить складу кримінального або адміністративного правопорушення [143].

Таким чином, якщо посадова інструкція або законодавчий акт покладає на державного службовця обов'язок щодо надання екологічної інформації всім зацікавленим суб'єктам незалежно від мети отримання такої екологічної інформації, однак він не виконує його або виконує неналежним чином Закон України «Про державну службу» передбачає настання дисциплінарної відповідальності до службової особи.

Слід зазначити, що законодавець, відповідно до положень Закону України «Про державну службу», передбачає й інші види дисциплінарної відповідальності, зокрема: 1) зауваження; 2) попередження про неповну службову відповідність.

Отже, застосувати до особи відповідних санкцій, якими оперує дисциплінарна відповідальність досить складно, адже остання не містить конкретного переліку екологічних правопорушень, що в принципі неможливо зробити через велику кількість регуляторних актів, тому і таких підстав як ненадання, несвоєчасне надання екологічної інформації, надання завідомо неправдивих відомостей чи не виконання службових обов'язків з питань оприлюднення екологічної інформації тощо немає. Тому, притягнути до дисциплінарної відповідальності осіб досить складно, на відміну від притягнення до кримінальної чи адміністративної відповідальності. Даний вид відповідальності, як зазначалось вище, має дуже багато відмінностей від інших видів юридичної відповідальності за ненадання екологічної інформації чи надання неправдивої інформації, а підстави притягнення до такого виду відповідальності відрізняються у різних нормативно-правих актах, які регулюють ту чи іншу сферу діяльність.

Після цього варто перейти до проблем притягнення до кримінальної відповідальності у сфері доступу до екологічної інформації, яка регулюється положеннями Кримінального кодексу України. Даний кодифікований нормативно-правовий акт містить цілий розділ, який називається «Кримінальні правопорушення проти довкілля» і включає в себе різні екологічні сфери. Однак, кримінальної відповідальності за ненадання або засекречення чи

приховування екологічної інформації Кримінальний кодекс України не містить. Проте, ст. 238 КК України передбачає відповідальність за приховування або перекручування відомостей про екологічний стан або захворювання населення та ст. 367 Кримінального кодексу України передбачає настання кримінальної відповідальності за службову недбалість [109].

Як зазначає Г.С. Поліщук, «вирішальною передумовою криміналізації, що зумовила віднесення вказаних посягань до злочинних є те, що наслідки таких дій (відсутність або необ'єктивність екологічної інформації) практично унеможливляють ефективне реагування на вчинення екологічних злочинів, значна частина яких, зокрема у сфері екологічної безпеки, є за своїм характером триваючими та кумулятивними. Водночас зазначена кримінально-правова норма на практиці застосовується вкрай рідко» [132, с.33].

Правовим наслідком застосування положень ст. 238 Кримінального кодексу України є «приховування або умисне перекручення службовою особою відомостей про екологічний, в тому числі радіаційний стан. Воно пов'язане із забрудненням земель, водних ресурсів, атмосферного повітря, харчових продуктів і продовольчої сировини та негативно впливає на здоров'я людей, рослинний та тваринний світ, а також про стан захворюваності населення в районах з підвищеною екологічною небезпекою» [109].

Правових наслідків вище зазначених небезпечних діянь може бути декілька, зокрема це: «накладення штрафу від однієї тисячі до чотирьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян; позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років; обмеженням або позбавлення волі на строк до трьох років. У випадку вчинення вище зазначених діянь повторно або в місцевості, оголошеній зоною надзвичайної екологічної ситуації, або такі, що спричинили загибель людей чи інші тяжкі наслідки караються більш тяжкими наслідками. Зокрема: обмеженням або позбавленням волі на строк від двох до п'яти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого позбавлення» [109].

Кваліфікуючими ознаками злочину є: повторність; вчинення злочину в місцевості оголошеній зоною надзвичайної екологічної ситуації; спричинення загибелі людей чи інших тяжких наслідків. Як зону надзвичайної екологічної ситуації слід розуміти окрему місцевість України, в якій сталися негативні зміни в довкіллі, що потребують застосування надзвичайних заходів з боку держави [75].

Об'єктом злочину є перелік екологічного інформування населення про можливі ризики для їхнього здоров'я, про надзвичайні ситуації техногенного та природного характеру, які були та можуть бути в майбутньому тощо.

Проаналізувавши ч.1 ст. 238 Кримінального кодексу України встановлено, що предметом даного злочину виступають відомості про екологічний та радіаційний стан, які пов'язані із забрудненням земельних, водних та надрових ресурсів, атмосферного повітря, харчових продуктів і продовольчої сировини й негативно впливають на життя та здоров'я людей, флору та фауну України й стан захворюваності населення в районах з підвищеною екологічною небезпекою.

Як зазначається в Науково-практичному коментарі до Кримінального кодексу України предметом даного злочину є лише ті відомості, приховування або перекручення яких ставить під загрозу екологічне благополуччя людини, флори та фауни. Йдеться про інформацію, що стосується не звичайного екологічного стану, а такої екологічної обстановки, яка різко погіршується, у зв'язку з чим потрібно вживати негайних заходів, спрямованих на її поліпшення [122].

Об'єктивна сторона злочину полягає у приховуванні, засекреченні чи перекрученні службовою особою відомостей про стан довкілля або рівень захворюваності населення у певних районах.

У юридичній літературі можна знайти велику кількість суперечливих поглядів на поняття об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст.238 України, зокрема існують наступні думки:

«об'єктивна сторона цього злочину виражається у вчиненні двох протиправних діянь: а) приховування або умисне перекручення службовою особою відомостей про екологічний, у тому числі радіаційний, стан, який пов'язаний із забрудненням земель, водних ресурсів, атмосферного повітря, харчових продуктів і продовольчої сировини, і такий, що негативно впливає на здоров'я людей, рослинний та тваринний світ; б) приховування або умисне перекручення службовою особою відомостей про стан захворюваності населення в районах із підвищеною екологічною небезпекою» [24, с.405];

«об'єктивна сторона злочину характеризується діянням, представленим у таких формах: приховування або умисне перекручення особою відомостей про екологічний, у тому числі радіаційний, стан, пов'язаний із забрудненням земель, водних ресурсів, атмосферного повітря, харчових продуктів і продовольчої сировини, і негативним впливом на здоров'я людей, рослинний та тваринний світ; приховування або умисне перекручення службовою особою відомостей про стан захворюваності населення в районах з підвищеною екологічною небезпекою» [121, с.419];

«об'єктивна сторона цього злочину зв'язана з приховуванням або перекрученням відомостей, указаних в характеристиці предмета злочину» [131, с.501];

«об'єктивна сторона цього злочину полягає у приховуванні (бездіяльності) або перекрученні службовою особою відомостей про екологічний стан або стан захворюваності населення у певних районах» [51, с.728];

«об'єктивна сторона цього злочину полягає в приховуванні або умисному перекрученні службовою особою відомостей про екологічний, в тому числі радіаційний, стан у районах з підвищеною екологічною небезпекою, а також про стан захворюваності населення в таких районах» [77, с.277-278].

На нашу думку, під приховуванням необхідно вважати ненадання або несвоєчасне надання відповідної екологічної інформації запитуваним суб'єктам. Тобто, воно має місце тоді, коли особа з байдужістю виконує свої

обов'язки або взагалі їх не виконує з приводу надання інформації про екологічний стан. Відповідальність у такому випадку настає при підтвердженні факту не виконання покладених на неї обов'язків.

Під перекручуванням, на наше переконання, варто розуміти подання завідомо неправдивих відомостей, наслідком якого є заведення зацікавленого суб'єкта в оману. Відповідальність у такому випадку настає під час не направлення екологічної інформації зацікавленим суб'єктам або направлення неналежну, перекручену, неправдиву екологічну інформацію.

Враховуючи специфіку діяння суб'єктом злочину є службова (посадова) особа на яку покладено обов'язок збирати і надавати екологічну інформацію органам державної влади і органам місцевого самоврядування.

Суб'єктивна сторона даного злочину може полягати в прямому умислі здійснення злочину, але не виключає і необережної форми. У свою чергу остання передбачена у ч. 2 ст. 238 КК України – психічне ставлення особи до загибелі людей [109].

Наступним видом, за яким настають негативні правові наслідки у сфері кримінальної відповідальності є «службова недбалість», яка регламентована ст. 367 Кримінального кодексу України. Вона «проявляється через невиконання або неналежне виконання службовою особою своїх службових обов'язків через несумлінне ставлення до них, що завдало істотної шкоди охоронюваним законом правам, свободам та інтересам окремих громадян, державним чи громадським інтересам або інтересам окремих юридичних осіб» [109].

Правовим наслідком є накладення штрафу від двох до чотирьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян; здійснення виправних робіт на строк до двох років; обмеженням волі на строк до трьох років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років. Повторне вчинення діяння, якщо воно спричинило тяжкі наслідки карається позбавленням волі на строк від двох до п'яти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох

років та зі штрафом від двохсот п'ятдесяти до семисот п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або без такого [109].

На думку В.І. Іванова та І.Г. Мінакова, «службова недбалість може бути вчинена тільки шляхом бездіяльності, коли суб'єкт злочинно виконує визначені обов'язки» [72, с. 29]. Тому ми приєднуємось до думки І.Г. Мінакова, яка вважає, «що різниця між невиконанням або неналежним виконанням полягає лише у ступені невиконання обов'язків. У будь-якому випадку наступають суспільно небезпечні наслідки» [117, с. 18-19].

Відповідно до положень науково-практичного коментаря службова недбалість може виявлятися у формі: а) бездіяльності, коли суб'єкт повністю не виконує покладені на нього службові обов'язки, або б) дії, коли покладені на нього службові обов'язки хоча і виконуються, але неналежним чином – не так, як того потребують інтереси служби, тобто не відповідно до закону та умов, що склалися, або відповідно до них, але неякісно, неточно, неповно, несвоєчасно, поверхово, у протиріччі з встановленим порядком тощо [122].

Враховуючи специфіку діяння об'єктом службової недбалості виступає законодавчо визначений порядок діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій незалежно від їх форми власності з приводу надання екологічної інформації заінтересованій особі.

Що стосується об'єктивної сторони, то вона характеризується наявністю наступних взаємопов'язаних особливостей. Першою особливістю є певна дія або бездіяльність службової особи в сфері доступу до екологічної інформації. Друга особливість проявляється у погіршенні стану навколишнього природного середовища, яке буде небезпечним та мати негативні наслідки для життя та здоров'я громадян, юридичних осіб та держави. Третя особливість пов'язана з причинним зв'язком між діями чи бездіяльністю службової особи у сфері доступу до екологічної інформації та вище зазначеними шкідливими наслідками.

Указівка закону за невиконання чи неналежне виконання службових або посадових обов'язків через недобросовісне ставлення до них характеризує перш за все об'єктивну сторону вчиненого злочину і свідчить про те, що службова особа мала реальну можливість виконати покладені на неї службові обов'язки належним чином у сфері доступу до екологічної інформації, іншими словами вище зазначений суб'єкт владних повноважень зобов'язаний при виконанні своїх посадових чи службових обов'язків, діяти так, як вимагають інтереси державної служби. Тому для наявності об'єктивної сторони службової недбалості необхідно встановити: по перше, нормативний акт, який забезпечує доступ до екологічної інформації та визначає компетенцію службової особи у даній сфері; по друге, перелік та обсяг обов'язків службової особи у сфері доступу до екологічної інформації, а також відповідний обсяг покладених на неї обов'язків у чітко визначених умовах; по третє, реальну можливість виконання покладених на неї обов'язків з урахуванням умов, що склалися; по четверте, масштаби негативних наслідків у сфері доступу до екологічної інформації, які були допущені службовою особою під час виконання своїх обов'язків; по п'яте, причинний зв'язок між екологічними наслідками та скоєним службовим порушенням [122].

Суб'єктивну сторону можна відстежити в двох формах, зокрема: 1) необережність, тобто службова особа могла не передбачити настання наслідків обмеживши, не надавши екологічну інформацію заінтересованій особі та щодо здійснення свого діяння у даній сфері; 2) змішана форма, яка передбачає умисне надання, обмеження доступу до екологічної інформації, що спричинили наявність негативних необережних наслідків не лише для службової особи, а й для довкілля або окремих груп громадян залежно від специфіки злочину.

Відповідно до вище викладеного, суб'єктом злочину виступатиме службова особа, яка здійснює свою діяльність у публічній та приватній сферах, які стосуються доступу до екологічної інформації та спричинили тяжкі наслідки для довкілля та життя і здоров'я громадян.

Відповідно до ст. 18 КК України, «службовими особами є особи, які постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням здійснюють функції представників влади чи місцевого самоврядування, а також постійно чи тимчасово обіймають в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах чи організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, або виконують такі функції за спеціальним повноваженням, яким особа наділяється повноважним органом державної влади, органом місцевого самоврядування, центральним органом державного управління із спеціальним статусом, повноважним органом чи повноважною службовою особою підприємства, установи, організації, судом або законом» [109].

Службовими особами також визнаються «посадові особи іноземних держав (особи, які обіймають посади в законодавчому, виконавчому або судовому органі іноземної держави, у тому числі присяжні засідателі, інші особи, які здійснюють функції держави для іноземної держави, зокрема для державного органу або державного підприємства), іноземні третейські судді, особи, уповноважені вирішувати цивільні, комерційні або трудові спори в іноземних державах у порядку, альтернативному судовому, посадові особи міжнародних організацій (працівники міжнародної організації чи будь-які інші особи, уповноважені такою організацією діяти від її імені), а також члени міжнародних парламентських асамблей, учасником яких є Україна, та судді і посадові особи міжнародних судів» [109].

Подальший розвиток думки, яка стосується видів юридичної відповідальності дістала відображення у такому виді юридичної відповідальності, як конституційна. З огляду на те, що право на доступ до екологічної інформації є конституційним правом громадянина України, доцільну було б розгляну відносно новий та дискусійний вид юридичної відповідальності який називається конституційний.

Тому ми приєднуємось до думки В.В. Костицьким, який вважає, «що правовою підставою конституційної відповідальності є конституційне правопорушення, зокрема пряме порушення конституційно-правової заборони, невиконання функцій, завдань, обов'язків, покладених конституційно-правовою нормою на суб'єктів конституційно-правових відносин» [104].

Правовими наслідками за порушення права на доступ до екологічної інформації за конституційним правом є застосування певних санкцій до відповідних суб'єктів. Виникає два запитання: 1) хто такі відповідні суб'єкти? 2) яких саме санкцій?

Вважаємо, відповідними суб'єктами, які порушують конституційне право особи на вільний доступ до інформації про стан довкілля та на її поширення (ст.50) [100] можуть бути держава у цілому, державні органи, посадові чи службові особи, але не всі, а тільки призначені на посади відповідно до Конституції України. Вона регламентується ст. 56 Конституції України, відповідно до якої «кожен має право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень» [100].

З огляду на вище зазначених суб'єктів санкції можуть бути різними залежно від характеру екологічного правопорушення. Наприклад, відставка конкретної посадової особи, звільнення з посади, виключення зі складу політичної партії та інші. Конституційна відповідальність може застосовуватись також у позасудовому порядку та незалежно від інших видів юридичної відповідальності.

На підставі вищезазначеного вважаємо за необхідне посилити юридичну відповідальність за порушення за порушення конституційного права особи на доступ до екологічної інформації. На наше переконання, підвищення штрафних санкцій та позбавлення осіб правопорушників права обіймати певні посади на

більш тривалий строк сприятиме мінімізації необґрунтованої відмови чи перешкоджанні у доступі до екологічної інформації.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

У результаті проведеного аналізу положень національного та міжнародного законодавства в сфері доступу до екологічної інформації дозволяє зробити наступні висновки:

1. Встановлено, що законодавство України та положення Орхуської конвенції не містять чіткого визначення терміну «доступ до екологічної інформації». Тому вбачається доцільним введення в національне законодавство тлумачення терміну «екологічна інформація», яке б враховувало всю специфіку відносин у даній сфері. Доступ до екологічної інформації можна визначити як процес або процедура вільного отримання екологічної інформації, за допомогою якого реалізується громадянами конституційне право на вільний доступ до екологічної інформації.

2. Взятий Україною курс гармонізації українського законодавства до права Європейського Союзу варто здійснити її на належному рівні шляхом запозичення та впровадження у національне законодавство більше нових ідей, які існують та виконуються в інших державах у сфері доступу до екологічної інформації. Вважаємо, що така рецепція дозволить вдосконалити, змінити та модернізувати національний механізм реалізації права на доступ до екологічної інформації заінтересованими особами у повному обсязі та зменшить бюрократичні перешкоди.

3. Обґрунтовано доцільність створення та впровадження в дію нових правових систем екологічної обробки інформації в органах державної влади та в органах місцевого самоврядування, що дасть можливість збору та узагальнення екологічної інформації й тим самим покращить доступ до неї.

4. Доведено, що реалізація права на доступ до екологічної інформації може здійснюватися в активній і пасивній формах. Активна форма реалізації

права на доступ до екологічної інформації, яка пов'язана із запитами, відвідування відкритих робочих засідань органів управління, вільного доступу до відкритих архівів офіційної інформації регламентована на високому рівні, однак вона потребує детальнішого тлумачення та інтерпретації в законодавстві для забезпечення більшої прозорості під час здійснення своєї діяльності органами державної влади та органами місцевого самоврядування. Пасивна форма проявляється в розповсюдженні екологічної інформації серед громадськості, опублікування звітів, екологічних проєктів та програм, розробка та прийняття нових законодавчих актів у сфері навколишнього середовища, випуск спеціалізованих брошур, збірників тощо, розміщення інформації в інтернеті та здійснення інших заходів у даній сфері. До недоліків пасивної форми слід віднести: відсутність узагальненої державної та регіональної інформації про стан навколишнього природного середовища, брак врегульованої та вдосконаленої системи обміну екологічною інформацією; не визначеність кола суб'єктів, які повинні відповідати за систематичне інформування населення; розділене державне управління між різними органами виконавчої влади.

5. Встановлено, що найбільш універсальним способом отримання екологічної інформації є подання запиту. Удосконалення законодавства у процесі розвитку суспільних відносин з приводу отримання екологічної інформації, що призвело до встановлення довільної форми запиту значно спростило процес його створення. Однак, процедура його застосування на практиці є неефективною та характеризується недостатністю обробленої та доступної екологічної інформації. На наше переконання, усунення даної проблеми можливе лише при створенні інтегрованої електронної системи екологічного врядування.

6. Аргументовано, що основною причиною недостатньої ефективності адміністративної відповідальності за ненадання екологічної інформації службовими та (або) посадовими особами є низькі штрафи. Запропоновано збільшити розмір штрафних санкцій, що стане ефективним засобом

стимулювання виконання посадових або службових обов'язків уповноваженими суб'єктами. Пропонується внести зміни в наступні норми КУпАП: у ст. 91-4 КУпАП існуючий розмір штрафу «від трьох до десяти неоподаткованих мінімумів доходів громадян» збільшити на «від двадцяти п'яти до тридцяти п'яти неоподаткованих мінімумів доходів громадян»; у ст. 82-3 КУпАП існуючий розмір штрафу «від трьох до п'яти неоподаткованих мінімумів доходів громадян» збільшити на «від п'ятнадцяти до двадцяти п'яти неоподаткованих мінімумів доходів громадян». Припускаємо, що підвищення ефективності притягнення до адміністративної відповідальності можливе у випадку покладення на Державну екологічну інспекцію України повноважень контролю за виконанням обов'язку надання екологічної інформації заінтересованим особам.

7. Притягнення до дисциплінарної відповідальності регламентується актами трудового законодавства, Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища», статутами чи положеннями відповідного підприємства, установи або організації. Ми погоджуємось, що даний вид відповідальності та передбачені негативні наслідки регулюються вище зазначеними актами. Проте, вважаємо за доцільне внесення змін у ст. 24 Закону України «Про доступ до публічної інформації», які б уточнювали вид юридичної відповідальності, оскільки зазначені у статті підстави передбачають саме настання дисциплінарної відповідальності за вказані порушення.

8. Обґрунтовано, що настання кримінальної відповідальності за ненадання чи приховування екологічної інформації не визначені у положеннях КК України. Обстоюється ідея криміналізувати умисне приховування екологічної інформації, що призвело до особливо тяжких наслідків для довкілля, життя та здоров'я населення.

РОЗДІЛ 3.

ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА ДОСТУП ДО ЕКОЛОГІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ТА МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

3.1. Правове регулювання доступу до екологічної інформації в країнах-членах Європейського Союзу

Взявши курс українською державою на гармонізацію національного законодавства до права Європейського Союзу доцільно пригадати про зобов'язання які взяла на себе Україна підписавши Угоду про Асоціацію з Європейським Союзом. Варто зазначити, що ст. 361 Угоди передбачає співробітництво, яке «має на меті збереження, захист, поліпшення і відтворення якості навколишнього середовища, захист громадського здоров'я, розсудливе та раціональне використання природних ресурсів та заохочення заходів на міжнародному рівні, спрямованих на вирішення регіональних і глобальних проблем навколишнього середовища у сфері доступу до інформації з питань навколишнього середовища» [191].

Екологічна політика Європейського Союзу є одним із основним пріоритетних напрямків державного управління у новоприйнятих членів ЄС та кандидатів у члени ЄС. У свою чергу, європейське співтовариство вимагає модернізованої, вдосконаленої та розгалуженої системи законодавства в екологічній сфері. Звичайно, гармонізувати вітчизняне законодавство потрібно виважено та не поспішаючи, а також звертаючи увагу на інтереси та пріоритети громадян.

Варто погодитись із думкою В.Д. Сидор «про доцільність запровадження в національне законодавство найбільш ефективних правових норм, що мають позитивний досвід реалізації в країнах ЄС» [182], адже з кожним днем доступ до інформації починає відігравати все важливішу роль у житті громадян. Більшість країн світу не можуть ефективно надавати інформацію про стан

довкілля, а їхня діяльність не відповідає принципу прозорості, що призводить до дезінформованості та відсутності екологічної обізнаності населення [40, с.174].

Ми підтримуємо твердження Т.В. Морозовської, котра вважає, що «норми національного законодавства, спрямовані на забезпечення вільного доступу громадян до екологічної інформації не задовольняють вимоги селективної гармонізації вітчизняного законодавства із законодавством ЄС, враховуючи місцеві умови та національні інтереси, а навпаки, зменшать можливості реалізації конституційних прав на отримання такої інформації. У підсумку послаблюються позиції громадськості, зменшується її роль у процесі забезпечення та реалізації права на безпечне довкілля» [120, с. 12].

З середини минулого століття органи державної влади європейських країн почали активно змінювати свою екологічну політику, приймаючи нові нормативно-правові акти з метою покращення стану навколишнього природного середовища. Слід зазначити, що вся законодавча база європейських країн прийнята на основі або ж адаптована до права Європейського Союзу [40, с.174-175].

Дослідження європейського досвіду будемо проводити, починаючи з тих країн які першими законодавчо врегулювали право на доступ до екологічної інформації.

Першою, серед країн Європейського Союзу є Королівство Швеція, яка у 1776 році прийняла Закон «Про вільний доступ до інформації». Це високорозвинена індустріальна країна з інтенсивним сільським господарством, яка за рівнем життя населення займає одне із перших місць у світі.

Основними екологічними проблемами Королівства Швеція є: наслідки лісозаготівельної промисловості, що сильно знищує флору і фауну; забруднення балтійського моря, яке викликане забруднювачами з сільськогосподарських джерел і очисних споруд; тривала індустрія та урбанізація на півдні країни викликали проблему кислотної якості води [1].

Відповідно до параграфу 1 глави 2 Конституції Королівства Швеція кожному перед громадськістю гарантується право: 1. Свободи вираження: свобода передавати інформацію в усній, письмовій чи графічній формі або будь-яким іншим способом і висловлювати думки і почуття; 2. Свободи інформації: свобода отримувати інформацію і в іншому випадку приймати до відома думки інших; 3. Зборів: свобода організації і участі в зборах для інформації, вираження думок або інших аналогічних цілей або для виконання художніх творів [93].

Що стосується свободи преси й вираження думок на аудіо-радіо, телебаченні і в деяких аналогічних передачах, публічних записах з бази даних, а також у фільмах, відеограмах, звукозаписах та інших технічних записах, застосовуються Указ «Про свободу друку» і Закон «Про свободу слова» [93].

Розділ 23 Конституції регламентує, що свобода вираження поглядів та свобода інформації можуть бути обмежені щодо національної безпеки, громадського харчування, громадського порядку та безпеки, репутації окремих осіб, недоторканності приватного життя або запобігання злочинам та судового переслідування за них. Крім того, може бути обмежена свобода самовираження в діловій діяльності. В іншому обмеження свободи вираження поглядів та інформації можуть вводитися тільки в тому випадку, якщо цього вимагають особливо важливі причини [93].

Екологічна інформація та доступ до екологічної інформації у Швеції регулюється низкою нормативних актів, зокрема: Закон (2005: 181) «Про екологічну інформацію в деяких окремих органах», Закон (1993: 1757) «Про захист інформації про ландшафт», Закон (2010:1767) «Про географічну екологічну інформацію», Закон (2009: 400) «Про публічний доступ до інформації та секретність» та інші.

Занурившись у шведську історію, можна знайти відомості, які свідчать про те, що в 70-х роках XX століття був призначений спеціальний слідчий, який був виробником та поширювачем ландшафтною інформації. Це був так званий експеримент, метою якого було впорядкувати організацію та знайти

раціональні методи роботи для збору та обробки ландшафтної інформації. Згодом шведські органи державної влади дійшли висновку про необхідність закриття для іноземних держав доступу до інформації про ландшафт та його природний чи штучний зміст через юридичні обмеження, які в разі розкриття можуть вважатися шкодою під час оборони країни або можуть загрожувати безпеці Королівства. Технологічний розвиток передбачав нові форми збору, зберігання, збирання та розповсюдження даних про ландшафт та його зміст, а також пропонувались низки нових законів, які б регулювали секретність ландшафтної інформації [4, с.79-81].

Отже, враховуючи вище викладене можна дійти висновку, що ландшафтна інформація є одним із видів екологічної інформації. Її засекречення цілком логічне та зрозуміле, адже таке засекречення здійснювалось для збереження національної безпеки країни. Єдиним відкритим залишається питання чи така інформація була закрита лише для іноземних громадян та держав? Чи також для шведських? Достовірну відповідь надати ми не можемо.

Відповідно до розділу 2 Закону (2005: 181) «Про екологічну інформацію в деяких окремих органах» екологічна інформація відноситься до інформації про: навколишнє середовище й фактори, які можуть вплинути на нього; про те, як навколишнє середовище або фактори, які можуть вплинути на нього, можуть вплинути на здоров'я, безпеку і умови життя людини, а також на культурне середовище і будівлі [153].

Доступ до екологічної інформації у Королівстві Швеція є вільним для всіх її громадян, ніхто не має права перешкоджати отримувати останнім екологічну інформацію, статистичні дані чи інші відомості, а також, громадянин не зобов'язаний повідомляти чи пояснювати причини отримання такої інформації.

Екологічна інформація повинна бути надана в запитуваній формі, за винятком випадків, коли інформація вже доступна в іншій формі або якщо

розумно, щоб вона була доступна в іншій формі. Якщо інформація надана в формі, відмінній від запитаної, необхідно вказати причини цього.

Суб'єкт, який надає екологічну інформацію відповідно до Закону (2005: 181) «Про екологічну інформацію в деяких окремих органах», може стягувати розумну компенсацію за витрати, пов'язані з розкриттям інформації. Розмір компенсації і будь-які умови оплати повинні бути вказані в заздалегідь встановленому тарифі [153].

Екологічна інформація повинна бути надана якомога швидше, але не пізніше, ніж через один місяць після подання запиту на отримання інформації. Якщо запитувана екологічна інформація настільки велика або складна, що необхідно продовжити термін, він може бути продовжений максимум до двох місяців. Особа, що подає запит на отримання екологічної інформації, має бути поінформованою про продовження терміну та його причини.

Ті суб'єкти, які відповідно до чинного шведського законодавства володіють або зберігають екологічну інформацію, повинні забезпечувати чітку організацію екологічної інформації.

У випадку, якщо запитувана екологічна інформація недоступна суб'єкту владних повноважень, якому адресовано запит, тоді він повинен, якщо це можливо, вказати, де можна знайти потрібну екологічну інформацію.

Відповідно до розділ 6 Закону (2005: 181) «Про екологічну інформацію в деяких окремих органах» запит на отримання екологічної інформації може бути відхилений у наступних випадках, зокрема: по перше, інформація недоступна особі, якій адресовано запит; по друге, запит є явно необґрунтованим або занадто загальним; по третє, запит стосується матеріалу, який не був завершений; по четверте, запит стосується внутрішньої комунікації та облік зацікавленості громадськості в доступі до екологічної інформації не означає, що така екологічна інформація повинна бути розкрита [153].

У свою чергу, ст. 7 вище вказаного Закону, визначає випадки повного або часткового відхилення від надання відповіді на запит, зокрема:

1. Може завдати шкоди діяльності органу з інспектування, контролю чи іншого нагляду або його здатності запобігати або переслідувати злочин.
2. Може завдати шкоди міжнародним відносинам, громадській безпеці або національній обороні.
3. Відноситься до комерційної або промислової екологічної інформації, і можна припустити, що розкриття заподіє фізичній особі фінансових збитків.
4. Може завдати шкоди правам інтелектуальної власності.
5. Відноситься до особистих даних, і розкриття може стосуватися персональних даних особи, яка не надала згоду на розкриття такої інформації.
6. Може завдати шкоди особистим інтересам людини, якщо вона надала запитану інформацію, не будучи зобов'язаним робити це за законом або постановою, за винятком випадків, коли ця особа дала свою згоду на розкриття такої інформації.
7. Може мати негативні наслідки для захисту середовища, до якого відноситься інформація [153] .

Запит не може бути відхилений, якщо запитувана екологічна інформація настільки важлива з екологічної точки зору, що інтерес до загального знання інформації переважає інтереси, зазначені вище.

Якщо запит стосується екологічної інформації про викиди в навколишнє середовище, він не може бути відхилений з причин, викладених у розділі 6,7 Закону (2005: 181) «Про екологічну інформацію в деяких окремих органах».

Рішення про відхилення запиту екологічної інформації подається письмовій формі, якщо запит складено в письмовій формі або якщо його запитує заявник. Воно повинно містити обґрунтування відмови й інформацію про те, як його можна оскаржити. Для рішень про відмову в запиті екологічної інформації застосовуються ті ж терміни, що і в разі розкриття екологічної інформації. Якщо після усного повідомлення про рішення заявник заявляє, що має намір оскаржити це рішення, то таке рішення повинно бути повідомлено в письмовій формі. Рішення, відповідно до якого запит на надання екологічної

інформації був повністю або частково відхилене, може бути оскаржене заявником в Апеляційному суді.

Варто зазначити, що шведське законодавство оперує терміном «географічна екологічна інформація» або ще її називають «географічна екологічна інформація щодо місць» та «географічна екологічна інформація щодо областей». До внесення змін у законодавстві, географічна екологічна інформація включала в себе інформацію про системи координат, на основі яких визначаються місця розташування; системи географічної сітки, назви місць і інші географічні назви адміністративної одиниці, адреси; зони власності; інфраструктуру для транспорту; акваторії, водозбори й інші гідрографи; охоронювані території; висотні і глибинні умови; ґрунтовий покрив; зображення земної поверхні; склад земель; земле- і водокористування; взаємозв'язок між здоров'ям людини і навколишнім середовищем; громадські та суспільні об'єкти; об'єкти і ділянки для моніторингу навколишнього середовища; виробничі та промислові об'єкти і склади; установки в сільському господарстві або аквакультури; розподіл населення; умови, що виправдовують спеціальне управління, регулювання або звітність; повені, зсуви, ерозія, лавини, лісові пожежі або інші ризики, що виникають у результаті впливу природи; атмосферні умови; метеорологічні та гідрологічні умови; фізичні умови в морі й інших солоних водах; райони з відносно однорідними екологічними умовами зі схожими характеристиками (біогеографічні регіони); середовища проживання і місця існування флори і фауни; поширення видів флори і фауни; енергетичні ресурси; родовища корисних копалин [140].

Цікавим є рішення шведських органів державної влади, які запровадили послугу, яка забезпечить швидше отримання екологічної інформації, яка називається «Послуга електронної торгівлі».

«Послуга електронної торгівлі» означає послугу, яка забезпечує доступ до географічної екологічної інформації та платних послуг управління інформацією в електронному вигляді через Інтернет або інші електронні інтерфейси, за допомогою якої можна отримати доступ до географічної екологічної інформації

та доступ до управління такою інформацією за плату та виконати інформаційну відповідальність відповідно до розділу 5 Постанови (2010:1770) «Про географічну екологічну інформацію»[141].

Послугу електронної торгівлі координує Національне земельне управління, яке також має координувати шведську інфраструктуру для доступу до географічної екологічної інформації та обміну нею шляхом забезпечення того, щоб у Королівстві Швеція була узгоджена система для обміну інформацією, був функціонуючий вхід в систему через мережу Інтернет, координувалися служби управління інформацією для покращеного функціонування системи, система координована з системою просторової екологічної інформації, що діє в Європейському Союзі [140]

Варто зазначити, що Закон (2010:1767) «Про географічну екологічну інформацію» визначає відповідальною та контактною особою з питань доступу та обміну географічною екологічною інформацією Національне земельне управління для Європейської комісії з питань, що стосуються інфраструктури Швеції [140] .

Якщо географічна екологічна інформація описує або визначає місце розташування чого-небудь, що простягається через кордон з іншою країною, і опис або визначення місця розташування не відповідає опису або визначення місця розташування іншої країни, особа, відповідальна за інформацію відповідно до норм, визначених у Законі (2010:1767) «Про географічну екологічну інформацію» має вживати заходів в межах своєї компетенції, щоб разом з відповідальною особою або особами в іншій країні забезпечити несуперечливість екологічної інформації [140]

Національне земельне управління несе відповідальність за надання Європейській комісії звітів про те, як структурована шведська система географічної екологічної інформації і як вона використовується.

Також, вище зазначений орган звітує перед громадськістю один раз на три роки і має містити оновлену інформацію про те, як контролери даних координуються між собою й з іншими користувачами системи, а також як вони

вносять свій внесок у координацію; як забезпечується якість екологічної інформації; угоди про співпрацю між інформаційними менеджерами; витрати і вигоди з системи географічної екологічної інформації.

Отже, законодавство Королівства Швеція дуже розгалужене, врегульоване декількома нормативно-правовими актами, регламентує процедуру реалізації права на доступ до екологічної інформації у формі запиту, а також вводить платну послугу отримання екологічної інформації. Також законодавство створило нове поняття у галузі доступу до екологічної інформації під назвою «географічна екологічна інформація». Варто зазначити, що Швеція оперує не лише своїм внутрішнім законодавством для врегулювання доступу до екологічної інформації, а й європейськими та міжнародними документами, які вона ратифікувала для кращого та всебічного врегулювання даного питання.

Далі продовжуємо свій аналіз законодавства Федеративної Республіки Німеччина, адже вона є співзасновником Європейського Союзу, держава, яка почала своє відновлення і відродження одночасно з Українською Соціалістичною Республікою після II Світової війни.

Федеративне законодавство Республіки містить достатньо прогресивні положення, які повністю регулюють право на доступ до екологічної інформації. Оскільки, як зазначає В.Д. Сидор, «однією з тенденцій розвитку національного законодавства є запровадження найбільш ефективних правових норм, що мають позитивний досвід реалізації в країнах ЄС» [182], то вивчення особливостей правового забезпечення реалізації права на екологічну інформацію в Німеччині є надзвичайно актуальним.

Слід зазначити, що хвиля екологічних ідей бере свій початок у 60-х роках XX століття, однак особливий розпал розпочався у 1979 році, коли було утворено партію «Зелених», яка своєю діяльністю привернула увагу преси. Німці вважають, що саме через засоби масової інформації громадяни повинні отримувати періодично звіт про стан навколишнього середовища. Проте, на думку німецького вченого Руманна, «засоби масової інформації починають

лише тоді цікавитися станом довкілля, коли політики у своїх промовах оцінюють те чи інше явище або тему. Під цим дослідник розуміє не тільки політичну залежність, але й оцінку та актуалізацію стану речей (ризиків, екологічних проблем тощо), які не відповідають реальності. Учений наголошує, що реальність зображується викривлено, відбувається драматизація, спрощення та ідеалізація проблем, що веде до суб'єктивного сприйняття дійсності в суспільстві» [50].

У Основному Законі ФРН закріплено «право вільно висловлювати і розповсюджувати інформацію усно або письмово, а також безперешкодно отримувати інформацію із загальнодоступних джерел» (ст. 5); «кожен має право самостійно або колективно письмово звертатись з проханням або скаргою до компетентних органів та в народні представництва» (ст. 17) [102]. Проаналізувавши положення німецької Конституції можна дійти висновку, що екологічні права громадян розглядаються як приватні відносно права на життя, гідність, особистого життя та не включаються до основоположних прав і свобод громадян.

Доступ до екологічної інформації у ФРН регулюється Орхуською конвенцією. Відповідно до ст. 4 «кожна із Сторін гарантує, що державні органи у відповідь на запит про надання екологічної інформації надаватимуть громадськості таку інформацію у рамках національного законодавства, включаючи за наявності запиту, копії фактичних документів, які містять або охоплюють таку інформацію» [85]. Така інформація надається у максимально стислі строки, але не пізніше одного місяця після подання заяви, якщо тільки обсяги та складність відповідної інформації не виправдовують продовження цього терміну до двох місяців після подання заяви [85]. У запиті, про надання інформації може бути відмовлено у випадках передбачених у п. 3-4 ст. 4 Конвенції, до яких належать: нерозголошення секретних відомостей; негативний вплив на міжнародні стосунки, національну оборону або державну безпеку; конфіденційність особистих даних; права інтелектуальної власності;

державні органи не мають у своєму розпорядженні відповідної екологічної інформації та інші [85].

Що ж стосується форми запиту, то Конвенція не визначає строго визначену форму подання заявником запиту, проте, відповідно до п. 7 ст. 4 Конвенції, якщо запит подавався у письмовій формі, то відповідь або відмова на запит також надсилається письмово [85].

Особливістю подання запиту відповідно до Орхуської конвенції є те, що запит повинен бути обґрунтованим, адже очевидно необґрунтовані або сформульовані у надто загальному вигляді запити підлягають відмові надання інформації, тобто запитувачу потрібно чітко, лаконічно та логічно подати заявку на отримання екологічної інформації, яка його цікавить.

Конвенція була підписана ФРН 21.12.1998 р., а ратифікована парламентом 15.01.2007 р. Такий довгий період ратифікації пояснюється тим, що 08.07.1994 р. парламент Німеччини прийняв Закон ФРН «Про екологічну інформацію» («Umweltinformationsgesetz»). Пункт 3 § 2 дає наступне визначення: «екологічна інформація, незалежно від того, як вона зберігається – це всі дані про: 1) стан екологічних компонентів, таких як повітря та атмосфера, вода, ґрунт, ландшафт та природні середовища, включаючи водно-болотні угіддя, прибережні та морські райони, біорізноманіття та його компоненти, включаючи генетично модифіковані організми, та взаємодію між цими компонентами; 2) такі фактори, як речовини, енергія, шум та радіація, всі види відходів та викиди, скиди та інші викиди речовин у навколишнє середовище, які мають вплив або можуть вплинути на стан екологічних компонентів; 3) заходи, які впливають або можуть вплинути на екологічні компоненти з метою захисту та збереження навколишнього середовища; 4) звіти про виконання екологічного права; аналіз витрат та вигод або інші економічні аналізи та припущення, що використовуються для підготовки або реалізації вище зазначених заходів; 5) стан здоров'я та безпеки людини, умови життя людини та культурні об'єкти та об'єкти, наскільки вони є або можуть залежати від стану екологічних складових [69].

Відповідно до § 4 Закону ФРН «Про екологічну інформацію» кожен має право на вільний доступ до екологічної інформації, яка доступна для органу або особи приватного права. Орган може за бажанням надати доступ до документів інформації або надати носій інформації будь-яким іншим чином. Доступ до екологічної інформації може бути обмежений або недоступний. Для отримання екологічної інформації потрібно подати заявку, котра повинна бути точною, повною та логічною за змістом. Якщо вимоги в заяві є не чіткими, заявник про це повинен бути повідомлений протягом одного місяця з дня подання заяви. Відповідь на заявку повинна бути надана протягом двох місяців зацікавлений особі у тій формі, у якій була подана заява або така інформація повинна стати доступною. Відмова від надання інформації про навколишнє середовище повинна бути надана протягом двох місяців заявнику. Підстави відмови зазначені у §8 і §9, зокрема до них належать: розкриття екологічної інформації нестиме негативний вплив на міжнародні відносини, оборону або громадську безпеку, на ведення судового процесу, на право особи на справедливий суд або проведення розслідувань; розкриття інформації оприлюднює особисті дані, тим самим істотно впливаючи на інтереси зацікавлених осіб, розкриття запитуваної інформації зробить ділові та комерційні таємниці доступними, або ця інформація підлягає податковій таємниці або статистичній таємниці та інші. Слід зазначити, що орган не зобов'язаний перевіряти правильність даних наданої екологічної інформації [69].

За надану інформацію заявник відповідно до закону повинен здійснити оплату. Сума витрат визначається федеральним урядом за статутом без схвалення Бундесрату або відповідно до Постанови «Про збори та витрати» відповідно до Закону «Про свободу інформації» від 2 січня 2006 р. Так, вартість надання письмових відповідей та видачі копій документів становить від 30 до 250 євро, у випадках коли письмова відповідь потребує додаткових адміністративних витрат становить від 60 до 500 євро. Наголошується, що екологічна інформація може надаватись в усній формі [161].

Кожні чотири роки федеральний уряд опубліковує доповідь про стан навколишнього природного середовища. У звіті міститься інформація про якість навколишнього середовища та існуючі екологічні наслідки.

У §10 Закону ФРН «Про екологічну інформацію» постачальники інформації поширюють екологічну інформацію, яку мають у своєму розпорядженні серед громадськості задля кращої поінформованості та підвищення рівня екологічної освіти серед громадян. Така інформація підлягає поширенню, якщо вона містить наступні дані:

1) текст міжнародних договорів, законодавство Співтовариства, прийняте інституціями Європейських Співтовариств та законодавство федеральних, органів державної влади та органів місцевого самоврядування щодо навколишнього середовища або стосовно навколишнього середовища;

2) щодо напряму екологічної політики, планів і програм, що стосуються довкілля;

3) звіти про стан виконання екологічних законодавства, концепцій, планів і програм за умови, що такі звіти були підготовлені в електронній формі відповідними постачальниками інформації;

4) дозвільні рішення, що мають значний вплив на екологічні угоди [69].

Отже, законодавство ФРН у сфері доступу до екологічної інформації прогресивне, регламентоване та компактно трактоване в одному законодавчому акті, в якому врегульовані процедура та механізм реалізації права на доступ до екологічної інформації.

Наступною європейською державною, законодавство якої ми проаналізуємо у сфері доступу до екологічної інформації, є Португальська Республіка. Це відносно маленька держава в Європейському Союзі, оперує вдосконаленим законодавством у сфері доступу до екологічної інформації постійно змінюючи його та модернізуючи.

Законодавство Португалії прийняте на основі права ЄС. Доступ до екологічної інформації регулюється Конституцією Португальської Республіки, законами, директивами ЄС та міжнародними конвенціями.

Конституція Португальської Республіки не регламентує право громадян на доступ до екологічної інформації. Проте, відповідно до ст. 38 португальські громадяни мають право вільно висловлювати свою думку усно або іншим шляхом, а також отримувати, розповсюджувати інформацію без будь-яких перешкод. Ніхто не має права перешкоджати здійсненню цього права. Положення ст. 66 Конституції зобов'язують державу, через власні органи, а також спираючись на народну ініціативу та підтримку забезпечити право громадянам на життя в здоровому навколишньому середовищі в умовах сталого розвитку [96].

Спочатку право на доступ до екологічної інформації було складовою принципу гласності. Із заснуванням Європейського агентства з навколишнього середовища Європейське співтовариство створило постійну й централізовану структуру для обробки і поширення екологічної інформації [40, с.175]. Право на інформацію викладено в Принципі 10 Ріо-де-Жанейрської декларації 1992 року, відповідно до якого «екологічні питання вирішуються найбільш ефективним чином за участю всіх зацікавлених громадян – на відповідному рівні. На національному рівні кожна людина повинна мати вільний доступ до інформації, що стосується навколишнього середовища, яка є в розпорядженні державних органів, включаючи інформацію про небезпечні матеріали і діяльність в їх громадах, і можливість брати участь в процесах прийняття рішень. Держави розвиваються і заохочують інформованість і участь населення шляхом широкого надання інформації. Забезпечується ефективна можливість використовувати судові та адміністративні процедури, включаючи відшкодування і засоби судового захисту» [31].

Універсальним інструментом демократизації екологічних рішень стала Орхуська конвенція, підписана в 1998 році. У результаті її прийняття було переглянуто зміст Директиви 90/313/ЄС, прийнято нову Директиву 2003/4/ЄС Парламенту й Ради від 28 червня, а також Регламент 1367/2006 Парламенту та Ради від 6 вересня 2006 р. Про застосування положень Конвенції в Співтоваристві.

Основною метою прийняття Орхуської конвенції було поєднати та гармонізувати між собою права на екологічну інформацію, права на участь і права на доступ до правосуддя. На підтвердження цього в початкових виступах на підтримку прийняття Орхуської конвенції йдеться: «Беручи до уваги, що для захисту цього права та дотримання цього права громадяни повинні мати доступ до інформації, мати право брати участь в процесі прийняття рішень та мати доступ до правосуддя з питань довкілля і визнаючи, що в цьому відношенні громадянам може знадобитися допомога для здійснення своїх прав, а також визнаючи, що поліпшення доступу до інформації та участь громадян в процесі прийняття рішень підвищує якість навколишнього середовища, сприяє інформуванню громадськості з екологічних питань, дає громадянам можливість і дозволяє державним органам розглядати такі проблеми» [85].

Режим доступу до інформації про стан навколишнього середовища в Португалії постійно удосконалюється. Про це свідчать зміни в законодавстві, які пов'язані з прийняттям нового правового акту, який нині регулює доступ до екологічної інформації. Попередній Закон Португальської Республіки №19/2006 (2006 р.), містив прогресивні положення щодо здійснення доступу до екологічної інформації громадськістю. Іншими словами було визначено правила подання заявки задля отримання інформації, форма, строки, підстави відмови тощо [40, с.174]. Основними причинами скасування вище зазначеного закону стали зростання уваги громадян до проблем навколишнього середовища, труднощі в вільному обміні думок з приводу довкілля, збільшення активності громадськості у прийнятті екологічно важливих рішень.

Професор Джоу Міранда стверджує, що «автономія права доступу до екологічної інформації в Законі 19/2006 є непридатною і може становити главу Закону 46/2007 від 24 серпня 2007 року. Мета законодавчого органу Португалії полягала в тому, щоб підтвердити сумлінне дотримання законодавства Європейського Союзу, підкресливши режим, який має особливості щодо загального режиму, а саме щодо законності заявників і підстави для відмови – в автономному дипломі» [2].

З середини 2016 року доступ до екологічної інформації почав регулюватись Директивою 2003/4/ЄС, відповідно до якої «екологічна інформація – це будь-яка інформація в письмовій, візуальній, звуковій, електронній або іншій матеріальній формі щодо стану елементів навколишнього середовища, таких як повітря, атмосфера, вода, надра, земля, ландшафт тощо та взаємодія між ними; джерел, факторів, матеріалів, речовин, продукції, енергії, фізичних факторів (шум, вібрація, електромагнітне випромінювання, радіація), які впливають або можуть вплинути на стан навколишнього природного середовища та здоров'я людей; політичних, законодавчих та адміністративних мір, включаючи плани, природоохоронні угоди та дії, які стосуються або можуть впливати на елементи вказані в п. 1-2, а також міри та дії спрямовані на їх захист; звітів про виконання природоохоронного законодавства тощо» [146].

Проаналізувавши та порівнявши положення статті 3 Закону №19/2006 та статті 2 Директиви 2003/4/ЄС ми дійшли висновку, що визначення «екологічна інформація» і «інформація про стан навколишнього природного середовища» є тотожними, адже вони ґрунтовно розкривають зміст даного поняття, а втрата чинності Закону №19/2006 пояснюється тим, що положення Директиви направлені на збереження інформації, отриманої у форматі легко відтворюваних та доступних за допомогою новітніх технологій.

Доступ до екологічної інформації в Португальській Республіці можна отримати двома шляхами.

Першим способом є подання запиту до відповідного органу виконавчої влади. Відповідь на запит надається в максимально короткі терміни, які не повинні перевищувати одного місяця з дня отримання запиту. Однак, даний термін може бути продовжений у випадку великого об'єму та складності екологічної інформації до двох місяців. Обв'язкою умовою продовження такого строку є повідомлення про це запитувача. Якщо запит потребує уточнення про це повідомляється заявника для з'ясування деталей запитуваної екологічної інформації [146].

Ст. 4 Директиви визначає підстави відмови від надання інформації. До них слід віднести, по перше, запитувана інформація не належить до компетенції органів до яких надійшов запит. У такому випадку запит передається до органу, який володіє такою інформацією; по друге, необґрунтованість поданого запиту; по третє, запитувана екологічна інформація знаходиться на стадії обробки чи опрацювання; по четверте, конфіденційність запитуваної інформації; по п'яте, міжнародні відносини, державна безпека або національна оборона; по шосте, права інтелектуальної власності; по сьоме, захист навколишнього природного середовища (наприклад: місце розташування рідкісних видів тварин чи рослин) та інші [146].

Однак виключенням є те, що підстави відмови тлумачиться окремо для кожного конкретного запиту, де в першу чергу враховують інтерес, який представляє для громадськості розголошення такої інформації, адже існують випадки, коли органи державної влади не можуть відмовити у наданні інформації на запит, що стосується викидів, посиляючись на конфіденційність промислової або комерційної інформації, персональних даних фізичних осіб та інших, які не надали згоду на розголошення своїх даних широкому загалу [40, с. 175-176].

Відповідь на запит надається в письмовій або електронній формі. Надання екологічної інформації здійснюється безкоштовно, проте законодавством визначена плата за надання інформації у випадках визначених нормативно-правовими актами. Зазначається, якщо запитувана екологічна інформація є платною, то тарифна сітка повинна бути надана запитувачу разом із умовами та підставами звільнення від сплати такого збору.

Відповідно до ст. 6 вище зазначеної Директиви заявник може подати адміністративний позов на органи державної влади, якщо вважає, що його запит про надання інформації було проігноровано, незаконно відмовлено, надано незадовільну відповідь, який розглядатиметься незалежним та неупередженим органом. Будь-яка така процедура має бути швидкою та безкоштовною або недорогою [146].

Відповідно до ст. 11 Закону 26/2016 розповсюдження екологічної інформації покладене на органи державної влади з питань охорони навколишнього природного середовища, які в рамках своїх повноважень збирають екологічну інформацію для періодичного та систематичного розповсюдження в мережі Інтернет, а також підлягає оновленню не рідше 1 разу на 6 місяців [147]. До такої інформації слід віднести: тексти міжнародних договорів, конвенцій або угод національного та європейського законодавства про навколишнє середовище; плани та програми, які стосуються довкілля; національний звіт про стан навколишнього природного середовища; дані або резюме даних, отриманих у результаті контролю за діями, які впливають або можуть впливати на навколишнє середовище; ліцензії та дозволи, що здійснюють значний вплив на навколишнє середовище, природоохоронні угоди або посилання на місце, де така інформація може бути отримана [147].

Розповсюдження інформації про стан довкілля покладено на Комісію по доступу до адміністративних документів. Вона зобов'язана своєчасно поширювати екологічну інформацію; здійснювати контроль за обробкою запитів; перешкоджати небезпечним та негативним діям, які можуть завдаватись людиною або природою задля уникнення чи зменшення збитків від таких дій.

Стаття 17 Закону №26/2016 закріплює додаткові положення права доступу до екологічної інформації, які знайшли своє відображення у наданні громадськості безкоштовно списки всіх органів та організацій, які володіють екологічною інформацією переважно на одному сайті в мережі Інтернет, відповідальність за доступну на централізованому сайті інформацію несе Комісія по доступу до адміністративних документів; створенні і підтримці адекватної можливості для консультацій, надаючи підтримку громадськості в здійсненні права на доступ; прийнятті процедури, яка здійснить стандартизацію екологічної інформації для забезпечення більш точною, актуальнішою та порівняльною інформацією [147].

Другим способом є отримання екологічної інформації в мережі Інтернет через вебсайт. Для цього необхідно заповнити заявку за допомогою спеціального додатку та вказати обов'язкові реквізити. Такий запит можна оформити на основі зразку, який закріплений до спеціального додатку. Варто зазначити, що запит може бути поданий в усній формі, індивідуально громадянином чи колективно.

Екологічна інформація надається запитувачу безкоштовно або за певну суму, яку він повинен оплатити при отриманні відповіді. До неї можуть додаватись ксерокопії, витяги та інші додатки [40, с.174].

Португальське законодавство передбачає підстави відмови в наданні екологічної інформації: якщо запитувана інформація не входить до компетенції органу або організації в який подано запит, то вони неодмінно передають запит іншим органам або організаціям які володіють запитуваною інформацією; якщо заявка відноситься до поточної процедури, підприємство направляє її в координуючий орган досьє, який інформує заявника про найближче завершення і про правові положення, викладені в його процедурі, що стосується доступу до інформації; якщо запит посилається на інформацію, що міститься у внутрішніх повідомленнях між суб'єктами або на надання доступу до зареєстрованих документів, прийняття яких відбувається тільки в тому випадку, якщо переважають суспільні інтереси, що лежать в основі розкриття інформації, і, в будь-якому випадку, коли заявка стосується інформації про викиди у навколишнє середовище; коли запит явно образливий або відноситься до помилкових або неповних документів або даних; коли розкриття цієї інформації завдає шкоди; конфіденційності процесу або інформації, коли ця конфіденційність надається законом, особливо в разі банківської таємниці, статистичної конфіденційності та фіскальної конфіденційності; міжнародні відносини, громадська безпека або національна оборона; секретність правосуддя, таємниця адміністративного, дисциплінарного, фінансового або чисто адміністративного розгляду, передбаченого законом, доступу до правосуддя або його належного функціонування; конфіденційність комерційної

або промислової інформації, якщо така конфіденційність юридично передбачена для захисту законних економічних інтересів і суспільних інтересів статистичної, податкової та банківської таємниці; авторські права або суміжні права та права промислової власності; інтереси або захист тих, хто добровільно надав інформацію, не будучи, чи не буде юридично зобов'язаний робити це, якщо ця особа не дозволила розкриття такої інформації; захист навколишнього середовища, до якого відноситься інформація, зокрема, про місцезнаходження охоронюваних видів [147].

Законодавство Португальської Республіки змінювалось і удосконалювалось, законодавчими органами приймалось прогресивніше законодавство відповідно до певного часу і ситуацій, які країна переживала. Варто зазначити, що у всіх проаналізованих державах-членах Європейського Союзу законодавство схоже між собою.

Наступною країною, законодавство в сфері доступу до екологічної інформації ми будемо аналізувати та досліджувати є Королівства Іспанія. Доступ до екологічної інформації у цій державі регулюється Іспанською Конституцією, Законом 27/2006 від 17 липня 2006 р., наказом Міністерства сільського господарства, продовольства та довкілля AAA/1601/2012 від 26 червня 2012 р. та іншими.

Конституція Королівства Іспанія визначає, що «громадяни мають право на вільну передачу та отримання достовірної інформації за допомогою будь-яких засобів поширення (ст. 20); всі іспанці мають право направляти індивідуальні та колективні звернення в письмовому вигляді в органи державної влади, в формі і цілях, встановлених законом (ст. 29); навколишнє середовище як юридичне благо, на яке мають право всі громадяни та збереження якого є обов'язком, яку поділяють між собою органами державної влади та суспільством в цілому. Кожна людина має право вимагати від державних органів вжиття необхідних заходів для забезпечення захисту навколишнього середовища, права на життя в здоровому навколишньому

середовищі (ст. 45), органи державної влади сприяють поширенню інформації серед споживачів і користувачів (ст. 51)» [92].

Ст. 2 Закону 27/2006 визначає, що екологічна інформація – це вся інформація в письмовому, візуальному, звуковому, електронному або будь-якому іншому вигляді для розгляду наступних питань:

а) стан складових навколишнього середовища, таких як повітря й атмосфера, вода, ґрунт, земля, ландшафти і природні простору, включаючи водно-болотні угіддя і морські й прибережні райони, біологічне різноманіття і його компоненти, включаючи генетично модифіковані організми; і взаємодію між цими складовими,

б) фактори, такі як речовини, енергія, шум, радіація або відходи, включаючи радіоактивні відходи, викиди, скиди та інші викиди в навколишнє середовище, які впливають або можуть вплинути на елементи навколишнього середовища, зазначені в пункті а),

в) заходи, включаючи адміністративні заходи, такі як політика, стандарти, плани, програми, природоохоронні угоди і заходи, які впливають або можуть вплинути на елементи і фактори, згадані в листах а) і б), а також заходи, призначені для захисту цих елементів,

г) звіти про виконання природоохоронного законодавства,

д) аналіз співвідношення витрат і вигод та інші аналізи і припущення економічного характеру, які використовуються при прийнятті рішень щодо заходів та заходів, зазначених в букві в), і

е) стан здоров'я та безпеки людей, в тому числі, при необхідності, забруднення харчового ланцюга, умов життя людей, майна історичного, культурного, і художньої спадщини, і споруд, коли їх видно або можуть бути порушені стан елементів навколишнього середовища, зазначених в букві а), або через ці елементи будь-яким з кінців, зазначених в буквах б) і в) [68].

Вище зазначений закон також закріплює обов'язок органів державної влади належним чином інформувати громадськість про їхні екологічні права, способи їх реалізації; заохочення до використання інформаційних та

телекомунікаційних технологій для полегшення отримання екологічної інформації; чітке розмежування видів екологічної інформації у відповідних списках із зазначенням того, де така інформація може бути знайдена.

Ст. 8 Закону 27/2006 органи державної влади щорічно готують і публікують звіт про стан навколишнього природного середовища і кожні чотири роки – національний звіт [68]. Вони можуть бути ще автономними та локальними, які містять дані про якість навколишнього природного середовища, вплив негативних факторів на довкілля та нетехнічне резюме, яке буде зрозуміле громадськості [38, с. 273].

У разі безпосередньої загрози життю або здоров'ю іспанських громадян або виникнення природних чи техногенних катастроф органи державної влади негайно їх про це інформують через засоби масової інформації або інші телекомунікаційні технології для вжиття необхідних засобів уникнення негативних (шкідливих) наслідків, запобігання збитків тощо [38, с. 273].

Кожен громадянин Королівства Іспанія має право подати запит на отримання екологічної інформації до компетентного органу. Запит подається в довільній електронній або письмовій формі, аналогічна повинна бути відповідь на нього. Проте, іспанське законодавство регламентує дві підстави щміни форми відповіді на запит:

1) така екологічна інформація вже була поширена для громадськості, тобто законодавець у відповіді на запит вказує де саме можна отримати запитувану екологічну інформацію або може надіслати відповідну екологічну інформацію в іншій формі чи форматі;

2) орган державної влади вважає, що логічним було б надати заявнику запитувану інформацію в іншій формі чи форматі, обґрунтувавши таке рішення [68].

Всю екологічну інформацію іспанські органи державної влади зберігають у такій формі та форматі, які легко відтворюються і до яких можна отримати доступ за допомогою комп'ютерних технологій або інших електронних засобів [38, с. 273].

Відповідно до положень зазначених у Законі Королівства Іспанія 27/2006 закріплено ряд підстав повернення запиту запитувачу на доопрацювання чи уточнення для подальшого отримання запитуваної екологічної інформації:

А) коли запит на інформацію про навколишнє середовище сформульований неточно, орган державної влади просить заявника виправити та уточнити яку саме інформацію він хоче отримати [68];

Б) коли орган державної влади не володіє необхідною інформацією, він відправляє запит тому, хто володіє запитуваною інформацією та повідомляє про це заявника (у разі неможливості перенаправлення запиту до компетентного органу державної влади повідомляють про це заявнику з вказівкою на орган, в який заявник повинен звернутися за такою екологічною інформацією) [68];

В) компетентний орган державної влади, який приймає рішення, про надання чи ненадання запитувану екологічну інформацію. У разі відмови орган державної влади зобов'язаний повідомити заявнику причини відмови від надання екологічної інформації протягом одного місяця з дня реєстрації запита в органах державної влади [68].

Відповідь на запит надається протягом одного місяця з дня реєстрації запиту у відповідному реєстрі компетентного органу. У випадках, коли запит має великий обсяг та складність, відповідь може надаватись протягом двох місяців з дня реєстрації запиту в реєстрі вхідної кореспонденції компетентного органу державної влади [38, с. 274].

Згідно з Законом Королівства Іспанія 27/2006 підставами відмови від надання екологічної інформації є:

- 1) екологічна інформація, запитувана в органах державної влади не належать до його компетенції;
- 2) запит є явно необґрунтованим;
- 3) запит сформульовано в дуже загальному вигляді;
- 4) запит відноситься до матеріалу в процесі підготовки або до документів з незакінченими даними (під даними розуміються ті, над якими

активно працюють органи державної влади). У відмові компетентний орган державної влади повідомляє про час завершення підготовки даних екологічної інформації, яку запитував зацікавлений суб'єкт;

5) запит може стосуватись громадських інтересів та не підлягає оприлюдненню;

6) у запитах на отримання екологічної інформації може бути відмовлено, якщо розкриття запитуваної інформації може негативно вплинути на:

а) конфіденційний характер запитуваної інформації, закріплений у відповідному нормативно-правовому акті органу державної влади;

б) міжнародні відносини, національну оборону або громадську безпеку;

в) справи, що підлягають судовому розгляду або знаходяться на розгляді в суді, право на ефективний судовий захист або можливість проведення кримінального або дисциплінарного розслідування;

г) конфіденційності комерційних і промислових даних, коли зазначена конфіденційність передбачена в нормах законодавства або в установчих документах підприємства, установи або організації, з метою захисту законних економічних інтересів, включаючи суспільні інтереси, збереження статистичної конфіденційності й фінансовий секрет;

д) на інтелектуальну і промислову власність;

е) конфіденційність персональних даних, врегульовані Законом 15/1999 від 13 грудня «Про захист персональних даних», за умови, що заінтересована особа, з якою вони мають справу, не дала згоди на їх розкриття;

є) захист навколишнього середовища, до якої відноситься запитувана інформація. Зокрема, те, що відноситься до місцезнаходження зникаючих видів або місць їх розмноження [68].

Завершимо аналіз європейського законодавства на законодавстві Республіки Польщі, як на державі з якою межує Україна. Починаючи з 40-х років минулого століття екологічна політика зарубіжних країн почала прогресувати. Про це свідчить низка конвенцій, декларацій, договорів та інших актів, метою яких було покращення навколишнього середовища. Республіка

Польща як одна із країн-членів Європейського Союзу також прийняла низку законодавчих актів, відповідно до яких суспільна інформація, включаючи інформацію про навколишнє середовище і її захист, передбачена як законодавством Польщі, так і європейським та міжнародним правом.

У Республіці Польща право на доступ до інформації про навколишнє середовище гарантується Конституцією, у п. 3 ст. 74 якої проголошено, що кожна людина має право на інформацію про стан і захист навколишнього середовища [98].

Відповідно до ст. 4 Закону Республіки Польщі «Про доступ до інформації про навколишнє середовище і її захист, участь громадськості в охороні навколишнього середовища та оцінки впливу на навколишнє середовище» від 3 жовтня 2008 року кожна людина має право на інформацію про навколишнє середовище та її захист відповідно до умов [150]. Право на доступ до інформації про навколишнє середовище не залежить від громадянства, місця проживання, віку та дієздатності.

Польське законодавство зобов'язало адміністративні органи надавати кожному інформацію про навколишнє середовище і його захист. Адміністративний орган інформує на прохання заінтересованого суб'єкта про місце знаходження даних щодо методів вимірювання, відбору, обробки та інтерпретації отриманих даних, які використовувалися для підготовки даної інформації.

Відповідно до ст. 8 вище зазначеного Закону інформація про навколишнє середовище – це інформація про:

- 1) стан складових навколишнього середовища, таких як повітря, вода, поверхня суші, мінеральні ресурси, клімат, ландшафт і природні території, включаючи болота, прибережні і морські райони, а також рослини, тварин, гриби та інші елементи біорізноманіття, генетично модифіковані організми та взаємодію між їхніми складовими;

- 2) викиди забруднюючих речовин, відходи, включаючи радіоактивні, які впливають або можуть впливати на компоненти;

- 3) адміністративні заходи, державна політика, законодавчі положення, що стосуються довкілля;
- 4) звіти про реалізації природоохоронного законодавства;
- 5) аналіз витрат та інші економічні розрахунки;
- 6) здоров'я, безпеку і умови життя людей [150].

Інформація про навколишнє природне середовище може надаватись як усно так і письмово. Заінтересований суб'єкт може отримати інформацію на підставі усного чи письмового запиту. Усний запит може бути поданий у випадках якщо інформація, яка не потребує пошуку та у разі стихійного лиха, техногенних аварій, що можуть викликати неминучий ризик для здоров'я людини або довкілля [150].

Письмовий запит польський законодавець визначає як «заявка», котра не зобов'язана демонструвати юридичний або фактичний інтерес. Вона повинна містити дані заявника, його адресу та сферу застосування заявки, тобто опис того, яка інформація повинна бути доступною.

Відповідь на заявку адміністративний орган зобов'язаний надати не пізніше одного місяця з дня отримання запиту, однак термін може бути збільшений до двох місяців через складність справи. У заявці можна вказати порядок і форму відповіді. У разі неможливості дотримання порядку і форми відповіді адміністративний орган письмово повідомляє про це заявника протягом 14 днів з дати отримання запиту. Також законодавець дає термін 14 днів для виправлення форми заявки, якщо вона не відповідає вимогам.

Що ж стосується оплати, то відповідно до Постанови Міністра навколишнього середовища Республіки Польща «Про збори за надання інформації про навколишнє середовище» від 12 листопада 2010 року усна інформація надається безкоштовно, а письмова вартує від 1 до 14 злотих за 1 сторінку в залежності від складності запиту [150].

Варто зазначити, що на вебсайті Управління охорони навколишнього природного середовища Республіки Польща є багато статистичної і топографічної інформації та даних щодо конкретних об'єктів охорони

навколишнього середовища. Така інформація є у вільному доступі для всіх зацікавлених суб'єктів.

Ми погоджуємось із думкою Н.Р. Кобецької, яка вважає, що «польське законодавство достатньо повно і системно врегульовує відносини доступу до екологічної інформації. Приписи відповідного інституту базуються на положеннях європейських документів, вміщені в одному законі, який деталізовано висвітлює всі питання підстав та порядку надання інформації про стан довкілля і його охорону» [78, с.71].

Узагальнюючи вище наведену проаналізовану інформацію та деталізацію законодавства у сфері доступу до екологічної інформації деяких країн Європейського Союзу варто зазначити, що законодавство у них схоже між собою. Це підтверджується основними вимогами Європейського Союзу до всіх її членів без винятку. Україні, варто запозичити деякі норми із законодавства європейських країн для того, щоб удосконалити чинне українське законодавство та зробити доступ до екологічної інформації доступнішим.

3.2. Правові аспекти реалізації права на доступ до екологічної інформації в країнах пострадянського простору

Обравши європейський вектор розвитку, Україна розпочала гармонізацію національного законодавства з директивами Європейського Союзу в галузі охорони довкілля та доступу до екологічної інформації. Проте не можна відкидати факт певної спорідненості України з правовими системами колишнього СРСР, обумовленої тривалим перебуванням у складі єдиної держави. Особливий науковий інтерес для нас становить досвід правового регулювання та реалізації права на доступ до екологічної інформації країн Балтії, Республіки Білорусь, Грузії та Молдови. Ми свідомо відмовились від проведення порівняльно-правового дослідження із законодавством Російської Федерації, враховуючи порушення міжнародного права? анексією Криму та збройної агресії на сході України.

Переходячи до висвітлення та аналізу законодавство вище зазначених країн, необхідно розпочати з аналізу доступу до екологічної інформації за часів Радянського Союзу. Конституція Української Радянської Соціалістичної Республіки від 30 січня 1937 року не містила поняття «екологічна інформація», «навколишнє середовище», «здоров'я людей», «вільний доступ до екологічної інформації» тощо. Це пов'язано з тим, що екологічна інформація в Радянському Союзі вважалась стратегічною, яка мала оборонне значення. Вся інформація щодо ядерної та біологічної зброї була суворо засекречена, адже вона торкалась стратегічних, оборонних інтересів держави. Всі важливі рішення щодо екологічної політики та екологічної інформації, які стосувались інтересів держави приймалися авторитарно та під грифом «таємно».

З 40-х років XX століття у Радянському Союзі прийнято низку нормативно-правових актів, які регулювали питання довкілля. Зокрема: Постанова Ради Міністрів УРСР «Про охорону природи та території Української РСР» від 1949 р., відповідно до якої заборонялось розорювати цілинні землі, вирубувати вікові дерева, питання охорони природи набувало особливо важливого значення [21, с. 175]; постанова ЦК КПУ і Ради Міністрів УРСР «Про заходи з поліпшення охорони природи Української РСР» від 1958 р., де зазначалося, що питання охорони природи набуває особливо важливого значення і має стати об'єктом турботи всіх господарських організацій і всього населення республіки [21, с. 176]; Закон Верховної Ради Української РСР «Про охорону природи Української РСР» від 1960 р., яким було врегульовано природокористування в Україні; Постанова ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР «Про посилення охорони природи і поліпшення використання природних ресурсів» від 29.12.1972 р., у ній визначались функції міністерств і відомств в області навколишнього середовища, поліпшення планування, створення міжвідомчих науково-технічної ради та спеціальних структурних підрозділів у міністерствах і відомствах [7].

Згодом 20 квітня 1978 року Верховна Рада Української РСР прийняла четверту та останню Конституцію УРСР, зокрема стаття 18 якої визначала, що в

інтересах нинішнього і майбутніх поколінь в Українській РСР здійснюються необхідні заходи для охорони і науково обґрунтованого, раціонального використання землі та її надр, водних ресурсів, рослинного і тваринного світу, для збереження в чистоті повітря і води, забезпечення відтворення природних багатств і поліпшення середовища, яке оточує людину [101]. Стаття 40 регламентувала право громадян на охорону здоров'я.

Це були основні новели у Конституції (1978 р), пов'язані з охороною довкілля. Право на доступ до екологічної інформації в Основному Законі не було передбачено, оскільки тогочасне екологічне законодавство терміном «екологічна інформація» взагалі не оперувало.

Природоохоронні заходи не мали пріоритетного значення, адже комуністичне керівництво нещадно використовувало природні ресурси задля подолання технологічної прірви. Слід зазначити, що практично всі законодавчі приписи щодо охорони навколишнього природного середовища були декларативними і не виконувались. Громадяни не були обізнані з масштабами забруднення довкілля та не мали доступу до будь-якої екологічної інформації. Рівень забруднення сягав неймовірних показників, наприклад у 1982 році забруднення повітря перевищувало дозволені норми у 7-18 разів, а 40% газоочисних установок працювало неефективно [25, с.281].

У СРСР існувала система органів державної влади з питань охорони довкілля, які були зобов'язані розробляти та подавати проекти перспективних планів проведення робіт щодо збереження, відтворення та раціонального використання природних ресурсів, забезпечувати розробку спеціальних заходів щодо збереження природних ресурсів, здійснювати контроль за забрудненням навколишнього середовища (атмосферного повітря, поверхневих та морських вод, ґрунтів тощо) відповідно до встановлених норм. Однак, варто зауважити, що діяльність даних органів не приносила жодних позитивних змін, а вся інформація, яку збирали вищезазначені органи, була призначена для службового користування. Населення не було проінформоване, поширеними

були факти приховування інформації про екологічні аварії та надзвичайні ситуації.

Найбільш критичною проблемою того часу, на нашу думку, була відсутність у громадян можливості ознайомитись з інформацією про стан довкілля чи про техногенні катастрофи, як джерела загрози їхньому життю і здоров'ю. Зокрема, вибух Чорнобильської атомної електростанції завдав потужного удару відносно стану довкілля Радянського Союзу і країн Європи. Тодішні органи державної влади намагались приховати цю трагедію, однак наступного дня у Швеції відзначили аномальне підвищення рівня радіації. 28 квітня 1986 р. під тиском міжнародної спільноти Уряд СРСР зробив офіційне повідомлення про аварію на Чорнобильській АЕС, але в ньому не зазначались масштаби катастрофи. Повідомлялось, що проблема була локальною і загрози для життя не несла.

Основна увага в галузі промислового розвитку була зосереджена на хімічній галузі, виробництво мінеральних добрив і біоцидів для сільського господарства призвело до численних фактів погіршення здоров'я людей, гострих та хронічних отруєннях пестицидами, від чого гинуло близько 50 тис. людей щорічно. Радянським Союзом було проведено масштабне дослідження впливу пестицидів на людські організми, результати яких досі засекречені [192].

Ще одним чинником шкідливого впливу на довкілля було створення та випробування хімічної зброї. На сьогодні налічується близько трьох тисяч справ, що розкривають таємниці аварій та інцидентів під час випробування хімічної зброї [193].

На відміну від Радянського Союзу, Європейські країни актуалізували проблему доступу громадськості до екологічної інформації у 1972 р. з прийняттям Стокгольмської Декларації. Незважаючи на відсутність самого визначення поняття «екологічна інформація» в даному акті, 19 принцип закріпив, що засоби масової інформації не сприяли погіршенню навколишнього середовища, а, навпаки, поширювали знання, що стосуються необхідності

охорони і поліпшення навколишнього середовища, з метою забезпечення можливостей всебічного розвитку людини [30]. Наступним кроком міжнародного товариства на цьому шляху стало прийняття у 1982 р Всесвітньої Хартії природи, яка визначила необхідність своєчасного доведення екологічної інформації до відома громадян, задля участі громадськості в ухваленні рішень [23].

Після розпаду Радянського Союзу кожна колишня республіка почала розбудувати свою демократичну державу з новітнім законодавством. Зрозуміло, що залишки радянських норм ще залишились, однак балтійськими державами було прийнято низку законодавчих актів у екологічній сфері. Вони є удосконаленими, прогресивними та сучасними, які адаптовані та гармонізовані до європейського законодавства.

Тому своє дослідження законодавства пост радянських держав-учасниць СРСР ми розпочнемо з країн Балтії, а саме з Литви.

Основним законодавчим актом є Конституція Литовської Республіки, прийнята 25 жовтня 1992 р., яка у ст. 25 регламентує, що кожному громадянину не повинні чинитися перешкоди в пошуку, отриманні та поширенні інформації та ідей; право громадянина в установленому законом порядку отримувати наявну про нього в державних установах інформацію; свободу висловлення своїх переконань, отримання і поширення інформації, яке не може обмежуватися без законних на це підстав, обмеження можливе у випадках визначених законом, якщо це необхідно для захисту здоров'я, честі і гідності, приватного життя, моральності людини чи конституційного ладу [95].

Визначення поняття «екологічна інформація» надається у Законі Литовської Республіки «Про охорону навколишнього середовища» від 30 січня 1992 р. Відповідно до ст. 1 «екологічна інформація – це будь-яка інформацію в письмовій, відео, аудіо, електронній або іншій матеріальній формі про: стан елементів навколишнього середовища, ландшафту та біорізноманіття (у тому числі генетично модифікованих організмів) та їх взаємодії; такі фактори, як матеріали, енергія, шум і радіація, а також заходи або заходи (включаючи

адміністративні заходи, екологічні угоди, політику, законодавство, плани і програми, які мають або можуть мати вплив на елементи навколишнього середовища, ландшафт або біорізноманіття); витрати, результати та інший економічний аналіз та припущення, пов'язані з прийняттям екологічних рішень; стан здоров'я та безпеки людей, умови проживання, стан культурних об'єктів та споруд, на які впливають або можуть впливати елементи навколишнього середовища» [169].

Стаття 7 вище зазначеного Закону закріплює право фізичних та юридичних осіб особисто чи колективно отримувати екологічну інформацію у встановленому порядку [169]. Стаття 8 Закону регламентує обов'язок органів державної влади, органів управління та контролю в межах своєї компетенції контролювати та повідомляти про зміни якості навколишнього середовища, а також інформувати громадськість про видані дозволи (наприклад: дозвіл на будівництво, дозвіл на комплексне запобігання та контроль забруднення, дозвіл на викиди та інші статутні дозволи), передбачені частиною четвертою статті 15 цього Закону [169].

У 1999 році Уряд Литовської Республіки прийняв Рішення «Про затвердження порядку надання екологічної інформації громадськості». Даний порядок визначає, як чином забезпечити право громадськості на доступ до інформації про навколишнє середовище в Литовській Республіці, яка перебуває в установах або видається ними, щоб зробити її більш доступною, як регулювати умови надання такої інформації. Дана процедура не поширюється на надання інформації про плани та програми з охорони навколишнього середовища та водних ресурсів, управління відходами та участь громадськості у підготовці таких планів і програм.

Загальні положення даного Рішення містять визначення терміну «екологічна інформація», воно є аналогічним як у Законі. Для того, щоб отримати екологічну інформацію, потрібно подати письмову або усну заяву(запит). Усна заява повинна включати інформацію, яка може бути надана усно, якщо заявник не просить її у письмовій формі. Письмова заява або запит

повинна містити наступні, обов'язкові елементи: 1) ім'я заявника (назву юридичної особи), адресу проживання або місце знаходження та контактні телефони; 2) точну інформацію, що запитується; 3) бажану форму відповіді [157].

Інформація надається заявнику в тій формі, в якій запитується заявником. Якщо заявник не вказав у якій формі бажає отримати інформацію або форма зазначена у заяві із технічних чи інших причин не може бути дотримана, то орган що надає відповідь може її надати у змінній формі. У випадках коли письмовий запит подався до органу, який не володіє такою інформацією, він направляє цей запит до компетентного органу не пізніше ніж за 5 робочих днів з дня отримання запиту та повідомляє про це заявника протягом 3 робочих днів з моменту перенаправлення запиту. Також варто зазначити, якщо не вся запитувана інформація зацікавленим суб'єктом підпадає під компетенцію того органу, тоді останній надає відповідь у встановлені строки на ту частину запитуваної інформації, яка знаходиться у його компетенції.

Відповідь на заяву (запит) надається не пізніше ніж за 14 календарних днів з дня отримання такої заяви, однак законодавство встановлює можливість продовження даного терміну ще на 14 днів. Причинами продовження такого терміну може бути великий масштаб і складність запитуваної інформації. Про продовження терміну потрібно повідомити заявника не пізніше ніж на наступний робочий день, а також вказати причини такого продовження.

Компетентний орган може відмовити заявнику від прийняття його заяви. Підставами відмови є: 1) не чіткість заяви; 2) відсутність усіх елементів, необхідних для подання заяви. Якщо є підстави для відмови, то установа або державний орган протягом п'яти робочих днів вимагає від заявника роз'яснити заяву, пояснити неточності у заяві та шляхи їх усунення [157].

Пункт 14, 15 Рішення «Про затвердження порядку надання екологічної інформації громадськості» закріплює право заявника на апеляцію, зокрема якщо заявник вважає, що відповідь є неточною або неповною, він може вимагати додаткової інформації [157]. Орган, у свою чергу, зобов'язаний

надати додаткову інформацію протягом п'яти робочих днів з моменту отримання підтверджуючої заяви. Також заявник має право подати скаргу протягом одного місяця з моменту отримання відповіді, у випадках: 1) якщо, на його думку, надана інформація є неправильною або неповною; 2) якщо він не отримав відповіді протягом двох місяців від дати подання заяви або прийняття іншого рішення щодо його заяви [157]. Заявник має право звернутися зі скаргю до адміністративного суду або адміністративної спірної комісії, яка буде розглядати його скаргу у порядку встановленому Законом про адміністративне провадження Литовської Республіки.

У 3 розділі Рішення «Про затвердження порядку надання екологічної інформації громадськості» визначає, яка екологічна інформація не підлягає загальному доступу: 1) екологічна інформацію, яка за законом є державною або службовою таємницею; 2) екологічна інформація порушує захищені законом інтереси держави і безпеки; 3) може негативно вплинути на міжнародні відносини; 4) розкриття інформації, яка є комерційною (виробничою) таємницею відповідно до національного законодавства або законодавства Європейського Союзу, або конфіденційності статутних даних і даних платників податків; 5) негативно вплине на захист навколишнього середовища, до якого відноситься така інформація, наприклад, підриг рідкісних видів і спільнот, що охороняються законом, їхні середовища існування, регіони радарів і середовища існування; 6) негативно впливають на інтереси осіб, які добровільно надавали екологічну інформацію, для якої закони чи правила не накладають зобов'язання на надання такої інформації або загрожують їх безпеці тощо [157].

Литовські органи державної влади у межах своєї компетенції готують, розповсюджують екологічну інформацію і сприяють її поширенню серед громадськості. Установи повинні докладати всіх можливих зусиль для того, щоб інформація про навколишнє середовище була публічно доступна через засоби масової інформації (вебсайти, електронні бази даних).

У межах своєї компетенції установи публікують:

1) екологічні угоди, конвенції або угоди Європейського Союзу, національне законодавство та рішення муніципальних органів влади що стосуються навколишнього середовища;

2) екологічні стратегії, плани та програми, пов'язані з навколишнім середовищем;

3) звіти про хід виконання документів, зазначених у пунктах 1 та 2, а також опис процедури, коли установи готують та зберігають їх у електронній формі;

4) національні, регіональні та муніципальні звіти про стан довкілля (публікуються на регулярній основі кожні чотири роки), надаючи інформацію про якість навколишнього середовища та вплив на довкілля;

5) дані, отримані шляхом здійснення моніторингу стану навколишнього середовища та діяльності, що впливає або може впливати на навколишнє середовище;

6) рішення, які мають або можуть мати суттєвий вплив на екологічні угоди, або посилання на те, де таку інформацію можна застосовувати чи знайти;

7) документи з оцінки впливу на навколишнє середовище та оцінювання елементів навколишнього середовища, або посилання на те, де таку екологічну інформацію можна застосовувати чи знайти [157].

Вся екологічна інформація, якою володіють органи державної влади, є безкоштовною. Однак заявник повинен покривати тільки витрати на надання інформації (оплатити копіювання, публікацію тощо) у порядку, встановленому законами та іншими правовими актами.

Далі продовжуємо аналіз законодавства другої балтійської країни Латвії. Питання доступу громадськості до екологічної інформації у Латвійській Республіці регулюється Конституцією Латвійської Республіки, Законами Латвійської Республіки «Про охорону навколишнього середовища», «Про прозорість інформації» та іншими.

Відповідно до ст. 100 Основного Закону Латвійської Республіки – кожна людина має право на свободу вираження, яке включає в себе право вільно отримувати, зберігати і поширювати інформацію та висловлювати свої погляди, а у ст. 115 визначено, що держава захищає право кожного на життя в сприятливому середовищі, надаючи інформацію про стан навколишнього природного середовища та піклуючись про його збереження та поліпшення [94].

У ст. 1 Закону Латвійської Республіки «Про прозорість інформації» інформація означає повідомлення або набір повідомлень в будь-якій технічно можливій формі фіксації, зберігання або передачі [173].

Відповідно до ст. 1 Закону Латвійської Республіки «Про охорону навколишнього середовища» екологічна інформація – це інформація про:

а) стан навколишнього середовища, включаючи повітря і атмосферу, воду, ґрунт, глибину підземних зон, ландшафти, природу, включаючи водно-болотні угіддя, прибережні та морські райони, біорізноманіття та його компоненти, включаючи генетично модифіковані організми, та взаємодію цих компонентів навколишнього середовища;

б) фактори, що впливають на навколишнє середовище (наприклад, скидання хімічних речовин, енергії, запахів, шуму, радіації або відходів та інших скидів у навколишнє середовище);

в) заходи, включаючи документи з планування політики та інші плани, програми, екологічні угоди, законодавство та дії, які мають або можуть мати вплив на компоненти навколишнього середовища та екологічні детермінанти або спрямовані на захист навколишнього середовища, а також аналіз витрат і вигод та інші економічні аналізи й припущення, що використовуються стосовно цих заходів;

г) звіти та звіти про охорону навколишнього середовища, включаючи імплементацію екологічного законодавства;

д) стан здоров'я та безпеку осіб, умов життя та культурних об'єктів і споруд у тій мірі, в якій вони є або можуть бути зачеплені станом

навколишнього середовища, факторами, що впливають на навколишнє середовище, або зазначених заходів [170].

Ст. 7 вище зазначеного закону закріплює публічні права громадян на екологічну інформацію. Відповідно до яких, громадськість має право отримувати екологічну інформацію від державних установ у письмовій, аудіозаписній, візуальній, електронній чи в іншій формі та бути поінформованими [170].

Заявник може отримати екологічну інформацію від органів державної влади або органів місцевого самоврядування, та їх посадових осіб.

Відповідно до ст. 10 Закону Латвійської Республіки «Про охорону навколишнього середовища» закріплюються повноваження органів державної та муніципальної влади, зокрема:

Збирати та оновлювати екологічну інформацію, що знаходиться в їх розпорядженні. 2. Надавати громадськості інформацію про стан довкілля, що знаходиться в їх розпорядженні. 3. Призначати відповідального координатора чи посадову особу, яка забезпечить доступність громадськості до екологічної інформації та надаватиме заявнику необхідну допомогу в формулюванні чи роз'ясненні заяви. 4. Інформувати громадськість про свої права та можливості отримання інформації. 5. Створювати та оновлювати публічно доступні, вільні бази даних, що містять інформацію про стан довкілля або надавати таку інформацію іншим установам, які ведуть такі бази даних. 6. Встановлює систему обліку екологічної інформації, що знаходиться в її розпорядженні [170].

Основним органом, який здійснює екологічне інформування громадян є Державний екологічний, геологічний і метеорологічний центр Латвії. Він готує та публікує національний звіт про стан довкілля один раз на чотири роки, включаючи інформацію про якість довкілля, екологічне навантаження тощо. Також, слід зазначити, що вся екологічна інформація та звіти публікуються на сайті Міністерства охорони навколишнього природного середовища та регіонального розвитку Латвійської Республіки.

Екологічна інформація надається в найкоротші терміни, але не пізніше одного місяця з дня отримання запиту. З урахуванням обсягу та складності запитуваної інформації термін для надання відповіді може бути продовжений до двох місяців, про що повідомляється заявника. Вона надається безкоштовно, якщо міститься в розпорядженні органів державної та муніципальної влади. Законодавець передбачає стягнення плати за відповідь на запит, у випадках обробки чи додаткової підготовки. Про це інформується заявник.

Інформація про стан довкілля повинна надаватись у тій формі чи форматі, яка зазначена у заяві, однак законодавець допускає змінення відповіді в двох випадках: 1) запитувана інформація вже доступна в іншій формі чи форматі; 2) є вагома причина надання інформації у формі або форматі, про це заявник повинен бути письмово повідомлений [170].

Латвійське законодавство передбачає випадки обмеження на отримання екологічної інформації, якщо це зокрема стосується інформації про екологічні зони, розкриття яких може зашкодити охороні навколишнього середовища або може загрожувати суспільній небезпеці тощо.

Третьою балтійської державою є Естонія. Доступ до екологічної інформації в Естонській Республіці регламентується наступними законодавчими актами: Конституцією Естонської Республіки від 28 червня 1992 р., Загальною частиною Закону Естонської Республіки «Про екологічний кодекс» від 16 лютого 2011 р., Законом Естонської Республіки «Про інформаційні послуги» від 14 квітня 2004 р., Законом Естонської Республіки «Про публічну інформацію» від 15 листопада 2000 р. та іншими.

Відповідно до ст. 44 Конституції Естонської Республіки «кожна людина має право вільно отримувати інформацію, яка поширюється для громадського користування. Всі органи державної влади, органи місцевого самоврядування та їхні посадові особи за законом зобов'язані надавати естонським громадянам інформацію про свою діяльність на прохання своїх громадян, за винятком даних, публікація яких заборонена законом або призначена виключно для внутрішнього використання. Відповідно до встановленого законом порядку,

естонський громадянин має право ознайомитися з інформацією, що міститься в органах державної влади та органах місцевого самоврядування, а також в архівах державних та місцевих органів влади» [90].

Основним спеціальним нормативно-правовим актом, який регулює право на доступ до екологічної інформації є Загальна частина Закону «Про екологічний кодекс» від 16 лютого 2011 р., який регламентує процедуру отримання екологічної інформації, строки, підстави відмови тощо. Відповідно до ст. 23 Загальної частини Закону «Про екологічний кодекс» кожна людина має право на навколишнє середовище, яке відповідає його або її потребам для здоров'я та благополуччя, до якого він або вона піддається [152].

Аналіз діючого законодавства Естонської республіки дає змогу зробити висновок, що екологічна інформація – це інформація в письмовій, видимій, звуковій, електронній або будь-якій іншій матеріальній формі, що стосується:

1) елементів навколишнього середовища, таких як повітря, атмосфера, вода, ґрунт, земля, ландшафти та природні території, включаючи водно-болотні угіддя; стан морських вод, природне різноманіття та взаємодія між компонентами природи, включаючи генетично модифіковані організми;

2) такі фактори, як речовини, енергія, шум, пробліскове світло, вібрація, радіація або відходи, включаючи радіоактивні відходи та викиди, які впливають або можуть вплинути на елементи навколишнього середовища;

3) заходи, включаючи адміністративні заходи, такі як законодавство, плани, програми, екологічні угоди та заходи, які впливають або можуть вплинути на елементи та фактори навколишнього середовища, а також заходи або діяльність, спрямовані на захист цих елементів навколишнього середовища;

4) звіти про виконання екологічного законодавства;

5) аналіз доходів і витрат та інших економічних аналізів і прогнозів, що використовуються в заходах і діях;

6) здоров'я та безпеку людини, включаючи забруднення питної води та харчового ланцюга [152].

Кожен громадянин має право вимагати надання йому публічної інформації про довкілля, шляхом подання заявки на роз'яснення відповідно до Закону про реагування на Меморандум про взаєморозуміння та запиту на роз'яснення або на підставі Закону «Про публічну інформацію» або іншого акту. Для того, щоб отримати необхідну інформацію особа повинна подати запит в усній чи письмовій формі (особисто, поштою, факсом або електронною поштою).

Обов'язковими елементами запиту згідно параграфу 14 Закону Естонської Республіки «Про публічну інформацію» повинні бути: прізвище та ім'я особи або найменування установи, яка вимагає надання інформації; контактну інформацію для відповіді (поштову або електронну адресу або номер факсу або телефону); бажану форму відповіді; зміст необхідної інформації [174].

При цьому законодавство не зобов'язує особу, яка вимагає надання інформації, розкривати мету свого запиту або іншим чином обґрунтовувати запит. Окрім того, законодавством чітко регламентовані підстави відмови від надання екологічної інформації. До них належить: розкриття інформації може завдати шкоди правам інтелектуальної власності; інформація надається добровільно адміністративному органу без юридичного зобов'язання, а особа, яка володіє інформацією, не погоджується на випуск екологічної інформації [152].

Інший алгоритм дій реалізується при виникненні реальної екологічної небезпеки, а також при виникненні істотно-негативного впливу на довкілля, викликаного природними факторами. У такому випадку інформується будь-яка особа, яка може постраждати від цих негативних факторів, з метою реалізації її права самостійно мінімізувати шкідливий вплив на здоров'я.

Таку інформацію зобов'язане надавати Міністерство охорони навколишнього середовища Естонської Республіки. Вона передається засобами масової інформації або шляхом розповсюдження в мережі Інтернет або будь-яким іншим чином, що забезпечує її ефективну публічність. Якщо стане очевидним, що небезпека відсутня або ліквідована, адміністративний орган,

який повідомив про небезпеку, зобов'язаний повідомити про відсутність небезпеки. Загальними вимогами для екологічної інформації є забезпечення її доступності, своєчасності, зрозумілості і точності.

Проте існують певні недоліки естонського законодавства у визначеній сфері, а саме відсутність єдиного нормативно-правового акту, що регламентував би весь комплекс питань пов'язаних з реалізацією права на доступ до екологічної інформації.

Екологічна криза гостро відчувається у повсякденному житті людини. Тому законодавчі органи різних країн світу змінюють та вдосконалюють своє законодавство задля кращої поінформованості громадян, збереження благополучного навколишнього середовища для населення. Республіка Білорусь не стала винятком. Розвиток інформаційного суспільства є одним з національних пріоритетів Республіки Білорусь і розглядається як загальнонаціональне завдання, що вимагає об'єднання зусиль держави, бізнесу і громадянського суспільства [125].

Після розпаду Радянського Союзу Білорусь, проголосивши незалежність, почала розбудовувати свою демократичну державу з новітнім законодавством. Питання доступу до екологічної інформації регулюється низкою законодавчих актів. Зокрема, ст. 34 Конституції Республіки Білорусь визначає, що: «громадянам Республіки Білорусь гарантується право на отримання, зберігання і поширення повної, достовірної та своєчасної інформації про діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування, громадських об'єднань, про політичне, економічне, культурне та міжнародне життя, стан навколишнього середовища». Ст. 46 Основного Закону Республіки Білорусь закріплює право кожного громадянина на сприятливе навколишнє середовище і на відшкодування шкоди, заподіяної порушенням цього права [88].

Основним законодавчим актом у екологічній сфері є Закон Республіки Білорусь «Про охорону навколишнього середовища» від 26 листопада 1992 року, згідно зі ст. 1 даного правового акту екологічна інформація – це документована інформація, що містить відомості про стан навколишнього

середовища, впливи на неї і заходи щодо її охорони, а також про впливи навколишнього середовища на людину, склад якої визначається вище зазначеним Законом, іншими законодавчими актами Республіки Білорусь і міжнародними договорами; екологічна інформація загального призначення – це екологічна інформація, призначена для загального користування в силу виконання власниками екологічної інформації обов'язків, покладених на них законодавством Республіки Білорусь, і поширювана або безоплатно надається відповідно до цього Закону [126].

Кожен громадянин Республіки Білорусь має визначені екологічні права, зокрема вони стосуються сприятливого навколишнього середовища; відшкодування шкоди, завданої порушенням вище зазначеного права; отримання, зберігання і поширення повної, достовірної та своєчасної екологічної інформації; звернення до органів державної влади та їх посадових осіб для отримання екологічної інформації.

Вся екологічна інформація міститься у Державному фонді даних про стан навколишнього середовища. Державний фонд даних – це реєстри, які ведуться Міністерством природних ресурсів і охорони навколишнього середовища Республіки Білорусь, органами державної влади та іншими державними організаціями. Перелік відомостей, що містяться в таких реєстрах розміщуються в доступному для громадян місці (на інформаційних стендах, табло) і на своїх офіційних сайтах в мережі Інтернет. Порядок формування та ведення Державного фонду даних про стан навколишнього середовища і впливи на неї встановлюється Радою Міністрів Республіки Білорусь [126].

Відповідно до ст. 74 Закону Республіки Білорусь «Про охорону навколишнього середовища», до складу екологічної інформації включаються відомості: 1) про стан навколишнього середовища, в тому числі атмосферного повітря, вод, земель (включаючи ґрунти), рослинного і тваринного світу та їхнє біологічне різноманіття, природні ландшафти, біотопи, інші природні об'єкти, а також про генно-інженерні організми і мікроорганізми; 2) про вплив на навколишнє середовище речовин, а також енергії, шуму, випромінювання та

інших фізичних факторів; 3) про рішення органів державної влади щодо господарської та іншої діяльності юридичних осіб, пов'язаних зі шкідливим впливом на навколишнє середовище або її охороною; 4) про акти законодавства Республіки Білорусь, про програми та заходи щодо раціонального використання природних ресурсів і охорони навколишнього середовища, концепції, стратегії, схеми, плани дій, програми і заходи, реалізація яких впливає або може впливати на навколишнє середовище, а також обґрунтування необхідності їх прийняття, включаючи фінансово-економічні обґрунтування тощо [126].

Екологічна інформація формується в результаті проведення моніторингу навколишнього середовища; проведення вимірювань у даній галузі; ведення державного обліку в галузі охорони довкілля; ведення обліку використовуваних природних ресурсів і їх впливів на навколишнє середовище; ведення баз даних, що містять інформацію про стан навколишнього середовища; видачі спеціальних дозволів (ліцензій) на здійснення діяльності, пов'язаної з впливом на довкілля, інших дозволів і документів, на підставі яких здійснюється природокористування, внесення змін і (або) доповнень до цих дозволів та інших документів, призупинення, відновлення, продовження, припинення їх дії або анулювання; проведення оцінки впливу на навколишнє середовище; проведення екологічної експертизи; здійснення контролю в галузі охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів; проведення екологічного аудиту; проведення екологічної сертифікації; здійснення нормування в галузі охорони навколишнього середовища; розробки та реалізації програм і заходів щодо раціонального використання природних ресурсів і охорони довкілля [126].

Екологічна інформація надається і поширюється в усній, письмовій, електронній, аудіовізуальній або іншій формі. Згідно з законодавством Республіки Білорусь екологічна інформація поділяється на два види.

До першого виду належить екологічна інформація загального призначення, що надається або розповсюджується відповідно до Закону «Про охорону навколишнього середовища».

Другий вид регламентую спеціалізовану екологічну інформацію, що надається і поширюється відповідно до інших галузей законодавства (про архітектурну, містобудівну та будівельну діяльності, про бюджет і фінанси, про інтелектуальну власність тощо).

Віднесення екологічної інформації, що стосується факту заподіяння екологічної шкоди, до спеціалізованої екологічної інформації забороняється.

Таким чином, поняття та види екологічної інформації в Республіці Білорусь нормативно закріплені, але не деталізовані. Деталізація забезпечується положеннями Орхуської конвенції, яка в 1999 році була ратифікована Указом Президента. Також привертає увагу той факт, що законодавець оперує поняттям «інформація про стан навколишнього середовища», хоча, на нашу думку, поняття «екологічна інформація» є значно ширшим за своїм змістом.

Продовжуємо аналіз ще однієї пост радянської країни Грузії. Здобувши незалежність грузинські законодавці поступово почали приділяти увагу екологічній поінформованості своїх громадян.

Грузинські науковці вважають, що існує дві основні причини глобальних екологічних проблем: 1) науково-технічний прогрес породжує ріст цих проблем, які потрібно вирішувати на усіх етапах розвитку держави; 2) охорона навколишнього середовища в Грузії не є пріоритетним напрямом державної політики [76, 170].

На нашу думку, аналіз грузинського законодавства у сфері доступу до екологічної інформації є дуже актуальним на сьогодні та може бути корисним для зміни та вдосконалення українського законодавства у цій сфері, адже обидві держави є пострадянськими та здобули незалежність в один період часу. Він потрібен для усунення недоліків та реформування усієї системи доступу до інформації про стан навколишнього середовища.

Доступ до екологічної інформації в Грузії регулюється низкою законодавчих актів. Зокрема, ст. 24 Конституції Грузії від 24 серпня 1995 року закріплює, що кожна людина має право вільно отримувати та поширювати інформацію, висловлювати свою думку усно, письмово або в інший спосіб. Основний Закон Грузії визначає випадки обмеження вищезазначеного права, зокрема, відповідно до п. 4 ст. 24 таке право може бути обмежене законом, якщо це необхідно для захисту національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки, попередження злочинності, захисту права і гідності інших осіб, конфіденційної інформації, а також для запобігання розголошенню інформації або забезпечення незалежності та неупередженості суду [89].

Згодом був прийнятий Закон Грузії «Про захист навколишнього середовища» від 10 грудня 1996 року. Відповідно до ст. 4 даного Закону навколишнє середовище – це поєднання природного середовища і довкілля (культурного середовища), яке включає в себе живі і неживі природні елементи, природний і антропогенний ландшафти тощо. Під природним середовищем законодавство Грузії розуміє, що це складова частина навколишнього середовища, яка включає взаємопов'язані природні елементи і сформовані ними природні ландшафти. Охорона навколишнього середовища являє собою поєднання адміністративних, економічних, технологічних, політико-правових та соціальних заходів для забезпечення стійкості і відновлення існуючого природного балансу в навколишньому середовищі [159]

Інформація про навколишнє середовище – це вся інформація представлена в письмовій, візуальній, електронній, вироблений або будь-якій матеріальній формі за наступними темами:

- 1) стан екологічних елементів, таких як повітря, атмосфера, вода, ґрунт, земля, ландшафт, природні об'єкти, включаючи болото, берегову лінію і морську зону, біорізноманіття та його компоненти, включаючи генетично модифіковані організми та взаємодія цих елементів;

2) фактори, такі як енергія, шум, випромінювання і відходи, включаючи радіоактивні відходи, хімічні речовини, викиди й інше забруднення, що впливають або можуть впливати на стан екологічних елементів;

3) заходи (включаючи адміністративні заходи), такі як політика, законодавство, плани, програми, природоохоронні угоди, а також заходи, які впливають або можуть вплинути на екологічні елементи, а також на ті види діяльності, які існують для захисту цих елементів;

4) повідомляє про здійснення природоохоронного законодавства;

5) витрати, вигоди та інші економічні аналізи й допущення, які використовуватимуть у рамках передбачених заходів;

6) здоров'я і безпеки людини, в тому числі забруднення ланцюга харчових продуктів, умов життя людини, об'єктів культури та стану суміжних будівель, оскільки вони впливають або можуть вплинути на: стан екологічних елементів, фактори, заходи та витрати [159].

Закон Грузії «Про захист навколишнього середовища» зобов'язав Міністерство охорони навколишнього середовища та сільського господарства Грузії здійснювати гео-екологічну оцінку та підготовку екологічної інформації щодо областей, басейнів річок і водойм, територіальних вод Чорного моря, континентального шельфу, виключної економічної зони, існуючих гідрометеорологічних та геодинамічних процесів, а також забезпечити доступ до екологічної інформації грузинським громадянам.

Відповідно до ст. 14 вищезазначеного Закону для інформування громадськості Міністр охорони навколишнього середовища та сільського господарства Грузії один раз на чотири роки затверджує національну доповідь про стан навколишнього природного середовища [159]. Правила складання національної доповіді про стан навколишнього середовища визначається урядом Грузії. Витрати, пов'язані з публікацією та розповсюдженням національних звітів, фінансуються з державного бюджету.

У системі Міністерства охорони навколишнього середовища та сільського господарства Грузії функціонує Екологічний інформаційно-освітній

центр (далі – Центр), метою якого є підвищення екологічної обізнаності, підготовки, перепідготовки, сертифікації, кваліфікації та викладання [159].

Розмір плати за послуги, що надаються Центром, визначається Постановою Уряду Грузії.

30 жовтня 2001 року на території Грузії набрала чинності Орхуська конвенція «Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості у процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосується довкілля» від 1998 р. Основоположними засадами даної Конвенції є:

1) доступ громадськості до екологічної інформації – це стосується, наприклад, питання шкідливого пливу на навколишнє середовище чи здоров'я людини;

2) громадськість має право брати участь у вирішенні екологічних проблем;

3) право на апеляцію – у випадку порушення вище зазначеного права або природоохоронного законодавства [159].

Орхуська конвенція зобов'язала державні органи як Грузії, так усіх держав-членів, що підписали та ратифікували даний міжнародний договір забезпечити, у межах національного законодавства, процедури надання громадськості екологічної інформації.

Відповідно до ст. 2 Конвенції «екологічна інформація» означає будь-яку інформацію в письмовій, аудіовізуальній, електронній чи будь-якій іншій матеріальній формі про:

А) стан таких складових навколишнього середовища, як повітря і атмосфера, вода, ґрунт, земля, ландшафт і природні об'єкти, біологічне різноманіття та його компоненти, включаючи генетично змінені організми, та взаємодію між цими складовими;

Б) фактори, такі як речовини, енергія, шум і випромінювання, а також діяльність або заходи, включаючи адміністративні заходи, угоди в галузі навколишнього середовища, політику, законодавство, плани і програми, що впливають або можуть впливати на складові навколишнього середовища,

зазначені вище в підпункті А), і аналізі затрат і результатів та інший економічний аналіз і припущення, використані в процесі прийняття рішень з питань, що стосуються навколишнього середовища;

В) стан здоров'я та безпеки людей, умови життя людей, стан об'єктів культури і споруд тією мірою, якою на них впливає або може вплинути стан складових навколишнього середовища або через ці складові, фактори, діяльність або заходи, зазначені у підпункті Б) [85].

На органи державної влади Грузії покладено обов'язок постійно поновлювати екологічну інформацію, яка стосується роду їх діяльності та створити обов'язкові системи для забезпечення належного надходження в державні органи інформації про заплановані та здійснювані заходи, які можуть істотно впливати на навколишнє середовище (ст. 5 Конвенції) [85].

Всі питання процедури отримання екологічної інформація регламентуються Загальним адміністративним кодексом Грузії (далі – Кодекс) прийнятим 25 червня 1999 року.

Відповідно до ст. 28 Кодексу доступ до публічної інформації відкритий, крім випадків, передбачених законодавством та персональними даними, державною або комерційною таємницею. Органи державної влади Грузії зобов'язані забезпечити активне розголошення публічної інформації у порядку та на умовах, встановлених відповідним підзаконним нормативним актом [67].

Під публічною інформацією законодавець розуміє офіційний документ, до якого належать усі креслення, моделі, плани, фотографії, електронна інформація, відео та аудіо записи, а також інформація, яка отримана, опрацьована або створена державними органами влади Грузії.

Ст. 36 Кодексу визначає відповідальну особу (державного службовця) за забезпечення доступу до публічної інформації та активну її публікацію. Відповідно до ст. 37 Загального адміністративного кодексу Грузії кожна людина має право запросити публічну інформацію у тому стані і формі, у якій вона існує, а також ознайомитися з інформацією в оригіналі. Якщо існує ризик

пошкодження оригіналу, державна установа зобов'язана надати можливість ознайомитись із завіреною копією [67].

Для того, щоб отримати інформацію, особа особисто подає письмову заяву на її отримання. Заява – це письмове прохання задля видачі окремих адміністративно-правових актів щодо отримання права на доступ до інформації, яка цікава заявнику. До реквізитів заяви слід віднести: назва адміністративного органу, до якого звертається заявник; особистість і адреса заявника; вимога; дату подачі заявки і підпис заявника; список документів, які додаються до заяви в разі їх існування.

У разі необхідності у заяві вказується обґрунтування чи мета запиту публічної інформації. Також в Кодексі регламентована можливість отримання інформації від чужого імені (наприклад, представником чи іншою довіреною особою) за умови представлення нотаріального доручення або іншої згоди завіреної адміністративним органом.

Ст. 38 Кодексу визначає, що державна установа зобов'язана надавати доступ до копій публічної інформації. Не допускається встановлювати будь-який збір за публікацію публічної інформації, за винятком сплати необхідної суми для копіювання [67].

Відповідь на отримання інформації надається державними органами негайно або протягом 10 днів, якщо запит публічної інформації вимагає пошуку та обробки окремих документів із значними обсягами або ж консультування державного органу зі своїм структурним підрозділом або іншим державним агентством в іншому районі. Якщо публічна інформація вимагає періоду 10 днів, державний орган повідомляє про це заявника.

Після отримання заяви державний орган влади може відмовити у видачі запитуваної інформації у випадках передбачених грузинським законодавством, про це він повідомляє заявника негайно. Підставами відмови слід вважати:

- 1) якщо запитувана інформація є державною, комерційною чи особистою таємницею;
- 2) якщо така інформація не підвідомча органу до якого направлена заява;

- 3) якщо така інформація є у вільному доступі в мережі Інтернет;
- 4) якщо не дотримані норми та реквізити заявки та інші [67].

Доступ до публічної інформації надається безкоштовно, однак вартість копій документів сягає від 0,05 грузинських ларів (це приблизно – 0,43 копійки відповідно до курсу валют станом на червень 2021 р.) за аркуш А4 та А3, друк на принтері – 0,1 грузинських ларів (це приблизно – 0,85 гривні відповідно курсу валют станом на червень 2021 р.) за аркуш, запис інформації на компакт-диск – 2,6 грузинських ларів (це приблизно 22,21 гривень відповідно до курсу валют станом на червень 2021 р.), запис на дискету вартує 1,3 грузинських ларів (це приблизно 11,11 гривень відповідно до курсу валют станом на червень 2021 р.), 1 година відеоінформації коштує 2,7 грузинських ларів (це приблизно 23,07 гривень відповідно до курсу валют станом на червень 2021 р.), а 1 година аудіоінформації сягає 0,5 грузинських ларів (це приблизно 4,27 гривень відповідно до курсу валют станом на червень 2021 р.). Однак існують винятки, зокрема у випадку, якщо інформація існує в електронній формі і її надсилають у такій формі заявнику.

Завершимо аналіз пост радянських держав на законодавстві Молдови, як країни з якою межує Україна. Адже після розпаду Радянського Союзу держави-союзники почали створювали нові законодавчі акти задля реформування своєї еколого-правової системи. Державні органи спрямували значні зусилля на досягнення вільного доступу до офіційної екологічної інформації, однак вони залишаються неефективними до теперішнього часу. Це пояснюється невідповідністю практичного доступу до офіційної екологічної інформації в Республіці Молдова з необхідності забезпечення свободи слова громадян. Немає чіткої політики щодо реалізації цих прав, а також відсутній систематичний контроль за застосуванням законодавства урядом та парламентом.

Доступ до екологічної інформації у Молдові регулюється низкою нормативно-правових актів, зокрема: Конституцією від 27.08.1994 р., Постановою Уряду «Про затвердження Положення про доступ громадськості

до екологічної інформації» від 30.12.2016 р., «Про доступ до інформації, участь громадськості у процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосується довкілля» (Орхуська Конвенція) від 25.06.1998 р., Закон Республіки Молдова «Про доступ до інформації» від 11.05.2000 р. та інші.

Відповідно до статті 34 Конституції Республіки Молдова право особи на доступ до будь-якої інформації, що стосується громадських справ, не може бути обмеженим. Влада відповідно до своєї компетенції зобов'язана забезпечувати достовірне інформування громадян про громадські справи та з питань особистого характеру. Право на інформацію не повинно завдавати шкоди заходам, спрямованим на захист громадян, або національній безпеці. Засоби масової інформації, як державні, так і приватні, зобов'язані забезпечувати достовірне інформування громадськості [97]. Стаття 37 закріплює право кожного громадянина на безпечне для життя та здоров'я навколишнє середовище, а також на безпечні продукти харчування та предмети побуту. Держава гарантує кожному громадянину право на вільний доступ до достовірної інформації про стан природного середовища, умов життя та праці, якості харчування і предметів побуту та її розповсюдження. Приховування або викривлення інформації про шкідливі для здоров'я людей фактори заборонено законом. Фізичні та юридичні особи несуть відповідальність за шкоду, заподіяну здоров'ю та майну особи внаслідок екологічного правопорушення [97].

Відповідно до пункту 3 Постанови Уряду «Про затвердження Положення про доступ громадськості до екологічної інформації» від 30.12.2016 р. екологічна інформація – це будь-яка інформація в письмовій, аудіовізуальній, електронній чи будь-якій іншій матеріальній формі:

про стан елементів навколишнього середовища, таких як повітря й атмосфера, вода, ґрунт, надра, земля, ландшафт і природні території, в тому числі водно-болотні угіддя, біологічне різноманіття і його компоненти, включаючи генетично змінені організми, а також про взаємодію цих елементів,

включаючи якість життя і умови, які можуть вплинути на здоров'я і благополуччя людини;

б) про фактори, такі як речовина, енергія, шум, випромінювання, відходи, включаючи радіоактивні відходи, викиди, скиди в навколишнє середовище, які впливають або можуть вплинути на компоненти навколишнього середовища, передбачені в підпункті а);

в) про заходи (в тому числі адміністративні), такі як політика, законодавство, плани, програми, угоди, які укладаються між органами публічної влади та приватними особами та / або юридичними особами, що стосуються навколишнього середовища, види діяльності, що впливають або можуть впливати на компоненти і фактори, передбачені в підпунктах а) і б), а також про заходи або дії, спрямовані на захист компонентів, зазначених у підпункті а);

г) про доповіді щодо впровадження екологічного законодавства;

д) про аналізи витрат та/або прибутків, інших економічних аналізів і прогнозів, використаних в рамках заходів, зазначених у підпункті в);

е) про забруднення харчового ланцюга (за потребою), про умови життя людини, про пам'ятники, культурно-історичні та археологічні ансамблі і пам'ятки, будь-якого виду будівлі в тій мірі, в якій вони порушені або можуть бути порушені станом елементів навколишнього середовища [133].

Щоб гарантувати доступ до інформації, правосуддя і участь громадськості в прийнятті рішень у сфері охорони навколишнього середовища, Республіка Молдова ратифікувала Конвенцію про доступ до інформації, правосуддя та участі громадськості в прийнятті рішень з питань довкілля, підписана в Орхусі 25 червня 1998 р.

Республіка Молдова була першою країною, яка ратифікувала Орхуську конвенцію Постановою парламенту № 346-IV від 7 квітня 1999 року.

На національному рівні доступ до екологічної інформації у формі запиту й надання екологічної інформації здійснюється відповідно до положень Закону № 982-XIV від 11 травня 2000 «Про доступ до інформації» та «Положення про

доступ громадськості до екологічної інформації», затверджене Постановою Уряду № 1 467 від 30 грудня 2016 р.

Закон № 982 від 11.05.2000 р. «Про доступ до інформації» спрямований на оптимізацію процесу інформування населення і контролю з боку громадян за діяльністю органів державної влади та державних установ, а також на стимулювання формування думок і активної участі населення в прийнятті рішень в демократичному дусі [149].

Згідно з положеннями пункту 7 Постановою Уряду «Положення про доступ громадськості до екологічної інформації», наявна в установі екологічна інформація надається заявнику з моменту її отримання, але не пізніше 15 робочих днів з дати реєстрації запиту на доступ до інформації. Згідно з пунктом 8 вище зазначеної Постанови, якщо обсяг та складність запитаної інформації настільки великі, що термін в п'ятнадцять робочих днів, не може бути дотриманий, екологічна інформація надається заявнику протягом двадцяти робочих днів з дня отримання запиту органами державної влади. У таких випадках заявник повинен бути проінформований якомога швидше, але не пізніше, ніж за п'ять днів до закінчення початкового періоду, про продовження періоду відповіді і причини, на основі яких продовжено термін надання відповіді на запит [133].

Письмовий запит повинен містити три основні реквізити, зокрема: 1) достатні і переконливі дані для ідентифікації запитуваної інформації (її частини або частин); 2) прийнятний спосіб отримання запитаної інформації; 3) ідентифікаційні дані заявника [133].

Запит може бути поданий в усній формі у випадках, коли можлива позитивна відповідь, з негайним задоволенням запиту про надання інформації. Якщо провайдер має намір відмовити в доступі до запитуваної інформації, він інформує про це заявника та про можливості подання письмового запиту.

Якщо запит носить загальний характер, не зрозумілий або не дозволяє ідентифікувати запитувану інформацію, орган державної влади просить заявника якомога швидше і не пізніше терміну, зазначеного в Постанові Уряду

«Положення про доступ громадськості до екологічної інформації», вказати, що він запитує.

Запит інформації може бути перенаправлений до іншого органу державної влади або органу місцевого самоврядування, який володіє відповідною екологічною інформацією з обов'язковим повідомленням про це запитувача, а також за згодою заявника, протягом 3 робочих днів з моменту отримання запиту в двох випадках:

а) така інформація не перебуває у розпорядженні повідомленого постачальника;

б) така інформація, що зберігається в іншого провайдера, більш повно задовольнить інформаційний інтерес заявника [133].

Агентство з навколишнього середовища може відмовити в запиті інформації на підставі положень, визначених у молдавському законодавстві, у випадку, якщо заявник узагальнено описав дані екологічної інформації, які він хоче отримати протягом двадцяти робочих днів з дати передачі органом державної влади вказівок специфікації.

Доступ до складених і збережених реєстрів, публічних списків екологічної інформації, що зберігаються в електронному вигляді, і консультації на місці для отримання необхідної екологічної інформації є безкоштовними.

Право на інформацію не є абсолютним правом, відповідно, в доступі до екологічної інформації може бути відмовлено, у випадках, які стосуються недоторканності приватного життя або особистих даних, національної безпеки або державної чи комерційної таємниці.

Заявник, який вважає, що його запит про надання екологічної інформації був необґрунтовано відхилений, повністю або частково проігнорований або вирішений невідповідним чином з боку органу державної влади, може звернутися з попереднім запитом до голови цього органу державної влади, а останній у свою чергу здійснює розслідування дій або бездіяльності органу державної влади, який надавав відповідь на запит.

Положення також визначає, що заявник може звернутися до суду для захисту свого екологічного права та інтересу на основі Закону «Про адміністративне правопорушення».

Підсумовуючи вище викладений матеріал, варто зауважити, що на країни Балтії та Молдови містять у своєму арсеналі більш прогресивні норми у сфері доступу до екологічної інформації ніж у Республіці Білорусь, хоча Естонія все ж таки не володіє таким вдосконаленим законодавством у даній сфері ніж Литва і Латвія. Варто підкреслити те, що законодавство країн Балтії та Молдови знаходяться на одному рівні з українським. Будучи безпечними в минулому, на сучасному етапі розвитку, дані еколого-правові відносини зазнали змін та потребують удосконаленого законодавчого регламентування.

3.3. Правове забезпечення доступу до екологічної інформації в країнах Азії

Особливий науковий інтерес викликає досвід правового регулювання надання та отримання екологічної інформації в країнах Азії. Це пов'язано, насамперед, з двома основними причинами: проведенням науковцями порівняльно-правових досліджень переважно з країнами ЄС; інтенсивним економічним розвитком з відповідним зростанням антропогенного навантаження на довкілля; традиційним релігійними та філософськими уявленнями про зв'язок людини з природою. «Єдність природи і людини – одне з найважливіших вчень у китайській філософії» – зазначає українська китаєзнавця О.О. Стрижак [186, с. 27].

Китайська Народна Республіка досягла максимального розвитку в сфері науково-технічного прогресу та в економічній сфері, однак китайський уряд зовсім нехтує станом навколишнього природного середовища своєї країни. Поставивши економічне зростання у першочерговий пріоритет, який значно знищив навколишнє природне середовища, яке вже втратило здатність до

самоочищення, а діючі конституційні норми і закони, спрямовані на підтримку навколишнього природного середовища виконуються досить погано.

Варто зазначити, що громадян Китайської Народної Республіки почав турбувати стан довкілля, що призвело до масових протестів. Після них влада Китаю почала приймати міри щодо збереження навколишнього середовища. Тому доцільно буде розглянути чинне китайське законодавство, адже проведений аналіз може привести до запозичення зарубіжного досвіду і запровадження його в Україні. Слід зазначити, що КНР – це республіка, у якій на високому рівні розвинені інформаційні технології. Тому саме в цій державі можна знайти корисні та цікаві моделі Інтернет-сторінок та порталів, які забезпечують доступ до екологічної інформації; це країна з міцною та розвинутою економікою, показники технічного прогресу одні із самих кращих, кожна п'ята людина у світі є китайцем. Попри всі ці плюси, цікаво розглянути доступ до екологічної інформації за законодавством Китайської Народної Республіки, адже це держава, в якій зберігся комуністичний лад, вона є соціалістичною народною республікою.

У своїй доповіді на 19-му Всекитайському з'їзді Комуністичної партії Китаю (з 19 по 24 жовтня 2017 року) Сі Цзіньпін наголосив: «Ми повинні докласти максимум зусиль для того, щоб перетворити нашу країну на заможну, могутню, демократичну, цивілізаційну, гармонійну та модернізовану соціалістичну державу» [186, с. 26]. Однак критичний стан навколишнього природного середовища до уваги не брався.

Основним законом Китаю є Конституція Китайської Народної Республіки. Це четверта конституція з дня проголошення Народної Республіки, яка була прийнята у 1982 році. У неї вносились зміни, останні з яких відбулись у 2018 році. Однак варто зазначити, що Конституцією не регламентовано право громадян на вільний доступ до екологічної інформації. Відповідно до ст. 26 Конституції КНР держава захищає та покращує середовище проживання та екологічне середовище, а також запобігає забрудненню навколишнього середовища та іншим небезпечним явищам [91].

Отже, Конституція не визначає право вільного доступу до екологічної інформації, що є досить логічним як для соціалістичної країни, натомість бере на себе зобов'язання покращувати навколишнє середовище, запобігати забрудненню, знищенню лісів тощо. Також варто зазначити, що, наприклад, відповідно до положень Конституції, земля, її надра належать державі, тобто громадянам КНР – це означає, що Китай є країною демократичної диктатури народу.

Вперше вільний доступ громадян до екологічної інформації був затверджений Наказом №35 Державного управління охорони навколишнього середовища «Заходи щодо розкриття екологічної інформації (пробна версія)» від 8 лютого 2007 року. Основна мета цього правового документу полягає у регулюванні розкриття екологічної інформації адміністративними департаментами охорони навколишнього середовища (їх ще називають екологічні адміністрації) та підприємствами, підтримуючи права й інтереси громадян, юридичних осіб і інших організацій на доступ до такої інформації, а також сприяння участі громадськості в охороні навколишнього середовища [71].

Ст. 2 вище зазначеного Наказу дає три наступні визначення екологічної інформації, зокрема:

термін «екологічна інформація» включає в себе державну екологічну інформацію та екологічну інформацію підприємства;

термін «державна екологічна інформація» відноситься до інформації, яка виникає або створюється природоохоронними органами при виконанні своїх посадових обов'язків з приводу охорони навколишнього середовища, записується і зберігається в певній формі;

термін «інформація про навколишнє середовище підприємства» стосується впливу на навколишнє середовище, що виникає під час здійснення підприємницької діяльності, вона записується і зберігається у природоохоронних актах підприємства [71].

Варто зазначити, що законодавство КНР визначає, що Державна адміністрація з охорони навколишнього середовища Китаю несе відповідальність за просування, керівництво, координацію та нагляд за розкриттям екологічної інформації по всій країні. Аналогічні зобов'язання покладаються на відділи охорони навколишнього середовища місцевого народного уряду на рівні округу або вище в чітко визначеному адміністративному районі КНР.

Відповідно до ст. 4 Наказу №35 Департамент охорони навколишнього середовища повинен розкривати урядову екологічну інформацію дотримуючись наступних принципів, зокрема: справедливості; зручності; об'єктивності; своєчасності; точності [71].

Юридичні особи Китайської народної Республіки також зобов'язані своєчасно розкривати корпоративну екологічну інформацію відповідно до принципу поєднання добровільного та обов'язкового розкриття.

Відповідно до ст. 35 Наказу №35 громадяни, юридичні особи та інші організації можуть звертатися до відділу охорони навколишнього середовища для отримання державної екологічної інформації [71].

Відділи охорони навколишнього середовища КНР створюють і вдосконалюють системи розкриття екологічної інформації. Зокрема, Головне управління Державної адміністрації з охорони навколишнього середовища виступає в якості організатора з розкриття державної екологічної інформації уряду в своєму власному департаменті, а різні комерційні організації виконують хорошу роботу по розкриттю державної екологічної інформації уряду відповідно до розподілу обов'язків.

Відділ охорони навколишнього середовища місцевого самоврядування на рівні округу або вище повинен організовувати роботу Департаменту по розкриттю екологічної інформації відповідно до фактичної ситуації та нести відповідальність за організацію і реалізацію роботи департаменту по розкриттю державної екологічної інформації.

Ст. 6 вище згаданого Наказу визначає конкретні обов'язки організації, відповідальної за урядову роботу з розкриття екологічної інформації, якими є:

1) створювати положення та правила роботи для розкриття державної екологічної інформації у вищезгаданих відділах органів державної влади та органів місцевого самоврядування;

2) організовувати та координувати державну роботу з розкриття екологічної інформації для різних бізнес-агентств Департаменту по розкриттю екологічної інформації;

3) організовувати ведення та оновлення державної екологічної інформації, розкритої Департаментом по розкриттю екологічної інформації;

4) контролювати та оцінювати урядову роботу з розкриття екологічної інформації різних бізнес-організацій Департаменту по розкриттю екологічної інформації;

5) організувати створення та складання урядових інструкцій щодо розкриття екологічної інформації, урядових каталогів розкриття екологічної інформації та річних звітів щодо розкриття екологічної інформації урядом;

6) контролювати та керувати роботами з розкриття інформації про навколишнє середовище департаментів охорони навколишнього природного середовища нижчого рівня;

7) контролювати розкриття екологічної інформації підприємств, які перебувають у юрисдикції Департаменту по розкриттю екологічної інформації;

8) відповідає за конфіденційний огляд урядової екологічної інформації перед її розкриттям;

9) інші обов'язки Департаменту по розкриттю екологічної інформації, пов'язані з розкриттям екологічної інформації [71].

Фізичні та юридичні особи КНР, які використовують загальнодоступну екологічну інформацію, не повинні завдавати шкоди національним та суспільним інтересам або законним правам та інтересам інших осіб.

Оприлюднення урядом екологічної інформації неможливе без затвердження відповідних національних норм, яке може вимагати Управління

охорони навколишнього природного середовища. Також Департаменти охорони навколишнього природного середовища повинні розкривати державну екологічну інформацію не загрожуючи національній, громадській, економічній безпеці та соціальній стабільності.

Відповідно до ст.11 Наказу №35 Відділи охорони навколишнього середовища повинні активно розкривати громадськості наступну державну екологічну інформацію в рамках своїх обов'язків і повноважень:

- 1) закони, положення, правила, стандарти та інші нормативні документи з охорони навколишнього середовища;
- 2) планування захисту навколишнього середовища,
- 3) стану якості навколишнього середовища;
- 4) екологічну статистику та інформацію про екологічні дослідження;
- 5) аварійні плани, прогнози, виникнення і обробка надзвичайних екологічних ситуацій;
- 6) розподіл і впровадження загального індексу викидів основних забруднюючих речовин, а також видача дозволів на викид забруднюючих речовин;
- 7) результати комплексної експертизи щодо поліпшення стану навколишнього середовища в містах;
- 8) інформацію про види, кількість утворених твердих побутових відходів, інформація про стан їх утилізації;
- 9) документи з оцінки впливу на навколишнє середовище проєкту будівництва, який приймає справу, схвалення документа з оцінки впливу на навколишнє середовище (а саме: результати оцінки впливу на довкілля, результати природоохоронного приймання завершеного будівельного проєкту, елементи, основа, умови, процедури та результати інших адміністративних дозволів на охорону навколишнього середовища);
- 10) предмети, основа, стандарти та порядок збору плати за каналізацію, сума плати за каналізацію, яку повинні сплатити забруднювачі, фактична зібрана кількість та зменшення чи звільнення від сплати;

11) розслідування та перевірка публічних листів і відвідувань, скарг на екологічні проблеми або корпоративне забруднення навколишнього середовища і обробка їх результатів;

12) екологічні адміністративні штрафи, адміністративні перегляди, адміністративні судові дослідження і виконання адміністративних примусових заходів;

13) викиди забруднюючих речовин перевищують національні або місцеві стандарти скидання, або загальні скидання забруднюючих речовин перевищують викиди, затверджені місцевим народним урядом. Списки підприємств з серйозним забрудненням відповідно до загального контрольного індексу;

14) списки підприємств, які постраждали від великих або надзвичайно серйозних аварій або техногенних катастроф, пов'язаних із забрудненням навколишнього середовища, і списки підприємств, які відмовляються виконувати адміністративне стягнення;

15) результати затвердження природоохоронних установ;

16) організацію роботи, робочі обов'язки і контактна інформація відділу охорони навколишнього середовища;

17) інша екологічна інформація, яка повинна розкриватися в законах, нормативних актах і правилах [71].

Департамент охорони навколишнього середовища зобов'язаний створити власний каталог розкриття екологічної інформації відповідно до конкретної галузі, визначеної у згаданих вище пунктах. У свою чергу, Управління охорони навколишнього природного середовища КНР встановлює та вдосконалює механізм перевірки конфіденційності для оприлюднення урядової екологічної інформації та визначає процедури й обов'язки перегляду.

Перед розголошенням урядової інформації про навколишнє середовище відділ охорони навколишнього природного середовища проводить огляд екологічної інформації на відповідність Закону КНР «Про збереження

державної таємниці» та інших законів, нормативно-правових актів та відповідних національних норм.

Департаменти охорони навколишнього середовища не повинні розголошувати державну екологічну інформацію, що стосується державної таємниці, комерційної таємниці та особистої конфіденційності. Однак державна екологічна інформація, що включає комерційну таємницю та особисту конфіденційність, яка може мати великий вплив на суспільний інтерес, може бути розкрита за згодою власника права чи управління охорони навколишнього середовища. Коли відділ охорони навколишнього природного середовища не впевнений, чи може бути розкрита державна екологічна інформація, він повинен повідомити відповідний компетентний орган для визначення відповідності до законів, правил та відповідних національних норм.

Екологічна інформація у Китаї активно розкривається через державні вебсайти, бюлетені, прес-конференції, газети, радіо, телебачення та іншими способами, які є простими для громадськості.

Ст. 14 Наказу №35 ставить досить цікаві терміни, які відсутні як у європейському, так у вітчизняному законодавстві. Тобто державна екологічна інформація, яка підпадає під дію активного оприлюднення, повинна бути розкрита Управлінням охорони навколишнього природного середовища протягом 20 робочих днів з дати формування або зміни екологічної інформації [71]. Проте є закони, які містять інші терміни оприлюднення державної екологічної інформації.

Варто зазначити, що Управління охорони навколишнього середовища Китаю своєчасно оприлюднюють всі каталоги екологічної інформації, вчасно змінюючи його та доповнюючи, а також детально регламентують де можна знайти ту чи іншу екологічну інформацію, адреси офісів та контактні номери телефонів, електронні адреси тощо.

Фізичні та юридичні особи Китаю можуть звертатись до відповідних компетентних органів державної влади та органів місцевого самоврядування із

запитом або заявкою на отримання екологічної інформації. Запит (заявка) оформлюється письмово, із зазначення наступних чітко визначених реквізитів:

1) ім'я або ім'я заявника та контактна інформація; 2) детальний опис урядового вмісту екологічної інформації, що вимагається для розкриття; 3) вимоги до розкриття форми державної екологічної інформації [71].

Запит можна особисто віднести до компетентного органу, або ж надіслати поштою, факсом або ж електронною поштою. Якщо це не можливо тоді запит можна подати в усній формі.

Законодавством КНР визначено перелік обставин, за наявності яких компетентний орган повинен відповідати на кожен запит (заявку) окремо. Зокрема, до таких обставин належать:

1) якщо інформація, заявлена для розкриття, знаходиться в межах обсягу розкриття, заявник повинен бути проінформований про спосіб отримання державної екологічної інформації;

2) якщо інформація, запитувана для розкриття, потрапляє в рамки не розкриття, заявник повинен бути проінформований про те, що державна екологічна інформація не буде розголошена, та причини такого нерозголошення повинні бути пояснені;

3) якщо державна екологічна інформація не розкривається Департаментом або державна екологічна інформація не існує, заявник повинен бути повідомлений про особи, які володіють такою інформацією. Заявнику повідомляють назву та контактну інформацію адміністративного органу, який володіє запитуваною екологічною інформацією;

4) якщо зміст заявки неясний, заявнику повідомляється про зміну або доповнення заявки [71].

Даний перелік обставин є вичерпний, досить зрозумілий та простий.

Відповідь на запит надається протягом 15 днів з дня надходження запиту, однак даний термін може бути продовжений за згодою відповідальної особи за розкриття екологічної інформації, але не більше ніж ще на 15 днів.

Далі перейдемо до аналізу корпоративної екологічної інформації. КНР закликає підприємства добровільно розкривати корпоративну екологічну інформацію, зокрема:

- 1) політику охорони навколишнього середовища, яку здійснює підприємство, щорічна мета та ефективність охорони навколишнього середовища;
- 2) загальне річне споживання природних ресурсів підприємства;
- 3) інвестиції в охорону навколишнього середовища та розвиток екологічних технологій підприємств;
- 4) тип, кількість, концентрація та призначення забруднюючих речовин, що скидаються підприємством;
- 5) будівництво та експлуатація об'єктів охорони навколишнього природного середовища підприємства;
- 6) обробка і видалення відходів, що утворюються підприємством під час виробничого процесу, та відновлення й всебічна утилізація відходів;
- 7) добровільна угода, підписана з управлінням охорони навколишнього природного середовища для поліпшення екологічної поведінки;
- 8) виконання суспільними обов'язками компанії;
- 9) інша екологічна інформація, яка розкривається підприємством добровільно [71].

Відповідно до ст. 20 Наказу № 35 Китайської Народної Республіки підприємства повинні розкривати громадськості наступну екологічну інформацію: 1) назва підприємства, адреса, законний представник; 2) найменування забруднюючих речовин, спосіб скиду, концентрація і загальна кількість, перевищення стандартної та загальної кількості основних забруднюючих речовин; 3) будівництво та експлуатація об'єктів охорони навколишнього природного середовища підприємства; 4) план надзвичайних ситуацій при аваріях із забрудненням навколишнього середовища [71].

Підприємствам заборонено втаємничувати свою комерційну екологічну інформацію, яка зазначена вище, та відмовляти від надання такої інформації зацікавленим суб'єктам посиляючись на нерозголошення комерційної таємниці.

Досить цікавою новинкою є позиція законодавця, який зобов'язує підприємства розкривати екологічну інформацію для населення. Зокрема, підприємства КНР зобов'язані оприлюднити свою екологічну інформацію в основних місцевих засобах масової інформації, в мережі Інтернет або публікуючи щорічний звіт протягом 30 днів з дня оголошення Управлінням охорони навколишнього природного середовища переліку обов'язкового оприлюднення екологічної інформації, який зазначений у ст. 20 Наказу №35 КНР. Департамент охорони навколишнього природного середовища, у свою чергу, наділяється правом перевірки достовірності екологічної інформації, опублікованої підприємством.

Для ефективного та своєчасного опублікування та розповсюдження екологічної інформації підприємствами Управління охорони навколишнього природного середовища нагороджує їх за добровільне розкриття інформації про корпоративну екологічну поведінку та зразкове дотримування законів і правил охорони навколишнього середовища наступними нагородами:

- 1) публічне визнання у великих місцевих засобах масової інформації;
- 2) визначити пріоритетні спеціальні фонди для проєктів з охорони довкілля відповідно до відповідних національних норм;
- 3) пріоритетна рекомендація щодо демонстраційних проєктів з чистого виробництва або демонстраційних проєктів, що фінансуються іншими країнами відповідно до відповідних національних норм;
- 4) інші стимулюючі заходи, передбачені державою [71].

Департамент охорони навколишнього природного середовища встановлює та вдосконалює державну систему оцінювання роботи щодо розкриття екологічної інформації, систему соціального огляду підзвітності, а також регулярно проводить оцінку та огляд урядової роботи з розкриття

інформації про довкілля. Він публікує свій щорічний звіт про державну роботу з розкриття екологічної інформації до 31 березня кожного року.

Щорічний звіт про розкриття інформації про державну екологічну інформацію повинен містити наступні положення щодо:

- 1) органів охорони навколишнього середовища, які активно розкривають державну екологічну інформацію;
- 2) Департаментів охорони навколишнього природного середовища, які розкривають урядову екологічну інформацію та відмовляються розкривати державну екологічну інформацію за заявою;
- 3) обставин звернення до адміністративного розгляду чи адміністративного судового розгляду через не розкриття державної екологічної інформації;
- 4) основних проблем та вдосконалення щодо розкриття державною екологічною інформацією інформації;
- 5) інші питання, про які потрібно повідомити [71].

Отже, даний перелік не є вичерпним. Слід зазначити, що публікація таких звітів є досить позитивним досвідом у сфері доступу до екологічної інформації, який добре впливає на правильне та законне функціонування органів державної влади та органів місцевого самоврядування КНР, а також забезпечує належний доступ громадян до екологічної інформації. У випадках, коли органи державної влади та органи місцевого самоврядування не виконують зобов'язання уряду щодо розкриття природоохоронної інформації відповідно до закону, громадяни можуть подати заяву (скаргу) до Управління охорони навколишнього природного середовища вищого рівня. Департамент охорони навколишнього природного середовища, який отримує заяву (скаргу), уповноважує відділ охорони навколишнього природного середовища нижчого рівня виконувати урядові зобов'язання щодо розкриття екологічної інформації відповідно до чинного законодавства. Громадяни, юридичні особи та інші організації, які вважають, що конкретні адміністративні дії Управління охорони навколишнього природного середовища з розкриття державної екологічної

інформації порушують їх законні права, можуть подати заяву про адміністративний перегляд або подати адміністративний позов відповідно до норм закону.

У випадках порушення Управлінням охорони навколишнього природного середовища наступних обставин, відділ охорони навколишнього природного середовища наказує йому внести виправлення, якщо обставини серйозні, безпосередньо відповідальним особам накладаються адміністративні санкції відповідно до чинного китайського законодавства:

1) невиконання зобов'язання держави щодо розкриття екологічної інформації відповідно до закону;

2) невчасне оновлення змісту державної екологічної інформації, урядових інструкцій щодо розкриття екологічної інформації та урядових каталогів розкриття екологічної інформації;

3) стягування зборів за порушення норм у процесі розкриття державної екологічної інформації;

4) надання державної екологічної інформації через інші організації чи окремих осіб та стягувати плату за надання такої інформації;

5) розкриття державної екологічної інформації, яку не слід розкривати;

6) інші дії, що порушують положення цих заходів [71].

Серйозно забруднюючі підприємства, які порушують положення статті 20 Наказу №35, чиї скиди забруднюючих речовин перевищують національні або місцеві норми скиду, або загальний скид забруднюючих речовин перевищує загальні норми, або якщо викид забруднюючих речовин не оголошений відповідно до вимог, які визначені у законодавстві, органи державної влади та органи місцевого самоврядування у галузі охорони навколишнього природного середовища можуть накладати штраф у розмірі не менше 100 000 юанів (421533,14 гривень станом на червень 2021 р.) відповідно до положень Закону «Про сприяння чистому виробництву» КНР та оголошує про це від свого імені [71].

Отже, слід зазначити, що законодавство Китаю у сфері доступу до екологічної інформації є досить прогресивним та вдосконаленим. Багато китайських вчених та науковців докладають чимало зусиль до створення офіційних державних веб-порталів, які б спростили доступ до екологічної інформації, а також досліджують різноманітні методи отримання екологічної інформації в мережі Інтернет.

Наступною країною, чиє законодавство підлягатиме аналізу, є Японія. Японська Держава – острівна держава в Східній Азії. Її економіка є однією з найпотужніших у світі, індустріалізація та технічний прогрес розвинуті на одному із найкращих рівнів, а також вона є однією з найбільших екологічних країн світу.

Японська Держава досить технічно і вправно бореться із забрудненням навколишнього середовища із використанням сучасних технологій, розробляє та вдосконалює двигуни транспортних засобів для боротьби за чисте повітря впроваджуючи в громадський та особистий транспорт електроавтомобілі, проводить регулярні обстеження стану навколишнього природного середовища; активно розвиває галузі поновлювальних джерел енергії, органи місцевого самоврядування укладають добровільні угоди про контроль забруднення з компаніями, що знаходяться в їхньому регіоні [206]. В Японській Державі діє принцип – забруднювач платить.

Екологічну інформацію в Японській Державі досить легко та зручно знайти. Адже в ній існують офіційні вебсайти, на яких щоденно оновлюють екологічну інформацію. Працюють органи державної влади та органи місцевого самоврядування в галузі охорони навколишнього природного середовища на підставі чітко визначеного плану. Тому доступ до екологічної інформації врегульований в Японії на високому законодавчому рівні та в легкій формі для застосування.

У Японській Державі існують 2 методи отримання інформації: системний та письмовий.

За допомогою системного методу можна отримати інформацію подавши електронну заявку до Спільної електронної служби подачі заявок / повідомлень у містах Японії, зокрема ми розглянемо на зразку Токіо. Даний метод отримання інформації регламентований Наказом «Про розкриття інформації в Токіо». Для отримання інформації у такому вигляді варто зайти на сайт, натиснути кнопку подати заяву, авторизуватись і подати електронний запит.

Розкриття японської екологічної інформації у формі запиту регулюється Законом Японської Держави «Про розкриття інформації, що знаходиться в розпорядженні адміністративних органів» від 14 травня 1999 року. Він визначає чітку форму подання запиту на доступ до інформації, дотримання якої є обов'язковим. Надіслати запит можна по пошті або ж отримати інформацію онлайн. Надання екологічної інформації є платною послугою, окрім надання онлайн інформації вартістю до 300 єн (грошова одиниця Японії). Це приблизно 74 гривні (станом на червень 2021 року). Вартість за такі послуги визначаються індивідуально по кожному запиту та надається рахунок-фактура, де вказуються дані запитувача (прізвище та ініціали, поштова адреса та назва адміністративного документу). Перед наданням відповіді на запит – екологічна інформація перевіряється компетентними органами. Така перевірка потрібна для того, щоб не розкривати персональні дані, а також перевірити чи не відноситься ця інформація до інформації з обмеженим доступом [176].

В'єтнам, офіційна назва Соціалістична Республіка В'єтнам є ще однією азійською державою із соціалістичною формою правління. Вона, звісно, не має такої потужної економіки як Китай та Японія, проте екологічних проблем у неї теж вистачає. Як і більшість країн В'єтнам у першу чергу розвивав промисловість, індустрію. У зв'язку із швидким науковим прогресом геть забули за екологію. Тому нині уряд В'єтнаму занепокоєний станом навколишнього природного середовища.

За словами віце-голови В'єтнамського союзу науково-технічних асоціацій Ньхіма Ву Хай, за останні 5 років соціально-економічний контекст, поточний екологічний стан землі, водні і світові екологічні тенденції значно змінились у

гіршу сторону, що спричинило збільшення забруднення навколишнього середовища. Крім того, існує безліч нормативних актів, пов'язаних з іншими законами, в тому числі багато дублюючих питань, що значно ускладнюють їх застосування [118].

Основним законом СРВ є Конституція Соціалістичної Республіки В'єтнам від 15 квітня 1992 року, яка регламентує у ст. 69, що: «громадяни мають право на свободу слова і друку; мають право на інформацію; мають право зустрічатися, організовуватися і протестувати відповідно до закону» [99].

Проаналізувавши норму Конституції В'єтнаму, можна діти висновку, що в'єтнамські громадяни мають вільний доступ до будь якого виду публічної інформації. Що стосується екологічної інформації – то частково це питання регулюється Законом СРВ «Захист навколишнього середовища» від 23 червня 2014 р., який прийнятий для регулювання прав та інтересів громадян у екологічній сфері, а також на захист довкілля.

Ст. 1 вище зазначеного Закону дає наступне визначення терміну «екологічна інформація»: та означає екологічні дані та дані в формі символів, букв, цифр, зображень, звуків або аналогічних форм. У свою чергу ст. 128 дає інше визначення екологічної інформації, це інформація, яка включає в себе дані про екологічні компоненти, вплив на навколишнє середовище, політику і закони в області охорони навколишнього середовища і природоохоронні заходи [70].

Ці два визначення поняття «екологічна інформація», на нашу думку, несуть однаковий зміст лише іншими словами, хоча положення ст. 128 є більш розгорнутими і чіткішими.

Міністерство природних ресурсів і охорони навколишнього середовища СРВ бере на себе основну відповідальність і координує свою діяльність з міністерствами, філіями і органами місцевого самоврядування у процесі збору та управління екологічною інформацією, а також щодо створення національної екологічної бази даних. Міністерства, відділення та народні комітети на всіх рівнях в рамках своїх завдань і повноважень збирають і керують екологічною

інформацією, створюють екологічні бази даних міністерств, філій і населених пунктів та інтегрують їх з національною екологічною базою даних.

Фізичні та юридичні особи, які керують індустріальними парками, зонами експортної обробки, високотехнологічними парками, промисловими комплексами, виробничими, діловими і сервісними установами, які підпадають під дію звіту про оцінку впливу на навколишнє середовище, відповідальність за надання екологічної інформації своєму управлінню, агентству по управлінню навколишнім середовищем провінційного народного комітету.

Інші особи, які не підпадають під вище визначені категорії, повинні надавати екологічну інформацію, що стосується їхньої діяльності, комітету окружного населення комунального господарства.

Міністерства та філії повинні щорічно надавати екологічну інформацію, що стосується філій та доменів, які знаходяться в їхньому віданні, Міністерству природних ресурсів і екології СРВ.

До публічної екологічної інформації належать: а) звіт про стратегічну екологічну оцінку, оцінку впливу на навколишнє середовище та плани охорони навколишнього середовища; б) інформація про джерела відходів та їх переробки; с) екологічна інформація про серйозно забруднений і деградований район, особливо район, схильний до ризику екологічних інцидентів; г) екологічні звіти; д) результати перевірки та експертизи охорони навколишнього середовища [70].

Закон визначає, що агентства, які публікують екологічну інформацію, несуть відповідальність перед законом за достовірність опублікованої екологічної інформації.

Збір екологічної інформації здійснюється багатьма різними способами, але основним є екологічний моніторинг (це систематичний процес моніторингу компонентів довкілля, факторів впливу на навколишнє середовище для надання інформації про існуючий стан, зміни якості навколишнього середовища і несприятливих впливах на навколишнє середовище) [70].

Окрім збору екологічної інформації за допомогою екологічного моніторингу, органи державної влади, органи місцевого самоврядування, фізичні та юридичні особи можуть збирати екологічну інформацію за допомогою проведення соціологічних досліджень, співбесід та іспитів. Проте така інформація є вторинною, однак важливою основою для виявлення і обробки порушень екологічного законодавства і вирішення екологічних суперечок.

Екологічна база даних – це набір інформації про навколишнє середовище, створена, оновлена і підтримувана для задоволення вимог доступу та використання інформації для захисту навколишнього середовища і служіння громадським інтересам [70].

Після збору екологічної інформації органи державної влади й органи місцевого самоврядування формують два наступних типи документів: Національний звіт про стан навколишнього середовища та Звіт про поточний стан навколишнього середовища в провінції. Такі звіти готуються компетентними органами один раз на п'ять років.

Отримання екологічної інформації компетентними органами здійснюється наступними конкретними методами:

А) суб'єкти підприємницької діяльності, які можуть мати значний вплив на навколишнє середовище, повинні надавати органам державної влади наступну екологічну інформацію: звіт про оцінку впливу на навколишнє середовище та іншу екологічну інформацію в рамках свого управління;

Б) міністерства на місцях та філії надають екологічну інформацію для Міністерства природних ресурсів і навколишнього середовища, несуть відповідальність за щорічне надання екологічної інформації, що відноситься до галузей управління і секторів, Міністерству природних ресурсів і навколишнього середовища, вказано в ст. 130 Закону СРВ «Про охорону навколишнього середовища» [70].

В) агентства нижнього рівня звітують про охорону навколишнього середовища (що містять багато екологічної інформації) вищим органам

державної влади і органам місцевого самоврядування наступним чином: а) Народні комітети на рівні громад звітують перед народними громадами того ж рівня і районним народним комітетом з охорони навколишнього середовища в області; б) Окружні народні комітети повинні звітувати перед народними громадами того ж рівня і провінційними народними комітетами про охорону навколишнього середовища в своїх населених пунктах; в) Народні комітети на рівні провінцій повинні звітувати перед народними громадами того ж рівня і Міністерством природних ресурсів і навколишнього середовища про охорону довкілля у своїх населених пунктах; г) Правління економічних зон, індустриальних парків, зон експортної обробки, високотехнологічних парків і промислових кластерів повинні звітувати перед обласним народним комітетом з охорони навколишнього середовища; д) Міністерства та філії повинні звітувати перед Міністерством природних ресурсів і екології про роботу з охорони навколишнього середовища в своїх областях [70];

Г) надання громадської екологічної інформації всім суб'єктам. Екологічна інформація повинна бути загальнодоступною, включаючи: доповідь про стратегічну екологічну оцінку, оцінку впливу на навколишнє середовище і план захисту навколишнього середовища; інформація про джерела відходів, та їх переробку; екологічні зони забруднення, деградовані в областях, схильних до екологічних інцидентів; екологічні звіти; результати обстеження та експертизи охорони навколишнього середовища. Така інформація, яка знаходиться в списку державних секретів, не оприлюднюється [70].

Швидке та оперативне публікування інформації, яка стосується тих об'єктів, що становлять серйозну загрозу забруднення навколишнього середовища, та заходів по боротьбі із забрудненням довкілля. Така екологічна інформація становить великий інтерес для держави та суспільства. Екологічне законодавство має досить чітке положення з цього питання. Зокрема, така інформація підлягає негайному опублікуванню протягом п'яти днів після погодження з компетентними органами. Міністерство природних ресурсів і екології СРВ розміщує інформацію про підприємство, що викликає серйозне

забруднення навколишнього середовища, на своєму вебсайті, а Управління навколишнього середовища В'єтнаму інформує щодо виконаних заходів по відновленню стану довкілля допоки установу (підприємство) не буде сертифіковано. Після отримання позитивного рішення від компетентних органів державної влади народні комітети провінцій розміщують на своїх вебсайтах інформацію про заклади, які спричиняють серйозне забруднення навколишнього середовища в їх населених пунктах, публічно розміщують в штаб-квартирі Народного комітету комуни інформацію про об'єкти в цьому районі, які викликають серйозне забруднення навколишнього середовища, екологічну інформацію щодо вжитих заходів тощо.

Представники населених пунктів в районах, права яких порушені навколишнім середовищем виробничих, ділових і/або сервісних установ, мають право: вимагати від власників виробничих, ділових і сервісних установ інформацію про охорону навколишнього середовища, особисто або письмово; організовувати практичне вивчення природоохоронних заходів виробничих, комерційних і сервісних установ; збирати і надавати інформацію компетентним органам і нести відповідальність за надану інформацію.

Представник спільноти має право брати участь в оцінці результатів охорони навколишнього середовища виробничих, ділових і сервісних підприємств; вжити заходів щодо захисту прав та інтересів суспільства відповідно до закону. Власники виробничих, комерційних і сервісних установ повинні дотримуватися вимог представників житлових співтовариств відповідно до статті 146 Закону СРВ «Про охорону навколишнього середовища» [70].

Щоб прояснити право на надання інформації спільноті, Указ 19/2015 / ND-CP докладно передбачає надання громадськості екологічної інформації в такий спосіб: надаватиметься періодично (один раз на рік), включаючи наступні елементи:

- 1) правові документи з питань навколишнього середовища, національні і місцеві звіти про стан навколишнього середовища;

2) екологічні тематичні доповіді, підготовлені та опубліковані органами державної влади, що відповідають за природні ресурси і навколишнє середовище;

3) перелік об'єктів, що викликають серйозне забруднення навколишнього середовища, екологічно забруднені та сильно деградовані зони;

4) райони, піддані екологічним інцидентам;

5) списки, інформація про джерела відходів, види відходів, які можуть завдати шкоди здоров'ю людини і навколишньому середовищу, інформація про які опублікована органами державної влади, що відповідають за природні ресурси і навколишнє середовище;

6) публікації, тематичні публікації з навколишнього середовища, інформаційні матеріали про навколишнє середовище і суміжні питання;

7) результати огляду, експертизи та усунення порушень, допущених виробничими, торговими і сервісними установами в житлових районах;

8) природоохоронна діяльність виробничих, комерційних і сервісних установ в житлових районах;

9) ліцензії, пов'язані з експлуатацією, використанням та захистом природних ресурсів і навколишнього середовища виробничих і комерційних підприємств в житлових районах [145].

На високому рівні в СРВ врегульовані питання щодо управління небезпечними відходами. Діяльність таких підприємств має великий ризик негативного впливу на навколишнє середовище, тому в законодавчій базі містяться досить багато нормативно-правих норм, які регулюють дане питання та контролюють вільний і своєчасно оновлений доступ до екологічної інформації шляхом створення і експлуатацією національних інформаційних систем і баз даних по небезпечним відходам; онлайн-звітування про управління небезпечними відходами; організації використання інформаційних систем або електронної пошти для повідомлення, керівництва та обговорення з організаціями й приватними особами в процесі ліцензування обробки небезпечних відходів тощо [138].

На підставі аналізу законодавства деяких країн Азії можна дійти до висновку, що в деяких з них законодавство про доступ до екологічної інформації розвинуті ший на більш високому рівні ніж у законодавстві Європейського Союзу. Для національного законодавства, а також для самого правового регулювання даного права варто взяти до уваги електронний механізм доступу до екологічної інформації. Зокрема, у законодавстві КНР та Японії містяться саме такі норми права, які не відстають від науково-технічного прогресу.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

Проаналізувавши законодавство країн Європейського Союзу, пострадянських держав, а також країни Азії можна зробити наступні висновки:

1. Доступ до екологічної інформації у Королівстві Швеція регулюється низкою актів національного законодавства та європейського права. Отримання екологічної інформації є платним і здійснюється за допомогою «послуги електронної торгівлі», що забезпечує швидке отримання необхідної екологічної інформації заінтересованою особою. Спеціально уповноважений орган – Агентство з охорони навколишнього природного середовища активно займається оцифруванням та оперативним наданням екологічної інформації.

2. Екологічне законодавство Федеративної Республіки Німеччина є доступним для пересічного громадянина, оскільки в одному акті містяться чіткі визначення основних понять, встановлено зрозумілу процедуру запиту та отримання екологічної інформації, а також підстави її ненадання. Проведений порівняльний аналіз законодавства Федеративної Республіки Німеччина та України дав змогу виявити подібні форми доступу до екологічної інформації.

3. Проаналізувавши законодавство Португальської Республіки щодо забезпечення доступу громадян до екологічної інформації та практики його застосування можна констатувати декларативність приписів щодо своєчасного інформування населення та вдосконалення механізму обробки екологічної

інформації. Фактично ж наявність базових інформаційних платформ не забезпечує своєчасний доступ до статистичних даних або результатів моніторингу, іншої екологічної інформації.

4. В результаті аналізу законодавства Королівства Іспанія можна відзначити чітке розмежування повноважень органів державної влади та органів місцевого самоврядування, що забезпечує координованість дій та оперативність обміну екологічною інформацією між різними відомствами та відпрацьовану процедуру надання такої інформації заінтересованим особам.

5. З аналізу законодавства Республіки Польща випливає, що при поданні запиту для отримання інформації про навколишнє середовище немає обмежень суб'єктного складу — це право поширюється не тільки на польських громадян, а й на іноземців, неурядові організації (польські та іноземні), підприємців та інші юридичні особи. В законодавстві покроково описано як дії запитувача екологічної інформації, так і процедура розгляду запиту і надання на нього аргументованої відповіді уповноваженим органом. Польський законодавець вживає термін «інформація про стан навколишнього природного середовища» на відміну від більшості держав-членів Європейського Союзу.

6. Екологічне законодавство країн Балтії є доступним для своїх громадян, адже їхні норми забезпечують доступ до екологічної інформації через мережу Інтернет у процесі звернення до офіційних вебсайтів органів державної та муніципальної влади.

7. Доступ до екологічної інформації в Республіці Білорусь врегульовано на досить низькому рівні в порівнянні з усіма пострадянськими державами. Отримати екологічну інформацію за допомогою запиту в більшості випадків неможливо. Насамперед, це пов'язано з відсутністю чіткого визначення обов'язків юридичних осіб надати запитувану екологічну інформацію, а також віднесення більшої частини екологічної інформації до службової, комерційної або секретної. Засекречення екологічної інформації в Республіці Білорусь є законним, адже діють норми, які дозволяють віднесення екологічної інформації до інформації з обмеженим доступом. Ознайомитись з

копіями звітів чи даними моніторингу можна лише в органах державної влади, органах місцевого самоврядування або на самих підприємствах, установах та організаціях.

8. Надання екологічної інформації в Грузії регламентовано декількома нормативно-правовими актами, яке передбачають отримання екологічної інформації у відповідь на запит, який можна подати у будь-якій зручній для заінтересованого суб'єкта формі. Цікавим досвідом, що варто запозичити України, є функціонування в Грузії Екологічного інформаційно-освітнього центру, який має на меті підвищення екологічної обізнаності громадян, підготовки, перепідготовки, сертифікації, кваліфікації та викладання у закладах освіти.

9. Проведений аналіз законодавства Республіки Молдова у сфері доступу до екологічної інформації дає можливість зробити висновки про позитивні зрушення, що відбулися після підписання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом. Процес гармонізації законодавства значно полегшив доступ до екологічної інформації для усіх заінтересованих осіб через мережу Інтернет.

10. Використання в Китайській Народній Республіці цифрових технологій в процесі моніторингу якості довкілля, стану ґрунтів, води, надр, обсягів викидів в атмосферне повітря та скидання стічних вод дозволяє підтримувати в актуальному стані відомості про стан довкілля, рівень забруднення, оперативне реагування на техногенні аварії. На офіційних веб-сайтах органів державної влади та органів місцевого самоврядування можна знайти велику кількість екологічної інформації. Можна виділити дві основні проблеми щодо доступу в Китаї до екологічної інформації: по-перше, порушення господарюючими суб'єктами обов'язку оприлюднювати факти забруднення довкілля; по-друге приховування органами державної влади інформації про надзвичайні екологічні ситуації та захворюваність населення.

11. Японська Держава відрізняється від більшості країн світу своєю мобільністю та розвиненістю засобів масової інформації. Отримати необхідну

екологічну інформацію надзвичайно легко й просто, подавши запит до адміністративних органів, або ж подавши запит онлайн. Варто відзначити існування чітко визначеної форми запиту, що дозволяє уникнути формальних помилок при його створенні. Надзвичайно багато статистичних даних, екологічних відомостей та іншої екологічної інформації можна знайти на офіційних веб-сайтах органів державної влади та органі місцевого самоврядування Японської Держави. Доступ до екологічної інформації може регулюватись за допомогою підзаконних нормативно-правових актів у кожному регіоні. Недоліком є відсутність єдиного законодавчого акту, який би регулював процедуру надання доступу до екологічної інформації.

12. Встановлено, що доступ до екологічної інформації в Соціалістичній Республіці В'єтнам регламентований двома нормативно-правовими актами, які чітко визначають механізм доступу до інформації про стан довкілля. Основною перевагою є відкрита база даних екологічної інформації, яка постійно оновлюється.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання, що виявилась у правовому забезпеченні реалізації права на доступ до екологічної інформації. Основні висновки дисертаційного дослідження полягають у наступному:

1. Виділено чотири етапи становлення поняття «екологічна інформація»: I-ий етап (1950-1972 рр.) – проголошення права на отримання та передачу інформації (в тому числі екологічної), передбачене у положеннях Конвенції Ради Європи 1950 року; II-ий етап (1972-1990 рр.) – закріплення Стокгольмською декларацією 1972 р. права на поширення інформації та забезпечення доступу до вільного і безперешкодного обміну інформацією. Даний етап характеризується визнанням екологічних прав людини, тому інформація про стан навколишнього природного середовища віднесена до інформації, яка потребує поширення; III-ій етап (1990-1998 рр.) – ознаменований закріпленням поняття «екологічна інформація» у Директиві Ради 90/313/ЄЕС. Характерною особливістю даного етапу є включення терміну «екологічна інформація» до правової матерії, а також наповнення даної дефініції ширшим змістом; IV-ий етап (1998 р. – по сьогоднішній день) – пов'язаний з прийняттям Орхуської конвенції, яка безпосередньо містить основне тлумачення терміну «екологічна інформація» та її ратифікацією практично всіма країнами Європи.

2. Обстоюється ідея виключити з офіційного визначення терміну «інформація про стан навколишнього природного середовища (екологічна інформація)» словосполучення «інформація про стан навколишнього природного середовища». Встановлено, що термін «екологічна інформація» за своїм змістом значно ширший та включає в себе «інформацію про стан навколишнього природного середовища», «інформацію про навколишнє середовище», «інформацію про стан довкілля».

3. Запропоновано доповнити частину 1 ст. 25 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», а саме визначення «Інформація про стан навколишнього природного середовища (екологічна інформація)» наступними положеннями: інформація про правові режими використання природних ресурсів та об'єктів навколишнього природного середовища; інформація про надані фізичним та юридичним особам ліцензії та інші дозвільні документи, які посвідчують право на використання природних ресурсів; інформація про оцінку впливу діяльності суб'єктів господарювання на природні об'єкти, життя і здоров'я людей; інформація про умови життя людей, їх стан здоров'я та безпеку, стан об'єктів культури й споруд на які може впливати стан навколишнього природного середовища, а також додати до складових частин довідки такі компоненти як ґрунти і ландшафт.

4. Встановлено, що методологічною основою розуміння та дослідження правової природи екологічної інформації є розуміння фундаментального зв'язку людини з навколишнім природним середовищем. З одного боку, господарська діяльність людини негативно впливає на стан навколишнього природного середовища, щороку зростає антропогенний тиск на довкілля, призводячи до катастрофічних наслідків. З іншого боку, людина як біологічна істота все частіше відчуває свою беззахисність перед природними катаклізмами. Екологічна інформація може і стати тим інструментом, правильне використання якого дозволить зменшити негативний вплив людини на природу і її від стихійних лих природного та техногенного характеру.

5. З'ясовано, що неефективність доступу до екологічної інформації супроводжується багатьма факторами, а саме: необізнаність громадян про наявність своїх конституційних прав призводить до неможливості реалізації права на вільний доступ до екологічної інформації в повному обсязі; відсутність офіційного тлумачення терміну «доступ до екологічної інформації»; безрезультатне притягнення до юридичної відповідальності осіб, які не надають екологічну інформацію зацікавленим суб'єктам; відсутність єдиного нормативно-правового акту, який б регламентував процедуру надання

інформації про стан довкілля, строки та підстави обмеження в отриманні такої інформації, юридична відповідальність посадових (службових) осіб за невиконання своїх обов'язків у сфері доступу до екологічної інформації; ігнорування приписів законодавства з боку органів державної влади та органів місцевого самоврядування; не закріплений на законодавчому рівні процес збирання та обробки екологічної інформації; відсутність чіткого визначення кола суб'єктів, які володіють екологічною інформацією.

6. Запропоновано визначення терміну «доступ до екологічної інформації», як врегульоване законодавством право громадян на повну та достовірну екологічну інформацію незалежно від мети її отримання, що включає право безперешкодно збирати й поширювати інформацію про стан довкілля для реалізації чи захисту своїх прав та інтересів або здійснення стратегічних державних завдань та функцій.

7. Виділено наступні критерії класифікації джерел надання екологічної інформації: 1) за способом отримання: джерела з відкритим та закритим доступом; 2) за підставами виникнення: основні та факультативні джерела; 3) залежно від мети: регулятивні та охоронні. Такий поділ забезпечить ефективний та швидкий пошук актуальної інформації про стан довкілля зацікавленими суб'єктами й тим самим дасть змогу своєчасно захистити громадянам свої законні права та інтереси в даній сфері.

8. З метою підвищення ефективності системи надання екологічної інформації запропоновано запровадження інтегрованої електронної системи екологічного врядування, що дозволить регулярно інформувати населення про стан довкілля і забезпечить вільний доступ до екологічної інформації шляхом впровадження єдиних електронних серверів для одержання документів дозвільного й інформативного характеру, оприлюднення звітів природокористувачів та суб'єктів господарювання, зменшить корупційні схеми в даній сфері та мінімізує зловживання правом на доступ до екологічної інформації у процесі його реалізації.

9. У дослідженні набули подальшого розвитку твердження про необхідність розробки та прийняття Екологічного кодексу України та Закону України «Про доступ до екологічної інформації». Останній регламентував б основні поняття та терміни, положення щодо доступу до екологічної інформації за запитом, підстави відмови від інформації, процедуру розповсюдження екологічної інформації шляхом інформування суспільства та публікації національних звітів про стан навколишнього природного середовища; ідею створення інтегрованої електронної системи екологічного врядування, яка полягає у прийнятті єдиної національної системи розробки та впровадження інтегрованих електронних сервісів для одержання документів дозвільного характеру та подання звітності користувачами природних об'єктів та ресурсів; правовий механізм регулювання доступу до екологічної інформації, який полягає у створенні нормативного процесу збору та обробки екологічної інформації уповноваженими органами державної влади та органами місцевого самоврядування; положення щодо впровадження екологічного обліку інформації, який забезпечить збір та обробку даних про стан довкілля за допомогою комп'ютерних та телекомунікаційних технологій; притягнення до адміністративної, дисциплінарної та кримінальної відповідальності винних осіб у зазначеній сфері.

10. Запропоновано ідею поширення екологічної інформації в суспільстві шляхом створення офіційної веб-платформи та мобільного додатку на базі офіційного сайту Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України під назвою «Правова екологічна інформація України».

11. Запропоновано доповнити ст. 25¹ Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» наступними змінами: встановити законодавчо закріплений перелік екологічної інформації, яку потрібно доводити до населення в обов'язковому порядку; визначити чітке коло суб'єктів, які повинні відповідати за систематичне повідомлення населення про стан довкілля та відповідальність за невиконання своїх посадових (службових)

обов'язків; розмежувати державне управління у сфері охорони навколишнього природного середовища між різними ланками органів виконавчої влади.

12. У дослідженні набули подальшого розвитку класифікація форм доступу до екологічної інформації, які поділяються на активну та пасивну. Обґрунтовано, що активна форма доступу до екологічної інформації реалізується за допомогою подання запиту, відвідування відкритих робочих засідань органів державної влади й вільний доступ до архівів офіційної інформації. Визначено, що недоліком даної форми доступу до екологічної інформації є відсутність її розширеної інтерпретації в законодавчих актах. Усунення цього недоліку забезпечить більшу прозорість здійснення органами державної влади своїх повноважень. Пасивна форма полягає у розповсюдженні екологічної інформації різними способами в суспільстві, зокрема опублікування звітів, проєктів, програм; випуск збірників і брошур; розміщення інформації про стан довкілля в мережі Інтернет. Встановлено, що недоліками пасивної форми доступу до екологічної інформації є відсутність узагальненої державної інформації про стан навколишнього природного середовища, вдосконаленої системи обміну екологічною інформацією, визначеного кола суб'єктів, які повинні відповідати за систематичне інформування населення, а також розділене державне управління між різними ланками органів державної влади.

13. Доводиться, що основною проблемою недостатньої ефективності заходів адміністративної відповідальності за відмову від надання або несвоєчасне надання екологічної інформації службовими та (або) посадовими особами є низькі штрафи, тому, запропоновано збільшити розмір штрафних санкцій, які зазначені у ст. 91-4 КУпАП з «від трьох до десяти неоподаткованих мінімумів доходів громадян» до «від двадцяти п'яти до тридцяти п'яти» неоподаткованих мінімумів доходів громадян. Пропонується збільшити розмір штрафу, передбаченого ст. 82-3 КУпАП за приховування, перекручення або відмова від надання повної та достовірної інформації за запитами посадових осіб і зверненнями громадян та їх об'єднань щодо безпеки утворення відходів та поводження з ними з «від трьох до п'яти неоподаткованих мінімумів доходів

громадян» до «від п'ятнадцяти до двадцяти п'яти неоподаткованих мінімумів доходів громадян». Наступною причиною є відсутність дієвого контролю за виконанням посадовими (службовими) особами обов'язку своєчасно та в повному обсязі надавати громадянами необхідну екологічну інформацію. Обґрунтовано доцільність покладення такої функції контролю на Державну екологічну інспекцію України. Обґрунтовано доцільність внесення змін до ст. 24 Закону України «Про доступ до публічної інформації», які полягають в уточненні видів юридичної відповідальності. Обстоюється ідея криміналізації приховування екологічної інформації, що призвело до особливо тяжких наслідків для довкілля, життя і здоров'я громадян.

14. Проведення комплексного аналізу законодавства європейських країн у сфері доступу до екологічної інформації дозволило не лише констатувати наявність спільних рис у правовому регулюванні зазначеної сфери, але й виявити специфіку окремих країн. Зокрема, в законодавстві Королівства Швеція містяться дефініції «географічна екологічна інформація» та «інтелектуальна екологічна інформація», невідомі правовим системам інших країн ЄС. Особливістю Німеччини є можливість отримати екологічну інформацію у відкритому доступу на офіційних веб-сайтах органів державної влади та місцевого самоврядування, а також за активними гіперпосиланнями на державних офіційних інформаційних платформах. За законодавством Республіки Польща, доступ до інформації про стан довкілля через мережу Інтернет вважається неформальною процедурою отримання лише загальнодоступної екологічної інформації. Польське законодавець розмежовує поняття “доступ до екологічної інформації” та “доступ до екологічних документів”, органи державної влади Польщі зобов'язані публікувати документи, які містять актуальну екологічну інформацію для ознайомлення громадськості незалежно від джерела, в якому вона знаходиться і без подання на це спеціального запиту.

15. Проведення порівняльного аналізу законодавство пострадянських країн з вітчизняним у сфері реалізації громадянами права на доступ до

екологічної інформації дозволяє констатувати, що значною перевагою доступу до екологічної інформації балтійських країн є закріплена в законодавстві норма, яка зобов'язує органи державної та муніципальної влади створювати електронні бази даних з вільним доступом громадян до екологічної інформації, яка повинна постійно оновлюватись та доповнюватись. Встановлено, що на відміну від Латвії і Литви, законодавство Естонії не містить єдиного нормативно-правового акту, який регламентував правове забезпечення реалізації права на доступ до інформації про стан довкілля. Доступ до екологічної інформації в Естонії регулюється відповідно до норм, які затверджують доступ до публічної інформації. Особливістю Республіки Білорусь є обмеження доступу громадян до екологічної інформації, яка віднесена до службової чи секретної, незважаючи на факт ратифікації в 1999 р. Орхуської конвенції. Не заважаючи на чинність Орхуської конвенції, процедура доступу до екологічної інформації частково засекречена від громадян. Це, безперечно, є перешкодою для реалізації конституційного права громадян на екологічну інформацію. Встановлено, що у Грузії екологічна інформація належить до публічної інформації, тому порядок отримання та/або надання інформації регламентує Загальний адміністративний кодекс Грузії. Недоліком правового регулювання є складність отримання та/або надання інформації запитувачам, оскільки жоден нормативно-правовий акт не визначає, який саме орган державної влади володіє необхідною для запитувача екологічною інформацією. Прогресивною рисою правового механізму забезпечення доступу до екологічної інформації в Молдові є створення універсального магазину державних послуг, який функціонує як електронний каталог задля надання достовірної, точної, доступної та повної інформації з різних питань, в тому числі з екологічних.

16. Вивчення позитивного досвіду правового регулювання і практики надання та отримання екологічної інформації країн Азії дозволило констатувати прогресивність у застосуванні сучасних інформаційних технологій. За законодавством КНР передбачено оприлюднення інформації про стан довкілля, що зобов'язує підприємства протягом 20 днів надати громадянам

екологічну інформацію, з якою останні можуть ознайомитись у вільному доступі. Встановлено, що у КНР створюються каталоги екологічної інформації, а доступ до такої інформації забезпечується через інтернет (у вільному доступі можна ознайомитись із даними моніторингу різних галузей, дослідженнями вчених-екологів та інформацією про стан атмосферного повітря, ґрунт, води, викиди забруднюючих речовин тощо). Характерною рисою забезпечення доступу до екологічної інформації в Японії є наявність доступної для громадян системи обліку та поширення екологічної інформації з метою запобігання та вчасної локалізації забруднення навколишнього середовища. Встановлено, що надання екологічної інформації за допомогою запиту чітко регламентоване, затвердження форми дозволяє швидко та без повернень на доопрацювання надати відповідь запитувачу. Органи місцевого самоврядування Японії укладають добровільні угоди з компаніями про контроль забруднення. Саме в цій державі яскраво простежується дійсна реалізація принципу «забруднювач платить». Доступ до екологічної інформації в Соціалістичній Республіці В'єтнам регламентується двома законодавчими актами, що визначають механізм збору та оприлюднення інформації про стан довкілля за допомогою відкритої бази даних, яку постійно оновлюють, доповнюють та змінюють.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Brett Smith Sweden: Environmental Issues, Policies and Clean Technology: веб сайт. URL: <https://www.azocleantech.com/article.aspx?ArticleID=557#>
2. JOÃO MIRANDA. Доступ к непроцедурной административной информации частных лиц, в исследованиях, посвященных профессору. Лиссабон. 2010. С. 433-442.
3. M. Coman, B. Cioruța Environmental information systems as a possible solution for strategic development of local and regional communities: веб сайт. URL: https://www.researchgate.net/publication/324809118_environmental_information_systems_as_a_possible_solution_for_strategic_development_of_local_and_regional_communities
4. Skydd för geografisk information Betänkande av Utredningen om skydd för geografisk information. Stockholm: веб сайт. URL: <https://www.regeringen.se/49bb6a/contentassets/c0423514eacd498d8714ac1c78f4defa/skydd-for-geografisk-information>
5. Sydor V. Informatization and digitalization of land relations in Ukraine: problems and prospects. *Journal of Law and political sciences*. March 2020. Volume 23 Issue 2. P. 209-232.
6. Tetiana Demchuk The history of the concept of “environmental information” in the science of environmental law and environmental legislation. *Visegrad journal on human rights*. 2018. №2. P. 58-63.
7. Барбін Ф.О., Бєлов С.В. Охорона навколишнього середовища: навч. посібник для студентів вузів. М: Вища школа. 1983. С. 264.
8. Бельский К.С. Методология и метод познания в праве (общетеоретические аспекты). *Юридическое образование и наука*. 2010. № 3. С. 39.

9. Берлогова А.О., Борейко В.Е., Колесникова В.Б., Кочинева А.Л. Как экологам работать со средствами массовой информации. К: Киевський еколого-культурний центр. 2000. С. 120.
10. Беляков К.І. Інформація в праві: теорія і практика: монографія. ДНДІ М-ва внутр. справ України. К: КВІЦ. 2006. 116 с.
11. Білан І. Інформаційна відкритість органів державної влади України. К: Укр. незалеж. центр політ. досліджень. 2005. 98 с.
12. Боголюбов С.А. Защита экологических прав. Москва. 1996. 60 с.
13. Бойко О.А. Правове забезпечення доступу до екологічної інформації. *Молодіжний науковий вісник Української академії банківської справи Національного банку України*. 2011. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/57545/7/Boiko_Pravove_zabezpechennia.pdf
14. Болотіна Н.Б. Трудове право України: підручник. 4-те вид., стер. К: Вікар, 2006. С. 725.
15. Бондар О.Г. Деретуляція економіки та оцінка впливу на довкілля: правові проблеми співвідношення. *Земельне, екологічне, аграрне право: оцінка впливу на довкілля: зб. матеріалів Всеукраїнського круглого столу* (м. Київ, 18 червня 2018 р.). Укладачі В.В. Носік та ін. Національна академія правових наук України. Київ: Київський регіональний науковий центр. 2018. С. 36-39.
16. Бондар О.Г. Поняття контрольно-наглядової діяльності як основа дослідження контрольно-наглядової діяльності у сільському господарстві. *Часопис Київського інституту права*. 2014. № 1. С. 251-255.
17. Борейко В.Е. Белые пятна истории природоохраны. СССР, Россия, Украина. К. Киев. экол.-культур. Центр. Центр охраны дикой природы СоЭС. 1996. Т. 2. 304 с.
18. Бринчук М.М. Экологические права человека в условиях глобализации современного мира. М: Норма. 2005. С. 464. URL: <http://lawlibrary.ru/izdanie53598.html>
19. Бринчук М.М. Экологическое право. Ученик. 2-изд. Перероб. и доп. М: Юрист. 2004. 358 с. URL: <http://be5.biz/pravo/e003/17.html#4>

20. Василюк О.В. Втаємничення екологічної інформації в Україні. *Екологія. Право. Людина*. №1-2. 2009. С. 40-63. URL: <https://necu.org.ua/dsk-1/>
21. Васюта А.О. Екологія і політика. У 2-ох томах. Ч. 1998. Т.1. С. 175-176.
22. Вронская А.О. Охрана окружающей среды online. Что тормозит переход к стандартам ЕС. *Європейська правда*. 2016. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/rus/experts/2016/04/26/7048265/>
23. Всесвітня Хартія природи від 01 січ. 1982 р. Прийнята в 1982 р. на 37-й сесії Генеральної Асамблеї ООН. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_453
24. Гавриш С.Б. Коментар до ст. 236-250 КК України. Науково-практичний коментар у 2 т. Х: Право. 2013. С. 394-453.
25. Генсірук С.А. Регіональне природокористування: навчальний посібник. Л. 1992. 281 с.
26. Гетьман А.П., Шульга М.В. Екологічне право України: підручник. Х: Право. 2009. 328 с. URL: https://www.ebk.net.ua/Book/law/getman_ekopu/zmist.htm
27. Горбачёв А.Н. Некоторые проблемы реализации права граждан Российской Федерации на экологическую информацию. *Образование и общество*. 1999. 25 с.
28. Гришин Н.Н. Общественность и среда обитания : правовые аспекты участия общественности в принятии экологически значимых решений в России и Европе. М: Юрист. 1997. 138 с.
29. Грузінова Л. П., Короткін В. Г. Трудове право України: Навч. посіб. для студ. вищ. навч.закл. К: МАУП. Ч. 4. 2003. 152 с.
30. Декларація Конференції Організації Об'єднаних Націй з проблем оточуючого людину середовища від 16 черв. 1972 р. Стокгольм. 1972. URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/declarathenv.shtml

31. Декларація Ріо-де-Жанейро щодо навколишнього середовища та розвитку від 03-14 черв. 1992 р. Ріо-де-Жанейро. 1992. URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/riodecl.shtml

32. Демчук Т.І. Адміністративна відповідальність за відмову від надання або несвоєчасне надання екологічної інформації. *Екологічне право України*. 2019. Вип. 3. С. 22-25.

33. Демчук Т.І. Дисциплінарна відповідальність за порушення права на доступ до екологічної інформації. *Правова система України : сучасний стан та актуальні проблеми* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 13 листопада 2020 р. Івано-Франківськ, 2020. С. 72-75.

34. Демчук Т.І. Доступ до екологічної інформації в умовах коронавірусної пандемії. *Система галузей права в умовах глобальних екологічних викликів* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 27 листопада 2020 р. Київ, 2020. С. 68-73.

35. Демчук Т.І. Доступ до екологічної інформації за законодавством Німеччини. *Реалізація норм екологічного, земельного та аграрного права в умовах реформування правової системи України* : збірник матеріалів науково-практичної конференції з нагоди відзначення 25-річчя навчально-наукового Юридичного інституту Прикарпатського університету ім. Василя Стефаника, 8-10 вересня 2017 р. / відп. ред. : Н.Р. Кобецька, Н.О. Багай, Г.В. Мороз. Івано-Франківськ, 2017. С. 50-53.

36. Демчук Т.І. Доступ до екологічної інформації за законодавством Грузії. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»*. Ч. 2018. №2. с. 140-148.

37. Демчук Т.І. Доступ до екологічної інформації за законодавством Естонської Республіки. *Правове життя сучасної України* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції у 2-х томах, 17 травня 2019 р. Одеса, 2019. С. 631-634.

38. Демчук Т.І. Доступ до екологічної інформації за законодавством Китайської Народної Республіки. *Держава та регіони. Серія : Право.* 2020. № 2. С. 211-216.

39. Демчук Т.І. Доступ до екологічної інформації за законодавством Королівства Іспанії. *Правове життя сучасної України : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 15 травня 2020 р.* Одеса, 2020. С. 272-275.

40. Демчук Т.І. Доступ до екологічної інформації за законодавством країн Балтії. *Екологічне право України.* 2018. Вип. 3-4. С. 27-32.

41. Демчук Т.І. Доступ до екологічної інформації за законодавством Португальської республіки. *Порівняльно-аналітичне право – електронне фахове видання юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет».* 2017. № 5. С.174-177.

42. Демчук Т.І. Поняття екологічної інформації за законодавством Республіки Білорусь. *Особливості правового регулювання екологічних, земельних, аграрних, природоресурсних відносин в умовах глобалізації : збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції, 20–22 вересня 2019 р. / відп. ред. Н. Р. Кобецька.* м. Івано-Франківськ – м. Яремче, 2019. С. 207-209.

43. Демчук Т.І. Доступ до екологічної інформації за часів радянського союзу. *Еколого-правовий статус людини і громадянина в Україні та світі : ретроспективний та перспективний погляди : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 31 травня 2019 р.* Київ, 2019. С. 317-320.

44. Демчук Т.І. Доступ до інформації про навколишнє середовище за законодавством Республіки Польща. *Третє зібрання фахівців споріднених кафедр щодо обговорення стратегії еволюції аграрних, земельних, екологічних та природоресурсних правовідносин у контексті інтеграційного розвитку України : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції: матер. конф., 7-10 червня 2018 р. / відп. ред. д.ю.н., доц. Т.Є. Харитонова, к.ю.н., доц. Х.А. Григор'єва.* Одеса, 2018. С. 115-117.

45. Демчук Т.І. Екологічна інформація: поняття та ознаки. *Актуальні питання реформування правової системи* : збірник матеріалів XIV Міжнародної науково-практичної конференції, 16-17 червня 2017 р. / уклад. Л.М. Джурак. Луцьк, 2017. С. 153-155.

46. Демчук Т.І. Етапи трансформації поняття «екологічна інформація» на міжнародному рівні. *Екологічне законодавство України через призму його історичного розвитку* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 9 квітня 2021 р. Київ, 2021. С. 172-176.

47. Демчук Т.І. Конституційна відповідальність за порушення права на доступ до екологічної інформації. *Сучасний стан та перспективи розвитку земельного, аграрного, екологічного та природоресурсного права: теорія та практика* : збірник матеріалів науково-практичної конференції, 7 грудня 2018 р. Харків, 2018. С. 229-230.

48. Демчук Т.І. Методологічні засади дослідження поняття та змісту екологічна інформація. *Електронне фахове видання юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*. 2021. Вип. 3. С. 175-179.

49. Демчук Т.І. Порядок отримання екологічної інформації зацікавленими суб'єктами. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»* : збірник наукових статей. 2017. №2. С. 193-203.

50. Демчук Т.І. Правові форми реалізації права на доступ до екологічної інформації. *Features of the application of regulations: the experience of foreign countries* : International scientific and practical conference : Conference proceedings, July 1-2, 2020. Arad. P. 34-37.

51. Досвід мас-медія в екологічній політиці Німеччини від 10 лист. 2011 р.: веб сайт. URL: <http://ru.osvita.ua/vnz/reports/journalism/25756/>

52. Дудоров О.О. Злочини проти довкілля. *Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України*. К: Юридична думка. 2012. С. 720-782.

53. Екологічне право України: академічний курс. К: ТОВ «Видавництво «Юридична думка». 2005. 848 с.

54. Екологічне право України: навчальний посібник. Одеса: Гельветика. 2018. 408 с.

55. Екологічні права громадян, як їх захистити за допомогою закону: посібник. К. Інформагенство «Эхо-Восток». 1997. 160 с.

56. Екологія-Право-Людина. Опублікування висновків державної екологічної експертизи на вебсайті Мінприроди: веб сайт. URL: <http://epl.org.ua/law-posts/opublikuvannia-vysnovkiv-derzhavnoi-ekolohichnoi-ekspertyzy-na-veb-saiti-minpryrody/>

57. Екологія-Право-Людина. Оскарження відмови надання інформації: веб сайт. URL: <http://epl.org.ua/law-posts/oskarzhennia-vidmovy-nadannia-informatsii/>

58. Єдиний державний реєстр судових рішень. Постанова Вищого господарського суду України від 08 трав. 2012 р. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/23967697>

59. Єдиний державний реєстр судових рішень. Постанова Львівського окружного адміністративного суду від 24 лют. 2016. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/56185905>

60. Єдиний державний реєстр судових рішень. Постанова Львівського окружного адміністративного суду від 02 лист. 2015. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/53404061>

61. Єдиний державний реєстр судових рішень. Постанова окружного Івано-Франківського окружного суду від 21 лют. 2017. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/65035671>

62. Єдиний державний реєстр судових рішень. Рішення Господарського суду Львівської області від 28 груд. 2011 р. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/20425253>

63. Єдиний державний реєстр судових рішень. Рішення Окружного адміністративного суду м. Києва від 24 січ. 2019 р. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79404556>

64. Єдиний державний реєстр судових рішень. Ухвала Вищого адміністративного суду України від 17 трав. 2016 р. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/57815679>

65. Єдиний державний реєстр судових рішень. Ухвала Львівського апеляційного адміністративного суду від 21 квіт. 2016 р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/57429623>

66. Єлісєєв В.В. Впорядкування інформації – поточна проблема екологічної науки. *Наукові записки. Том 18. Спеціальний випуск*. К: РВВ КДПУ. 2013. С. 334-337.

67. Загальна декларація прав людини. Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 груд. 1948 року. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_015

68. Загальний адміністративний кодекс Грузії від 25 черв. 1999 р. URL: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/16270>

69. Закон Королівства Іспанія 27/2006 від 18 лип. 2006 р. URL: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2006-13010>

70. Закон ФРН «Про екологічну інформацію» (Umweltinformationsgesetz) 22 груд. 2004 р. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/uig_2005/

71. Захист навколишнього середовища. Законом Соціалістичної Республіки В'єтнам від 23 черв. 2014 р. URL: <http://vbpl.vn/TW/Pages/vbpq-toanvan.aspx?ItemID=36884>

72. Заходи щодо розкриття екологічної інформації (пробна версія). Наказ № 35 Державного управління охорони навколишнього середовища Китайської Народної Республіки від 8 лют. 2007 р. URL: http://www.gov.cn/flfg/2007-04/20/content_589673.htm

73. Иванов В.И. Уголовная ответственность за бесхозяйственность: монография. М: Юрид.лит. 1981. 64 с.

74. Інструкції щодо заповнення форми державного статистичного спостереження №1 – екологічні витрати. «Звіт про витрати на охорону навколишнього природного середовища та екологічні платежі» Наказ

Державного комітету статистики України від 24 жовт. 2006 р. №494. *Офіційний вісник України*. 2006 р. № 46, с. 153.

75. Каракаш І.І., Сидор В.Д. Проблеми підвищення якості земельного законодавства України. *Актуальні проблеми держави і права*. Вип. 63. О: Юридична література. 2013. С. 105-110.

76. Кваліфікація окремих видів злочинів. Мультимедійний підручник. Національна академія внутрішніх справ. 2016: вебсайт. URL: https://arm.naiu.kiev.ua/books/kval-ok-zlochuniv-25-04-207/lectures/lecture_6.html

77. Кинцурашвили Т. Орхусская конвенция в Грузии: вебсайт. URL: <http://www.nplg.gov.ge/gsd/cgi-bin/library/2002.1.2/>

78. Клименко В.А. Злочини проти довкілля: підручник, особлива частина. К. Юридична наука. 2004. С. 267-317.

79. Кобецька Н.Р. Особливості законодавчого забезпечення права доступу до екологічної інформації в Республіці Польща. Ін-т держави і права ім. ВМ Корецького НАН України. 2018. С.68-71 URL: http://lib.pnu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/3690/1/%D0%9A%D0%BE%D0%B1%D0%B5%D1%86%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D1%82%D0%B5%D0%B7%D0%B8_2018.pdf

80. Кобецька Н.Р. Правовий режим екологічної інформації. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. ПНУ ім. В. Стефаника. 2000.

81. Кодекс законів про працю України від 10 груд. 1971 р. № 322-VIII / Верховна Рада УСРС. 1971. Додаток до № 50. Ст. 375.

82. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 груд. 1984 р. №8073-X / Верховна Рада України. 1984. Додаток до № 51. Ст.1122. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10>

83. Кодекс Цивільного захисту України від 02 жовт. 2012 р. № 5403-VI / Верховна Рада України. 2013. № 34-35. Ст.458.

84. Козак З. Я. Доступ до екологічної інформації: посібник. Львів. 2006. 56 с.

85. Колбасов О.С. Экология: политика – право. *Правовая охрана природы в СССР*. Москва. 1976. 230 с.

86. Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхуська конвенція) від 25 черв. 1998 р. Закон України. Офіційний вісник України. 2010 р. №33. С.12.

87. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 лист. 1950 р. № 995_004. Ратифіковано ЗУ від 17 лип. 1997 р. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

88. Конвенція Ради Європи Про доступ до офіційних документів 27 лист. 2008 р. Офіційний вісник України. 2020 р. № 48, стор. 7, стаття 1512.

89. Конституция Республики Беларусь от 15 марта 1994 г. С изм. и доп., принятыми на республиканских референдумах 24 нояб. 1996 г. и 17 окт. 2004 г. Нац. реестр правовых актов Респ. Беларусь. 1999. № 1. 1/0. 2004. № 188. 1/6032.

90. Конституція Грузії від 24 серп. 1995 р. URL: <http://www.parliament.ge/ge/kanonmdebloba/constitution-of-georgia-68>

91. Конституція Естонської Республіки від 28 черв. 1992 р. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/633949>

92. Конституція Китайської Народної Республіки від 4 груд. 1982 р. URL: https://chinalaw.center/constitutional_law/china_constitution_revised_2018_russian/

93. Конституція Королівства Іспанія від 27 груд. 1978 р. URL: https://www.concourt.am/armenian/legal_resources/world_constitutions/constit/spain/spain--r.htm

94. Конституція Королівства Швеція від 27 лют. 1974 р. URL: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/kungorelse-1974152-om-beslutad-ny-regeringsform_sfs-1974-152

95. Конституція Латвійської Республіки від 04 трав. 1990 р. URL: <https://likumi.lv/doc.php?id=57980>

96. Конституція Литовської Республіки від 25 жовт. 1992 р. URL: http://lib.rada.gov.ua/LibRada/static/LIBRARY/catalog/law/lit_konst1.htm
97. Конституція Португальської Республіки від 02 квіт. 1976 р. URL: http://www.concourt.am/armenian/legal_resources/world_constitutions/constit/portugal/portug-r.htm
98. Конституція Республіки Молдова від 27 серп. 1994 р. URL: <https://www.presedinte.md/rus/constitution>
99. Конституція Республіки Польща від 2 квіт. 1997 р. URL: <https://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/kon1.htm>
100. Конституція Соціалістичної Республіки В'єтнам від 15 квіт. 1992 р. URL: <https://thuvienphapluat.vn/van-ban/bo-may-hanh-chinh/Hien-phap-1992-cong-hoa-ha-hoi-chu-nghia-Viet-nam-38238.aspx>
101. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. Верховна Рада України. 1996. № 30. Ст. 141.
102. Конституція Української РСР від 20 черв. 1978 р. Верховна Рада УРСР. 1978 р. № 18. Ст. 171.
103. Конституція Федеративної Республіки Німеччини від 23 трав. 1949 р. URL: www.1000dokumente.de
104. Костецька Т.А. Право на інформацію в Україні. *НАН України. Інститут держави і права ім. В.М. Корецького*. К. 1998. С. 39.
105. Костицький В.В. Десять тез про юридичну відповідальність за екологічні правопорушення. URL: <http://www.kostytsky.com.ua/upload/doc/vidp.pdf>
106. Костицький В.В. Екологічне право України: підручник. 1 кн. В.В. Костицький. Дрогобич. Коло. 2012. 360 с. 2 кн. Дрогобич. Коло. 2013. 363 с.
107. Костицький М.В. Деякі аспекти філософських і методологічних проблем наук процесуального права. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*. 2013. Вип. 7. С. 12–18

108. Котелевець А., Швецова Л. До питання про доступ до екологічної інформації та участі в процесі прийняття екологічно значущих рішень. *Слово Національної школи суддів України*. 2017. Вип. 1. С. 36-48.

109. Кравченко С.М., Андрусевич А.О., Бонан Дж. Актуальні проблеми міжнародного права навколишнього середовища: підручник. Л: Вид. центр ЛНУ. 2002. 336 с.

110. Кримінальний кодекс України від 05 квіт. 2001 р. № 2341-III. Верховна Рада України. 2001. № 25-26. Ст. 131. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

111. Кутузов В.И. Доступ к экологической информации: правовые аспекты. Брянск. 2004. 22 с. URL: <https://ifap.ru/library/book121.pdf>

112. Лагойда Т.В. Пасивний доступ до екологічної інформації. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. №6. Том 2. 2018. С. 21-24.

113. Легеза Ю. Забезпечення доступу до екологічної інформації. *Міжнародний судовий форум: «Судовий захист природного довкілля та екологічних прав»*: Зб. матеріалів. Київ. 2019. 192 с.

114. Литвин Б.М. Фінансовий аналіз: навч. посіб. К. «Хай_Тек Пресс». 2008. 336 с.

115. Макоганюк Ю.Ю. Екологічна сфера як сфера розвитку інформаційного суспільства: понятійний апарат, загальна характеристика суспільних відносин. *Право і суспільство*. 2015. №6.2 (2). С. 127-133.

116. Малишева Н.Р. Науково-практичний коментар до Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища». Х: Право. 2017. С. 416.

117. Марущак А.І. Визначення поняття «доступ до інформації». *Правова інформатика*. 2006. №3 (11). С. 69-74.

118. Минакова И.Г. Халатность: уголовно-правовые и криминологические аспекты. Дис.канд.юрид.наук. Ростов-на Дону. 2008. С.18-19.

119. Минь Ань Политика в области охраны окружающей среды должна соответствовать требованиям нового периода. URL:

<http://www.moit.gov.vn/web/guest/tin-chi-tiet/-/chi-tiet/chinh-sach-ve-bao-ve-moi-truong-can-%C4%91ap-ung-yeu-cau-trong-giai-%C4%91oan-moi-19454-129.html>

120. Міжнародний пакт про громадські та політичні права від 19 жовт. 1973 р. Міжнародний пакт ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР №2148-VIII (2148-08) від 19 жовт. 73 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043

121. Морозовська Т. Трактуння поняття «право на екологічну інформацію». *Наукова бібліотека. Віче*. Вип. 4/2010. С. 10-12.

122. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. Під заг. ред. Потебенка М.О., Гончаренка В.Г. та ін. У 2-х т. Ч. 2. К. «Форум». 2001. 944 с.

123. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. Том 2. URL: <http://megoinfo.info/матеріал/стаття-367-службова-недбалість>

124. Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні у 2014 році. URL: <https://menr.gov.ua/news/31171.html>

125. Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні у 2015 р. URL: <https://menr.gov.ua/news/31768.html>

126. О Стратегии развития информационного общества в Республике Беларусь на период до 2015 года и плане первоочередных мер по реализации Стратегии развития информационного общества в Республике Беларусь на 2010 год. Постановление Совета Министров Респ. Беларусь, 09 авг. 2010 г. № 1174. URL: <http://www.pravo.by/document/?guid=3961&p0=C21001174>

127. Об охране окружающей среды. Закон Респ. Беларусь. 26 нояб. 1992 г. № 1982-XII. В ред. Закона Респ. Беларусь. 17 юил. 2002 г. № 126-3 (с изм. и доп.). Ведомости Верхов. Совета Респ. Беларусь. 1993. № 1. Ст. 1 Нац. реестр правовых актов Респ. Беларусь. 2002. № 85. 2/875.

128. Оборотов Ю.М. Філософія права і методологія юриспруденції. *Проблеми філософії права*. Том 1. 2003. С. 41-43.

129. Організація і методика економічного аналізу: навчальний посібник. Суми: ДВЗНЗ «УАБС НБУ». 2009. 353 с.

130. Основи законодавства України про охорону здоров'я. Закон України від 19 лист. 1992 р. Верховна Рада України. 1993. № 4. Ст.19. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>
131. Основи стійкого розвитку: Навчальний посібник. Суми: ВТД «Універсальна книга». 2005. 654 с.
132. Панько М.М. Преступления против окружающей среды. Х: ООО «Одиссей». 2001. С. 496-540.
133. Поліщук Г.С. Інформаційні детермінанти екологічної злочинності. URL: http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/9728/1/Кримін.%20теор.%20і%20практ._p038-040.pdf
134. Положення про доступ громадськості до екологічної інформації. Постанова Уряду Республіки Молдова № 1467 від 30 груд. 2016 р. URL: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=114423&lang=ro
135. Право на доступ до екологічної інформації: теорія та практика: посібник ЕГО «Зелений Світ». 2007. 70 с. URL: <http://greenworld.in.ua/files/docs/1364935877.pdf>
136. Право на доступ до інформації як елемент правового статусу особи. Роз'яснення Міністерства юстиції України від 03 трав. 2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0012323-12/print>
137. Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку від 08 лют. 1995 р. Закон України. Верховна Рада України. 1995. № 12. Ст.81.
138. Про відходи від 05 бер. 1998 р. Закон України. Верховна Рада України. 1998. № 36-37. Ст.242.
139. Про відходи та утилізацію Наказ Соціалістичної Республіки В'єтнам №35/2015 від 24 квіт. 2015 р. URL: <https://thuvienphapluat.vn/van-ban/tai-nguyen-moi-truong/Nghi-dinh-38-2015-ND-CP-quan-ly-chat-thai-va-phe-lieu-272929.aspx>

140. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 27 лист. 1998 р. № 1893. Постанова Кабінету Міністрів України від 17 лист. 2004 р. № 1547. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1547-2004-п#Text>

141. Про географічну екологічну інформацію. Закон (2010:1767) Королівства Швеція від 03 груд. 2010 р. URL: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-20101767-om-geografisk-miljoinformation_sfs-2010-1767

142. Про географічну екологічну інформацію. Постанова (2010:1770) Королівства Швеція від 03 груд. 2010 р. URL: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/forordning-20101770-om-geografisk_sfs-2010-1770

143. Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів. Закон України від 31 трав. 2007 р. Верховна Рада України. 2007. № 35. Ст.484.

144. Про державну службу. Закон України від 10 груд. 2015 р. № 889-VIII. Верховна Рада України. 2016. № 4. Ст.43. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>

145. Про державну таємницю. Закон України від 21 січ. 1994 р. № 3855-XII. Верховна Рада України. 1994. № 16. Ст.93.

146. Про детальне виконання положень статей про охорону навколишнього середовища № 19/2015. Постанова Соціалістичної Республіки В'єтнам. URL: <https://thuvienphapluat.vn/van-ban/tai-nguyen-moi-truong/Nghi-dinh-19-2015-ND-CP-huong-dan-Luat-Bao-ve-moi-truong-266743.aspx>

147. Про доступ громадськості до інформації про навколишнє природне середовище. Директива 2003/4/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 28 січ. 2003 р. Офіційний вісник Європейського Союзу. 2003. № L41. С. 26 - 32.

148. Про доступ до адміністративної та екологічної інформації. Закон Португальської Республіки №26/2016 від 22 серп. 2016 р. URL: <https://www.dgterritorio.gov.pt/Lei-no-262016-de-22-de-agosto?language=en>

149. Про доступ до інформації, що знаходиться у розпорядженні державних органів. Рекомендація Ради Європи № R (81) 19. Прийнята Комітетом Міністрів 25 лист. 1981 на 340-й зустрічі заступників міністрів. URL: <https://cedem.org.ua/library/rekomendatsiya-r-81-19-pro-dostup-do-informatsiyi-shho-znahodytsya-u-rozporyadzhenni-derzhavnyh-organiv/>

150. Про доступ до інформації: Закон Республіки Молдова від 11 трав. 2000 р. № 982. URL: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=108552&lang=ru

151. «Про доступ до інформації про навколишнє середовище і її захист, участь громадськості в охороні навколишнього середовища та оцінки впливу на навколишнє середовище. Закону Республіки Польща від 3 жовт. 2008 р. URL: <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20081991227>

152. Про доступ до публічної інформації. Закон України від 13 січ. 2011 р. № 2939-VI. Верховна Рада України. 2011 р. №32. Ст. 314.

153. Про екологічний кодекс. Загальна частина Закону Естонської Республіки від 16 лют. 2011 р. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/126062018012>

154. Про екологічну інформацію в деяких окремих органах. Закон (2005: 181) Королівства Швеція від 07 квіт. 2005 р. URL: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-2005181-om-miljoinformation-hos-vissa_sfs-2005-181

155. Про екологічну обстановку в республіці та заходи по її докорінному поліпшенню. Постанова Верховної Ради УРСР від 17 лют. 1990 р. Верховна Рада УСРС. 1990. №11. Ст. 165.

156. Про забезпечення санітарного та епідеміологічного благополуччя населення. Закон України від 24 лют. 1994 р. № 4004-XII. Верховна Рада України. 1994. № 27. Ст. 218.

157. Про затвердження Положення про порядок надання екологічної інформації. Наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища України № 169 від 18 груд. 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0156-04#Text>

158. Про затвердження порядку надання екологічної інформації громадськості. Рішення від 22 жовт. 1999 р. URL: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalActEditions/TAR.E2780B68DE62>

159. Про захист людини від впливу іонізуючого випромінювання. Закон України від 14 січ. 1998 р. Верховна Рада України. 1998. N 22. Ст.115.

160. Про захист навколишнього середовища. Закон Грузії від 10 груд. 1996 р. URL: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/33340>

161. Про збори за надання інформації про навколишнє середовище. Постанови Міністра навколишнього середовища Республіки Польща від 12 лист. 2010 р. URL: <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20102151415>

162. Про збори та витрати. Постанова відповідно до Закону ФРН «Про свободу інформації» від 2 січ. 2006 р. URL: <http://www.gesetze-im-internet.de/ifggebv/index.html>

163. Про звернення громадян. Закон України від 02 жовт. 1996 р. № 393/96-ВР. Верховна Рада України. 1996. № 47. Ст.256.

164. Про зону надзвичайної екологічної ситуації. Закон України від 13 лип. 2000 р. № 1908-III. Верховна Рада України. 2000. № 42. Ст.348.

165. Про інформацію. Закон України від 02 жовт. 1992 р. № 2657-XII. Верховна Рада України. 1992. №48. Ст. 650.

166. Про корінну перебудову справи охорони природи в країні. Постанова ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР від 07 січ. 1988 р. URL: http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_14522.htm

167. Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 р. Закон України від 28 лют. 2019 р. № 2697-VIII. Верховна Рада України. 2019. № 16. Ст. 70.

168. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства на 2007 - 2015 роки. Закон України від 09 січ. 2007 р. № 537-V. Відомості Верховної Ради України. 2007. № 12. Ст. 102.

169. Про охорону навколишнього природного середовища. Закон України від 25 черв. 1991 р. № 1264-XII. Верховна Рада України. 1991. № 41. Ст.546.

170. Про охорону навколишнього середовища. Закон Литовської Республіки від 21 січ. 1992 р. URL: <https://likumi.lv/ta/tema/transport-un-sakari>

171. Про охорону навколишнього середовища. Закон Латвійської Республіки від 15 лист. 2006 р. URL: <https://likumi.lv/doc.php?id=147917>

172. Про оцінку впливу на довкілля. Закон України від 23 трав. 2017 р. № 2059-VIII. Верховна Рада України. 2017. №29. Ст. 315.

173. Про порядок періодичності обнародування відомостей про екологічну, в тому числі радіаційну, обстановку та стан захворюваності населення. Постанова Ради Міністрів УРСР від 28 січ. 1990 р. Зібрання Постанов Уряду УРСР. 1990. №8. Ст.42.

174. Про прозорість інформації. Закону Латвійської Республіки від 29 жовт. 1998 р. URL: <https://likumi.lv/doc.php?id=50601>

175. Про публічну інформацію. Закон Естонської Республіки від 15 лист. 2000 р. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/115032019011>

176. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 трав. 2018 р. «Про припинення дії для України окремих міжнародних договорів, укладених у рамках Співдружності Незалежних Держав». Указ Президента України № 139/2018 від 19 трав. 2018 р. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1392018-24202>

177. Про розкриття інформації, що знаходиться в розпорядженні адміністративних органів. Закон Японії від 14 трав. 1999 року. URL: https://elaws.e-gov.go.jp/search/elawsSearch/elaws_search/lsg0500/detail?lawId=411AC0000000042

178. Про свободу доступу до інформації про навколишнє середовище. Директива 90/313/ЄЕС від 7 черв. 1990 р. URL: <https://eulaw.edu.ru/spisok-dokumentov-po-pravu-evropejskogo-soyuza/direktiva-90-313-ees-ot-7-iyunya-1990->

g-o-svobode-dostupa-k-informatsii-ob-okruzhayushhej-srede-perevod-p-a-kalinichenko/

179. Про схвалення Концепції національної екологічної політики України на період до 2020 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 жовт. 2007 р. № 880-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/880-2007-%D1%80>

180. Про телекомунікацію. Закон України від 18 лист. 2003 р. № 1280-IV. Верховна Рада України. 2004 р. №12. Ст. 155.

181. Романко С.М. Теоретичні засади права на екологічну інформацію. С.М. Романенко. *Теорія і практика правознавства*. К. 2014. Вип. 2 (6). С. 1-12.

182. Сидор В.Д. Методологічні засади та історичні передумови формування сучасного земельного законодавства і права України: монографія. Ч: Технодрук. 2013. 208 с.

183. Сидор В.Д. Теоретичні проблеми розвитку земельного законодавства України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. юр. наук. Спец. 12.00.06. Київ. 2012. 37 с.

184. Скалацький В.М. Інформаційне суспільство: сучасні теорії та моделі (соціально-філософський аналіз): автореф. дис. канд. філос. наук. 09.00.03 «Соціальна філософія та філософія історії». Київський національний університет імені Тараса Шевченка. К. 2006. 20 с.

185. Слинько Т. Право на одержання екологічної інформації. *Радянське право*. 1991. № 12. С. 24-27.

186. Соколова Л.Е. Разработка управленческого решения: Конспект лекций. М: Высшее образование. 2008. 188 с.

187. Стрижак О.О. Прекрасний Китай як драйвер побудови глобальної екологічної ситуації. *Журнал Україна-Китай*. Вип. №12. 2018. С. 26-34.

188. Тарасова В.В. Екологічна статистика: підручник. К: Центр учбової літератури. 2008. 392 с.

189. Тилле А.А., Швеков Г.В. Сравнительный метод в юридических дисциплинах. М: Высшая школа. 1978 (1973). С. 11–12.

190. Тодуа Л. Орхусская конвенция помогает сообществу поддерживать здоровую окружающую среду. URL: <http://www.nplg.gov.ge/gsd/cgi-bin/library/2003.3/>
191. Трудове право України: навчальний посібник. За ред П.Д. Пилипенка. К: Істина. 2005. 208 с.
192. Угода про асоціацію. Урядовий портал. Єдиний вебпортал органів виконавчої влади України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/evropejska-integraciya/ugoda-pro-asociacyu>
193. Федоров Л.А. Пестициды – токсический удар по биосфере и человеку. URL: <http://levfedorov.ru/pest-10-1/>
194. Федоров Л.А. Тропой сталкера (военно-химический детектив). URL: <http://levfedorov.ru/stalker-01/>
195. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. Верховна Рада України. 2003. № 40-44. Ст.356.
196. Шевчук В.В. Глобальне інформаційне суспільство: основні підходи та сутнісні характеристики. *Верховенство права*. 2019. № 2. С. 177–183.
197. Шемшученко Ю.С. Правовые проблемы экологии. К. Наук. думка. 1989. 70 с.
198. Шемшученко Ю.С., Костицький В.В. Про соціальну обумовленість сучасних проблем теорії та методології екологічного права. *Екологічне право України*. 2017. № 1-2. С. 66-74. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eklprukr_2017_1-2_13
199. Шестерюк А.С. К вопросу о предмете экологического права. *Экологическое право*. 2005. №1. С. 54-60.
200. Шомпол О.А. Екологічна інформація як об'єкт правовідносин за екологічним законодавством України. *Перше зібрання фахівців споріднених, проблем та методики викладання аграрного, земельного, екологічного та природноресурсового права у вищих навчальних закладах України: Зб. матеріалів*. О: Юридична література. 2016. 260 с.

201. Шурупова К.В. Відмова від надання чи несвоєчасне надання екологічної інформації. *Ученые записки Таврийского национального университета им. В.И. Вернадского. Серия Юрид. науки.* 2013. Т. 26 (65). № 1. С. 119-128.

202. Юридична енциклопедія в 6-ох томах. За заг. ред. Ю.С. Шемшученка. Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. Том 1. Вид-во Укр. енцикл. ім. М.П. Бажана. 1999. 669 с.

203. Юридична енциклопедія в 6-ох томах. За заг. ред. Ю.С. Шемшученка. Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. Том 2. Вид-во Укр. енцикл. ім. М.П. Бажана. 1999. 789 с.

204. Юридична енциклопедія в 6-ох томах. За заг. ред. Ю.С. Шемшученка. Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. Том 3. Вид-во Укр. енцикл. ім. М.П. Бажана. 1999. 741 с.

205. Юридична енциклопедія в 6-ох томах. За заг. ред. Ю.С. Шемшученка. Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. Том 4. Вид-во Укр. енцикл. ім. М.П. Бажана. 1999. 717 с.

206. Юридична енциклопедія в 6-ох томах. За заг. ред. Ю.С. Шемшученка. Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. Том 5. Вид-во Укр. енцикл. ім. М.П. Бажана. 1999. 733 с.

207. Як Японія вирішує екологічні питання. Рубрика все по поличках: вебсайт. URL: <https://rubryka.com/article/ekologia-japan/>

ДОДАТКИ

Додаток А

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА

наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Демчук Т.І. Порядок отримання екологічної інформації зацікавленими суб'єктами. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»* : збірник наукових статей. 2017. №2. С. 193-203.
2. Демчук Т.І. Доступ до екологічної інформації за законодавством Португальської республіки. *Порівняльно-аналітичне право – електронне фахове видання юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*. 2017. № 5. С.174-177.
3. Tetiana Demchuk The history of the concept of “environmental information” in the science of environmental law and environmental legislation. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2018. №2. (volume 2). P. 58-63.
4. Демчук Т.І. Доступ до екологічної інформації за законодавством Грузії. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»* : збірник наукових статей. Ч., 2018. №2. С. 140-148.
5. Демчук Т.І. Доступ до екологічної інформації за законодавством країн Балтії. *Екологічне право України*. 2018. Вип. 3-4. С. 27-32.
6. Демчук Т.І. Адміністративна відповідальність за відмову від надання або несвоєчасне надання екологічної інформації. *Екологічне право України*. 2019. Вип. 3. С. 22-25.
7. Демчук Т.І. Доступ до екологічної інформації за законодавством Китайської Народної Республіки. *Держава та регіони. Серія : Право*. 2020. № 2. С. 211-216.

8. Демчук Т.І. Методологічні засади дослідження поняття та змісту екологічна інформація. *Електронне фахове видання юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*. 2021. Вип. 3. С. 175-179.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації та додатково відображають наукові результати дисертації:

9. Демчук Т.І. Екологічна інформація: поняття та ознаки. *Актуальні питання реформування правової системи* : збірник матеріалів XIV Міжнародної науково-практичної конференції, 16-17 червня 2017 р. / уклад. Л.М. Джурак. Луцьк, 2017. С. 153-155.

10. Демчук Т.І. Доступ до екологічної інформації за законодавством Німеччини. *Реалізація норм екологічного, земельного та аграрного права в умовах реформування правової системи України* : збірник матеріалів науково-практичної конференції з нагоди відзначення 25-річчя навчально-наукового Юридичного інституту Прикарпатського університету ім. Василя Стефаника, 8-10 вересня 2017 р. / відп. ред. : Н.Р. Кобецька, Н.О. Багай, Г.В. Мороз. Івано-Франківськ, 2017. С. 50-53.

11. Демчук Т.І. Доступ до інформації про навколишнє середовище за законодавством Республіки Польща. *Третє зібрання фахівців споріднених кафедр щодо обговорення стратегії еволюції аграрних, земельних, екологічних та природоресурсних правовідносин у контексті інтеграційного розвитку України* : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції: матер. конф., 7-10 червня 2018 р. / відп. ред. д.ю.н., доц. Т.Є. Харитонова, к.ю.н., доц. Х.А. Григор'єва. Одеса, 2018. С. 115-117.

12. Демчук Т.І. Конституційна відповідальність за порушення права на доступ до екологічної інформації. *Сучасний стан та перспективи розвитку земельного, аграрного, екологічного та природоресурсного права: теорія та практика* : збірник матеріалів науково-практичної конференції, 7 грудня 2018 р. Харків, 2018. С. 229-230.

13. Демчук Т.І. Доступ до екологічної інформації за часів радянського союзу. *Еколого-правовий статус людини і громадянина в Україні та світі : ретроспективний та перспективний погляди* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 31 травня 2019 р. Київ, 2019. С. 317-320.
14. Демчук Т.І. Доступ до екологічної інформації за законодавством Естонської Республіки. *Правове життя сучасної України* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції у 2-х томах, 17 травня 2019 р. Одеса, 2019. С. 631-634.
15. Демчук Т.І. Поняття екологічної інформації за законодавством Республіки Білорусь. *Особливості правового регулювання екологічних, земельних, аграрних, природоресурсних відносин в умовах глобалізації* : збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції, 20–22 вересня 2019 р. / відп. ред. Н. Р. Кобецька. м. Івано-Франківськ – м. Яремче, 2019. С. 207-209.
16. Демчук Т.І. Дисциплінарна відповідальність за порушення права на доступ до екологічної інформації. *Правова система України : сучасний стан та актуальні проблеми* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 13 листопада 2020 р. Івано-Франківськ, 2020. С. 72-75.
17. Демчук Т.І. Правові форми реалізації права на доступ до екологічної інформації. *Features of the application of regulations: the experience of foreign countries* : International scientific and practical conference : Conference proceedings, July 1-2, 2020. Arad. P. 34-37.
18. Демчук Т.І. Доступ до екологічної інформації за законодавством Королівства Іспанії. *Правове життя сучасної України* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 15 травня 2020 р. Одеса, 2020. С. 272-275.
19. Демчук Т.І. Доступ до екологічної інформації в умовах коронавірусної пандемії. *Система галузей права в умовах глобальних екологічних викликів* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 27 листопада 2020 р. Київ, 2020. С. 68-73.

20. Демчук Т.І. Етапи трансформації поняття «екологічна інформація» на міжнародному рівні. *Екологічне законодавство України через призму його історичного розвитку* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 9 квітня 2021 р. Київ, 2021. С. 172-176.

ВІДОМОСТІ ПРО АПРОБАЦІЮ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ

Основні положення дисертаційної роботи пройшли апробацію на 12 міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях: XIV Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання реформування правової системи» (Луцьк, 16-17 червня 2017 р.), Науково-практичній конференції з нагоди відзначення 25-річчя навчально-наукового Юридичного інституту Прикарпатського університету ім. Василя Стефаника «Реалізація норм екологічного, земельного та аграрного права в умовах реформування правової системи України» (м. Івано-Франківськ, 8-10 вересня 2017 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Третє зібрання фахівців споріднених кафедр щодо обговорення стратегії еволюції аграрних, земельних, екологічних та природоресурсних правовідносин у контексті інтеграційного розвитку України» (м. Одеса, 7-10 червня 2018 року), Науково-практичній конференції «Сучасний стан та перспективи розвитку земельного, аграрного, екологічного та природоресурсного права: теорія та практика» (Харків, 7 грудня 2018 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Еколого-правовий статус людини і громадянина в Україні та світі: ретроспективний та перспективний погляди» (31 травня 2019 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Правове життя сучасної України» (Одеса, 17 травня 2019 р.), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Особливості правового регулювання екологічних, земельних, природоресурсних відносин в умовах глобалізації» (м. Івано-Франківськ – м. Яремче, 20–22 вересня 2019 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Правове життя сучасної України» (Одеса, 15 травня 2020 р.), International scientific and practical conference «Features of the application of regulations: the experience of foreign countries» : Conference proceedings, (Arad, July 1-2, 2020), Всеукраїнська науково-практична конференція «Правова система України: сучасний стан та актуальні проблеми» (Івано-Франківськ, 13 листопада 2020 р.), Всеукраїнська науково-практична конференція «Система галузей права в умовах глобальних екологічних викликів» (Київ, 27 листопада 2020 року), Всеукраїнська науково-

практична конференція «Екологічне законодавство України через призму його історичного розвитку» (Київ, 9 квітня 2021 року).